

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Furkan GÜRSOY

KENTSEL HAKLAR PERSPEKTİFİNDE GÖÇ YÖNETİŞİMİ:
İŞVEÇ ÖRNEĞİ

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Furkan GÜRSOY

KENTSEL HAKLAR PERSPEKTİFİNDE GÖÇ YÖNETİŞİMİ:
İSVEÇ ÖRNEĞİ

Danışman

Prof. Dr. Ferhunde Hayırsever Topçu

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Furkan Gürsoy'un bu çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Senem ATVUR

Üye (Danışman) : Ferhunde HAYIRSEVER TOPÇU

Üye : Zahide ERDOĞAN

Tez Başlığı: Kentsel Haklar Perspektifinde Göç Yönetişimi: İsveç Örneği

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 24/06/2025

Mezuniyet Tarihi : 10/07/2025

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kentsel Haklar Perspektifinde Göç Yönetişimi: İsveç Örneğı” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Furkan GÜRSOY

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

03 / 07 / 2025

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Furkan Gürsoy
Öğrenci Numarası	202252018009
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Ferhunde HAYIRSEVER TOPÇU
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Kentsel Haklar Perspektifinde Göç Yönetişimi: İsveç Örneği
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2709659550
Rapor Tarihi	03.07.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %2 Alıntılar dahil: %2
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 152 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xii
SUMMARY.....	xiii
TEŞEKKÜR.....	xiv
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

HAK MEFHUMU: İNSAN HAKLARI VE KENT HAKKI

1.1. İnsan Üzerine Tarihsel Düşün.....	10
1.2. Hak Kavramı.....	13
1.2.1. İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi.....	15
1.2.2. Tarihsel Olarak Kent, Kent Hakkı ve Kentsel Haklar.....	18
1.2.3. İnsan Haklarına Dair Bir Değerlendirme.....	24
1.3. İnsan Hakları Mefhumunun Hukukla İlişkisi ve Hukukçu Bakışın Eleştirisi.....	27
1.4. Kavramsal Açıdan Kent Hakkı.....	36

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL AÇIDAN GÖÇ VE GÖÇ YÖNETİŞİMİ

2.1. Göç, Entegrasyon ve Kentsel Haklarla İlişkisi.....	43
2.1.1. Göçün Kavramsal İncelenmesi.....	44
2.1.2. Göç Çeşitleri ve Göçmenlere Verilen Hukuksal Statüler.....	44
2.1.2.1 Transit Göç, Düzenli Göç Ve Düzensiz Göç.....	45
2.1.2.2. Sığınmacılık, Mültecilik ve Geçici Koruma.....	47
2.2. Göç Sonrası Entegrasyon ve Uyum Teorileri.....	50
2.2.1. Entegrasyon Teorisi.....	50
2.2.2. Uyum Teorisi.....	51
2.2.3. Kültürleşme Teorileri.....	52
2.2.4. Entegrasyon ve Uyum Teorilerinin Kentsel Haklarla Değerlendirilmesi.....	55
2.3. Yönetişim ve Göç Yönetişimi Kavramları.....	59
2.3.1 Yönetişimin Türleri.....	62

2.3.1.1. Küresel Yönetişim.....	62
2.3.2.2. Kamu Yönetişimi.....	63
2.3.2.3. E – Yönetişim.....	63
2.3.2.4. Yerel Yönetişim.....	64
2.3.2.4.1. Hiyerarşik Yerel Yönetişim Modeli.....	64
2.3.2.4.2. Yerel Yönetişim Ağ Modeli.....	65
2.3.2.4.3. Yerel Yönetişimde Toplumsal Katılım Modeli.....	65
2.3.2.4.4. Yerel Yönetişimde Sürdürülebilirlik Modeli.....	66
2.3.2.4.5. Yerel Yönetişimde Yalnızca Yerel Model.....	66
2.4. Göç Yönetişimi.....	67
2.4.1. Göç Yönetişiminin Aktörleri.....	67
2.4.1.1. Devlet.....	67
2.4.1.2. Özel Sektör.....	68
2.4.1.3. Vatandaşlar.....	69
2.4.1.4. Göçmenler.....	70
2.4.1.5. Sivil Toplum Kuruluşları.....	71
2.4.2. Göç Yönetişiminin Uluslararası Aktörleri.....	72
2.5. Göç Yönetişiminin İlkeleri.....	74
2.6. Göç Yönetişimine Dair Değerlendirme ve Yerel Yönetişimle İlişkisi.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL HAKLAR PERSPEKTİFİNDE GÖÇ YÖNETİŞİMİ: İSVEÇ ÖRNEĞİ

3.1. Hedef Ülke Olarak İsveç: İsveç Hakkında Bilgiler.....	80
3.1.1. İsveç'in Göç Tarihi.....	83
3.1.2. Göç Veren İsveç'ten Göç Alan İsveç'e.....	83
3.1.3. İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra İsveç Göç Hareketleri.....	86
3.1.4. 2000'li Yıllar.....	88
3.1.5. 2015 Göç Krizinden Günümüze İsveç Göç Verileri.....	90
3.2. İsveç'in Göç Politikaları, Yönetişimi ve Yönetişim Aktörlerinin Rollerini.....	94
3.2.1. Devlet Kurumları ve Yerel Yönetimler.....	94
3.2.1.1. İsveç Göç Politikalarının Yönetişim Perspektifinde Değerlendirilmesi.....	101
3.2.1.2. 2000 – 2006 Dönemi: Katılımcılık ve Yerel Odaklılık.....	102
3.2.1.3. 2006 – 2014 Dönemi: Piyasa Odaklı Reformlar ve Merkezileşme.....	102
3.2.1.4. 2015 – 2020 Dönemi: Kriz ve Yasa Temelli Merkezileşme.....	103

3.2.1.5. 2020 Sonrası: Güvenlikleşme, Sınır Kontrolleri ve Normatiflik.....	104
3.2.2. Özel Sektör.....	104
3.2.3 Sivil Toplum Kuruluşları.....	106
3.2.3.1 İsveç'in Göç Yönetişiminde STK'ların Yeri ve Değerlendirilmesi.....	109
3.3. İsveç'in Göç Politikalarının ve Uygulamalarının Siyasete, İnsan Haklarına ve Mekâna Yansımaları.....	111
3.3.1. Göç Politikalarının Seçimlere Etkisi: Sağın Yükselişi ve 2022 Genel Seçimleri.....	116
3.3.2. İsveç Göç Yönetişiminin İnsan Hakları Boyutu.....	120
3.3.2.1. İsveç Göç Yönetişiminin İnsan Hakları ile Değerlendirilmesi.....	123
3.3.3. İsveç'in Yerleştirme Politikalarının Sonucu: Göçmen Mahalleleri.....	126
3.3.3.1. Stockholm: Rinkeby, Husby ve Fittja.....	131
3.3.3.2. Göteborg: Angered ve Biskopsgården.....	132
3.3.3.3. Malmö: Rosengård ve Södra Sofielund.....	132
3.3.4. Göçmenlerin Konutlarına Dair Veriler.....	133
3.4. İsveç'in Göç Yönetişiminin Değerlendirilmesi.....	136
3.4.1. İsveç Göç Yönetişiminin Kentsel Haklarla Değerlendirilmesi.....	139
3.4.2. Kentsel Haklar Perspektifinde Öneriler.....	142
SONUÇ.....	145
KAYNAKÇA.....	152
ÖZGEÇMİŞ.....	178

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: İsveç Bölgeler Haritası.....	82
Şekil 3.2: LMA–Kort (Sığınmacı Kartı).....	100
Şekil 3.3: Milyon Ev Programı Konut Örnekleri.....	128
Şekil 3.4: Milyon Ev Programı Apartman Örnekleri.....	129
Şekil 3.5: İsveç’teki Göçmen Mahalleleri.....	130

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: İsveç Göç Grafiği.....	91
Grafik 3.2: İsveç'e ve İsveç'ten Göç 1850-2024.....	94
Grafik 3.3: MIPEX 2020 Değerlendirme Başlıklarının Puanlarına Göre Modellenmesi.....	116

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3.1: Sosyal Dışlanma Riski Yaşayan İsveçli Vatandaşların ve Yabancı Ülke Vatandaşlarının Yüzdelik Oranları.....	122
Tablo 3.2: Düşük İş Yoğunluğuna ve Yoksulluğa Sahip Hanelerdeki İsveç Vatandaşları ve Yabancı Ülke Vatandaşları Vatandaşlarının Yüzdelik Oranları.....	123
Tablo 3.3: Kalabalık Konutlarda Yaşayan İsveç Vatandaşlarının ve Yabancı Ülke Vatandaşlarının Nüfus Oranı.....	134
Tablo 3.4: İsveç Vatandaşlarının ve Yabancı Ülke Vatandaşlarının Konut Maliyetleri Fazlalık Oranı.....	135
Tablo 3.5: İsveç Vatandaşları ve Yabancı Ülke Vatandaşları İçin Yıllık Kira Artış Oranları.....	136

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Çev.: Çeviren

FARR: Ulusal Mülteci Grupları Konseyi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

İDP: İsveç Demokratları Partisi

İSDP: İsveç Sosyal Demokratları Partisi

LFS: İsveç İşgücü Anketi

LO: İsveç Sendik Konfederasyonu

MIPEX 2020: 2020 Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Örgütü

RFSL: İsveç Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trasseksüel, Kuir ve İnterseks Hakları Federasyonu

SCB: İsveç İstatistik Kurumu

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TDK: Türk Dil Kurumu

Vb.: ve benzeri

Vd.: ve diğerleri

YYP: Yoğun Yıl Programı

ÖZET

Bu yüksek lisans tezi, İsveç'in göç politika ve uygulamalarını, yönetim ve kentsel haklar bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın araştırma sorusu İsveç'in göç yönetişiminin yönetim kavramının ilkeleriyle ne denli örtüştüğü, göç politikaları ve uygulamalarının hangi yönetim çeşitlerini içerdiği ve bu yönetim anlayışının göçmenlerin kent hakkına erişimlerini ve kent deneyimlerini nasıl etkilediğidir.

İsveç'in uzun yıllara dayanan göç tarihi, dönemlerinin somut koşullarına, çevresel, bölgesel ve küresel şartlara göre değişiklikler göstermiş ve İsveç'in göç politikalarının biçimlerini de etkilemiştir. 2000'li yıllarla birlikte yöntemsel açıdan yönetimden bahsedebileceğimiz İsveç, merkezi idare, yerel yönetimler, özel sektör ve STK'larla birlikte göç yönetişimi uygulamalarını hayata geçirmiştir. 2000'li yıllarda da dönemseller farklılıklarla karşımıza çıkan bu politika ve uygulamalar teoride kapsayıcı, eşitlikçi ve sürdürülebilir özelliklere sahip olarak görünse de sahada kent merkezinden uzak göçmen mahalleleri, kalabalık göçmen konutları, istihdam ve gündelik hayatta ayrımcılık gibi yansımalarla karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, hukuk öznesi olarak bireyi merkeze alan yöntemlerin yerine, uyum süreçlerinin kentte birlikteliği ve bir arada yaşamayı hedefleyen kentsel haklarla birlikte hem göçmenleri hem de vatandaşları içine alan çift taraflı bir biçimde yürütülmesini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent Hakkı, Göç Yönetişimi, Kentsel Haklar, İsveç

SUMMARY

MIGRATION GOVERNANCE IN URBAN RIGHTS PERSPECTIVE:

THE CASE OF SWEDEN

This master's thesis aims to examine Sweden's migration policies and practices within the context of governance and urban rights. In this regard, the research question of the study is how Sweden's migration governance aligns with the principles of governance, what types of governance are included in migration policies and practices, and how this understanding of governance affects migrants' access to urban rights and their urban experiences.

Sweden's long standing migration history has varied according to the specific conditions of different periods, as well as environmental, regional, and global circumstances, influencing the forms of Sweden's migration policies. Since the 2000s, Sweden has implemented migration governance practices involving central administration, local governments, the private sector, and NGO's from a methodological perspective. Although these policies and practices, which present periodic variations, appear to be inclusive, equitable, and sustainable in theory, they manifest in the field through issues such as migrant neighborhoods located away from city centers, overcrowded migrant housing, discrimination in employment, and everyday life. This study proposes a shift from individual centered methods that treat individuals as legal subjects to a dual approach that aims for coexistence and integration in urban settings through urban rights. This approach encompasses both migrants and citizens.

Keywords: Right to the City, Migration Governance, Urban Rights, Sweden

TEŞEKKÜR

Öncelikle nihayete erdirdiğim bu yüksek lisans tezini, hayatımın çok kötü bir döneminde hatta belki de en kötü döneminde yazdığımı söylemeliyim. Başıma gelen türlü sıkıntılarla baş ederken, benim için ağır olan bir yükün altına girmiş olduğumu hissettiğim zamanlar oldu. Yazım aşamasının çok büyük bir bölümünü olmak için can attığım yandan ve olmak istediğim yerden uzakta geçirdim. Bu uzaklık hali, hayalini kurduğum ve uğruna mücadele ettiğim kişisel hedeflerim ve kariyerim için de aynen geçerli bir vaziyet içindeydi. Şimdilik hala da öyle... Nasıl olduğunu bilmiyorum ama bugünlere geldim. Bu sebeple kime nasıl teşekkür edebileceğimi bilmiyorum. Bu süreç, benim için olduğu kadar başta danışmanım Prof. Dr. Ferhunde Hayırsever Topçu ve yakın çevrem için de yoğun bir sabır duygusu içermektedir. Bu yüzden, bana açtığı yol ve zihnime yaptığı katkılarının yanında bana bu dönemde sabırla eşlik ettiği ve hiçbir olumsuz duygu eklemeyeceği için sevgili danışmanım Prof. Dr. Ferhunde Hayırsever Topçu'ya çok teşekkür ediyorum. Kendisiyle çalıştığım için kendimi şanslı hissediyorum. Kente ve çevreye dair açılan ufukumda önemli bir etkisi olduğunu söylemeliyim. Bir diğer teşekkür ise Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri dersinde kendisinden bilim felsefesine dair çok şey öğrendiğim Doç. Dr. Janset Aytemur'a etmeliyim. Birlikte yaptığımız sohbetlerin üzerimdeki kurucu etkisini her defasında hissediyorum. Göç mefhumuna dair ilgimi fark ettikten sonra benimle birçok manada ilgilenen, sohbet eden, zihin ve yol açıcı katkılarıyla göçe dair hem teorik hem de pratik birçok şey öğrenmeme ve deneyim edinmeme vesile olan Prof. Dr. Erol Esen'e teşekkür ediyorum. Bu çalışmanın başka bir ayağını da zaman ve maddiyat oluşturmaktadır. Herkesçe çok zorlandığımız bu zamanlarda sabırla tezimi bitirmemi bekleyen aileme çok şey borçluyum. Sabırları için ne kadar teşekkür etsem az olur. Son söz olarak bu çalışmamı başta göç etmek zorunda kalmış, zorla yerinden edilmiş olan insanlar nezdinde, bu dünyanın gamını ve yükünü çekenlere; yoksullara ve onlar adına canla başla yeni bir dünyanın inşası için çalışan, dövüşen ve düşen herkese ithaf etmek istiyorum. İncir vakti incirin yenildiği ama herkesin incir yediği zamana hasret ve inançla...

GİRİŞ

18. yüzyılın ikinci yarısında ivme kazanan çitleme faaliyetleri, ardında şöyle bir tablo çizmekteydi; ortak topraklarda yaşayan köylüler bulundukları yerlerden kovulmakta, yerinden edilenlerin yerleri özel mülkiyete geçmekteydi. Küçük toprak sahibi olan köylüler masraflarını karşılayamayacak, hayatlarını sürdüremez bir hale gelmiş; tıpkı hayvancılığın işlevselliğini yitirdiği için göç etmiş kader paydaşları gibi, onlar da göç etmek zorunda kalmışlardı. Zenginler gücünü artırırken, yoksulların canı çıkmaktaydı. Toprak sahipleri, modern tarım ve hayvancılık yöntemlerine geçerken değişen tarımsal mülkiyet ve tarım faaliyetleri, bir diğer tarafta yaşamın en asgari gereklerinden bile koparılmış yoksulları yaratmakta ve sürmekteydi. Kentlere doğru akan bu yerinden edilmiş, mülksüzleştirilmiş insanlar toplamı, madenlerin ve imalat sanayisinin üretimini artıracak güç anlamına gelmekteydiler (Beaud, 2021: 111). Kapitalizm, yeni bir mülkiyet, üretim biçimi, üretim ilişkileri ve toplumsal formasyonla nüvelerinden yükselmekteydi.

Sanayi, özünde fabrikayı, yani üretimin biçimini tarif etmektedir. 18. yüzyılın kapitalizmin oturduğu yıllar olarak tarif edilmesindeki gelişimler, fabrika ile birlikte; köylünün artık emeğine el koyma, sömürü, yağma, zorunlu çalıştırma, köleleştirme, kolonyal vergiler, eşitsizlik ve sorumluluklar şeklinde zuhur etmekteydi. Pazar gelişmiş, ticaret genişlemiş vaziyetteyken ihtiyaç duyulan esas şey üretimin artmasıydı (Beaud, 2021: 124). Köylerdeki ortak mülkiyetten koparılan, kendi yerlerinden, mülklerinden göç etmek zorunda bırakılan insanların tercih ettiği yer kentlerdi. Bu süreç, kentlerde işgücünü yani işçi sınıfını oluşturmuştu (Kovancı, 2006: 32). Üretimin artması için gerekli olan her şey bu sınıfın alın terinde saklıydı. Bu gelişmelerin karşı tarafındaysa banka ve ticaret sermayedarları, zenginleşmiş tüccarlar, imalatçılar ve soylular bulunmaktaydı. Burjuva sınıfını oluşturan bu insanların her yerde dillerine pelesenk olmuş tek bir kelime bulunmaktaydı; özgürlük (Beaud, 2021: 125).

Görülmektedir ki, kapitalizmin tarihsel serüveninde bugünlere gelene kadar takip edilen tarihsel izlek, bu çalışmanın iki temel başlığına içkinlik göstermektedir; kent ve göç. Söz konusu içkinlik, çalışmanın anlamına katkı sağlar niteliktedir. Günümüzde bu kadar sık ve yoğun biçimde karşımıza çıkan göç mefhumunu, içerisinde barındırdığı güncel durum ve gelişmelerle beraber, esasında göçmenler adına ve devamında göç ettikleri ülkelerde dâhil oldukları kentler ve kentsel mekânlar adına neleri içerdiğini anlamak çok katmanlı bir uğraşı anlamına gelmektedir. Söz gelimi uğraşlar türlü bilimsel yöntemler, araştırma konuları, epistemolojik ve ontolojik tartışmalar, paradigmlar ve metodolojiler barındırmaktadır. Bu nitelik, göç çalışmalarının çok disiplinli yapısının nedenine dair bir cevap vermektedir. Bu

uzunca uğraş, özünde insan üzerine çalışmanın kendisiyle bağıntılıdır ve esasen bu durum, göç mefhumunda olduğu kadar kent olgusunda da karşımıza çıkmaktadır.

Elinizdeki bu yüksek lisans tez çalışması, İsveç'in göç politikalarını ve uygulamalarını, İsveç'in göç yönetişimini kentsel haklar çerçevesinde değerlendirmeyi ve göçmenlerin mekânsal deneyimlerinde ve yönetişimde yaşadıkları sorunları görünür kılmayı amaçlamaktadır. Tezin temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmektedir; İsveç'in göç yönetişimi, yönetim kavramının ilkeleriyle ne denli örtüşmekte, göç politikaları ve uygulamaları hangi yönetim çeşitlerini içermekte ve bu yönetim anlayışı göçmenlerin kent hakkına erişimlerini ve kent deneyimlerini nasıl etkilemektedir? Bu ana soru, alt araştırma sorularıyla desteklenmektedir. Söz konusu alt araştırma soruları aşağıda sıralanmıştır;

- İnsan hakları gibi tarihsel bir haklar bütünü varken neden kentsel haklar diye bir kavrama ihtiyaç duyulmaktadır?
- Göçmenlerin yalnızca hukuken değil, beraberinde toplumsal ve mekânsal haklara erişimlerinin yönetim ve kentsel haklar kavramlarıyla ilişkisi nedir?
- Yönetişim kavramının ilkeler, paydaşlar ve biçimler bağlamlarıyla göçmenler ile ne tür bir ilişkisi bulunmaktadır?
- İsveç özelinde göç politikaları ve uygulamaları ne tür bir yönetim rejimi yaratmıştır?
- İsveç'in göç yönetişimi, yönetim ve kentsel haklar bağlamlarında değerlendirildiğinde nasıl bir sonuç vermektedir?

Alt araştırma soruları, tezin her bir bölümüyle örtüşmekte ve desteklenmektedir. İnsan hakları varken neden kentsel haklar diye bir kavrama ihtiyaç duyulduğu sorusuna birinci bölümde detaylı bir cevap aranmıştır. İnsan hakları kavramının tarihsel gelişimi ve teorik zemininin göçmenler açısından içerdiği sınırlılıklar vurgulanırken, kentsel hakların kapsayıcı ve toplumsal olma özellikleri vurgulanmış ve insan haklarına içkin olan hangi boşlukları doldurduğu tarif edilmiştir. Göçmenlerin yalnızca hukuken değil, beraberinde toplumsal ve mekânsal haklara erişimlerinin ne ölçüde mümkün olduğu ve gerçekleştiği sorusu, çalışmanın birinci bölümünde insan hakları tartışmasında hak öznesi olma durumu tartışılırken, insan haklarının hukuk mefhumuyla olan ilişkisi ve hukukçu bakış açısının eleştirisi ile desteklenmiştir. Bu tartışma aynı zamanda insan haklarının yapısal olarak bireyci bir nitelik taşıdığı sonucuna da vurgu yapmaktadır. Devamında da çalışmanın ikinci bölümünde göç, uyum, entegrasyon ve yönetim kavramları kavramsal olarak incelenmiş ve üçüncü bölümde göçmenlerin kent deneyimlerine ve kentsel haklara erişimlerine etkileri incelenmiştir.

Bu değerlendirmenin amacı ve bu değerlendirmeye duyulan ihtiyaç, İsveç'in göç politika ve uygulamalarında sıkça sözünü geçirdiği entegrasyon hedeflerinin değerlendirilmesi gereğini doğurmuştur. Ayrıca entegrasyon ve uyum politika ve uygulamaları göçmenlerin yeni hayatlarının ne şekilde yaşanacağını belirleyen faktörlerden biri olduğu için, söz konusu yönetim mekanizmaları ve kentsel haklarla bağıntısı önemli bir alt soruyu ve cevabını içermektedir. Entegrasyon ve uyum söylemlerinin öne çıktığı İsveç'te göç yönetişiminin, bu söylemlerle nasıl ilişkilendiği ve etkilendiği ve nasıl bir yönetim rejimine sebep olduğu sorularına yanıt aranmaktadır. Ek olarak, yönetim kavramının, göçmenlerin toplumsal katılımı ve hak öznesi olma süreçlerindeki etkisi ve sunduğu imkân ve sınırlılıklar üçüncü bölümde anlaşılmaya çalışılarak yapılan değerlendirmede bir ölçüt olarak kullanılmıştır.

Göç hareketlerinin ve bunlara karşı geliştirilen göç politikalarının ve uygulamaların, İsveç özelinde ne tür bir yönetim rejimi yarattığı ve İsveç'in göç yönetişiminin yönetim ve kentsel haklarla değerlendirme sonuçlarının ne olduğu soruları üçüncü bölümde ayrıntılı olarak tartışılmış, yönetim kavramıyla değerlendirilmiş ve kentsel haklarla ilişkisi ve örtüştüğü yerler tartışılmıştır. Göç üzerine çalışan STK'ların yürüttükleri faaliyetler İsveç'in göç yönetişiminde konumlandıkları yer ve doldurdıkları boşluklarla değerlendirilirken, göçmenlerin temsil edilme faaliyetlerinin niteliği ve göçmenlerle kurulan yardım eden – yardım edilen ilişkisinin, göçmenlerin temsil edilmeleri bağlamında yönetimle ve kentsel haklarla ilişkileri incelenmiştir. Devamında, İsveç'in göç yönetişimi, kent hakkı ve kentsel haklar bağlamında, mekân üretimi kavramına da referansla değerlendirilmektedir. İsveç'te bulunan göçmen mahalleleri, göçmenlerin konutlara ulaşmaları ve konutların niteliği verileri bu değerlendirmede referans olarak kullanılmıştır.

Bu yüksek lisans tezi, eleştirel kuram temelinde yapılandırılmış, kent ve mekân kuramları, sınıf temelli analizler, eleştirel insan hakları bağlamında kentsel haklar ve yönetim kavramı birlikte kullanılarak çok katmanlı bir çözümleme sunulmuştur. Eleştirel kuram, görünen ile öz ayırımına başvurularak gerçekliği bilmeyi ve ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Mevut toplumsal yapıya ve ilişkilere toplumsal, ekonomik, kültürel, siyasal ve felsefi perspektiflerden bakarak görünen ile özün ayırımını yaparak esas olanı ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Coşkun, 2021: 11). Çalışmanın sınırları, İsveç'in göç yönetişiminin politika ve uygulamalarının kentsel haklar bağlamında değerlendirilmesiyle çizilmiştir. Söz konusu bu sınırlandırma tercihi, göç yönetişimi kavramının kentsel haklarla ilişkisini görünür kılarken, insan hakları bütününe bireyci yapısına karşılık kent hakkı kavramının toplumcu ve kapsayıcı özelliklerini öne çıkarmak üzere seçilmiştir. Bu tez, göç yönetişimi kavramının yalnızca idari ve yönetsel uygulamalar bağlamında değil, kentsel mekân üretimi, kullanımı, kentsel deneyim,

sosyal adalet ve hak temellilik perspektifleriyle ele alınmasıyla özgün bir çerçeve ve temel içermektedir. Bu çerçeve, eleştirel teoriyle şekillenerek kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin temel alındığı kuramsal çerçeve, post yapısalcı teorilerle desteklenerek, özünde kapitalizm ve neoliberalizm eleştirisiidir. Kapitalizmin ve neoliberal yönetim modelinin, kentlerdeki mekânsal örgütlenme süreçlerindeki ayrımları ve eşitsiz deneyimleri nasıl etkilediği ve bu bağlamda göçmenlerin İsveç'teki yaşam alanları, kentsel deneyimleri, konut erişimleri, konutların nitelikleri ve bunların kent hakkı ile ilişkileri eleştirel kuram bağlamında analiz edilmektedir.

İsveç gibi sosyal refah devleti modeli ile öne çıkan bir ülkede, göç politika ve uygulamalarının uzama yansımasıyla görülen mekânsal sonuçlar, sosyal dışlanma ve yönetim bağlamındaki sorunlar incelenerek, yapısal eşitsizlikler, ayrımcılık, ötekileştirme ve dışlanma gibi olgular açığa çıkarılmaktadır. Bu yönüyle elinizdeki bu yüksek lisans tezi, göç olgusunu yalnızca uyum ve entegrasyon politikaları bağlamında değil, kapitalist kentleşmenin ve neoliberal kent politikalarının sonuçlarını göçmenlerin kentsel deneyimlerine ve gündelik hayatlarına etkileri ile birlikte ele alarak farklı bir perspektif ve analiz yöntemi sunmayı ve literatürdeki eleştirel boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Kavramsal analiz ve kuramsal – ampirik ilişkilendirme yönteminden faydalanan bu tezde, geniş bir literatür ve belge taraması yapılmış, metin ve ilgili resmi kurumların ve sivil toplum örgütlerinin resmi çıktıları, çalışmaları, verileri ve belgeleri taranmıştır. Özellikle son bölümde doğrudan birincil kaynak olarak İsveç'in devlet kurumlarının, bağlı kurumların ve özel kurumların kendi öz kaynakları ve internet kaynakları kullanılmaya özen gösterilmiştir. Bunlara ek olarak Avrupa Birliği'nin İsveç üzerine yaptığı değerlendirme ve raporları, Birleşmiş Milletlerin İsveç raporları ve değerlendirme metinleri birincil kaynaklar olarak çalışmada yer almaktadır. İsveç'in göç ile ilgilenen, politika ve faaliyetler yürüten tüm kurumları ve İsveç'te göç üzerine çalışan, dayanışma, dil eğitimi, uyum ve insani yardım faaliyetleri yürüten sivil toplum örgütlerinin resmi kaynakları taranmış, ek olarak da literatürde yer alan akademik saha çalışmalarına başvurulmuş ve sunulan veri setleri kentsel haklar perspektifinde yapılan değerlendirmede özenle kullanılmıştır.

Üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde insan hakları üzerine teorik ve tarihsel bir tartışma yürütülerek, insan hakları varken neden bir de kent hakkı diye bir talep ve yakarışa ihtiyaç duyulduğu açıklanmaya çalışılmaktadır. İnsan hakları meselesi ele alınırken insan ve hak olarak iki olgunun, bütünleşip tek bir olguyu yarattığını söylemek mümkündür. Bu haliyle neyin veya kimin insan olarak tarif edildiği veya edileceği sorusunun tüm hacmiyle literatürde oldukça geniş bir yer kapladığını söylemek mümkündür. İnsan tanımının ne olduğu

sorusuna verilen çok disiplinli türlü cevaplar, bu soruya bütüncül bir cevabın verilebilmesi için, pozitif bilimlerin, felsefi antropolojinin ve felsefenin iç içe geçtiği bir bütünden söz edilmektedir (Coşkun, 2011: 23-28). Hak kavramı ise, etimolojik anlamıyla hukuk ile aynı kökenden gelmektedir ve tekil bir hukuk anlamına tekabül etmektedir (Emini, 2004: 4). Temel olarak adalet ve kazanım anlamlarıyla içkinlik içerisinde bulunan hak kavramı, doğal olarak hukuki bir temele ve dolayısıyla yasalara bağlı bir kavramdır (Şakacı, 2013: 2-4).

Kentin dolayısı ile mekânın, tarihsel yapısı ve özellikleri, dönemin üretim biçimi, ilişkileri ve toplumsal yapısı ile bağıntılı bir nitelik göstermektedir. Marx'ın Grundrisse 1'de ele aldığı bu süreç, Lefebvre tarafından da mekân dönemselleştirmesi olarak ele alınmaktadır. Kent, üretim biçimi, üretim ilişkileri, toplumsal formasyon, iş bölümü ve birikim mekânı anlamlarına gelmektedir. İş bölümü ve sınıfların varlığının temeli burada da gözlemlenmektedir (Marx ve Engels, 2023: 56; Marx, 2013b: 346; Lefebvre, 2019: 95, 241, 299). Weber'in kent tanımı da hemen hemen aynı yere işaret etmektedir. Weber, kenti iktisadi, politik, bürokratik ve dini olguların toplamı olarak tarif etmekte, ekonomik merkez, güvenlik ve özerklik kavramlarıyla politik yansımaların mekânı, üretimin ve ticaretin merkezi olarak işaret etmektedir (Weber, 2012: 97-113). Buradan hareketle kenti kapitalizmle birlikte okumak esasında kentin sınıflara yansımasını da içermektedir. Kentler üzerine yapılan saha araştırmaları, kent çalışmaları, resmi kaynak ve veriler hacimli bir veri seti oluşturarak, kent hakkının ampirik yansımalarla kuramsal desteklenmesine yarar sağlamaktadır. Tam da buradan hareketle kent hakkı, entelektüel bir heves veya popülizm olarak değil, kuramsal ve ampirik yöntemlerle yoksulların talepleri ve yakarıları olarak kendisini var etmektedir (Harvey, 2015: 33).

Çalışmanın ikinci bölümünde göç mefhumunun tezle ilgili kavramları hem göç hareketleri hem de göçmenlere verilen hukuki tanım ve statüler ele alınmaktadır. Seçilen göç çeşitleri ve göçmen statüleri, bu çalışmanın özel olarak ilgilendiği İsveç'e yaşanan göçlerde sıkça karşılaşılan kavramlar oldukları için seçilmiş ve incelenmiştir. Bu bağlamda göç çeşitlerinden transit göç, düzenli göç ve düzensiz göç kavramlarının tanımları incelenmiştir. Devamında göçmenlerin hukuki tanımları ve statüleri incelenmiş, sığınmacılık, mültecilik ve geçici koruma kavramları ele alınmıştır. Devamında yönetim kavramının, teorik ve tarihsel bir incelemesi yapılmış, göç yönetiminin ilkeleri, paydaşları, hedefleri ve ilkeleri incelenmiştir. Göç yönetiminin kentsel haklarla ilişkisi ve birbiriyle kesiştiği yerler işaret edilerek, İsveç'in göç politikalarının göç yönetimi perspektifiyle karşılığını anlamak için teorik temel oluşturulmuştur.

Ek olarak göç politikaları bağlamında entegrasyon ve uyum politikaları incelenmiştir. Bu bağlamda, entegrasyon teorisi, uyum teorisi ve alt başlıkları ve kültürleşme teorisi ve alt başlıkları incelenmiştir ve son kısımda entegrasyon ve uyum teorilerinin kentsel haklarla değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan bu değerlendirmede entegrasyon teorisinin, göçmenler ve başkaca azınlık grupların sosyal, ekonomik ve politik alanlarda toplumla bütünleşmesi için yürütülen süreci ifade ettiğinin, entegrasyonun tek yönlü yöntemlerinin özünde asimilasyon barındırdığının, iki yönlü entegrasyon uygulamalarınınsa haklar bağlamında daha elverişli olduğu değerlendirmeleri yapılmıştır. İki yönlü entegrasyon uygulamalarının iki yönlü modelleri kentsel haklarla da örtüşmektedir (Şahnagil ve Güler, 2019: 4). Uyum teorilerinin zamana yayılan ve uzun bir zaman boyunca göçmenlerin hâkim kültüre göre yaşamaları için değişim ve dönüşümlerini içeren yapısı, psikolojik ve psikososyal iki farklı modelde yürütülmektedir. Kültürleşme teorileri ise bütünleşme, çok kültürlülük ve toplumsal kabul modellerinin kentsel haklar perspektifinde olumlu, diğer modellerin asimilasyon ve dışlama gibi olgulara içkinliği sebebiyle olumsuz olduğu sonucuyla değerlendirilmiştir.

Göç, uyum ve entegrasyon kavramlarından sonra göç yönetişimi kavramı incelenmiştir ve bu tezin saç ayaklarından birisini oluşturmaktadır. İlk olarak yönetim kavramının yönetim kavramında nasıl ne şekilde, hangi olgularla ayrıştığı, hangi tarihsel ve siyasal süreçlerle ortaya çıktığı ve nasıl bir paradigma sunduğu ele alınmaktadır. Yönetişim, klasik yukarıdan aşağıya yönetim biçiminin aksine, katılımcı, şeffaf, hesap verebilir ve çok aktörlü bir biçimle, kamu-özel-sivil toplum-vatandaş ekseninde iş birliğine dayalı bir yönetsel düzen içermektedir. Bu bölümde, yönetişimin ilkeleri ve paydaşlarının yönetişimdeki rolleri tek tek değerlendirilmiştir.

Devamında, yönetim kavramının türleri tartışılmış ve yerel yönetim türleri detaylandırılmıştır. Bu modellerin göç yönetişimi özelinde yerel yönetimlerin nasıl bir rol üstlendiği incelenmiştir. Göç yönetişimi kavramının tanımı ve bu alandaki uluslararası aktörlerin rolleri, her bir kurumun görev, işlev, müdahale alanları ve politika geliştirme kapsam ve kapasiteleri ele alınmıştır. Buna ek olarak, göçmenlerin korunması, entegrasyonu, çalışma koşulları ve insan haklarına erişimleri gibi temalar çerçevesinde yönetişimsel işleyiş değerlendirilmiş, uluslararası aktörlerin faaliyetlerinin göçmenlerin haklara erişimlerinde ne derece etkili oldukları sorgulanmış ve yönetim süreçlerini nasıl şekillendirdikleri ortaya konmuştur. Sonuç olarak, yönetim yaklaşımının göç politikalarına yalnızca yönetsel açıdan değil, hak temelli, eşit, adil ve demokratik bir göç politika ve uygulamaları için etkileri ortaya konulmuş ve ayrıca yönetişimin mekânsal adaletle olan bağı kurulmuştur.

Üçüncü bölümde İsveç'in göç tarihi, bu tarihsel süreçte yaşanan gelişmeleri ve göç politikalarının izleği incelenmekte ve göç yönetişimi ve kentsel haklar perspektiflerinde

değerlendirilmektedir. İsveç'in resmi kaynakları incelendiğinde 1850 yılından günümüze kadar gelen bir veri setinin bulunduğu görülmektedir. 1851 ile 1910 yılları arasında 1 milyondan fazla kişi İsveç'ten göç etmiştir (SCB, 2025). Söz konusu bu dönem İsveç'in resmi kaynakların "Büyük Göç" olarak anılmakta ve yaklaşık 60 yıllık bu dönemin sebepleri; yoksulluk, din baskısı, geleceksizlik, siyasi baskılar ve zenginleşme talepleriyle sıralanmaktadır (Sweden Sverige, 2025). 1914 senesinden itibaren değişen bu talihin, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın ardında terse döndüğü görülmektedir. 1917 yılına gelindiğinde göç kontrol sisteminin ilk adımları atılmıştır. İsveç'e giriş ve çıkışların kontrol edilmesi amaçlanan bu sistemle vize ve pasaport düzenlemeleri hayata geçmiştir. 1927 yılı ise, İsveç için yasalar bütünü'nün ilk adımlarını oluşturan Yabancılar Yasası'nın çıkarılmasıyla öne çıkmaktadır (Nielsen, 2016: 67).

1972 yılına gelindiğinde işçi göçünün önlenmesi talebiyle son bulmaktaydı. İskandinav ülkelerinin dışından gelen göçleri sonlandırmak isteyen İsveç, 1989 yılına gelindiğinde 1951 Cenevre Sözleşmesine tam bağlılığı ifade etmekteydi ve bu karar İsveç için bir başka dönemin başlangıcını oluşturmaktaydı. Aynı zamanda 1989 tarihli Sweden Alien Act (İsveç Yabancılar Yasası) bu başlangıcın yapı taşı olarak tarif edilebilir (Westin, 2006). Devam eden süreçte 1995 yılında AB üyesi olunmuş ve 1997 yılında Dublin Anlaşması imzalanmış, 1998 yılında Entegrasyon Birimi kurulmuştur. 2000'li yıllar yeni savaşların ve bölgesel çatışmaların eşliğinde devam ederken göç hareketleri hız kazanmış, İsveç artan göç hareketlerin payına düşeni almış ve 2010 sonrası dönemde göç politikaları uyum ve entegrasyon hedeflerini önüne koymuştur (Efe, 2023: 76). Bu tarihten sonra göç hareketleri artarak devam etmiş, 2015 yılında zirveye ulaşmıştır. Devam eden yıllarda da Rusya Ukrayna Savaşı'nın başlaması, Ukraynalıların Avrupa'ya göçüne neden olmuş ve İsveç, Avrupa'ya gelen göç dalgasının bu kez küçük bir miktarını karşılamıştır (European Commision, 2024).

1850'li yıllardan bu yana gelen bu süreç, İsveç için türlü göç dönemleri ve göç politikaları anlamlarına gelmektedir. İşgücü piyasası hareketliliği, aile birleşimi, eğitim, sağlık, siyasi katılım, daimî ikamet, vatandaşlığa erişim ve ayrımcılık karşıtlığı başlıklarında değerlendirilen İsveç, bu çalışmada da mevcut göç politikaları ve göç yönetişimi bağlamında kentsel haklarla birlikte ayrı ayrı değerlendirilmiştir. İsveç'in politik hedefleri, uygulamaları ve söylemlerinin sahada ve kentte nasıl yansıdığı tartışılmıştır. Göçmen mahalleleri, mahallelerin durumu ve kentin dışına itilmeleri, göçmenlerin evlerinin nüfusu ve niteliği, konuta erişimleri, istihdama katılma, eğitim ve siyasal katılım süreçlerinde toplanan veriler, göçmenlerin İsveç'teki kent deneyimlerini değerlendirmede kullanılmıştır. Bunun yanında göç yönetişimin ve uyum programlarının İsveç siyasetine yansısı ve sonuçları değerlendirilmektedir. Uyum

ve birlikte yaşamanın, tek taraflı olmayacağı, göçmenlerle birlikte ÷lke vatandaşlarının da bu süreçlere dâhil edilmesinin önemi kendisini tekrar hatırlatmıştır. Son kertede, dünyanın neresinde olursa olsun, göçü yaratan koşullar var olduğu sürece, göçün de var olmaya devam edeceği açıktır. Bu bağlamda göçmenler, kentin ve kentsel mekânın paydaşları olarak kent hakkının talepkarları ve özneleridirler.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAK MEFHUMU: İNSAN HAKLARI VE KENT HAKKI

İnsan hakları denildiğinde insan ve hak kavramlarının bir araya gelerek yeni bir tek kavram oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bugün, insanlığın aldığı eğitim ve hem siyasal hem kültürel gelişimle birlikte insan hakları denildiğinde zihinlerde aşağı yukarı herkes için, evrensel bir benzer kavram belirlemektedir. İnsan hakları olarak tarif edilen kavrama daha içinden ve temelden bilimsel bir bakış ise uzamdaki işleyişte türlü problemler olduğunu, yapısal sorunlar olduğunu fark etmemize imkân sağlamaktadır. Aşağıdaki bölümlerde fark edilecektir ki insan hakları kavramının sorunları, insan haklarının yalnızca uygulayıcılarının basiretsizliğiyle, kötü niyetli olmalarıyla veya doğrudan kötü insanlar olmalarıyla ilişkili veya içkin değildir. Keza bir bilim faaliyeti olarak siyaset bilimi, olguları “iyi” veya “kötü” kavramlarıyla açıklayamaz.

Bu sebeple bilimsel bir yaklaşıma olan ihtiyaç her nesnede, unsurda veya kavramda olduğu gibi insan hakları meselesinde de kendisini var etmektedir. Her sorun içerisinde kendi yanıtlarını ve unsurlarını içermek ya da taşımak gibi bir nitelikte karşımıza çıkmaktadır (Harvey, 2022: 35). Söz konusu bu içkinlik, tam da bu nedenle, mümkün olan tek yanıtın sorun olarak tarif edilmiş araştırma nesnesinin doğrudan kendisinin eleştirisidir ve hatta bu sorunun tek çözümü sorunun kendisinin hükümsüz, geçersiz kılınmasıdır (Marx, 2013b: 127). Bilimsel çalışmanın uçsuz bucaksız ve sonu gelmez kuşkuculuğu, bir yöntemsel reçete olarak böyle kodlanmaktadır. Tam da bu bilimsel yöntemle, insan haklarını bir bütün olma niteliğinden sıyrıp insan ve hak olarak iki kavramı kendi başlarına ve kendi koşullarında incelemek, insan hakları üzerine gelişen düşün birikiminde sıkça başvuru olan bir yöntemdir.

İnsan hakları, karşımıza türlü teknik problemler ile çıkmaktadır. Bu problemlerin bir tarafı insan haklarını oluşturan iki kavramın da bağlam bağımlı olma halidir. İnsan hakları diye tarif ettiğimiz metinlerin insan tanımının veya hak tanımının değişmesi ile birlikte bağlamın değişmesi gibi bir problem başlı başına öylece göz önünde durmaktadır. Bir diğer önemli husus ise insan hakları kavramını oluşturan kavramların ayrıştırıcı, kategorize eden, sınıflandırıcı nitelikleridir. 17. ve 18. yüzyıllardan itibaren insanlık fikrinin bilimselleşmeye başlaması, onun aynı zamanda hukukileşmesi anlamına gelmektedir. Bu sefer de hukukileşen insan, vatandaş olarak kodlanırken, vatandaş olmayanlar insan haklarının öznesi olamamaktadır. Neoliberalizm, emperyalizm, savaşlar ve bölgesel çatışmalar ve diğer neoliberal saldırganlıkların tümü, bugün dünyada milyonlarca insanı var oluş koşullarından, doğduğu ve yaşadığı topraklardan, sevdiklerinden, yeteneklerinden ve statüsünden yalıtmaktadır.

Kapitalizm ve ona içkin burjuva demokratik hukuk devleti modern insan haklarına göre her insanı eşit olarak kabul ettiğini iddia ederken, bu üretim biçimi, üretim ilişkileri ve toplumsal formasyon, eşitsizliklerin kaynağını oluşturmaktadır (Douzinas, 2016: 21-25). Bu bölümde, liberal insan haklarının tarihselliği ve üzerinden geçilen tüm ceremesiyle insan hakları incelenip hem kent hakkı hem de göç mefhumuyla ilişkisi anlaşılmaya çalışılacaktır.

1.1. İnsan Üzerine Tarihsel Düşün

Şeyleri ismiyle çağırırken bugün bildiğimiz anlam veya anlamlarıyla çağırdığımız kabul edilmektedir. Oysa sosyal bilimler açısından baktığımızda durum pek de böyle değildir. Neye insan diyoruz neye insan demiyoruz sorusu literatürde son derece tartışmalı ve uzunca bir süre ortak tanım bulunamamış biçimiyle tarihsel ve oldukça geniş bir hacme sahiptir. Bu tanımların içerisinde pozitif bilimlerin yapmış olduğu tanımlar bulunmaktadır. Söz konusu tanımların yanında tarihsel metinleri çevirirken anlaşılmasını mümkün ve kolay kılmak adına “insan” diye çevrilmiş özneler ve tabii ki kutsal metinler karşımıza çıkmaktadır. Bir memeli primat türünün tarihsel süreç içerisinde evrimsel bir işleyişle bugüne ulaşması biçiminde yapılan tanımların yanında kutsal kitaplarda bir tanrı tarafından bir amaç doğrultusunda dünyaya bu haliyle gönderilmiş ve günü geldiğinde de farklı boyuta gidecek olacak canlıdan söz eden kaynaklarla karşılaşmaktadır (Coşkun, 2011: 8-9).

Bilimsel perspektiflerin hemen yanı başında felsefi tartışmalar da yerini hızlıca almaktadır ve filozofların türlü değerler kapsamında yaptıkları insan tanımlarına ulaşmak mümkündür. Konu özelinde öne çıkan ve literatürde de sıkça başvurulmuş Immanuel Kant, insan üzerine düşünürken oldukça geniş bir yöntem kullanmış ve bunun yanında da kullandığı yöntemi tek bir boyutla değil aksine geniş bir analiz yöntemi olarak kullanmıştır. İnsan üzerine düşünürken doğa, değer, aydınlanma, özgürlük, etik, ödev, iyilik ve ahlak perspektiflerini kullanan Kant, bu düşünme işinin sonucunda ideal insan hakları üzerine bir düşünme sistemi geliştirmiştir (Heimsoeth, 2019: 15). Kant’ın insan hakları düşünce sistemini okurken de öne çıkan şeyin, evvela bir insan tanımı yapma çabası olduğu görülmektedir. Ve Kant’ın insan haklarını anlama yolunun, onun insan tanımını anlama yolu ile kesiştiğini ve bu iki bağlam ilişkisinin de bağıntılı/içkin bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür (Eser, 2017: 7).

Kant’ın beraberinde Nietzsche, Sartre, Camus gibi isimlerden de bahsetmek mümkündür. Bu isimler de insan nedir sorusu üzerine düşünmüş ve farklı cevaplar üretmiş düşünürler olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Karakulak, 2007: 11). Bu isimleri çoğaltmak çok mümkündür. Tarihsel bir bakışla ele alındığında milattan öncesine kadar uzanabileceğimiz düşün ve yazın birikimi önümüze çok boyutlu ve geniş bir külliyat çıkarmaktadır. Buradan

temellenecek sofistler içinden Protagoras, Gorgias, Prodikos ve Hippias'ı sıralanmaktadır. Ardından Sokrates, Sokrates'in ardından da Sokratesçi okullar anılmaktadır. Platon da bu sıralamada yer bulurken bilgi, sanat, eğitim, ruh ve siyaset perspektifleriyle bütünlüklü bir düşünce sistemini literatüre kazandırmıştır (Çoştı, 2019: 93).

Protagoras, düşünce sistemini geliştirirken şeyleri adıyla çağırma işini döneminin alışla gelmiş yöntemin dışına çıkarak yapmaktadır. Şeylerin anlamlarının dışarıdan tanrı ya da doğa gibi başka bir atfedici tarafından değil de aksine insanın insan olma niteliği tarafından atfedildiği ve yüklendiğini iddia etmektedir. İnsana her şeyin ölçüsü olma niteliği atfeden Protagoras şeylere değerlerini ve anlamlarını yükleyen tek kaynak olarak insanı ele alırken hemen beraberinde insanı toplumun önüne çıkarmaktadır. Dünya'yı insan temeli üzerine inşa eden Protagoras insanı öne çıkarırken aynı zamanda konumunu ve değerini de yükselterek toplumsal yaşam alanında insana döneminin mevcut somut koşullarından fazlaca haklar ve var oluş alanı teslim etmektedir (Gavray, 2016: 2-3). Gorgias insana dair fikirlerini kurgularken tek boyutuyla insan fikrinden yola çıkmamıştır. Ona göre insan cinsiyetlerine, statülerine, biyolojik farklılıklarına ve ait oldukları sınıflara göre erdemsel farklılıklar göstermektedir. İnsana dair düşüncelerini esasında hukuk tartışmaları üzerine geliştiren Gorgias, insanın bilme yetisini reddetmektedir (Satı, 2013: 37-43). Prodikos ve Hippias ise insan düşüncelerini din üzerine ve insanların birbirleri arasında doğasında bir benzerlik üzerinde kurarak bu doğallık üzerinden eşitlemişlerdir (Çoştı, 2019: 101). Sokrates döneminin insan tartışmalarını insanın hali hazırda doğası mevcudiyeti üzerinden yürütmüştür. İnsan doğasını tartışırken ise erdem ile bilginin ilişkisini incelemektedir ve bu inceleme izinde de iki kavram arasında bir bağıntı kurarak “bilgi erdemdir” formülü ile eşitlemektedir. Buradan hareketle insan doğası Sokrates'in öğretisine göre oldukça keskin sınırlara sahip değişmeye kapalı bir dogma olarak tarif edilebilmektedir (Özkan, 2019: 6, 13). Platon sürdürdüğü hayatı ve kurduğu düşünce dünyasında genişçe bir inceleme yöntemi kullanmıştır. Öyle ki etik, ruh, felsefe, sanat, eğitim ve bilgi gibi konularda düşünen ve çalışan Platon'a göre döneminin ve dönemi öncesinin varlık felsefesi tartışmaları devam etmektedir. Bu devamlılığı ve dolayısı ile sorunu ise iki farklı evren yaratarak çözmeye çalışmaktadır. Mağara metaforunu kullanan Platon, mağaraya benzettiği Dünya'dan insanlığın nasıl kurtulacağı üzerine düşünmektedir (Çoştı, 2015: 115-116).

İnsan, bilim nesnesi biçimiyle ele alındığında karşımıza yukarıda bahsedilen üç temel inceleme karşımıza çıkmaktadır. Yani insanı tarif etmeye çalışan ve bir anlam yüklemeye çalışan tüm açıklamaları kümelemeye çalışırsak eğer anlaşılabilirlik açısından ontoloji, gnosioloji ve antropoloji yaklaşımlarından söz etmemiz mümkündür. Buradan hareketle ontolojinin antropolojiye açtığı felsefi kapı, bizi doğru bilgiye ulaşmada kestirme niteliğiyle

kullanabileceğimiz bir felsefi antropolojiye sevk etmektedir (Karakulak, 2007: 11). Felsefi antropoloji insan kavramına tek boyuttan bir inceleme bakış açısı yerine çok boyutlu bir inceleme yöntemi geliştirmesiyle tarif edilebilmektedir. Burada felsefi antropolojiye dair esas vurgu felsefi antropolojinin yekten var olup bir bilim dalının yerine geçme iddiasında bulunmasında değil, kendisine açılacak yeni alanda insanı yeni bir perspektifle yeniden tahlil etmek ve tanımlamak uğraşının vurgusudur (Mengüşoğlu, 1997: 6).

Felsefi antropolojinin araştırma sorularını yönelttiği alanlardan birisi insan nedir alanıdır (Karakulak, 2007: 18). Yukarıda da bahsi geçen tartışmalar bütününe okuduğumuzda insana dair tüm tartışmaların çok boyutlu yapısı karşımıza çıkmaktadır. İnsan üzerine düşünme geleneği tarihsel gelenek yapısı ile incelendiğinde biyolojik var olma halinin haricinde insan, tözsel boyutuyla da yaygın biçimde ele alınmaktadır. Biyolojik canlılar arasında herhangi bir karıncanın, böceğin veya ormandaki bir kuşun varlık değeri ile insanın var olmasındaki değer kıyası insanlığın her zaman kaçtığı bir hikâye olagelmiş ve gelmektedir. Bu sebeple insan fikri gerek tanrı ve din boyutlarıyla süregelen kutsal kitap anlatılarıyla gerekse de dini anlamlardan uzak dahi olursa bile insana dair bir amaç ve anlam yükleme halleriyle insana dair farklı bir değer var etme ihtiyacının hâsılını açıklamaktadır.

İnsan hakları üzerine çalışırken veya düşünürken insan kavramının anlamını bir biçimiyle daraltıp elimize bütünlüklü bir tanım alabilmemiz gerekmektedir. İnsan tanımının tarihsel gelişimi incelendiğinde ortaklaşmış bir insan tanımının yapılabilmesinin sosyal bilimlerden özellikle felsefenin yürüttüğü tartışmalar bağlamında zor olduğu görülmektedir. Pozitif bilimlerin karbon birleşimleri, evrimsel süreçle bugüne gelen, memeli ve akıllı primat türünün tüm üyelerinin ontolojik adıyla insan olduğunu kabul etmek görece daha makbul olabilmektedir. Fakat kuru bir insan tanımı yapmak insan hakları tartışmaları yürütürken örneğin insan onuru kavramının es geçilmesine sebep olmaktadır ve bu nedenle insan haklarının herhangi bir şeymişçesine bu kadar kolay çiğnenip atılma fırsatını da doğurmaktadır. Eğer insan onuruna yaraşır yaşama hali insan hakkıdır denklemini kurulacak olursa veya tersinden insan hakları insanlık onurunun kurucu ve koruyucu temelidir denklemini kurulacak olursa buradan hareketle insan haklarını tartışırken yapılacak olan insan tanımının felsefi antropolojik tanımından faydalanmak daha bütünlüklü bir insan tanımına ulaşmamızı sağlamaktadır. Yani pozitif bilimlerin insan nedir sorusuna verdiği cevaplar ile felsefeden yapılan tanımların iç içe gireceği bir insan tanımı bu çıkmaza bir çözüm ve alternatif yaratmakta fayda sağlamaktadır (Coşkun, 2011: 23-28).

1.2. Hak Kavramı

Hak, kavramsal olarak genel anlamıyla iki şeyi ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu iki ifade; adalet ve kazanım anlamlarıdır. Bireyin çıkarları diye tarif edilen bir takım şeyin bir kanunlar bütünü ile korunduğu an itibari ile hak niteliğine kavuşmaktadır. Buradan çıkarılabileceği üzere hak diye bir kavramdan söz edebilmek için evvela bir hukuktan ve bu hukukun bağlı olduğu bir metinden bahsetmek gerekmektedir ki buna da anayasa denilmektedir. Burada tanımı yapılan hak kavramı, özünde hukuki hak kavramını oluşturmaktadır (Şakacı, 2013: 2-4). Hukuki haklardan bahsederken bu haklar esasında üç temel başlık altında bölünüp sonrasında da o temelden genişlemektedir. Pozitif Statü Hakları, Negatif Statü Hakları ve Aktif Statü Hakları diye kümelere ayırabileceğimiz haklar pozitif statüde isteme, negatif statüde koruyucu ve aktif statüde katılma haklarını tarif etmektedir. Pozitif statü devletin kişilere karşı ödevleri olarak tarif edilebilmektedir. Çalışma, sağlık, sigorta hakları gibi haklar pozitif statü haklarına örnek olarak sıralanabilmektedir. Negatif statü devletin kişilere karşı sınırlarını tarif etmektedir ve bu sınırlar çok özel sebeplerin haricinde doğrudan aşılamayacak olan haklardır. Yaşama, güvenlik, dokunulmazlık, düşünce özgürlüğü gibi tarihsel haklar buraya örnek teşkil etmektedir. Aktif statü hakları ise kişiye verilen katılım haklarını tarif etmektedir. Seçme seçilme, kamu hizmetine dâhil olabilme, dilekçe, siyasi partiye katılma ve kurma gibi haklar burada örnek olarak sayılmaktadır (Şimşek, 2012: 2-3, Ceylan, 2017: 7).

Hak kelimesi kelime kökeni itibari ile incelendiğinde hukuk kelimesi ile aynı kelime köküne sahiptir. Hak, etimolojik anlamıyla hukuk kelimesinin tekil bir halini ifade etmektedir. Hak kavramının kendi içerisinde büyükçe ve geniş bir külliyatı bulunmaktadır. Bu külliyat içinde hak kavramının farklı biçimlerde ele alındığı ve tartışıldığı görülmektedir. Bunları sıralamak gerekirse irade kuramı, menfaat kuramı ve karma kuram hak kavramını kabul eden kuramlar altında toplanmaktadır. Hak kavramını kabul eden kuramların yanında diğer kuramlar olarak adlandırılan Leon Duguit Jeremy Bentham gibi isimler de yer almaktadır. Hak kavramına ait olan aşağıda tanımlayacağımız kuramlar ise şöyle sıralanmaktadır; analitik görüş, tasarım ve beyan kuramları. Bu kuramların yanında son olarak ise Amerikan ve İskandinav realizmleri hak kavramlarını kabul etmeyen görüşler arasında tanımlanmaktadır (Emini, 2004: 4-11).

Menfaat teorisi hak kavramı için maddi ve manevi menfaatlerin toplamını ifade eden bir bütüne atıf vermektedir. Her menfaatin hak olarak tarif edilmediği bu teori iki esas ortaya koymaktadır. Bir menfaatin hak olması adına bu iki esası koşul olarak sağlaması gerektiği iddia edilmektedir. Söz konusu iki esas menfaatin var olabilmesi ve ardından hukuk tarafından

güvence altına alınmış olmasıdır (Berktaş, 2022: 4-6). İrade kuramı, hak kavramını hukuk tarafından inşa edilen iradi bir yetenek olarak tarif etmektedir. Buradaki irade vurgusu hukuk mefhumunu harekete geçirebilme gücünü ifade etmektedir (Özdemir, 2016: 4). Karma teori ise menfaat ve irade kuramlarını aynı potada eriten teoridir. Karma teoriye göre ise menfaat ve irade unsurlarını tek başına veya birbirlerini etkileme nitelikleri üzerinden değil aksine bu iki kavram arasındaki bağıntının altı çizilmektedir (Aktaş, 2009: 24). Analitik görüş hak tanımını yaparken ödev kavramına işaret etmektedir. Beyan Kuramı, hak kavramı ile pozitivist hukuku birlikte ele alırken son olarak tasarım kuramı ise ödev ve hak kavramlarının somutluğunu reddederek gerçekliği ifade edemeyeceğini, bir düşünme eylemi olabileceğini söylemektedir (Özdemir, 2016: 7-8).

Jeremy Bentham hak ve hukuk kavramlarını varsayımsal nitelikleriyle ele almaktadır. Hukuk adına bir egemenlikten bahsedebilmek adına ortada bir emirin olması gerekmektedir. Fakat bu tek başına yeterli olmayacağı için emirin yanında bireylerin fiillerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bentham buradan hareketle hukuka, hakların ve ödevlerin yaratıcısı niteliğini atfetmiştir (Cengiz, 2019: 3-4). Leon Duguit hak kavramının doğuştan kazanılan bir bütün olduğu fikrini yekten reddederek bir tanım yapmaktadır. Onun reddettiği diğer kavram ise sübjektif haklar diye tanımlanan haklardır. Gerçek dışı olarak açıkladığı sübjektif haklar bütünü ve sübjektif haklara dayandırılmış teorileri yanlışlamış, kabul etmemiştir (Partalcı, 2022: 4-7). Hans Kelsen ise hak mefhumunun hukukun yanında ondan ayrı ve bağımsız bir hikâye olabilme niteliği olduğu her durumu reddetmektedir ve imkânsızlık olarak tanımlamaktadır. Ona göre hak hukukun bir özel boyutu ve biçimidir. Hukuku parçalanamaz ve bölünemez bir bütün olarak tanımlayan Kelsen hak kavramının hukuka içkin olduğunu söylemektedir (Altınsu, 2017: 3-5).

Bentham ile oldukça benzeşen ve kesişen Amerikan realizmi de hak olgusunu reddetmiştir. Hak kavramının hukuk içerisinde kendisine yer bulmuş soyut kavramlardan bir tanesinden başka bir niteliğe sahip değildir. Bentham'dan kendini sıyrıp ayrıştığı yer ise Bentham'ın hukuka atfettiği emir ve irade niteliklerinin de Amerikan realistleri tarafından külliye reddedilmesidir. Amerikan realizmi hukuku emir ve irade ile değil mahkeme kararları ile tarif etmektedirler (Akı, 2005: 33-34). İskandinav realizmi ise ampirizmi reddeden ekoldür. A priori, yani sayılamaz, ölçülemez bir kavram olarak tanımlanan hak kavramı hukukun içinde metinlerinde dahi kullanılmasının gerekliliği olmayan bir olgu olarak tarif edilmektedir (Önal, 2015: 31-33).

1.2.1. İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi

Eğer demokrasi ve demokratik katılım insan hakkı olarak baz alınacak olunursa tarihsel anlamıyla ilk örnek Antik Yunan'a verilmektedir. Antik Yunan politik ve sosyolojik perspektifleriyle birlikte incelendiğinde köleci bir toplum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamdaki bir toplum yapısı ile yapılan demokrasi incelemesi bize kölelerin, erk ve yeterli miktarda mülk sahibi olmayan erkeklerin, erkini kaybetmiş yaşlıların, çocukların, gençlerin ve kadınların katılamadığı, sadece zengin erkek bireylerin siyasi katılıma dâhil olup oy kullanarak karar aldığı bir biçim olarak önümüze çıkmaktadır (Başçı, 2021: 3). Antik Yunan'a dair bu boyutuyla yapılan tarihsel bir inceleme insan hakları kavramını ele alırken çizginin Antik Yunan'dan bu yana çekilmesine dair yeterli veriyi sunamamaktadır.

Antik Yunan'dan hemen sonra literatürde Stoacılık kendisine yer bulmaktadır. Hukuk felsefesi külliyyatında ve tartışmalarında sıkça karşımıza çıkan Stoacı gelenek esasen bir hukuk öznesi tanımlı yapmaktadır. Buradan hareketle gördüğümüz şey insanın bir yaratıcı tarafından yaratılıp dünyaya gönderildiği fikridir ve insanlık tanrının çocukları olarak tanımlanmaktadır. Bu fikirden hareketle hukukun öznesel kapsayıcılığı buradan temellenerek karşımıza çıkmaktadır. Stoacılık fikriyle birlikte özne olarak kapsanan insanlık aynı zamanda evrensel de bir boyut kazanmaktadır (Durgun ve Özdemir, 2011: 5).

Tarihsel olarak insan hakları metni olarak kabul edilmiş ilk metin Magna Carta metnidir. 1215 yılında İngiltere kırlarında ortaya çıkmış olan bu metin Anglo-sakson dünyayı değil, tüm dünyayı etkileyen bir yere konumlanmıştır (İlal, 1968: 210). Büyük Sözleşme anlamında Türkçeye çevrilen bu sözleşme insan hakları konu olduğunda ilk hali anlamıyla atıf verilen tarihsel bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa'nın türlü ülkelerinde (Fransa, Almanya, İtalya) feodalizm ve monarşi bir iktidar sorunuyla karşı karşıya kalmışken İngiltere'nin monarşik iktidar gücü ve yapısı Avrupa'nın diğer ülkelerine kıyasla oldukça güçlü ve sağlam kalmıştır. Buradan hareketle Magna Carta sözleşmesi esasında kralın dolayısı ile de iktidarın yetkilerine görece sınır getirmiş ve bazı yetki gaspları uygulamıştır (Ağdemir, 2022: 3-6). Kralın yetki alanına dair bir sınırlama getirmesi sebebi ile günümüzde hali hazırda bildiğimiz anlamıyla çağırdığımız anayasal düzene erişimin de yapı taşlarından birisini ve temelini oluşturmuştur. Fakat Magna Carta, aynı anda insan hakları metinlerinde de aynı kuruculuk niteliği ile de hâsıl olmaktadır (Başçı, 2021: 2).

18. yüzyılın sonlarına doğru gelirken bağımsızlığını ilan eden ABD'de yürürlüğe giren Virginia Haklar Bildirgesi sadece yürürlüğe girdiği coğrafyada değil hemen kısa bir sürede başkaca insan hakları metinlerine de kaynak oluşturmuştur. Bu bildirge bireylerin devlet ile ilişkisini düzenleyen ve onları herhangi bir hak kaybına karşı koruyan ve bireylere yönetime

müdahale edebilme ve değiştirme hakkı veren nitelikleriyle karşımıza çıkmaktadır (Durdu, 2016: 4).

Virginia Haklar Bildirgesi ortaya çıktığı andan itibaren hukuk gereği olarak vatandaş haklar tanınacağına da göstergesi olmuştur. Fakat bu yukarıdan aşağı lütuf edilmiş bir silsile ile değil, aksine aşağıdan yukarı mücadeleyle kazanılmış tarihsel bir gerçekliktir. 1789 Fransız Devrimi ve ardından gelen Fransız İnsan ve Vatandaşlık Hakları Beyannamesi bunu olgusal olarak kanıtlamaktadır (Çüçen, 2003: 5). Bu beyannamenin ilkelerinde öne çıkan hak kavramları şöyle sıralanabilmektedir; yasalar önünde eşitlik ve özgürlük, doğuştan gelen hakların devlet tarafından koşulsuz şartsız sağlanması ve düşünce özgürlüğü olarak sıralanmaktadır (Hekimler, 2009: 4-5).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Komisyonu tarafından 1948 yılında hayata geçen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Dünya Savaşı'ndan sonra hak ve özgürlükler bütününe bir güvence ile koruma ve garanti altına alarak ileride meydana gelebilecek büyük ölçekli savaşların önüne geçmeyi hedeflemiştir (Birinci, 2017: 1). Toplam 30 maddeden oluşan bu bildirge hukuksal perspektiften incelendiğinde bir yaptırım yetkisine sahip değildir ve hak tanımının içerisine sosyal hakları ve beraberinde ekonomik hakları da aynı potada eriterek bir sentez metin yaratmıştır (Sağlam, 2019: 3). Genel hatları ile tüm insanları eşit ve aynı haklara sahip tanımlayan bu metin, düşünce ve dini özgürlükleri garanti altına alırken hiçbir sebep ve koşul ile ayrımcılığa ve ötekileştirmeye de maruz kalmamasını garanti altına almıştır (Üçışık, 2016: 1-3).

Görüldüğü üzere tarihsel izlek, insan haklarının tarihsel ve toplumsal süreçlerle birlikte ve bağıntılı bir biçimde şekillenip dönüştüğünü göstermektedir. Bugün ise insan hakları, kapsam, içerik ve biçimsel niteliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için sınıflandırılmış ve üç ana kuşak altında incelenmiştir. Bu sınıflandırma kuşaklar arasındaki bağıntıyı koparma niteliği barındırmamaktadır. Yani örneğin birinci kuşak haklardan birinin ihlali, diğer kuşaklardaki hakların da ihlaline yol açabilmektedir. Söz konusu bu ilişki, esasında bütüncüllüğün de bir gösterenini oluşturmaktadır.

Birinci kuşak haklar, birey ile devletin arasındaki ilişkiye içkin sivil ve politik hakları ifade etmektedir. Fransız Devrimi ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı sonrasında öne çıkan başlıca birinci kuşak haklar: İfade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı, adil yargılanma hakkı, kişisel özgürlükler, özel hayatın gizliliği ve din ve vicdan özgürlüğüdür

İfade özgürlüğü, kişilerin düşüncelerini özgürce, hiçbir baskı ve kısıt altında kalmadan ifade etme hakkını oluşturmaktadır. Toplanma özgürlüğü, herkesin hiçbir izine tabi olmadan toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkını ifade etmektedir ki bu hak, kent mekânlarının

kullanımı meselesiyle de kesişmektedir. Seçme ve seçilme hakkı, kişilerin demokratik süreçlere katılım haklarını, söz sahibi olmalarını ve söz söyleme haklarını ifade etmektedir. Adil yargılanma hakkı ise, bireyin tarafsız bir mahkemede adil bir şekilde yargılanmasını oluşturmaktadır. Buna bağıntılı olan kişisel özgürlük, kişinin keyfi olarak tutuklanıp kapatılamayacağını ifade etmektedir. Özel hayatın gizliliği, özel yaşamların, mahremiyetin korunmasını ve gizli kalmasını sağlamaktadır. Din ve vicdan özgürlüğü ise, kişinin istediği inancı seçerek, seçtiği inancı istediği şekilde yaşayabilmesini içermektedir (Turhan, 2013: 3-4).

İkinci kuşak haklar, 20. Yüzyılın ortalarında itibaren 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ele alınan hakları içermektedir. Genel anlamıyla insan yaşamının ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına içkin yapısıyla öne çıkan bu haklar, bireyin hayatta kalmak için ihtiyaçlarına cevap verirken aynı zamanda toplumsal birlikteliği ve eşitliği de sağlama amaçlarını barındırmaktadır. İkinci kuşak hakları başlıca sıralayacak olursak; eğitim hakkı, sağlık hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, yeterli yaşam standardı hakkı, kültürel haklar, sendika kurma hakkı şeklinde sıralanmaktadır.

İkinci kuşak haklar görüldüğü üzere bireyin gündelik yaşamına dair ihtiyaçlarına dair söz söylemektedir. Her bireyin nitelikli bir eğitime erişebilmesini, herkesin sağlık hizmetlerinden nitelikli bir biçimde faydalanabilmesini ifade etmektedir. Çalışma hakkı ile insanların çalışabilmesini ve çalışırken adil ve insan onuruna yaraşır koşullar altında çalışmasını, beraberinde de sosyal güvenlik hak ve imkânlarından faydalanmasını içermektedir. İnsanların yaşamlarını sürdürürken asgari yaşam standartlarına erişimlerini ve bununla birlikte kendisini kültürel olarak besleme, kendi kültürünü yaşama hakları bulunmaktadır. Tüm bunlar için de birinci kuşak haklarla da ilişkisi olduğunu söyleyebileceğimiz sendika kurma hakkı, kişinin çalışırken kendisini örgütlü olarak ifade etmesini, haklarını savunmasını ve talep etmesini sağlayan sendikaları kurma ve sendikalara katılma hakkını ifade etmektedir (Güneri, 2023: 43-46).

İnsan hakları krizlerinin en öne çıkan tarafının üçüncü kuşak haklar olduğunu söylemek çok yanlış bir gözlem değildir. Küreselleşme kavramıyla hemen hemen denk düşen üçüncü kuşak haklar, 1970'li yıllardan itibaren uluslararası ilişkilerde öne çıkmıştır. Üçüncü kuşak haklar küresel hakları içeren yapısı ile içerisinde uluslararası iş birliklerini barındırmaktadır. İklim, çevre, savaş, yoksulluk ve olağanüstü durumlara cevaplar veren üçüncü kuşak haklar başlıca şöyle sıralanmaktadır; Çevre hakkı barış hakkı helişme hakkı ortak mirası koruma hakkı sürdürülebilir kalkınma hakkı insani yardım hakkı küresel sağlık hakkı olarak sıralanmaktadır.

Çevre hakkı, insanların yaşadıkları çevrenin, ortamın, havanın, suyun, kentlerin temiz ve yaşanabilir nitelikte olmasını ifade etmektedir. Barış hakkı, insanların yaşadıkları yerlerde savaş ve çatışmadan uzak, barış içerisinde yaşamalarını ifade etmektedir. Gelişme hakkı, insanların ekonomik olarak imkânlardan eşit düzeyde faydalanmalarını vurgulamaktadır. Ortak mirasın korunması, insanlığın tarihsel olarak inşa ettiği kültürel eserlerin ve doğanın korunması anlamına gelmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesilleri bırakılacak mirasla ilişkili olarak, doğal kaynakların tüketilmesinin önüne geçmek amacı gütmektedir. İnsani yardım, olağanüstü durum ve gelişmelerin ortasında kalmış insanların insani yardıma erişim haklarından bahsetmektedir. Bu olağandışı durumlar savaş, deprem, sel, yangın çatışma vd. insan ve doğa kaynaklı afet ve olağanüstü halleri kapsamaktadır. Son olarak küresel sağlık hakkı ise, insanların evrensel standartlarda sağlık imkânlarına erişimlerini içermektedir (Dadak, 2015: 4-6). Tüm bu tarihsel sürece bir dipnot eklemek gerekmektedir. Görüldüğü üzere, insanların örneğin göçmen olduklarında bu hakların dışında kalma durumuyla karşı karşıya kalma halleri, insan haklarına dair yürütülen eleştirel çalışmaların ve tartışmaların öneminin bir göstergesidir. Bu bilimsel ve entelektüel birikim, nihilizme düşmeden belki de yeni bir yolun kurucu yapıtaşlarını oluşturmaktadır.

1.2.2. Tarihsel Olarak Kent, Kent Hakkı ve Kentsel Haklar

Kent üzerine yapılan akademik çalışmalar birçok farklı disiplini ve buna bağlı olarak da çok boyutlu düşünme biçimlerini, araştırma sorularını ve analiz yöntemlerini içinde barındırmaktadır. Kent üzerine düşünürken pek tabii bağıntılı olarak mekân üzerine düşünmek, hem Lefebvre'den bu zamana gelişen literatürün hacmiyle hem de kent üzerine düşünürken, kentin mekânları arasında bağıntılar kurmak, daha bütünlüklü bir kent okumasına sahiplik için oldukça zengin fırsatlar sunmaktadır. Mekân üzerine düşünmek mekânın niteliğiyle de birlikte bize oldukça hacimli ve zengin bir düşünme alanına ve araştırma sorusuna sahiplik sağlamaktadır. Mekânı mikro ölçekli (misal ev içi oda kullanımı) ve makro ölçekli (misal kent meydanlarının kullanımı) oldukça geniş bir perspektifte düşünmek ve incelemek, bize mekânın siyasal anlamları üzerine düşünme ve çalışma imkânları tanımıştır. Bu bağlamda da mekânın, üretim biçimi, üretim ilişkileri, ekonomi politigin mekânı kullanarak yeniden üretimi, iktidarın mekanla ilişkileri, devletin mekanla ilişkileri ve artı değer birikimindeki üstlendiği nitelik gibi türlü politik başlıklar zengin bir literatür ve düşün sahipliğini açıklamaktadır. Ek olarak Althusserci bir referansla mekânın bir ideolojik aygıt olarak tarif edilmesi de mümkündür. Mekân, söz konusu bu niteliğiyle iktidarı pekiştirmek, meşrulaştırmak ve yeniden üretmek üzere işlemektedir. Keza bunun için apartman, sokak, cadde, okul, mahalle gibi mekânlara verilen isimlere bakmak yeterli olmaktadır (Çavuşoğlu, 2016: 55, 181-182). Bu ideolojik

yeniden üretim niteliğinin yanında söz konusu mekânların (yollar, sokaklar, caddeler binalar vs.) sınıfsal ayrımın özellikle yoksullar tarafından tecrübe edildiği ve yeniden üretildiği mekânlar olarak karşımıza çıktığı da görülmektedir (Erdoğan, 2016: 53).

Mekâna dair kullanılan maddeci analiz yöntemi mekânın tüm bu çıktılarıyla birlikte mekâna dair niteliklerin üretim ilişkileri ile bağlantısını da ortaya koymaktadır. Bunun izleğini Marx'ta ve Lefebvre'de takip etmek mümkündür. Kentin, üretim biçimi, üretim ilişkileri, toplumsal formasyon, iş bölümü ve birikim mekânı olarak nitelikleriyle tarihsel bir tarifi yapılmaktadır. Marx ve Engels, Alman İdeolojisi'nde kenti, iş bölümünden temellenen ve var olan sınıfların çatışmasının/ayrımının temeli olarak tarif etmektedirler (Marx ve Engels, 2023: 56). Grundrisse 1 adlı eserde kentlerin tarihsel süreçleri üzerine oldukça ufuk açıcı bir yerden yaklaşım sunmaktadır. Buna göre;

Klasik Antikite'nin tarihi, kentlerin tarihidir, ama toprak sahipliğine ve tarıma dayanan kentlerin; Asyatik tarih, kent ve kırsal bir tür farklılaşmamış birliğidir (tam anlamıyla büyük kent, yalnızca gerçek ekonomik yapının üzerine oturtulmuş bir hükümdarlık karargâhı olarak görülmelidir). Orta çağ (Cermenik dönem), tarihin mekânı olarak kırsal ile başlar ve daha da gelişmesi kent ile kırsal karşıtlığından geçer; modern [çağ], kırsal kentleşmesidir, eski çağda olduğu gibi kentin kırışması değil (Marx, 2013b: 346).

Lefebvre tarafından ise “mekân dönemselleştirmesi” olarak tarif edilen bu formül, döneme haiz olan üretim biçimi ve ilişkilerinin mekânın niteliksel özellikleriyle belirleyici, determinist bir ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Söz konusu formülü kabaca tarif etmek gerekirse Lefebvre:

- Avcılık-toplayıcılık: Mutlak mekân (doğa)
- Neolitik tarım: Mutlak mekân (doğa)
- Asya tipi üretim tarzı: Kutsal mekân (tanrısallık)
- Antik (polis) çağ: Tarihsel mekân
- Feodalizm: Kutsal mekân (tanrısallık)
- Erken kapitalizm: Soyut mekân
- Geç kapitalizm: Çelişik mekân
- Komünizm: Diferansiyel mekân

biçiminde sıralamaktadır (Lefebvre, 2019: 95, 241, 299). Buradan da anlaşılacağı üzere Lefebvre'nin mekân anlayış ve tarifi üç olgunun toplamının mekânın tarifi anlamına geldiğini

göstermektedir. Bu üç olgu, üretim tarzının aygıtı, üretim tarzının ürünü ve devrimci potansiyel olarak karşımıza çıkmaktadır ve sıralanan bu olguların toplamı mekânı ifade etmektedir (Kuran, 2021: 92). Bu bağlamda kapitalist üretim biçiminin çelişik mekânla ifade edilmesi Marx'ın ifade ettiği kapitalizmin iç çelişkileri ile örtüşmektedir. Kapitalizm içerisinde hâsıl olan çelişkilerini aşmak adına mekâna yerleşmektedir ve mekânı yeniden üretmektedir. Bu yeniden üretim kapitalist ekonomi politiğe kendi haiz olan çelişkileri zamansal, mekânsal olarak uzamda aşma imkânı vermektedir (Lefebvre, 2019: 330-331). Fakat mekân üretimi kapitalizmin sürdürülebilirliği için tek başına yeterli bir yöntem değildir. Bu sebeple kapitalizm birçok açıdan mekâna yayılarak mekân üzerinde egemen olmakta (bunu hegemonya diye de tarif etmek mümkündür) ve bu hâkimiyetle birlikte kapitalizmin sürdürebilirliği sağlanmaktadır (Harvey, 2022: 92).

Lefebvre kent hakkının teorik temellerini kentsel mekân üzerinden kurmaktadır. Bu perspektife bağlı olarak mekân üzerine düşünmenin kent için taşıdığı önem ortaya çıkmaktadır (Baysal, 2012: 9). Mekân üzerine düşünmeyi mekânın hacim ve boyutlarını, toplamını düşünerek sürdürmek mümkündür. Bu bağlamda kent üzerine düşünürken de kentin siyasal anlam ve yansımaları, ekonomi politikle ilişkisi gibi türlü başlıklar kent çalışmalarına araştırma konuları olabilmektedir. Davis, kentin, kente dair düşünmenin ve kente dair çalışmaların önemini “kent çağında yaşıyoruz, o bizim için her şey” cümleleriyle ifade etmektedir. Kent nüfusunun artışı ve artık insan yaşamı denilince akla gelen ilk mekân olarak kentler, yapım, tüketim ve hayatımızı belirleme hususunda oldukça önemli bir yerde konumlanmaktadır (Davis, 2016: 15). Ayrıca kent, sadece bir araştırma konusu olduğu metinlere değil birçok metine ve araştırmaya da konu olagelmıştır. Örneğin, üretim biçiminin, mülkiyet ilişkilerinin irdelendiği literatürde de kent önemli hacimde bir literatüre sahiptir. Marx ve Engels kenti tarif ederken, kentin burjuvazinin üretim araçları ile nüfusun bir araya toplandığı mekân olma niteliğinin altını çizmektedirler:

Burjuvazi kırsal alanı kentin boyunduruğuna soktu. Koca koca kentler yarattı, kırsal nüfusa oranla kent nüfusunu büyük ölçüde artırdı ve böylece nüfusun hatırı sayılır bir parçasını kır hayatının yalıtılmışlığından kurtardı... Burjuvazi üretim araçlarının, mülkiyetin ve nüfusun dağınıklığına her geçen gün biraz daha son veriyor. Burjuvazi nüfusu bir araya topladı, üretim araçlarını merkezileştirdi ve mülkiyeti birkaç elde yoğunlaştırdı (Marx ve Engels, 2023: 42-43).

Weber ise kenti toplumsal formasyon, iktisadi, politik, bürokratik ve dini olguların toplamı olarak ele almaktadır ve buna göre kent sosyal ve politik bir bütünün ayrılmaz parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Turut ve Özgür, 2018a: 5). Weber kenti tanımlarken birtakım

gerekliliklere ihtiyaç olduğunu söylemektedir ve ekonomik merkez (pazar, ticaret vs.), güvenlik (kale) ve özerklik (yönetim) şeklinde sıralamaktadır. Buna bağlı olarak Weber kent kuramını, politik yansımaların mekânı, üretimin ve mübadelenin de merkezi olarak tarif etmektedir (Weber, 2012: 97-113). Buradan hareketle Weber, perspektifinden kent tanımının kısa devresi kentin “kale ve pazarın fizyonu” olarak tarif edilmesidir (Katznelson, 2019: 28). Kent, Marx ve Weber’in her ikisinin yazılarında da oldukça az yer kaplamış olsa da kapitalizmi anlama uğraklarından birinin mutlaka mekân ve kent olduğunu söylemek oldukça mümkündür. Kentin kapitalizmle ve kapitalizmin toplumsal formasyonunda şekillendiği çıktısı, sonra gelişecek olan kent kuramlarına önemli bir izlek sunmaktadır (Metlioğlu, 2021a: 7).

Marx, Engels ve Weber’in ve devam eden süreçte kent üzerine yapılan çalışmalarda kentin ekonomi politik ve siyasal ilişkileri önemli bir çıktı olarak hâsıl olmuştur. Üretimin, kârlılık halinin, piyasanın genişlemesinin ve sermayenin mekânda ve devamında daha büyük mekânlarda genişlemesi süreci kapitalizmin doğalında olan, ona haiz bir biçimdir. Bu biçim, mekân boyutunda ilerleyerek toplamında kentsel boyuta ulaşmaktadır. Bu sebeple kent, kendisine küresel boyutta bir yaygınlık imkânı bulabilmektedir. Söz konusu imkânla birlikte günümüz kentleri kapitalizmin saç ayaklarını kurarak ve yeniden üreterek, üretim araçları mülkiyetini elinde bulunduranların dışında kalan tüm toplumun örgütleyerek sürmekte, yeniden üretilmekte ve yaygınlaşmaktadır. O halde modern şehrin sermaye ve sermayenin üretim alanı olarak pasif bir tarifinin yapılması eksik ve sakat bir tarif olacaktır. Çünkü kent tüm bunların yanında üretim araçlarına da müdahale eden bir niteliği sahip olmasıyla da karşımıza çıkmaktadır (Lefebvre, 2020: 75). Kent tarih boyunca devletin ve aynı zamanda da kamu yönetiminin konusu olmuştur. Kapitalizmin gelişmesi için vazgeçilmez yöntemi gereği muktedirler, kentte ve mekânda verdiği kamu hizmetlerini sonrasında yine kentte geri almak üzere sağlamaktadırlar. Bu hizmetler asla göz boyama, yanılgı olarak gerçekten gerçekleşen hizmetlerdir. Kentin kamu yönetiminin konusu olması bu bağlamda bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent, üretim biçimleri ve ilişkileriyle olan bu bağıntılı olma niteliğinin yanında aynı zamanda bir üretim sürecidir. Buna bağlı olarak da söz konusu biçim ve ilişkilerin pekişip yaygınlaştığı, yeniden üretilen alanlar olmasının yanında bu biçim ve ilişkilerin tasfiye edilebileceği yer olarak da konumlanmaktadır (Harvey, 2015: 124, 39).

Kentin ekonomi politikle ilişkisinin izini sürmek İngiltere kırsalından Türkiye kentleşmesinin tarihsel gelişimine kadar izlenebilmektedir. İngiltere kırsalında hâsıl olmuş toprak çitleme ve ıslah hareketleri, kırsal nüfusun mülkiyet ilişkileri ve üretim biçimine endeksli biçimiyle kente göçüne neden olmuştur. Islah hareketi kelimenin ilk anlamıyla kullanılmamış, toprağı iyileştirme anlamıyla değil, hiçbir değer üretmeyen toprakların değer ve

kâr üreten biçime dönüştürülmesi ifade edilmektedir (Wood, 2021: 123-124). Islah, beraberinde getirdiği tarımsal ve ekonomik ilerlemelerin ve gelişmelerin yanında esasında kavramsal ve niteliksel anlamlarıyla mülkiyet kavramını dönüştürmekteydi. Bu dönüşüm ardı sıra yeni sınıfları yaratırken eski tarım biçim ve yöntemlerini de değiştirip revize ederek kapitalizme içkin bir mülkiyet kavramı ve olgusu hâsıl olmaktaydı (Kantarcıoğlu, 2018: 29-31). Wood'un aktardığı üzere Locke'de "Second on Government" isimli eserinde tarımsal kapitalizmin mülkiyet ilişkileriyle olan bağıntılarından bahsetmektedir ve mülkiyet teorisi bu bağlamın üzerinden kurulmaktadır. Locke'a göre çok uzaklarda, kuytu köşede kalmış arazilerin değersizliği, o alanlarda hiçbir değer üretiminin olmaması ile ilgili bir değer atfıdır. Islah edilen araziler üretime açılmış ve üretime açılan bu alanlar beraberinde mülkiyeti de getirmiştir (Wood, 2021: 127-129).

Bu mülkiyet hikâyesinin sıçrama gücü, yetisi ise "çitleme hareketi" ile gerçekleşmiştir. 15. Yüzyılda İngiltere kırsalında başlayan 16. Yüzyılda tüm İngiltere'yi etkisi altına alan ve 19. Yüzyıla kadar uzanan bu hareket, bize ortak mülkiyetin bireysel mülkiyete dönüşümü hakkında oldukça çarpıcı fikirler vermektedir (Kantarcıoğlu, 2018: 10). Çitleme hareketi bir toprak parçasını çevrelemek üzerine olsa da esas tarif edilen olgu kamusal mülk kavramının kişisel mülke evrimini ifade etmektedir. Toplumun kullanımına açık olan alanların çitlenmesi ile beraber kişiye ait olması durumudur (Wood, 2021: 126-127). Bu dönüşüm beraberinde toplumsal formasyonda da bir değişimi getirmiştir. Çitleme hareketiyle birlikte yeni sosyal katmanlar, sınıflar ve gruplara sebep olmuş; tarım işçilerini, kiracıları ve ortakçıları yaratmıştır. Çitleme ve ıslah hareketleriyle birlikte tarımsal kapitalizm mülkiyet sahibi olamayan çiftçilerin kırlarda işçileşmesine ve işçileşemeyen çiftlerin yerlerinden olmalarına sebep olmuştur. Yerlerinden olan çiftçiler rotalarını kentlere çevirerek aynı zaman içerisinde yaşanan Sanayi Devrimi ile birlikte hâsıl olan işçi nüfusuna cevap niteliğinde olmuştur (Kovancı, 2006: 16, 32).

Yukarda anlatılmaya çalışılan dönemde yaşanan gelişmeler kente göçü getirirken, oluşan bu göç akımı da beraberinde büyüyen ve değerlenen kentleri ortaya çıkarmıştır. 19. Yüzyılla birlikte sanayileşme ve sanayileşmeye bağlı toplumsal formasyon, üretim biçimi ve ilişkileri kenti de kendi eksenini etrafında değiştirip dönüştürmüştür. Böylelikle her ne kadar daha önceki tarihsel dönemlerde de kent olgusu karşımıza çıkıyor olsa da modern anlamıyla kullandığımız kent kavramı Sanayi Devrimi ile başlayan dönemle hayatımıza girmiştir (Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 6). Ama yalnızca bununla sınırlı değil. Tarihsel izleğe devam edersek, kentlerin tarihsel gelişiminde çalışma konumuzun saç ayaklarından birini oluşturan kentlerin, üretim biçimi, birikim, yabancılaşıma, iş bölümü ve yeniden üretim gibi olgularla bağıntısı anlamak kenti ve dolayısıyla kentten talep edilen hakları anlamakta önemli bir nitelik taşıyacaktır.

Fakat Lefebvre, Sanayi Devrimi ve kentleşme sürecini beraber okumanın sıradanlaştığını belirtmektedir. Kentin, sanayileşme ile rastlantısal, daha doğrusu dışsal bir ilişki içinde olduğunu vurgulayan çalışmalar Lefebvre tarafından reddedilmektedir. Kenti incelemek için iktisadi, siyasal ve demografik metotlara olan ihtiyacın altı çizilmektedir. Bu metot kullanılarak yaklaşılan bir mekân olarak kent, kırdan kendini ayırarak bambaşka, kendine özgü bir mekâna tekabül etmektedir. Kentin bir mekân olarak ve mekânlar arasındaki ilişkisi, üretim biçimine, üretim ilişkilerine ve dolayısıyla da toplumsal formasyona buradan hareketle de iş bölümüne bağımlı bir nitelik taşımaktadır (Lefebvre, 2022: 65). Bu tespit Alman İdeolojisi'nde de görülmektedir. Marx ve Engels kent ve kır arasındaki politik ve sosyal farkların ve ayrıca üretim biçimi ve ilişkilerinden gelişen farkların tespitini şöyle yapmaktadır;

Kentlerin ortaya çıkışı, aynı zamanda yönetim aygıtını, polisi, vergileri vb; kısacası belediye teşkilatını, dolayısıyla da genel olarak siyaseti zorunlu kılar. Burada, ilk kez, nüfusun iki büyük sınıfa bölündüğü açıkça görülür ve bu bölünme doğrudan doğruya işin ve üretim araçlarının bölünmesine dayanır. Kent aslında zaten nüfusun, üretim araçlarının, sermayenin, zevklerin ve ihtiyaçların bir merkezde toplanması olgusudur. Oysa kır açısından bunun tam tersi söz konusudur: İzolasyon ve dağınıklık Kent ile kır arasındaki karşıtlık ancak özel mülkiyet çerçevesi içinde var olabilir. Bu karşıtlık, bireyin iş bölümüne, kendisine dayatılan belirli bir faaliyete tabi kılınmasının en keskin ifadesidir (Marx ve Engels, 2023: 56).

Lefebvre'nin kenti tarif ve analiz ederken kullandığı, önerdiği ve altını çizdiği diyalektik yöntem, sanayileşmenin mübadele ve meta mekânlarını genişlettiği yönünde sonuç vermektedir. Mübadele, toprağı yani mekânı ve dar anlamıyla kentin kendisine içkin olan yaşam alanlarını metalaştırdı ve buna hızla devam etmektedir. Kente ve kent sakinlerinin gündelik hayatına içkin olan mekânın metalaşması, onun alınıp satılan bir hale gelmesine neden olmaktadır. Kent, kapitalizmle birlikte kazandığı modern burjuva anlamlar ile esasında kendi kimliğinden ve kentin kimliğini oluşturan her şeyden soyutlanıp ürün haline gelmektedir. Fikrimce Lefebvre'nin kente dair en çarpıcı analizlerinden birisi de budur; kentin ürün olma niteliği. Kapitalist üretimin ve ilişkilerinin büyümesi, bilginin ve baskı gücünün, zor kullanma yetkisinin dolayısı ile iktidarın bir sınıfta toplanıp, mekânsal olarak da bu sınıfa dair merkezileşirken beraberinde diğer sınıf için mekânsal bir parçalanmayı ve ayrışmayı doğurmaktadır. Bu sebeple toplum mekânsal olarak ve mekân içinde ayrılmıştır. Mülkiyetin bir sınıfta toplanmış olması, beraberinde toplumsal çözülmeyi doğurmaktadır (Lefebvre, 2022: 66).

Bu bağlamla birlikte her coğrafyada kendi özel koşullarına bağlı olarak kentleşme süreci hâsıl olmuştur. Anlaşılacağı üzere sermaye birikimi, son derece coğrafi bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomi politigin tüm coğrafyaya yayılması, uzam üzerinde

düzenleyici rolü ve coğrafi ilerleme ve gelişmeler kapitalizmin siyasal, sosyal ve ekonomik yeniden üretimini sağlamaktadır. Üretim araçlarını ellerinde tutan burjuva sınıfı bu sayede sermaye birikiminin temellerini oluşturmaktadır (Harvey, 2020: 40-41). Fakat sonrasında gelen küreselleşme süreci kentin yeniden değiştirip dönüştürme etkisiyle kent için bir nitelik değişimine neden olmuştur. Küreselleşme kentler için üretim merkezi olma niteliğinin aşılması anlamı taşımaktaydı. İçerisinde yaşanan kentler üretimin olduğu kadar tüketimin, iletişim ağlarının, hizmetin ve rekabetin de merkezi olmuşlardır (Tosun ve Tosun, 1995: 3).

1.2.3. İnsan Haklarına Dair Bir Değerlendirme

İnsan haklarını oluşturan yapı taşları olan insan ve hak kavramları insanlığın bin yıllardır nedir sorusuyla karşı karşıya kalmıştır. Buradan sebeptir ki insan hakları da tıpkı onu oluşturan yapı taşları gibi kupkuru bir nedir sorusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Geçtiğimiz yüzyılı ve içinde bulunduğumuz son yüzyılı ele alırsak insan haklarından en çok bahsedilen fakat aynı zamanda insan hakları ihlallerinin de en çok yaşandığı veya daha doğru bir ifadeyle insan hakları ihlallerinden en çok haberdar olduğumuz zamanlardayız. Burada esas meselenin insan haklarının bağlam bağımlı yapısından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Öyle ki bağlam değiştiği anda insan haklarının da insanın da hakkın da tanımı değişmektedir.

İnsan hakları kavramı bağlam bağımlı yapısıyla esasında birleştirici bir niteliğe değil aksi yönde ayrıştırıcı da bir yöne sahiptir. Douzinas, içinde olunan an ve tarihsel döneme ait anlamlarla bir insan hakları tanımı yapılmasının mümkün olmadığı kanısındadır. Ona göre insan haklarının bu perspektifte tanımı çürük bir nitelik sağlamaktadır (Türk, 2019: 74).

Yukarıda da açıkladığımız biçimiyle insan kavramı öncesi uhrevi bir tanıma sahipken ilerleyen süreçle birlikte 17. Yüzyılla birlikte yerini daha maddeci bir temele bırakmıştır. Bu temel doğa üzerinden yapılan bir insan tanımına dayanmaktadır ve iddia ettiği üzere insan doğa içerisinde var olup gelişerek bugüne gelmiştir. İnsan tanımının bilimsel bir nitelik kazanması esasında hukuki bir özne olmasını sağlamıştır. Hukuki nitelik aynı zamanda özne olmayı da beraberinde getirmiştir.

Hannah Arendt Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da görülen insan hakları sorunlarından yola çıkarak Yahudilerin yaşadıklarının izini sürmüş ve bu izler Arendt için eleştirel bir bakışın kurucusu olmuştur. Arendt bu fikri alt yapıyı Yahudi temelinden kurmuş olsa da bugün dahi farklı milletlere ve güncel göç olaylarına bakıldığında da hala geçerli bir eleştiri olduğunu görmekteyiz. Arendt insan haklarına dair teorik söylem ve iddiaların pratik yansımalarının esasında doğrudan bir yansıma olmadığını ve esas olanı yansıtmadığını söylemektedir. 20. yüzyıldan bu yana sürekli olarak türlü sebeplerle genişleyen devletsiz kalan insanlar çağdaş insan haklarının çelişkisini oluşturmaktadır. Arendt insan hakları problemini

insan tanımıyla da birlikte eleştirmiştir. Ona göre biyolojik bir insan tanımı, öznelere haklara erişim yolunda doğrudan bir engel teşkil etmektedir (Tekin, 2018: 3-6). Bu sebeple insan tanımının bu yönünü reddetmektedir. Bunun yerine önerdiği haklara sahip olma hakkı, devletsiz kalan ve bu sebeple hukuki niteliğinden sıyrılan insanların devletsiz de hukuki kişilik kazanma halini işaret etmektedir (Efe, 2018: 10). Bu bağlamda türlü sebeplerle ülkesinden, yaşadığı mekândan göç eden bireylerin de sığındıkları veya yerleştirildikleri yerlerde de haklardan yararlanma imkânı sağlanabilmesini önermektedir (Uslu, 2022: 6). Arendt, vatandaşlıktan soyutlanan bir kişinin tanımlayıcı tüm haklardan da soyutlandığını söylemektedir. Vatandaşlık eleştirisi içinde aynı zamanda da insan tanımı yapma gayretine de eleştiri barındırmaktadır. Çünkü Arendt'e göre insan soyutlanarak bir tasvire maruz kaldığında tanımsız, sahipsiz ve bugün ki hak sağlayıcısı olarak devletsiz kalmaktadır. İnsan haklarına dair diğer eleştiri temelini de hak tanımı üzerinden kurmaktadır. Hak tanımının özneye ilişkisinin politik ve hukuksal bağlarının sağlam temellere oturtulmadığı takdirde çürük bir bütün olacağını iddia etmektedir (Arendt, 2018: 301).

Sosyal sınıf, cinsiyet, mülkiyet, zenginlik, din, mezhep gibi olguların hukuka etkilerini görmezden gelmek sakat bir hukuk ve hak yorumuna neden olacaktır. Öyle ki hukuksal kısıt ve yaptırımlara itimat eden, olması gerektiğini savunan ve oradan referans alan toplumun esasında hukuksal işleyişten en çok faydayı sağlayan olan toplumla aynı olduğu da görülmektedir. Çok kültürlülük hali hukuk mefhumunun etkilenmesine yol açarken, bazen de hukuk yoluyla gelenek ve göreneklerin duyarlılıklarında azalmaların olduğu durumlar ortaya çıkmaktadır. Küreselleşen dünyada insan hakları mefhumu evrensellik niteliğinden inanç ve kültürel olgular nedeniyle sıyrılıp soyutlanmaktadır (Örücü, 2011: 10-11).

İnsan haklarından soyutlanmak özünde insan olmaktan soyutlanmak anlamını da taşımaktadır. Kuru ve kaba tanımı Douzinas tarafından devletsiz kaldığınız anda insan da değilsinizdir diye tarif edilmektedir. Yani esasında burada irdelenmesi gereken çok problemlili bir soru hâsıl olmaktadır (Türk, 2019: 34). Modern çağda insan haklarını sağlayan aynı konjonktürün sebep olduğu göç hareketleriyle birlikte hak sahibi olmayan insan yaratma durumu nereye konumlanmaktadır?

Hâkim insan hakları söylemi iddiasına göre herkesin eşit bir yere konumlanması iddiası mevcut siyasal ortam, çatışma ortamı, savaşlar, iklim krizi ve kültür gibi türlü sebeplerle çökmektedir. Neoliberal insan haklarının düzenli olarak çökme hali birey tartışmalarını da içinde bulundurmaktadır. Birey haklarının öne çıkarılma hali bireyci bir toplum yapısının kurgulanması durumuna yol açmaktadır. Her türlü toplumsal ve sosyal yetiden soyutlanarak en öne bireysel hak çıkarının konulması hali, hakkın koz niteliğine dönüşmesine yol açmaktadır.

Burada hâsıl olan esas problem toplum ile bireysel çıkarların çatışma durumunda yaşanacak olan çözümsüzlük halidir. Bu sebeptir ki evrensellik iddiası için yukarıdan aşağı inen bir norm değil, katılımcı bir aşağıdan yukarı örülen hukuk ve haklar normuna ihtiyaç duyulmaktadır (Galtung, 2022: 61-73).

İnsan hakları bütünü bir kavram veya olgu olarak tarihsel bir ilerleme ve gelişim ürünüdür. Esası, politik kazanım olarak tarif etmek insan haklarına dair yanlış bir çıkarım olmayacaktır. Fakat insan hakları ayrıca somut koşulun somut tahliline de bağımlıdır. Yani anın ve ülkenin o anki ekonomik, politik ve sosyolojik koşullarıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu bağlamda ele alındığı an itibarıyla farklı kültürel ve sosyal durumlarda olan ülkelerin ve toplumların hepsinden aynı oranda bir insan hakları uygulaması beklemek maddenin doğasına aykırı olmaktadır. Farklı inanç, sosyoloji ve ekonomilere sahip olan ülkeler esasında kendi içerisinde kendi sosyal yapısına göre bir insan hakları uygulaması içerisindedir (Arnhart: 2013: 98-99).

Durumun özü bu olunca insan haklarının evrensellik iddiasında çatırdamalar meydana gelmektedir. Eğer kültürel ve sosyal bağlamlarıyla bir insan hakları bütünü mümkün ise de bu durumda tek tip ve dünya üzerinde nereye gidilirse gidilsin aynı nitelikte bir uygulamayla karşılaşmak gerçekçi bir iddia değildir. Ayrıca bu iddia bir boyutuyla da politik anlamda çürük bir iddia olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan haklarının bugün kabul edilen anlam niteliklerini evrensel hale getirme gayreti insan haklarının yukarıdan aşağı kurulmasına sebep olmaktadır. Oysaki insan hakları da diğer tüm politik kazanımlar gibi aşağıdan yukarı kurgulandığında özüne ulaşacak ve insanların özne olma problemi bu yoldan daha sağlam bir temelden çözüme ulaşacaktır. Uluslararası yaptırımlar ve bir ülkenin uluslararasılaşmasının ön koşulunun insan haklarının kabulü olacağını ve bu yaptırımlar sayesinde evrensel bir küresel bir haklar bütününden söz etmenin sağlanacağını iddia ediyor olsa da teorinin pratiğe öyle yansımadağı verili haliyle yapılan incelemelerle de görülmektedir.

En nihayetinde literatürde ve bu çalışmada yapılan insan hakları eleştirisi insan haklarını reddetme anlamına gelmemektedir. İnsan hakları kazanımları dünyanın çeşitli yerlerinde çeşitli mücadele ve bedellerin sonucu kazanılmış bir bütündür. Fakat esas olan, insan haklarına bu haliyle sarılıp sarmalama, olduğu gibi kabul etme halinin değil aksine insan haklarının özne kümesinin daha geniş hale nasıl getirebilir ve nasıl daha işlevsel bir bütün olabilir gayretidir. Çok kültürlülük kavramı hak ve hukuk olgularının uzama yansımada teknik anlamda problemler yaratırken, insan hakları ve hukuk metinlerinin soyutladığı insan tanımını yeniden yapmak ve ortak değerlerin önüne çıkan kültürel değişkenlerin sönümlenmesi üzerine tartışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir (Uslu, 2022: 10-11).

1.3. İnsan Hakları Mefhumunun Hukukla İlişkisi ve Hukukçu Bakışın Eleştirisi

İnsan hakları literatürü incelendiğinde, insan haklarının kavramsal olarak bağlam bağımlı bir nitelikte olduğunun öne çıkarıldığı görülmektedir. İnsan ve hak tanımlarının bağlama bağımlı tarifleri, bağlam değiştiğinde değişiklik göstermektedir. Bu durum neye insan denileceğine ait tarihsel izlek ve tartışmalarda da sıkça dillendirilen ve karşımıza çıkan köklü bir tartışmanın ortaya çıkmasına ve bugün hâlâ devam etmesine neden olmaktadır. İnsanın özü ve neyin ne zaman hak olup olmadığı sorusu, literatürde sıkça tartışılmaya devam ediyor olsa da henüz ortaklaşılabilmiş bir cevap üretilmemiştir. Douzinas'ın hak mefhumunu incelerken işaret ettiği hak hakkı diye bir hakkın olmamasına dair söyledikleri de bu tartışmanın önemli bir yerinde konumlanmaktadır. Douzinas; bütün insanları içine alacak ve onları kapsayacak bir hak tanımı yapmanın ve bunu uygulamanın imkânsızlığını hak hakkı diye bir hakkın olmamasıyla açıklamaktadır (Douzinas, 2016: 90).

İnsan haklarının insanla ilişkisi üzerine de bir vurgu yapan Douzinas, insan haklarının insan üzerinde inşa ettiği bireyselci, yalnızlaştırıcı, biriciklik haline dair bir eleştiri getirmektedir. İnsan haklarının bireyselleştirici bir etkisi olduğunu ifade eden Douzinas, modern insanın, kendi haklarını kendisi dışında kalan tüm topluma karşı korumak zorunda kaldığını söylemektedir. Bu durum, içerisinde insanı toplumdan soyut ve topluma karşı bir yere konumlandırmaktadır. İnsanların sahip oldukları hakların, özünde hak sahibi bir insanın nasıl bir insan olduğunu ifade ettiğini vurgulamaktadır. İnsan, kendisinde olan haklara göre sosyal hayatında diğerleriyle ilişkilenebilmektedir (Douzinas, 2016: 90, 24 ve Douzinas, 2017: 48-49). Söz konusu bu duruma dair en bilindik örneklerden birinin mülkiyet hakkı olduğunu söylememiz oldukça mümkün. Mülkiyet hakkının hem bir insan hakkı olarak hem de hukuksal biçimiyle, mülkiyet sahibi olanların mülkiyet sahibi olmayanlardan nüfus olarak çok az olma hali hukuksal biçimde hiçbir biçimde çelişmese de gözle görülür bir çelişkiyi de içinde barındırmaktadır. Tüm insanların mülkiyet edinebilme, mülkiyet sahibi olma ve mülkiyetlerinin dokunulmazlığı hakkı bulunmaktayken, bu hak insanları mülkiyet sahibi yapmadığı gibi mülkiyet sahiplerini, sahip olmayanlardan da korumaktadır (Karahanoğulları, 2018: 213).

İnsan hakları mefhumun hukukla olan ilişkisi literatürde büyük bir hacme sahiptir. Yasaları ve işlevlerini inceleyerek de oluşturulan bu izlek insan hakları tartışmalarının hukuksal boyutunu Roma Hukuku'na taşımaktadır. Roma Hukuku ile insan haklarının kesiştiği yerlerden birisi olan yabancılara eşit koruma haklarının tanınması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çalışmayı ayrıntılı bilgilere boğmamak adına, bu tez çalışmasının konusu olan göç mefhumuyla bağıntısı olan yabancılara hukuki statüsüne dair kısa bir değinme yeterli olacaktır. Bu değinmenin insan haklarına dair eleştirel literatürün daha anlaşılabilir kılınmasına

fayda sağlayacağını söylemek mümkün. Roma’da yabancılara dair koruma gereksinimi, Roma Hukukunun gelişmesinde büyük bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma Hukuku’nun gelişiminde yabancıların, yurttaşlarla aynı haklara tabi olması yabancılarla yurttaşları eş kılma özelliği taşıırken aynı zamanda da devletin de genişlemesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda yabancılara hak verilen gelişim sürecinde Roma Hukuku kölelikle ilgili düzenlemeleriyle de öne çıkmaktadır (Çelebican, 1993: 2-3; Sütken, 2025: 21; Engin, 2014: 3).

İnsan hakları ve hukuk ilişkisi üzerine çok sayıda çalışma ve düşünür bulunmaktadır. Bu çalışmanın özel konusu olmaması sebebiyle bu konunun çerçevesinin kısaca özetlenmesi konu bütünlüğü açısından faydalı olacaktır. Bu sebeple literatürde en çok karşılaştığımız ve başvurulmuş Foucault, Marx, Engels ve onların devamlıları ve Weber’in insan hakları ve hukuk tarifleriyle bir özet çıkarılmasının insan hakları tartışmalarının bu konu hakkında daha iyi anlaşılmasına katkı sunacağını umuyorum.

Foucault’un özünde bir hukuk teorisine sahip olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Fakat Foucault, insan hakları mefhumuna değinirken, insan haklarının iktidar sorunsalı ile kesiştiğinin üzerinde durmaktadır. Düşünür, hak kavramını iktidar ve iktidarın tarihsel süreçte uğradığı değişim ve dönüşümle birlikte okumaktadır. Tam bu esnada hukuk kavramı, Foucault tarafından özne, hakikat olgularının üreticisi olan iktidar ile birlikte değerlendirilmektedir. Buradan hareketle insan hakları kavramı, sadece iktidar ile değil aynı zamanda hukukla organik bağ kurularak incelenmektedir (Yıldırım, 2022: 182). Foucault’a göre hukuk, yasalar koyan, bu yasalar aracılığı ile yasaklayan ve aynı zamanda karar aşamasında ve aldığı kararları uygularken giriştiği müdahalelerde kullandığı yapı ve araçlarla bir iktidar biçimi olarak tanımlanmaktadır (Foucault, 2020: 66-67).

Foucault, iktidarı tanımlarken tek yönlü bir biçimden söz etmemektedir. İktidar, sadece yukarıdan aşağıya doğru değil, aynı zamanda bireyler, bedenler ve ilişkiler içerisinde de kendisini üretmektedir. Bu iktidar analiziyle insan hakları da iktidarı yeniden üretme potansiyeliyle karşımıza çıkmaktadır. Foucault iktidarı yalnızca baskıcı bir yapı olarak tek yönlü değil, aynı zamanda kendisini her ilişkide devrederek yeniden üreten özelliğiyle de ele almıştır (Foucault, 2020: 72). Foucaultcu analiz yöntemleri, iktidar mefhumunun bilgi ve söylem üzerindeki tahakkümü ile esasında bir tanımlama yapabilme imkânına sahip olduğunu göstermektedir. Foucault, örneğin bir yargılama aşamasında başvurulmuş bilimsel bilginin (psikiyatri, bilirkişi ve uzman görüşleri ve raporları ve eğitimci vd.) bir normallik tarifi yapılmasında kullanıldığı üzere bir vurguda bulunmaktadır. Normallik mefhumu, modern iktidarın normal ve anormal belirleyebilme yetisi ile insanın tarif edilmesinde kullanılmaktadır. Bu güç, normal insan, sağlıklı olma hali, iyi bedeni akıllılık ve delilik, iyi

vatandaş gerçek insan gibi tarifleri bilgi ve söylem mefhumlarını kullanarak, hukuk aracılığı ile toplumsal bilinçte bir insan tarifi inşa etmektedir (Foucault, 2019: 56-69).

İnsan hakları denildiğinde zihinsel olarak hümanizm ile yapılacak bir kısa devrenin, bilimsel bilgi açısından hatalı olduğunun altını çizen Foucault, hümanizmin, esasında 19. yüzyıl sonunda başlayan bir süreç olduğunu ve bundan öncesinde insan kavramının varlığının kültürel anlamda olmadığını söylemektedir. İnsan kavramının bilimsel olarak kavranması ahlaki veya fikişsel ihtiyaçlardan değil, insanın inşa edilen bir bilgi nesnesi olarak inşa edilmesi ile gerçekleşmiştir (Foucault, 2020: 31-32). Esasında Foucault'un kendine özgün bir insan hakları veya hukuk teorisi olduğunun söylenmesi pek mümkün görülmemektedir. Fakat yine de düşünürün açtığı izlek, özellikle göçmenlerin insan hakları ile ilişkisini incelerken biyopolitika ve iktidar mefhumları sayesinde zengin ve zihin açıcı yöntemler sunmaktadır. Biyopolitika ile göçmenlerin ilişkisi ise aşağıda daha detaylı olarak tekrar ele alınmaktadır.

Marx ve Engels'in eserlerinde ve düşünce yöntemlerinde ele aldıkları hak kavramı da bize insan haklarını değerlendirirken kullanılabilinecek bilimsel bir yöntem sunmaktadır. Hak mefhumunu incelerken en sık başvurulmuş eser, Marx ve Engels'in birlikte yazdığı 1845 tarihli Alman İdeolojisi adlı eserdir. Alman İdeolojisi, doğa ve toplumun yasaları ve tarihsel materyalizmin geliştirilmesi ile öne çıkmaktadır. Toplumun gelişiminin bilimsel yasalarının analiz edildiği bu çalışmada Marx ve Engels, üst yapının tahlilini yapmaktadırlar. Söz konusu tahlil, devletin sınıfsal rolünün tarifini yaparken kullanılmıştır (devletin bir sınıfın diğer sınıfı üzerindeki egemenlik aracı olma hali). Ayrıca Alman İdeolojisi adlı çalışma, köy ile kent arasındaki ayrımı da ele alması sebebiyle bu tez için daha da öne çıkmaktadır.

Alman İdeolojisi'ni insan haklarına dair öne çıkaran unsur, Max Stirner'e dair eleştirilerinde görülmektedir. Hak mefhumu, siyasal bir olgu olduğu anda bir güç temeli olma anlamına gelmektedir. Machiavelli, Hoobes ve Spinoza gibi düşünürlerin ahlaki bir kavram olarak tarif ettiği hak, hukukun alanına çekilmiş ve bu sebeple özel mülkiyetin, mülkiyet sahibi sınıfın gücü olarak dönüşmüştür. Hukukla olan ilişkisi onu zor mefhumu ile yani şiddetle kesiştirmiştir ve benzer bir izdüşümü yaratmıştır. Bu bağlamda Marx ve Engels, hak mefhumunu yanlış bilinç ürünü olarak tarif etmektedir. Hak mefhumu, insan ilişkileri ve bunun çelişkilerinde değil, ideolojinin zihindeki yansımaları ve uzamdaki yansımaları arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır (Marks ve Engels, 2023: 273-275).

Marx'ın insan haklarına dair izleğini Alman İdeolojisi çalışmasından önce 1844 yılında Bruno Bauer'i eleştirdiği Yahudi Sorunu adlı makalesinde de izleyebiliriz. Eski genç Hegelci Marx'ın, genç Hegelci Bauer'in yayınlanmış Yahudi Sorunu adlı çalışması ile aynı isimde eleştirel bir çalışma yapması dikkate değer bir ayrıntı denilebilir. Marx bu makalesinde, insan

haklarının insanı toplumdan yalıtıldığını söylemektedir. Ona göre insan hakları tarafından verilmiş olan hakların hiçbir tanesi, “egoist” insanın yani içe kapanmış, kişisel çıkar ve kaprislerinin içine çekilmiş ve bu sebeple de toplumdan ayrılmış bir bireyin ötesinde başkaca bir şey ifade etmemektedir. İnsan hakları, toplumu, insanın gereksinim ve özel çıkarları açısından bir sınırlama olarak görmektedir. Oysa insan haklarıyla esas olan şey, egoist insanın ve özel mülkiyetin korunmasına dayanmaktadır (Marx, 2021: 31).

İnsanı birey olarak toplumdan soyutlayan ve özel çıkarları koruyan hak kavramının ve dolayısıyla da insan haklarının hukukla ilişkisi, hak mefhumunun, çatışan menfaatler arasında hangi menfaatin diğer menfaate göre daha makbul ve öncelik sahibi olduğunun belirlenmesini sağlayan hukuki ve ideolojik bir metin olduğunu söylemek mümkündür. Hak, bir terim olarak hem sistemsel açıdan hem de ideolojik açıdan hukuka dair göndermelerde bulunmaktadır. Yani bir deyişle haklar, hukuk aracılığı ile tanınmakta ve yine hukuk tarafından işletilmektedir (Althusser, 2005: 77-95).

Marx ve Engels, düşün ve yazın birikimlerini kapitalizmi üretim biçimi, üretim ilişkileri ve toplumsal formasyon olguları ile birlikte açıklamaya çalışmak üzere şekillendirmiştir (tabi ki sadece bunlarla sınırlı bir teoriden söz edilemez). İngiltere kırsalında başlayan ve birçok dinamiği değiştirmiş olan çitleme ve ıslah hareketleri, köylü nüfusun ortak toprakların özel mülk haline gelmesi sebebiyle köyden kente göç etmek zorunda kalmıştır. Islah hareketi değer üretilmeyen arazilerin değer üretecek hale gelmesiyle kâr üreten alanlara dönüşmesine sebep olmuştur. Araziler üzerinde artı değer üretilmesi amacıyla toprakta revizyonların yapılması ve bu toprakların özel mülk niteliği kazanması toplumsal formasyonda ve üretim ilişkilerinde dönüşümlerin nüveleri olmuştur (Wood, 2021: 123-124).

Islah edilen topraklar tarımsal yöntemlerin ve ekonomik gelişmelerin sayesinde eski tarım yöntemlerinin de aşılmasını sağlamıştır. Bu değişim üretim biçimindeki değişimin de ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede yeni sınıflar yaratılırken, aynı zamanda da kapitalizme özgü bir mülkiyet biçimi ve üretim biçim ve ilişki ağı hâsıl olmuştur (Kantarcıoğlu, 2018: 29-31). Locke’a göre de ıslah hareketi sayesinde üretimin olmadığı ve artı değer üretmeyen toprakların üretime açılmasıyla birlikte ortaya çıkan özel mülkiyet, kapitalizme giden yolların yapı taşlarını oluşturmuştur (Wood, 2021: 127-129).

15. yüzyılda başlayıp 19. yüzyıla kadar süren çitleme hareketi ile özel mülkiyet tam anlamını kazanmış, öncesine kadar ortak mülkiyet alanları olarak sayılan ve kullanımının da ortak işlediği alanlar bireysel mülkiyete dönüşmüştür (Kantarcıoğlu, 2018: 10). Çitleme ve ıslah hareketleri ile kırsaldaki köylülerin artık üretim imkânlarının kalmadığı bir evreye evrilerek buradaki insanların işçileşmesine neden olmuştur. Kırsalda işçileşemeyen nüfus ise sanayiye

doğru yani kentlere göç etmiş, kentlerdeki emek, işgücü ve işçi nüfusu ihtiyacına yanıt olmuştur (Kovancı, 2006: 32).

İslah ve çitleme hareketleri neticesinde üretici sınıf üretim araçlarından koparılmış oldu. Artık hayatta kalmak için ellerinde yalnızca bedenleri ve emekleri kalan ve üretim araçlarından koparılan bu insanlar, paranın sermaye niteliği kazanmasını ve ürettiği artı değer ve metalar sayesinde sermayenin birikmesini sağlamıştır. Sermaye birikimi sayesinde kendini üreten yeni ekonomik politik mekâna yayılarak ve büyüyerek kendini yeniden üretmiş ve buna hala da devam etmektedir (Marx, 2021: 687). Kapitalizm Marx'ın altını çizdiği üzere yapısal olarak sürekli kriz halinde bir niteliğe sahiptir. Kapitalizm bu yapısından sebep sürekli kriz hali ile mekâna yayılmakla yetinemez, krizi aşmak için sürekli ve yeniden mekân üreterek yayılmaya ve hacim kazanmaya devam etmektedir (Lefebvre, 2019: 330-331). Aynı zamanda Marx, üretim biçim ve araçlarındaki krizi için çözümü burjuvazinin devrimci niteliği ile açıklamakta, bu devrimci nitelikte birlikte kapitalizm kendini üreterek krizlerini aşmakta pek mahir olmasıyla göz önüne çıkmaktadır (Marx ve Engel, 2014: 26). Fakat kapitalizmin sürdürülebilirliği için mekânda yeniden üretim ve mekânı yeniden üretim tek başına yeterli yöntemler olarak sıralanamazlar. Kapitalizm aynı zamanda mekân üzerinde hâkimiyet kurarak sürdürülebilir bir nitelik kazanmaktadır (Harvey, 2022: 99). Gramsci ve Althusser takipçisi olan Castells bunu hegemonya olarak tarif etmektedir (Duman, 2015: 772 ve Castells, 2015: 13-17). Ek olarak da yeniden üretimdeki esas amaç ise kârdır. Üretim sürecinin sürdürülmesi, ilerlemesi ve hacmen ve niteliksel boyutta gelişmesi için kâr motor görevi görmektedir ve bu kâr için türlü yöntem ve biçimler kullanılmaktadır (Bozdoğan ve Akkaya, 2020: 5).

Kapitalizm bu bağlamda toplumu proletarya ve burjuvazi olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Burjuvazi üretim araçlarını elinde bulundurup üretilen artı değer de sahibi olurken, proletarya sınıfının emeklerinden başka hiçbir şeyleri yoktur. Bu sebeple yaşamak daha doğrusu hayatta kalmak için çalışmak zorunda kalan proletaryanın kendi emeğiyle ürettiği metaya sahip olamaması hasebiyle yabancılaşmasına sebep olmaktadır (Aydoğan, 2015: 5-6). Marx'a ve Engels'e göre kapitalizm yukarda kabaca tarif edilen biçimiyle emek sömürüsü üzerinde yükselirken, bu sayede eşitsizliği de yaratmaktadır. Bu eşitsizlik hali kapitalist üretim ve toplumsal formasyona içkin bir bağlam olarak karşımıza çıkarken söz konusu eşitsizliği üreten motoru özel mülkiyet olarak tarif etmektedir (Marx ve Engels, 2014: 42). Eşitsizlik ve yabancılaşmayla birlikte insanlığın kapitalizm içerisinde yaşarken kendisini gerçekleştirmesi mümkün değildir. İnsanlığın özgür olabilmesinin ön koşulu, yabancılaşmadan ve yabancılaşmayı sağlayan koşullardan kopuşunda bulunmaktadır.

Hegel Hukuk Felsefesinde, Marx'ın siyasal mücadele ve devrim için aktif (devrimci) rol biçeceği sınıfa ve halka güven duymamakta eğer ki bir değişim illa gerekiyorsa bunu bürokratik devlet kurumları içinden yapılması gereğini söylemekte ve eşit oy, genel oy ve meclis gibi kavramları tartışmaktadır. Hegel, devlete ait işlevsel temelin esasında genel anlamıyla toplumu gözetmek olduğunu iddia etmektedir. Prusya'dan etkilenmiş olan Hegel toplumun genel ve ortak çıkarının bürokratların eğitimiyle sağlanabileceğini iddia etmektedir (Akçakaya, 2016: 12). Bürokrasi yapısal anlamda evrensel bir sınıf olarak uzman ve işbirliği kabiliyetli niteliği bürokrasi sınıfının öne çıkan özellikleri olarak tanımlamıştır. Bu sebeple bürokrasi kendi üyelerini toplumsal menfaat için eğitmiştir. Hegel'e göre toplumsal menfaat devlet aygıtından dağılmadan sağlanması mümkün bir mefhum değildir (Aydilek, 2019: 4). Bürokrasi de tam olarak bu esnada özel çıkar ve taleplerin toplumsal çıkar ve taleplere dönüşmesi adına devlet ile toplum arasında bir ilişki ağı kurmak üzere görev yapmaktadır. Marx'a göre bu iddia anlamsız ve tutarsız bir iddia olarak reddedilmektedir. Çünkü bürokratik devlet de bir devlet türüdür ve devlet bir sınıfın diğer sınıfa egemenlik aracı olarak işlev görmektedir (Özer vd., 2015: 148-149).

Açmak gerekirse Marx'ın buradaki kopuşu esasında Marksist determinist tek ilkenin yani “yapı üst yapıyı belirler ilkesinin” temellerinin atılması olarak tarif edilebilir. Marx, üst yapı (devlet, hukuk, demokrasi vd.) kurumlarının alt yapı için umut vadedecek bir niteliği olduğu, değişim getireceği fikrini reddederek devrimci dönüşümün burjuvanın devlet ve siyasal kurumlarıyla mümkün olmayacağını söyleyecektir. Keza bunu Fransa'da İç Savaş yazısında açık açık yazmaktadır. Fransa'da Paris Komününün en başat öğretisi olarak bu önemli detayın altını çizmektedir (Bozdoğan ve Akkaya, 2020: 13-17). Marx'ın henüz çok başında devlet ve hukukun sönümlenmesi kabulü Marksist devlet ve hukuk teorilerinin görece dar boyutta kalmasına sebep olmuştur. Daha sonrasında ise devlet üzerine yazmaya ömrü yetmeyecektir. Bu bağlamda Marksist devlet teorisi bir bütün olarak Marx'tan sonraki yazımlarla Lenin, Gramsci, Poulantzas gibi kuramcılarla birlikte –okunmaktadır (Wood, 2011: 33-49).

Marx Fransa'da Paris Komünü'nü incelerken tarihsel süreçte hâsıl olmuş tüm devrimlerin devlet aygıtını sönümlendirip ortadan kaldıracağına bu aygıtın her defasında yeniden ürettiğini söylerken devleti bu bağlamda bir parazit olarak tarif etmektedir. Bu parazitin ortadan kaldırılması için Komünü inceleyip buradan beslenen Marx yöntem olarak da Komündeki düzenli ordunun kaldırılması, seçimlerde özneye daha nitelikli etkilerin verilmesi, eğitimin tamamen ücretsiz biçimde verilmesini sıralamaktadır (Marx, 2022: 57). Devlet mefhumu esasında toplumun içinden hâsıl olmuş fakat ilerleyen süreçte aynı topluma kambur olmuş bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin toplumun içinden çıkması sorunu sınıf

çatışmalarının uzlaşmaz yapısı devletin ortaya çıkışında yapı taşlarını döşeyen nüve olmuştur. Geldiğimiz noktada burjuva devletin ayırt edici niteliği bürokrasi olgusuna sahip olan bir demokratik cumhuriyet biçiminde kendini göstermesi olmuştur (Lenin, 2022: 3, 43). Lenin, Devlet ve Devrim yazısında Marx ve Engels'in tuttuğu yerden devleti yakalamaktadır. Lenin'e göre devlet bir baskı ve zor aracıdır, ele geçirilip sönmülendirilmesi gerekmektedir. Devlet sadece burjuvazinin güdümünde bir araç değil, bir sınıfın (burjuvazinin) kendi iç bölünmüşlüğünden kurtulup kendi siyasi hegemonyasını gerçekleştirmesine yardım ederek onun hukuksal, siyasal birleşimine kolaylaştırıcı olmaktadır. Burjuvazi kendi birliği için hukuksal ve politik araç olarak devlete ihtiyaç duymaktadır (Lenin, 2022: 19-22).

Poulantzas hukuk tarifi yaparken; sınıf egemenliğinin bütün izlerinin sistematik olarak hukuk dilinden çıkarıldığını kabul eder. Bu özel hukuk (hak taşıyıcısı olarak kişi) ve kamu hukuku (eşit yurttaşlık) için de geçerlidir. Hukuki yoksullara ulusal topluluğu oluşturmak üzere bir araya gelen yurttaşlar niteliği sunmaktadır. Bu düpedüz bir aldatmanın ötesindedir. Politik rollerin tikel ekonomik işlevlerden ayrışma öyküsüdür. Bu sistemin işleyişine hizmet eden ayrışmadır. Bu insanların gözlerinin boyanması değil modern devletin ve dolayısıyla burjuvazinin başarılarıdır (Thomas, 2009: 218). Modern devlet herkesi hak taşıyıcı özne olarak tarif eder. Bu kapitalist biçimli burjuva devletin, toplumun ortak çıkarlarının kurumsallaşmış hali ve temsilcisi olarak gözükmelerini sağlamaktadır. Bu iddia asla bir kurmaca ve yanıltıcı iddia değildir. Demokrasi aracılığı ile tüm topluma genel oy hakkı verilmektedir. Dolayısıyla toplumun, birlik olarak çıkarlarını resmeden ideoloji altında olması kapitalistlerin çıkarıdır. Toplumun analiz ederken analizi sınıf çatışması üzerinden değil de tüm sınıfların tek potada eritildiği biçimde yapılan analizler burjuva sınıfının çıkarlarına hizmet edecektir (Poulantzas, 2006: 17).

Marx'ın ve Marksizm'in hukukla ilişkisi esasen dünyanın hukukla algılanamayacağı iddiasıyla temellenmektedir. Marx bu algı yönteminin yanlışlığı üzerinden tıpkı devlet mefhumu gibi hukuk üzerine de fazlaca mesai harcamamıştır (Karahanoğulları, 2018a: 13). Marx Kapital'in 1. Cildinde 1844 yılında İngiliz Fabrika Yasası'nı incelemiştir. Basit bir düşünme biçimi bu yasanın bir kazanım olduğu kanısına erişecektir. Fakat Marx yasanın kadınların ve çocukların çalışma koşulları, saatleri ve biçimleri üzerinde yaptığı değişikliklerin esasında kapitalizme içkin olan krizlerin çözümü için kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. Marx'a göre çalışma koşullarının değişmesi ve ücretlerin yükselmesi metallerde da bir yükselmeye sebep olmuş, böylece burjuvazi kârlılığını arttırmıştır (Marx, 2021: 218-229). Görülmektedir ki Marx'ın tarihsel olarak başvurduğu analiz yöntemi, hukukun işlevini ve yasaların olgusal nedenlerinin basit bir sınıf indirgemeciliğini reddetmektedir. İktisadi sömürüyü sürdürmek için

siyasal gücün zorunluluğundan bahsetmek mümkün değildir. Devlet, örneğin mülkiyet hakkı için tüm toplumu hak öznisi olarak tarif etmektedir. Burjuva devletin hukukun üstünlüğü niteliği gereği tüm yurttaşlar eşit şartlarda mülkiyet sahibi olma hakkına sahiptir. Devlet tüm yurttaşların mülkiyetine de eşit uzaklıkta konumlanmaktadır. Bu durum esasında yurttaşların da birbirlerini mülk sahibi görmelerine sebep olmaktadır ve esasında hikâyenin başladığı yer burasıdır. Hiç yanılmasa olmadan devlet mülkiyet haklarını teslim eder ve korur fakat mülkiyet sahipliği kapitalist formasyonda sadece bir sınıfa haiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin tam da bu yansızlığı sebebiyle mülkiyet sahibi olmayanların emeklerini satarak kapitalist üretim biçiminin var edilmesini sağlamakta ve böylece sınıfsal varlığı ve ilişkileri yeniden üretmektedir (Collins, 2016: 33-37).

Kişilerin değil hukukun üstünlüğü/egemenliği olarak temsili demokrasiyi destekleyenler, modern devlette hukuk ile şiddetin yapısal olarak birbirine bağlı olduğu yönündeki Weberci görüşü ıskalamaktadır. Weber her ne kadar yasaların ve hukukun iktidar adına rıza sağladığını söylese de bunun yanında hukukun ve dolayısı ile yasaların iktidarı sınırlandırdığını iddia etmektedir. Hukukun mefhum olarak iktidarı kısıtlama ve denetleme niteliği, bürokrasi kurumlarına gelen memur ve bürokratların da bu yasalara ve hükümlere tabi olmasıyla düzenli ve ilkeli bir rasyonelliğe ulaşıldığını söylemektedir. Ek olarak bürokrasi için hukuka tabi olmak keyfiyete dayalı işlerin önüne geçerken rasyonel ve tarafsız bürokrasi işleyişi böylece işlemektedir (Akçakaya, 2016: 9-10). Weber, bu görüşünü hukuka dair görüşlerinden temellendirmektedir. Bir düzenin hukuk biçiminde tarifi için hem psikolojik hem de fiziksel açılardan ve bağlamlarda kurallara uyumun sağlanmasını ve uyulmama durumunda ise cezalandırma gücüne ve meşruluğuna sahip olunmasını ve sahip olunan bu gücün uygulanması için gerekli kadroların bulunmasını ön koşul olarak belirtmektedir. Weber, bu tarifinde hukuku yalnızca bir zor/şiddet aracı olarak tarif etmemekte, aynı zamanda bir zor koşulunun bulunmamasını hukuk olarak saymamaktadır. Burada üzerinde durulan zor, hukuka uyulma koşulu olarak nitelendirilemez. Weber'e göre hukukun ya da hukuksal düzenin işlemlerini sağlayan şey, hukuk mefhumuna yani zora/şiddete duyulan meşruluk dinsel veya geleneksel değil, rasyonelliktir. Weber, bunu otorite kavramı ve otorite tipleri ile detaylıca ele almaktadır (Topuzkanamış, 2012: 10-11).

Bu bağlamda hukuk baskıcı düzenin ve şiddetin ayrılmaz parçasıdır. Devlet yasa ve buyruklarla yasak ve sansüre alan oluşturup, şiddetin uygulama alanını ve nesnesi tesis etmektedir (polis, jandarma, cezaevi vd.). Foucault biyopolitik mefhumuyla açıkladığı insan bedeni üzerinden yürütülen siyasal zincir, insan davranışlarını yorumlama ve tanımlama yaparken bu tanımlama süreçleri özünde insan davranışlarını terbiye etmeyi de içinde

barındırmaktadır. İnsanın her davranışının biçiminin belirlenmesi ve terbiye edilmesi için bir güce ihtiyaç duyulmaktadır ve bu güç iktidar olarak tarif edilmektedir. Foucault'a göre işte bu iktidar (güç) ilişkilerle birbirine devrederek örgütler, kurumlar ve ideolojik aygıtlar sayesinde kendisini üretmektedir (Selçuk, 2007: 9-10). Dahası hukuk fiziksel baskının koşullarını, fiziksel kiplerini saptayarak şiddet araçlarını yapılandırıp, organize etmektedir. Bu haliyle hukuk örgütlü kamusal şiddetin yasal halidir (Pasukanis, 2019: 137-157). Hukuk bir devlet şiarıdır. Pasukanis'in mutlak suretle sönümlenme iddiası tam da buradan kendisini var etmektedir.

Foucault, Marx, Engels ve devamcıları ve Weber, kapitalizm ile hukuk arasında sıkı iş birliğinin olduğunu kabul etmektedir. Weber, bürokrasiyi sürekli ve rasyonel bir yönetim biçimi olarak kabul ederken Marx, sınıf savaşının bitmesi ile bürokrasinin ortadan kaybolacağını savunmaktadır. Marx'ın, bürokrasiye ilişkin görüşlerini Hegel'e getirdiği eleştirilerinden hareketle ortaya çıkarabilmekteyiz. Hegel, bürokrasiyi devlet ile sivil toplum arasında bağlantı kuran bir işleve sahip organ olarak görmektedir. Hegel'e göre sivil toplum özel çıkarı kamu kesimi ise genel çıkarı gözetmektedir. Bürokrasi-kamu yönetimi ise bu iki çıkar arasında bağlantı kurarak bunları uzlaştırmaktadır. Marx ise bu analizi şekil olarak benimsemekle birlikte içerik olarak eleştirmektedir. Marx'a göre devlet toplumun genel çıkarını değil küçük bir azınlığın özel çıkarını temsil etmektedir. Dolayısıyla devlet bir nevi egemenlerin çıkarını koruyan mekanizma halini almıştır (Durdu 2009: 4-8). Devlet, hukuk ve insan haklarının, aynı anlamları ifade etmeseler de üst yapı olguları olarak birbirleriyle benzer kesişimlere sahip olduklarını söyleyebiliriz. Buradan hareketle, hukuk ve devlet tariflerinde gördüğümüz eleştiriler, insan hakları için de geçerli bir niteliğe sahip olmaktadır.

Bu sebeple insan hakları meselesini hukukçu bir bakışla anlamaya ve tartışmaya çalışmanın da tıpkı hukukçu bakışın eleştirildiği yerden eleştirilebileceğini söylemek mümkün olmaktadır. Feodalizmin din olgusuyla örtük iktidar ve hukuk modeli, feodalizmin içinde ortaya çıkıp toprak sahibi beylerle sınıf savaşımı içerisinde politik mücadele (söz konusu olgular sınıf çatışması ve iktidar mücadelesi, feodalizmin üretim biçimi, toprak sahipliği olarak sıralanabilir) ve üretim ilişkilerinin yerini burjuva üretimi ve formasyon almıştır (Marx ve Engels, 2019: 250). Feodalizmden kapitalizme geçilmesi doğasında feodalizmde görülen dinsel yönetim biçiminin yerine hukuki bir biçimin geçilmesine sebep olmuştur. Burjuva hukukunun ortaya çıkış koşullarını ve hukukun kaynağını incelenirken, hukuk mefhumunun sermayenin üretim ve birikim koşulları ile anlamlı bir korelasyon/bağıntı içinde olduğu görülmektedir (Marx ve Engels, 2019: 252). Esasen hukuk, bir ideoloji olarak, dünyayı kavramada kullanıldığında özünde sadece üretim biçimi ve ilişkilerini açıklamada işlevsel bir göreve haiz olduğu görülmektedir (Marx ve Engels, 2023: 283).

Fakat buraya teorik bir dipnot eklemekte fayda bulunmaktadır. Hukukun devlet, iktidar ve şiddet mefhumları ile içinde bulunduğu ilişkiler, yalnızca bunlar arasındaki bağıntılarla okunduğunda bu eksik bir okuma olmaktadır. Yani aslında burjuva üretim ve toplum dinamikleri hukuk mefhumun, devletin, iktidarın ve bunların bir çıktısı olarak zor ve şiddetin belirleyeni olarak ifade edilmektedir. Daha kesin bir tabir ile ifade etmek gerekirse, hukuku ortaya çıkaran şey devlet ve iktidar değil, üretim biçimi ve toplumsal formasyon devleti, iktidarı ve hukuku belirlemektedir (Marx ve Engels, 2020: 61). Hukuk ve devlet mefhumlarının tarihsel araştırmaları ve incelemeleri, hukukun ve devletin toplumsal yaşamdan ve toplumsal ilişkilerden, toplumsal formasyondan, üretim biçiminden, üretim ve dolaşım ilişkilerinden temellenerek ve etkilenecek meydana geldiğini ve ayrıca yeniden üretildiğini de göstermektedir (Marx, 2013a: 248).

Son kerte en bilindik formül ile yapı, üst yapıyı belirlemektedir. İnsan haklarının, yukarıda özetlenmeye çalışılan hukuk ve devletle olan ilişkisi de göz önüne alındığında üst yapı bileşeni olarak tarifinin mümkün olduğu görülmektedir. İnsan haklarının bu tarifi, kent hakkının insan haklarından ayrıştığı yerleri göstermek için sağlam bir tarifi oluşturmaktadır. Öyle ki kent hakkının kurucusu Lefebvre de burjuva hakları bireysel, içe dönük ve dar hakları tarif ederek koruma altına alan haklar olarak tarif ederek, burjuva anlamıyla hak mefhumunun “dar ve iğrenç” olduğunu öne çıkararak eleştirmektedir (Lefebvre, 2017: 175).

1.4. Kavramsal Açıdan Kent Hakkı

Kent kavramı birçok farklı disiplin için araştırma ve inceleme konusu olagelirken kent denildiğinde ne anlıyoruz, neyden bahsediyoruz literatür içerisinde oldukça hacimli bir yer kapsamaktadır. Henry Lefebvre “kent hakkı” kavramı üzerine düşünürken de şehir ve kent kavramlarını ayırmış, niteliksel ayrık farklarını ortaya koymuştur. Keza kaba bir literatür takibi bile, kent hakkı tartışmalarının şehir hakkı tartışmalarına doğru evrildiğini göstermektedir. Lefebvre şehir ve kenti “ville” ve “urban” şeklinde ayırmaktadır. Söz konusu ayrıma göre kentin tezahürü şehrin parçalanmasıyla hâsıl olmaktadır. Bu hâsıl olma durumu kentin değişim değeri olan bir ürün olarak tarif edilmektedir. Şehir ise kullanım değeri ile ele alınmaktadır. Bir ürün olarak tarif edilen kent sanayileşme ve kapitalizmle doğrudan bağıntılı olarak ele alınmaktadır fakat şehir diye tarif edilen kavram kapitalizmden önceki toplumsal formasyonlarda, üretim biçimlerinde ve üretim ilişkilerinde karşımıza çıkan bir yerleşim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Lefebvre, 2020: 21-22). Şehir ve kent kelimelerinin Türkçe etimolojik izlerini sürdüğümüzde yine bir anlam farkı karşımıza çıkmaktadır. Şehir kelimesi Farsça bir kökene sahip olmakla beraber, köken olarak “şehr” kelimesinden gelmektedir. Kent ise Sogdca kökenli “kndh” kelimesinden türetilmiştir (TDK, 2025.). Bu çalışmada kazısını

yaptığımızda etimolojik olarak farklı kök ve anlamlara gelen şehir ve kent ayrımının kelimelerin politik anlamlarıyla ilgilenerek Lefebvreci bir konumlanmada ve içinde yaşadığımız üretim biçimi ve ilişkileriyle tarif edilecektir.

Belirtildiği üzere kent çalışmaları birçok disipline konu olsa ve buna bağlı olarak içinde birçok araştırma ve analiz yöntemleri barındırsa da Lefebvreci bir analiz yöntemi kentte yaşama ve bu yaşam biçiminin niteliğine dair düşünmeyi getirmektedir (Öner ve Osmanoğulları, 2017: 4-5). Lefebvreci okuma biçimi, 1960ların sonuna damgasını vuran ve toplumsal hareketler içerisinde oldukça ses getiren 1968 tarihli *Le Droit à la Ville* (Şehir Hakkı) isimli çalışmasında çerçeveleriyle birlikte ele alınmıştır. Başlıkta geçen “ville” kelimesi “şehir” anlamına gelirken, şehir ve kent kavramlarının ontolojik ve epistemolojik tarifleri üzerinden bir denklem kurmak bu çalışmanın temellerini oturtulacağı teorik formülasyonu açıklamamızda yardımcı olmaktadır. Örneğin bilim felsefesi perspektifinde su diye adlandırdığımız şeyin H₂O olarak tarif edilmesi bilimsel manada ne anlama geliyorsa, kent ve şehir arasındaki anlam farkları da aynı ontolojik farkla hâsıl olmaktadır. Lefebvre’nin tarifi ile şehir bilimsel bir nesne olarak karşımıza çıkmaktadır (Lefebvre, 2020: 20). Türkçe anlamında şehir ve kent arasında esaslı bir ayrım olmaması hasebiyle ikisinin de kullanılması teorik bir sorun teşkil etmeyecek dahi olsa da Lefebvre’nin formülasyonu adına şehir hakkı olarak tarif etmek teorik olarak daha doğru bir yerde konumlanmaktadır (Öner ve Osmanoğulları, 2017: 8). Fakat bu çalışmanın dili Türkçe olduğu için ve alışlagelmiş bir kavram olarak kent hakkının şehir hakkıyla nitelik ve nicelik olarak bilimsel bir fark yaratmaması sebebiyle, kent hakkı şeklindeki kullanımına devam edilmektedir.

Lefebvre, kent hakkını bir yakarış ve talep olarak tarif etmektedir. Bu kabul esasında arkeolojik bir kent yaşamı kazısı yapıldığında anlam kazanmakta ve Harvey’in içi boş bir gösteren dediği kentin içinin kim tarafından ve ne için, hangi anlamda dolduracağı sorusuna cevap olacak bir niteliğe kavuşmaktadır. Literatür tarandığında kent yaşamı birçok akademik çalışmanın, makalenin ve tezlerin konusu olagelmıştır. Engels, 19. Yüzyılın ilk yarısında yaptığı İngiltere gezisinin ardından kaleme aldığı İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu’nda İngiltere’deki kent yaşamını ve kentte yaşayan sınıfların yaşam biçimlerine dair gözlemlerini aktarmaktadır. Engels’in aktarımlarına göre işçi sınıfı, göçmenler ve burjuvazi aynı kent içinde oldukça farklı koşul ve mekânlarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Çoğunlukla işçi sınıfı ve göçmenlerin yaşadığı apartman bodrumları ve pansiyonlar, genellikle çok dar mekânlarda, çok kalabalık biçimde yaşamalarının gözlemini içermektedir. Bu yaşam biçimi mülkiyet sahibi olmayan sınıfların yaşamlarının rutubet, hastalık, haraplık, sefalet, yoksunlukla iç içe geçtiği bir biçimi gözler önüne sermektedir. Bunun aksine yine aynı İngiltere’de mülk sahibi orta

burjuvazi, emekçilerin yaşadığı mahallelerden ayrı, fakat bu mahallerin yine de yakınında, düzenli inşa edilmiş cadde ve konutlarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Üst burjuvazi ise kentin uzaklarında, rüzgâr alan, havası temiz, ses ve kirden oldukça arındırılmış, geniş bahçeli, villa tipi, geniş, büyük, konforlu ve lüks evlerde, şehrin pis havasından uzak mekânlarda yaşamaktadırlar (Engels, 1997: 69-127).

Engels'in kent anlatısına nazaran daha güncel bir anlatı olan Mike Davis imzalı *Gecekondu Gezegeni* isimli çalışmanın da Engels'in çalışmasıyla neredeyse aynı düzleme denk düştüğü görülmektedir. Davis, 21.yüzyıl kentlerini ve kentlerin somut koşullarını tarif ederken onları “çer, çöp ve pislikten” oluşmakla itham etmektedir. Buna göre kentte yaşayan yoksullar, uzaydan dahi görülebilen kent yoksulluğu içerisinde binlerce yıl önceki yerleşim koşullarından, Çatalhöyük'ten daha kötü koşulların altında yaşadıklarını vurgulamaktadır. Aynı şekilde Engels'in anlattığı bodrumlar, Davis'in anlatısında da tüm çıplaklığıyla devam ederken üstüne çok daha ağır koşulların eklendiği görülmektedir. Artık insanlar sokak, park ve kaldırımlarda yaşamaktadır, daha şanslı olup dört duvar bulabilenler ise ortalama 1.80 metrekairelik teras, apartman boşluğu ve odalarda yaşamaktadırlar (Davis, 2016: 34, 53-54) Aynı gözlem Mitchell'in çalışmasında da bulmak mümkündür. Mitchell, çalışmasında incelediği kırık cam teorisine atıfla kenti bir binaya, evsizleri ve yoksulları da binada bulunan bir kırık cama benzetmektedir. Kırık cam, binaya yağmayı, saldırıyı ve suç yönelimini artırmaktadır. Bu teoriye bağlı olarak egemenlerin göz zevkini bozduğu için bile düşmanlaştırılan ve kriminalize edilen evsizler ve yoksullar, bağlamdan kopararak yoksulluğun esas nedeni olarak tarif edilmekte, vandal, asalak, sarhoş, potansiyel fail olarak kodlanmaktadır. Söz konusu kodlanma, biyopolitik kavramıyla kesişmektedir. George Kelling ve Catherine Coles isimli iki akademisyenin kaleme aldığı kırık cam teorisi, evsizleri, yoksulları, dilencileri genel anlamıyla ezilenleri tamir edilmesi gereken bir kusur olarak tarif etmesiyle çarpıcı bir metindir. (Mitchell, 2020: 276).

Gecekondu bir yoksulluk değil, zenginlik sonucu olarak tarif edilmektedir. Ekonomi politik biçim, üretim tarzı ve ilişkilerinin yol açtığı sınıf ayrımı bugün geline nokta tuvalet erişimi olmayan milyonlarca kent yığınlarını ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu mahallelerde kadınlar tuvalet çıkmak için sabahın çok erken saatlerini veya geceyi beklemektedirler ve fakat söz konusu saatlerde de tacizle, tecavüzle, saldırıyla karşı karşıya kalma gerçekliğiyle yaşamaktadırlar. Herhangi bir kanalizasyon sisteminin olmadığı bu yerler çocukların oyun alanlarının hijyenini doğrudan etkilemekte ve buna bağlı olarak yaygın hastalıklar gözlemlenmektedir. Örneğin Davis'in incelediği Bombay'da bu çıktıkların hepsi gözlemlenebilmektedir. (Davis, 2016: 168-172).

Yukarda yaptığımız karşılaştırmada Engels'in İngiltere'sinden Davis'in Bombay'ına geçen yaklaşık 150 senelik zaman aralığında kent yoksulları için değişen pek bir şeyin yokluğu gözler önüne serilmektedir. Görülmektedir ki üretim biçimi ve bu biçime haiz olan ilişkiler, ısı ısı cadde ve meydanların, mega kentlerin, yüksek duvarlı, güvenli ve teknolojik sitelerin, lüks otellerin esasında hemen arkalarındaki yoksulluğun ve yoksulların mahalleleri üzerinden yükseldiğini göstermektedir. Oldukça kaba anlatılmaya çalışan üretim biçimi, kapitalizm ve kent ilişkisine Marx Kapital'de şöyle değinmektedir:

Üretimin araçlarının bir merkeze toplanması neticesinde, emekçi kitlelerin de aynı merkeze yığıldıkları görülmektedir; kapitalist birikimin hacmi ne denli büyük ve geniş olursa, emekçi sınıfların yaşam koşulları, mekânları ve yaşam şekilleri de aynı oranda sefil ve perişan haldedir. Kentlerde oluşan her gelişme, yoksulları her seferinde kentten daha da soyutlamaktadır. Bu durumun kapitalist mülkiyet ile olan bağıntı ve ilişkileri, birikim olgusunun uzlaşmazlığı ile birlikte, sermayenin kentte birikme hızı ile yoksulların hayat standartları ve hayatlarını sürdürdükleri mekânlar da aynı ölçüde sefil ve perişan bir nitelikte karşımıza çıkmaktadır (Marx, 2021: 674-678).

Funda Çoban bu bağlamda tarih sınıf savaşımı tarihidir analizini mekân perspektifinde derinleştirerek “tarih sınıf savaşlarının tarihidir dolayısıyla mekân savaşlarıdır da” diyerek derinlik katarken esasında özelde mekânın, genelde ise kentlerin insan yaşamında ne derece etkin bir rol oynadığının altını kalın çizgilerle çizmektedir (Çoban, 2015: 111).

Uzun bir literatür izleği ile görülmektedir ki mekân, kent ve kapitalizm ilişkisi, piyasa hacminin artarak genişlemesi ve sermayenin hızla, en kısa sürede mekânda ve mekânlarda dolaşabilmesi kapitalizmin doğasına içkin bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çıktı, sermayenin mekân ölçeğinden başlamak üzere kentsel boyutta bir yaygınlığa eriştiğini ve böylece kent yaygınlığının tüm Dünya'ya hâkim olmasıyla küresel boyuta ulaştığını göstermektedir. Böylece modern şehir içinde yaşayan tüm toplumu üretim biçimine dâhil ederek sömürmelerini örgütlemektedir. Ve söz konusu bu örgütlenme kenti, kent de kapitalizmi yeniden üretmekle sürdürmektedir. Buradan hareketle modern şehir diye adlandırdığımız olgular sadece üretim ve sermayenin toplandığı pasif coğrafik mekânlar değil, içinde konumlanan üretim araçlarına ve ilişkilerine müdahale eden ideolojik niteliğiyle de kendisini var etmektedir (Lefebvre, 2020: 75).

Bu bağlamda kentlerin ve kentleşmenin kendisi de üretim süreci olarak tarif edilebilmektedir. Kentler bu özelliklerinden dolayı her zaman siyasetin konusu, siyasal çatışma ve mücadelelerin de mekânı olagelmektedir. Siyasal mücadelelerin arttığı her dönem ardından kamu hizmetlerini getirmektedir. Bu kamu hizmetleri yükselen siyasal talepleri esasında

kontrol altına almak, durdurmak, sönümlendirmek adına muktedirlere zorunlu kılarak gerçekleşmektedir. Kentlerde mekânın kamusal bir nitelik kazanması ve bu mekânlarda kamusal yararı önceleyen politikaların temini kapitalist gelişme ve genişleme için kaçınılmaz bir gerektir. Çünkü bu gerek sayesinde burjuvazi, verilen her kamu hizmetini yine kentte misliyle geri almaktadır. Bu bağlamda hâsıl olan çıktı, kent göstereninin içinin kim tarafından doldurulduğu, kentte yaşayan her insan için hayati öneme sahip politik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Harvey, 2015: 124, 39, 177).

Kamu yönetiminin ve dolayısıyla da devletin, kamu hizmeti vermesinin sömürüye dair bir kazanım olduğu görülmeye müsait gibi olsa bile esasında devlet sömürünün sürdürülebilirliği adına güç kullanmaktan ziyade tarafsız kalarak bu mekanizmayı sürdürebilmektedir. Devletin tarafsızlığı bir yanılsama değil, aksine ekonomi politiğin güvencesidir. Örneğin tüm toplumu sınıfsal ayrım göz etmeden mülk sahibi olabilmesi söz konusu tarafsızlığa bir örnektir. Mülkiyet sahibi ile mülkiyet sahibi olmayan iki insanın bu haktan yararlanma imkânları oldukça zıt olsa da, devlet salt bir sınıfa hizmet etmek yerine kapitalist ekonomi politiğin sürmesi ve yeniden üretilmesini sağlayarak onun için meşruluk ve rıza zeminleri oluşturmaktadır. Devletin sınıfsal yapısı da buradan temellenmektedir (Heinrich, 2017: 232-239).

Bu veriler bağlamında kent üzerine değiştirici, dönüştürücü, yıkıcı teoriler tarihsel süreç içerisinde hâsıl olmuştur. Kent hakkı teorisinin kurucusu veya başka bir deyişle öncüsü olan Lefebvre bu kavramı katılım ve kullanım hakkı üzerinde iki temel üzerine kurmuştur. Kentte yaşayanların herhangi bir yasa hükmüne veya vatandaşlık gereğine ihtiyaç olmadan kentsel üretime ve kentsel mekân üretim süreçlerine dâhil olma imkânları ve bu imkânların niteliklerinin yanında da kentsel mekânın kullanımı üzerine hak sahipliğine vurgu yapmaktadır. Muktedirlerin kent mekânına dair oldukça cüretkâr imkânları, aynı kentin sakini evsizler, yoksullar, kiracılar, mülteciler, göçmenler ve sığınmacılar için aynı düzeyde işlememektedir ve buradan hareketle mülkiyet olgusu gibi mekân kullanımının da sınıfsal bir ayrıma sahip olduğu açıktır (Lefebvre, 2022: 120). Literatürde incelenen birçok örnek olay da mekân kullanma mücadelelerinden oluşmaktadır. Örneğin park mücadeleleri, sokağa çıkma kısıtları, konut sorunları, evsizlik gibi konularda yapılan çalışmaların çıktıları söz konusu sınıfsal durum ve mücadelelere örnek teşkil etmektedir.

Kentte yaşayan sakinlerin kapitalist formasyonda metalaşan kent mekânlarının üzerinde fiziksel var olmaları ve beraberinde buraları kendi ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda kullanmaları kent hakkının talebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel mekânların kim tarafından ve hangi biçimde üretildiği üretim ilişkilerinin yanında toplumsal ilişkileri de

etkilemektedir. Bu bağlamda kent hakkı talebi, kentin ve kent mekânlarının burjuvazinin ve bu sınıfının aygıtlarının tahakkümünden kurtarılacak asıl sahibi olan kentin sakinlerince kazanılması mücadelesini ifade etmektedir (Baysal, 2012: 9-10).

Harvey'e göre de kapitalist araçlar kapitalist amaçlar için kullanılmaktadır. Bu sebeple Lefebvre'nin de altını çizdiği üzere her üretim biçimi olduğu gibi kapitalizm de mekânı ve çevreyi şekillendirir. Örneğin kilise iktidarı döneminde kentte yükselen çanlar gibi kentin simgesel niteliği kente dair mekânsal biçimin göstereni olmaktadır (Harvey, 2019: 107-108, 36). Harvey kentin ekonomi politik ilişkisi bağlamında kent hakkını, kente haiz olan kaynaklara erişimden ziyade, söz konusu kentin sakinleri tarafından gönülleri değiştirilip yeniden yapılması anlamını ifade etmektedir. Sermaye ve emek fazlasının, artı değerın soğurulma mekânı olan kentler artı ürünün üretilme ve bunun yanında aynı zamanda da tüketildiği mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent hakkı fikri entelektüel heves veya döneme haiz bir popülizm olarak değil, asıl manasıyla yoksulların yükselen talepleri ve yakarılarından hâsıl olmaktadır (Harvey, 2015: 88, 45, 43-44, 33).

Althusserci bir analiz yöntemiyle ideolojik aygıt niteliğiyle de ele alınan kent, mevcut üretim biçim ve ilişkilerinin sürdürülmesi ve yeniden üretimi için mekânın dolayısı ile kentin sosyal, politik ve ideolojik ilişkileri ortaya çıkarılmıştır (Sezer, 2015: 15). Bu yöntemin öne çıkan ismi de Manuel Castells'dir. Ona göre kentte yaşanan her şey politik ve sınıfsaldır. Bu sebeple de kentin üretim biçim ve ilişkileri ve bunun yanında da tüketimden ayrı okunması mümkün değildir. Bu niteliğiyle bağıntılı olarak kentler yeniden üretim mekânı olma niteliğine iş gücünün de üretimi olmayı eklemektedir. Kent hakkı söz konusu bağlamda Castells için de hayat bulmaktadır. Kentler siyasal iktidar ve kamu hizmetlerinin alanlarını oluşturmaktadırlar ve buna bağlı olarak da kent sakinlerinin kolektif tüketim, bir arada yaşama, katılımcılık gibi talepleri kent hakkı içerisinde hayati önem atfederek tanımlanmaktadır (Castells, 2015: 13-17, 123-124).

Son kertede kent hakkı mefhumunu toparlayacak olursak kent hakkı, kentin sakinlerinin kent mekânlarını kullanma, ihtiyaç ve taleplerine yönelik değiştirip dönüştürme anlamına gelmektedir (Metlioğlu, 2021b: 5). Kent hakkı içerik olarak içerisinde insan hakları metinlerinde bulunan hakları (eşitlik ve ayrımcılığa uğramama, barınma, sağlık, eğitim, çalışma, güvenlik, katılım ve demokratik temsil, uyumlu gelişme, çevre ve doğa, kamusal hizmetler, ulaşım, kültür, bilgi edinme ve dinlenme) ve ek olarak tuvalet ihtiyacını giderme, dinlenme, uyuma, hijyen ihtiyaçlarını giderme gibi ihtiyaçlarını hak olarak talep etme ve kazanma işi olarak tarif edilebilmektedir. Kent hakkını insan haklarından ayıran olgu ise insan haklarının bireyci, yabancılaştırıcı ve mülkiyet temelli niteliğinin eleştirisi ve aşılması olarak

da kavranabilecek bir boyut ve nitelikte karşımıza çıkmaktadır (Harvey, 2015: 43). Mitchell bildiğimiz anlamda liberal insan haklarının istikrar sahibi olmama, bağlam bağımlı olma sebebiyle belirsiz olma, soyutlayıcılık ve egemen tahakkümünü koruyan özellikte olduğunu söyleyerek eleştirmektedir (Mitchell, 2020: 44-45). Bu anlamıyla kent hakkı liberal insan haklarının eleştirisi olan bir çatı hakkı oluşturmaktadır. İnsan hakkı metinlerinin daha üstün bir formu olduğunu söyleyebileceğimiz kent hakkı; özgürlük, toplumsallık içinde bireyselleşme (bu kavram kendini gerçekleştirme olarak da düşünülebilir), çevre, ikamet, katılım ve sahiplik (değer verme, sahip çıkma, koruma anlamlarında) gibi kavramlar kent hakkının önemli yapıtaşlarını oluşturmaktadır (Demirbaş, 2023: 7).

Lefebvre'den bu yana biriken kent hakkı literatürü, kentte yaşayan insanların nasıl bir hayat süreceğine dair düşünme yöntem ve biçimleriyle de genişlerken hak mefhumunun ne olduğunu da tartışa gelmiştir. Don Mitchell'in çalışmasında derleyip toparladığı bu tartışma literatürde genel biçimiyle homurdanarak verilmiş, asla garanti altında olmayan, bağlam bağımlı nitelikleriyle sürekli mücadele gerektirdiği nitelikleriyle vurgulanmaktadır (Mitchell, 2020: 329-330). Bu nedenle kent hakkı, bir talep etme ve yakarış biçimi olarak, bir hak mücadelesinin ötesinde nerede, nasıl ve ne nitelikte yaşanacağını belirleyen, buna dair söz söyleyen dolayısıyla kente ve mekâna dair katılımcı, sahiplenici, dönüştürücü, yıkıcı ve yapıcı bir politik mücadele bütünüdür.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL AÇIDAN GÖÇ VE GÖÇ YÖNETİŞİMİ

Sadece insan davranışı olmayan fakat insan faaliyetleri sonucunda politikleşen göç kavramı birden fazla nedenle ortaya çıkarken, birden fazla sonucu da doğurmaktadır. Göçü tanımlarken ve hatta kuramlaştırırken de analiz yönteminde türlü gereklilikler veya kıstaslar kullanılmaktadır. Bu kıstas ve gereklere göre göçün analizi yapılmaktadır. Bir göç hareketinin süresi ve sebebi o hareketin tarif edilmesinde kullanılmaktadır. Örneğin bir yıl ve kısa süreli maddi talepler ile bir noktadan iş fırsatının olduğu noktaya gitme eylemi kısa süreli göç kapsamında tanımlanmaktadır (Tüm, 2009: 4). Ülkemizde de sıkça karşılaşılan ve esasında hemen hemen tüm dünyada da aynı nedenlerle gerçekleşen bu göç biçimi mevsimlik tarım işçiliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaleci, 2007: 67-73). İklim, ekonomik kriz, salgın, savaş, dini, sosyal ve siyasal nedenler ile yaşam alanında hayatını sürdürme imkânı kalmamış bireylerin yaşam gereklerini karşılama ve sürdürebilmek adına göç etmeleri ve sürenin iki yıl ve fazlası olma haline ise kalıcı göç denilmektedir (Develi, 2017: 4). Göç hareketlerinin kendi talebi ile gidilmesi haline gönüllü (Günay vd., 2017: 8), türlü nedenlerle göç etmek zorunda kalma haline ise zorunlu göç denilmektedir (Erkan ve Bağlı, 2005: 5). Daha iyi koşullar, çalışma ve araştırma imkânlarının iyileştirilme talebi ve kariyer gibi hedeflerle bulunulan ülkeden nitelikli işler özelinde göç etme haline beyin göçü (Oktay, 2021: 24), iş alanına göç etme durumu olan emek göçüne ise işçi göçü tanımını oluşturmaktadır (Erdoğan, 2019: 33). Örneklerden de görüleceği üzeri göç hareketinin amacı ve süresi göçün tanımlanması için belirleyici bir rol oynamaktadır.

2.1. Göç, Entegrasyon ve Kentsel Haklar İlişkisi

Göç olgusunun varlığı entelektüel çevreleri de göçü anlamaya itmiştir. Göç üzerine yapılan çalışmalar farklı zamanlarda farklı perspektiflerde oluşturulmuştur. Hayatın dinamik yapısı aynı zamanda göç olgusunda da görülmektedir. Bu dinamik göç yapısı tarihsel süreçte sürekli olarak değişip dönüşmektedir. Bu bağlam göç kavramının multidisipliner yapısı ile literatürde oldukça geniş bir yer tutmasına neden olmaktadır (Özcan, 2017: 5-6). Göçmenlerin, göç ettikleri yerlerde kuracakları yaşamı kavrayabilmemiz adına göç kavramının kendisini de anlamamız hayati bir önem arz etmektedir. Göçmenler kimdir ve kent ile bağları ve talepleri nedir ve nasıl olmalıdır sorusuna aradığımız cevabın gidiş yollarından birisini bu kavrayış oluşturmaktadır.

Tarih ilerledikçe beraberinde her şey zamanla birlikte evrilmekte, değişmekte ve dönüşmektedir. Bu dönüşümden göç de olgu olarak nasibini almaktadır. Değişen ve dönüşen

dünya düzeni, ekonomi politik ve uluslararası ilişkiler konjonktürü göç olgusunun da yapısal biçimini etkilemektedir. Bu etkileme de ülkelerin politikalarında değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır (Kara ve Kara, 2015: 4). Ülkeler yükselen göç hareketlerine karşı yeni uygulama ve düzenlemelere giderlerken literatürde buradan temellenerek gelişen göç olgusuyla ilgili kavramsal araştırma ve incelemelere girişmektedirler. Göç yönetişimi de tam olarak böyle bir zeminden hâsıl olup gelişmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Kahraman ve Tanıyıcı, 2018: 7-8). Bu çalışmanın da inceleme konusu olan göç yönetişimi genel konjonktür ve ona bağlı olarak dönüşen ihtiyaçlara cevap olarak literatüre ve yönetim uygulamalara girmiş bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.1. Göçün Kavramsal İncelenmesi

Yalnızca insan türüne özgü bir davranış olmayan göç bir olgu olarak başkaca canlı türleri arasında da sıkça rastlanılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İklimsel sebepler, canlı türlerinin yaşamına elverişli koşulların arayışı, yiyecek arayışı gibi hayati fonksiyonları etkileyen sebepler canlıların göç etmelerine sebep olagelmıştır. Göç hareketleri zaman, tür ve mekâna bağlı olarak değişik boyut ve niteliklerde hâsıl olagelmektedir. Farklı biçimlerdeki göç hareketleri gidilen ve gelinen bölgeleri farklı boyut ve biçimlerde sosyal, ekonomik ve siyasal perspektiflerde etkileyen niteliğiyle karşımıza çıkmaktadır (Kemal, 2019: 3).

TDK göçü kişi veya toplulukların sosyal, siyasal veya ekonomik sebeplerle bir yaşam alanından başka bir yaşam alanına, kente, bölgeye veya ülkeye taşınma işi, gitme eylemi, hicret etmesi olarak tanımlamaktadır (TDK, 2025). Öz olarak mekân değiştirme anlamı taşıyan göç eyleminin tarihsel süreci ve literatürdeki tartışmalarına bakıldığında göç farklı perspektiflerden tartışılmaktadır. Bu tartışma bir noktadan diğer noktaya gerçekleştirilen gitme eyleminin göç olarak tarif edilip edilemeyeceği tartışmasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda söz konusu bir gitme eylemini göç olarak tarif edebilmek için başlıca koşullara ve şartlara bakılmaktadır (Ünsal, 2019: 2). Canlıların ve doğasında insanların ortak eylemi olan göç kavramının tanımı kadar kuramlaşma süreçleri de oldukça tartışmalı bir birikime sahiptir. Tarihsel olarak göç ile ilgili epey geniş bir literatür birikimi varken bu birikim esasında çok geniş perspektiflerde ve multidisipliner biçimlerde tartışılmış, göç olgusunun farklı etki, sebep ve sonuçlar bu kuramların oluşturulmasında önemli bir temel olagelmıştır (Çağlar, 2018: 11).

2.1.2. Göç Çeşitleri ve Göçmenlere Verilen Hukuksa Statüler

Göç çok boyutlu ve katmanlı özelliği ile hem terki diyar edilen yeri hem de ulaşılan yeri etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçün etkilemesi bir yana diğer taraftan da göçü etkileyen birçok neden bulunmaktadır. Tüm bu olgular, göçün sınıflandırılması için önem

arz etmektedir. Göçleri anlamak için evvela göçün türünü, yapısını ve dinamiklerini analiz etmek hayati önem taşımaktadır (Oktay, 2021: 18).

2.1.2.1 Transit Göç, Düzenli Göç ve Düzensiz Göç

Uluslararası göç literatüründe sıkça kullanılan fakat hem tartışmalı olan hem de ortak bir tanımı olmayan ve bu niteliğiyle karşımıza çıkan transit göç kavramı, en kaba haliyle göç eden figürlerin hedef ülkeye geçerken yasal veya yasa dışı olarak başka bir ülkenin içinden geçme, durma, konaklama faaliyetleri olarak tanımlanabilmektedir (Tepealtı, 2019: 2). Transit göç kavramının tarifi kurumlar arasında da farklılık göstermektedir. Göç ile ilgili çalışmalar yapan ve sıkça başvurular yapılan iki başat kurum incelendiğinde bu farklılık hemen karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler transit göç kavramını hedef olan ülkeye ulaşım sırasında göçmenlerin başkaca ülkelerde geçici olarak kalması şeklinde tanımlamaktadır (BM, 2016: 5). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) transit göçü merkez ve hedef ülkeler arasında farklı biçim, uzunluk ve niteliklerde hayata geçen durma faaliyeti olarak tarif etmektedir (IOM, 2013: 85).

Bunların yanında transit göçün kullanılmaya başlandığı 1990'lı yıllardan bu yana transit göç kavramının Avrupa Birliği sınırlarıyla ilgisi literatürde tartışma konusu olmuştur. Örneğin Şişman ve Balun Avrupa Birliğine komşu Türkiye ve Ukrayna gibi iki ülkenin transit ülke olarak tarif edilirken İtalya ve Fransa'nın Türkiye ve Ukrayna ile çok benzer niteliklere sahipken transit ülke olarak tarif edilmemesi üzerinde durmaktadırlar. (Şişman ve Balun, 2020: 4). Düvell yaptığı çalışmada bu konuyu incelerken zengin, beyaz batı ülkelerinin bu konuda batının ikiyezli ve üstünlük kuran bir tavrı olduğunu gözler önüne sermektedir (Düvell, 2012: 418-422).

Diğer bir tarafıyla jeopolitik konumlarla Ortadoğu ve Afrika bölgelerine olan yakınlık ve gelişmişlik düzeyinin Avrupa'yı hedef ülke haline getirirken, Türkiye vd. ülkelerin yine konumu sebebiyle transit ülke biçiminde tarif edilmesine sebep olmaktadır (Yıldırım, 2018: 17). Tanımların önemi olguları kavrama biçim ve niteliğimizi doğrudan etkilemektedir. Bu söz konusu olgu özellikle göç olduğu zaman çok daha hassas ve özenli yaklaşılması hayati bir önem taşımaktadır. Bu çıktı Foucault'un sorunsallaştırma diyeceği kavramla da çokça örtüşmektedir. Ona göre sorunsallaştırma herhangi bir olgu veya kavramı düşünce nesnesi ahlaki, bilimsel, politik vb. biçimlerde nitelik kazandıran söylemsel veya farklı pratiklerin toplamı veya bütünü olarak tarif etmektedir (Foucault, 2021: 85). Transit göç kavramının düşünsel alandaki ve literatürdeki tartışmalı niteliği ve tanımı göçe ve göç eden figürlere dair bazı kabullerin yeniden üretilmesine sebep olmaktadır. Göç mefhumuna ve göç eden figürlere dair çalışmaların, göç ile insan hakları arasındaki bağıntıyı, hak gasplarını, yaşanan ikiyezli politikaları ve yükselen sağ

eğilimli politikaları önlemeye dair bir müdahalenin küçük bir adımını oluşturabilmektedir (Topçuoğlu, 2016: 5-6).

Devletlerin kanunlarla ve bürokratik uygulama ve yönetmeliklerle belirledikleri sürece uygun olan göç türüne düzenli göç denilmektedir. Göç eden figürün, ikamet ettiği ülkeden başkaca yeni bir ülkeye hem çıkış yaptığı ülkedeki hem de giriş yaptığı ülkedeki tüm prosedürleri getirmesi, meydana gelen bu göç hareketinin düzenli veya yasal göç olarak tarif edilmesini sağlamaktadır. Söz konusu yasal süreçlerin yerine getirilmesi, hâsıl olan göç hareketinin devletler tarafından tanınması anlamına gelmektedir (İOM, 2023). Düzenli göçün yaygın olarak karşılaşılan nedenleri maddi kaygılarla tarif edilirken aktörlerin de iş insanları, beyaz yakalar, değişim ve lisansüstü programlarına hak kazanan lisansüstü öğrenciler gibi insanlardan oluştuğu daha sık görülmektedir. Bu toplamın süreli veya süresiz göç hareketinde yasalara uygun ve varsa yasal süreyi kabul etmiş ve çığnemeyeceği algısı gibi bir kabul de vardır (Demirhan ve Aslan, 2015: 12).

İkinci Dünya Savaşı etkilerinden kurtulmak isteyen ve toparlanmak için ihtiyaç duyduğu emek gücünü dışardan sağlamak için dışardan talep eden Avrupa devletleri 1950 ve 1960'lı yıllarda büyük bir göçmen talebiyle göç dalgası yaratmışlardır. Bu örnekteki göç hareketi devletlerin taleplerine dayanan ve bürokratik işleyişin içerisinde olan özellikleriyle düzenli göç hareketi olarak tarif edilebilir (Bulut, 2022: 2-3). Bahsedilen bu olgu göç eden figürlerin hayatlarındaki “görece iyileşme” veya en azından merkez ülkeye kıyasla daha iyi olma halleri göç etmeyi teşvik eden temel sebeplerden birisini oluşturmaktadır. 1980’li yılların ortalarından itibaren daha görünür olan ekonomik ve siyasi krizler, savaş ve çatışma halleri göçe olan talebi arttırmakta tek başına değil ama önemli nedenlerin başında gelen faktörleri oluşturmaktadır. Düzenli göç, göç eden ve göç alan her iki taraf için de talebe dayalı bir olgu olagelirken diğer taraftan düzensiz göçün bu denli hayata içkin bir hale gelmiş olması, dünyaya egemen olan neoliberal politikaların sorgulanması gereğini de önümüze getirmektedir (Özcan, 2015: 7-8).

Düzensiz göç kavramı, prosedürlerin yerine gelmediği süreci tarif etmek için kullanılan bir göç tanımını ifade etmektedir. Göçmenlerin, merkez ülkeden çıkış yaparken gerçekleştirmesi gereken işlemleri yerine getirmediği bu göç tanımında, giriş yapılan hedef ülkede de gerekli işlemler yerine getirilmemektedir. Bu idari işlemlerden yoksunluk hali, konu olan göç hareketinin yasal düzenlemelerin dışına çıkılarak gerçekleşmesi sebebiyle düzensiz olarak tarif edilmesine neden olurken, yasadışı, gizli ve kayıtsız göç tarifleri de bu kavrama içkin ve benzer olarak kullanılmaktadır. Göçün başladığı merkez ülkeden çıkışı ve transit olarak girişi veya hedef ülkeye girişi esnalarda bürokratik giriş çıkış yükümlülüklerini yerine

getirmeyen veya süre gibi yasal sınırların dışına çıkan ya da izinsiz çalışan tüm göçmenler düzensiz göçün içinde, düzensiz göçmen olarak tanımlanmaktadır (İOM, 2023). Merkez ve hedef ülkeler açısından olduğu gibi göç eden figürün merkezden hedefe doğru giderken transit olarak geçtiği ülkelerin de giriş ve çıkış aşamalarında idari prosedür ve yükümlülük dışında gerçekleşen faaliyetler de transit ülkeler açısından düzensiz göç olarak tarif edilmektedir (Şemsit ve Çelik, 2019: 6).

Devletlere göre mücadele edilmesi gereken bir kavram olan düzensiz göç kavramı, vatandaşlar için hak ihlali olarak da tarif edilmektedir. Bu oldukça tartışmalı bir kavram olsa da düzensiz göçmenlerin örneğin kaçak olarak çalışmalarının, çalıştıkları ülkedeki vatandaşlar için işsizliğe ve vergi kaybına sebep olması, hak ihlali iddiasında sıkça kullanılan bir argüman olarak karşımıza çıkmaktadır (Deniz ve Demiray, 2019: 13). Fakat buradaki önemli bir husus da devletlerin mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak yaptığı tarifte bulunmaktadır. Sınır güvenliği için yapılan yatırımlar, aktarılan bütçeler, sınır politikaları, güvenlik ve gözetim kuleleri, dikenli ve elektrikli teller, geri itme yöntemleri, türlü hak gaspları ve ihlallerinin hepsi ve daha fazlası, düzensiz göç kavramının ideolojik bir müdahale ile tehdit unsuru olduğunun tarifi, tüm bu uygulamaların açıklaması olarak işlev görmektedir. Böylece, göç eden figürün maruz bırakıldığı müdahaleler (gözaltı, kapatma vd.) ve hak gaspları devletin gerekli ve meşru politikaları olarak tanımlanmaktadır (Özcan, 2015: 9).

2.1.2.2. Sığınmacılık, Mültecilik ve Geçici Koruma

Mültecilik statüsünün bir önceki adımı olarak tarif edilebilecek olan sığınmacılık statüsü, sığınma başvurusu yapılan ülkede sığınma talebinin karara bağlanmasını bekleyen göç eden figürü tarif etmektedir. Göç eden figür, sığınma talebinin sonucu beklediği sürede sığınma başvurusu yapılan ülkenin sınırları içerisinde bulunma ve insana yaraşır koşul ve standartlarda hayatını idame etme ve buna uygun bir muameleyle karşılaşma haklarını elinde bulundurmaktadır (UNCHR, 2017: 3). BMMYK'nin bu tanımından da anlaşılacağı üzere can ve mal güvenliklerini tehdit eden nedenler savaş, çatışma, ölüm korkusu vd. ile bulundukları ülke sınırlarını terk eden her göçmen sığınmacı olarak tarif edilmektedir.

Göç ettiği ülkede mülteci statüsünü kazanmak için başvuru yapan göç eden figürleri ifade eden sığınmacılık, aynı zamanda hiçbir başvurusu bulunmayan kişileri de kapsamaktadır (UNCHR, 2017: 4). Sığınmacılık kavramı, mültecilikten ayrı olarak hukuki bir sıfatı değil, göç eden figür açısından fiili bir durumu ve bu süreç içerisindeki belirli bir konaklama, bekleme, barınma durumlarını ifade etmektedir (Koç, vd., 2015: 5). Göçmenin mültecilik için yaptığı başvuru, başvuru ülke tarafından onay almadıkça ülkeyi terk etmeleri gerekmektedir. Sığınılan ve mültecilik için başvuru ülke tarafından ret aldığı halde gitmeyen göçmen kaçak durumunda

değerlendirilmekte ve herhangi bir kaçak yabancı gibi sınır dışı edilmektedirler (İOM, 2013: 65). Buradan da anlaşılacağı üzere sığınma talebi reddedilmiş göçmen, ret kararının ardından sığınmacı olma statüsünü de yitirmektedir. Fakat başvuru sahibi, süreci tamamlanana kadar geri gönderilmeme ilkesine tabiidir.

Göçmenlerin mültecilik tanımının içine alınması için, göç eden figürün göç hareketinin belirli bazı koşul ve sebepleri karşılması gerekmektedir. 1951 yılında imza toplamaya başlayıp 1954 yılında hayata geçen 141 ülkenin imzacı olduğu Cenevre Sözleşmesi mültecilik tanımı için başvuru en başta tanımı yapmıştır. Daha sonra başkaca uluslararası kurumlar yaptıkları çalışmalarında Cenevre Sözleşmesi'ne atıfla tanımlarını yapmışlardır (Barkın, 2014: 4-5). 1948 İnsan Hakları Bildirgesi, 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1961 Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin Sözleşme, 1965 Her Tür Irk Ayrımcılığına Son Verilmesine İlişkin Sözleşme, 1966 Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi, 1969 Afrika'daki Mültecilerin Özel Sorunlarını Ele Alan Afrika Birliği Sözleşmesi, 1984 Mülteciler Hakkında Cartagena Deklarasyonu, 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi yukarıda bahsedilen yeni sözleşme ve anlaşma metinleri olarak sıralanabilir (İjrcenter.org).

Sözleşme; göç eden figürün ırkına, milletine, diline, dinine, sosyal statüsüne ve siyasi düşüncesine karşılık olarak bulunduğu yeri terk etmesi sonucunda ülkesindeki koruma haklarından yararlanamayan ve yararlanmak istemeyen kişinin mülteci statüsünde değerlendirilmesini söylemektedir. Mülteci statüsündeki göç eden figürlerin, Cenevre sözleşmesi ile haklar ve güvenceler ile uluslararası korumaya tabii edildikleri görülmektedir (UNCHR, 2017: 5).

Mültecilik statüsü göç eden figür için en önce sığınma hakkının tanınması anlamına gelmektedir. Fakat BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği), mülteci haklarının fiziksel güvenlikle sınırlandırılmayacağını söylerken geniş bir hak tanımı da yapmaktadır (UNCHR: 8-9). Buradan hareketle mülteci statüsündeki göç eden figürler, işkenceye beden bütünlüğüne saldırılara ve aşağılayıcı kötü muameleye karşı korunma haklarına sahiptirler. Bu çok temel hakların yanında örgütlenme, düşünce ve eylem özgürlüğü ve ikamet sahibi olmak gibi hakların sahipleri'dirler. Buradaki hedeflenen esas, mülteci statüsündeki göçmenlerin diğer yabancılarla aynı haklara erişimlerini sağlamaktır. Mültecilik statüsünün hukuki olarak göç eden figürlere sunduğu bir diğer önemli ve ayırıcı husus, devletlere getirilen geri gönderme yasağı ilkesidir. Uluslararası anlaşmalarla koyulan ve korunan geri gönderilmeme ilkesi, mültecilerin can ve mal güvenlikleri açısından koruma altına alınmalarının en başta haklarından bir tanesini korumakta ve sağlamaktadır. Bu ilkeye göre

hiçbir devlet, mülteci statüsündeki hiçbir göç eden figürü, canının ve özgürlüğünün olmadığı hiçbir yere geri gönderme hakkına sahip değildir (Yılmaz, 2011).

Devamında, mülteciler göç ettikleri ülkenin vatandaşlarıyla aynı haklardan yararlanmaları için türlü imkânlarla erişme haklarına da sahiptirler. Mahkemelere ücretsiz bir şekilde başvurma hakkı, dini eğitimlerini ücretsiz bir şekilde alma hakkı, eğitime erişim, kamu ve sosyal güvenlik haklarından ve vergi kurumlarınca eşit tanınma hakları tanınmaktadır. Mülteciler diğer yabancılardan farkla mülkiyet, çalışma, yükseköğrenim, sendika ve sivil toplumda örgütlenme, nerede ikamet edeceğini seçme ve seyahat etme haklarına da sahip olarak yaşamlarını sürdürmelerinin önü açılmış ve sayılan tüm haklar mülteci statüsündeki göç eden figüre verilmiştir (University of Minnesota, 2003).

Mültecilik, göç eden figürlere geniş bir haklar yelpazesi veren bir statü olarak karşımıza çıkmakta olsa da tüm bu anlaşıma, sözleşme kurumlara rağmen zaman ve uzamda görülen pratik çıktılar, hakların vatandaşlıkla olan bağıntısı sebebiyle mülteciliğin haklardan yoksun olma hali olarak tarif edildiği de görülmektedir. Arendt, bir şekilde ve bir sebeple ayrılmak durumunda kalan göç eden figürün, sadece maddi ve manevi olgularını değil, haklarını da geride bıraktığını iddia etmektedir ve bu kayıp sivil veya sosyal haklar değil, bütün insan haklarını kapsamaktadır (Arendt, 2014: 256-258). Arendt'in de altını çizdiği haklar ve vatandaşlık arasındaki ilişki ve bağıntı bu başlık altında mülteciliğin fakat genel olarak statüsü ne olursa olsun göç eden figürün pratikte neler yaşadığına dair bir soru işareti şerhi düşmektedir (Usanmaz ve Güven, 2013: 9).

Göçmenin statüsünün belirlenemediği durumlarda devletler tarafından hayata geçen göç faaliyetinin nedeni (bunlar; savaş, çatışma, saldırı, zulüm gibi şiddet olayları vd. olarak sıralanabilir) geçene kadar koruma alınması durumu geçici koruma olarak tarif edilmektedir (İOM, 2013: 33). Geçici koruma statüsü ülkelerindeki barınamama durumlarından sebeple fazlaca bir nüfus kitlesinin kısa bir sürede göç etmesi durumunda göç edilen ülkenin bürokratik işlemlere yetişememe durumuyla bağıntılıdır. Göç hareketinin bireysel değil toplu olma niteliği sebebiyle bireysel başvuru ve bireysel statü alma süreçleri işlememektedir. Bu tip göçmenler için hukuki bir statüyü sağlarken, göçmenlerin insani ihtiyaçlarını karşılamayı ve temel haklarını teslim etmeyi amaç edinen geçici yani süreli bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlaşılabileceği üzere tanınan statü ve verilen hakların darlığı esasında böylesi koşullarda göç eden figürlerin kalıcı olmalarının önüne geçilmesi amacını içerisinde barındırmaktadır (Karaca, 2018: 7).

Geçici koruma statüsü bir ülkede veya bölgede meydana gelen toplumsal bir krize verilen cevap olarak ve temel hak ve özgürlükleri sağlamak, sürdürmek için önemli bir mekanizma olarak tarif edilebilir. Fakat kısa bir zaman aralığında bir ülkeden başka bir ülkeye

gerçekleşen bu denli yoğun göç hareketleri, göç alan ülkelerin kapasitelerini ve bürokratik işleyişlerini aşmaktadır. Bu sebeple devletler, toplu olarak göç ile gelen göçmenleri toplu olarak geçici koruma statüsünde değerlendirmektedir. Bu hamle, devletler açısından zaman, iş yükü ve maddiyat olarak tasarruf sağlarken, geçici koruma statüsü veren devletlerin niyetlerinin de sorgulanması gereğini önümüze getirmektedir. Anlaşılacağı üzere geçici koruma, mültecilere de kıyasla göçmenler için sınırlı bir zaman aralığı ve kısıtlı haklar anlamlarına da gelmektedir. Fakat yine de geri gönderilemezlik ilkesinin geçici koruma statüsünde de işlerliği, göç eden figürler için bir faydayı ifade etmektedir. Son kertede göç eden figür, geçici koruma statüsü aşamasında geri gönderilmeden ve acil insani ihtiyaçları yerine getirilerek süreli bir koruma altında bulunmaktadır (Ciğer, 2016: 7-9).

2.2. Göç Sonrası Entegrasyon ve Uyum Teorileri

Genel olarak yeni konjonktürde dilimizden dahi uzaklaşan bir kavram olan asimilasyon kelimesi yerini başkaca kavramlara ve politik uğraşlara bırakmıştır. Bu kavram ve uğraşlar bütünü literatürde entegrasyon, uyum ve kültürleşme teorileri başlığı altında toplanmaktadır (Özgüler, 2018: 2, Zafer, 2016: 2) Bu kavramların ortaya çıkış hikâyesi, göç hareketlerinin sonuçlarının daha sürdürülebilir bir niteliğe ulaştırılması için ortaya çıkmış ve artan göç hareketleri ile birlikte hayatın akışında kritik bir yer edinmiştir (Aykaç ve Karakaş, 2022: 3).

Entegrasyon ve uyum kavramları göçmenlerin, göç ettikleri yerlere adapte olma ve uyum sağlamalarının beraberinde aynı zamanda da gündelik hayata karışma ve iş gücüne katılma gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurgulanmış ve kurgulanmaya devam etmektedir. Bu kavramlarda ortak ve esas amaç göçmenlerin göç ettikleri bölgede kendi etnik yapı, özellik ve kültürlerini koruyarak, bir arada yaşamı kurmak olarak tarif edilebilmektedir. Göçmenler buradan hareketle göç ettikleri bölgede yaşam kurarlarken kendi inanç, kültür ve geleneklerini devam ettirebilme fırsatı bulabilmektedirler. Fakat bunun gerçekleşmesi tek taraflı bir gayret ile değil iki boyutlu ve öznelerin karşılıklı gayreti sayesinde hayata geçebilecektir. Küreselleşen ve dolayısı ile değişen, dönüşen dünyada göç olgusunun da bir arada yaşam için değişip dönüştüğünü ve buradan hareketle politik hattın da adaptasyon gibi tartışmalı kavramlardan uzaklaşarak özneler için daha kapsayıcı ve özneleri de içine katan yöntemlere doğru kaydığı görülmektedir (Demirağ ve Kakışım, 2018: 10-11).

2.2.1. Entegrasyon Teorisi

Göçün toplumsal hayata sirayet etmesi ve göç, göçmen gibi kavramların kullanımı ile birlikte uyum kavramı da literatürde ve gündelik hayatta yerini almıştır. Entegrasyon kavramı ilk haliyle üstenci bir tanıma sahip olsa da ilerleyen süreçte karşılıklı uyum anlamlarını kazanmıştır (Özgüler, 2018: 2). Entegrasyon teorilerinin ilk çalışmalarında literatürde bulunan

çalışmalar tek taraflı kurulmaktadır. Genel itibari ile göçmenlerin göç ettikleri yere uyumlanmasının sağlanması, göç edilen bölgenin dilini, kültürünü ve yaşam biçimini öğrenme gibi tek taraflı bir hat çizilmektedir. Fakat dönüşen dünya ve toplum ile birlikte entegrasyon kurguları da yeni bir boyut kazanmıştır (Martikainen ve Özmen, 2010: 4).

Castles ve Miller'in Göçler Çağı isimli çalışması, literatürde entegrasyon kavramıyla ilgili sıkça başvurulanan birincil kavramlardan birisini oluşturmaktadır. Castles ve Miller, asimilasyon modelini, göçmenlerin kendi öz kimliğinden tamamen sıyrılarak, hâkim kültüre adapte olmalarını ve uymalarını hedeflediği için eleştirmektedir. Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal olmak üzere dört başlıkta ele alınan entegrasyon, Castles ve Miller'e göre; asimilasyonun uzun soluklu ve kibar hali olarak tarif edilmektedir (Castles ve Miller, 2008: 420). Asimilasyon kavramı Chicago Okulu tarafından teorik olarak inşa edilen ve geliştirilen bir kavram olarak ele alınabilir. Robert E. Park, entegrasyonu temas, çatışma, uyum ve asimilasyon olarak dört aşamada formüle etmiştir. Bu süreçte göçmenlerin kendi kimliklerini kaybederek, baskın kimliğe ve kültüre entegre/asimile olması beklenmektedir (Park ve Burgess, 1921: 735). Aşağıda detaylıca ele alınan eritme potası kavramı da söz konusu dönüşümün, aşamalı bir ideali olarak tarif edilebilir.

Bu dönüşüm ile birlikte entegrasyon fikrinin temelinde ve politik yansımalarında da dönüşümler ortaya çıkmıştır. Bu dönüşümler ile birlikte entegrasyon kelimesi birilerini bir yere entegre etme, uydurma anlamından soyutlanarak, göç edenlerin ve göç edilen yerin sakinlerinin karşılıklı uğraş ve temasları sonucunda bir arada yaşama, kültürlerin devamı ve bir aradalığı gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Yeni anlamla birlikte bir arada yaşama çabası tek boyutundan ve öznelerin tekliği anlamından sıyrılarak bütünlüklü ve her özneyi kapsayan ve beraberinde sorumluluk yükleyen bir anlam kazanmıştır (Aslan, 2019: 5). Çift taraflı niteliğiyle anlam kazanan entegrasyon süreci bu bağlamda göçmenlerin göç ettikleri bölgelerdeki yaşam biçimi ve kültüre uyması beklenirken diğer taraftan göç alan bölgedeki yerleşik öznelerin de göçle gelmiş kişilerin yaşam biçimi ve kültürleri için alan açması ve tanınması gerekmektedir (Çevik, 2022: 36).

2.2.2. Uyum Teorisi

Uyum kavramı göç olgusu açısından göçmenlerin göç edilen bölgenin talep ve gerekleri doğrultusunda yaşam biçimlerinde yaptıkları değişim ve dönüşümler olarak tarif edilmektedir. Fakat bu süreç oldukça geniş bir zaman ihtiyacı olan ve göçmenler açısından da oldukça zor ve yıpratıcı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde uyum süreci psikolojik uyum ve sosyo kültürel uyum olmak üzere iki temel başlığa ayrılmaktadır (Şeker, 2015: 18-20).

Göçmenlerin göç ettikleri yerdeki kültürel ve sosyolojik yapıyı anlama, oraya ayak uydurma süreçlerinde yaşadığı psikolojik ve duygusal duygu durumları ile başa çıkmaya dayanmaktadır. Göç öznesinin kendisine ait olan kişisel ve kültürel kodları, mental sağlığı ve bulunduğu mekânda konforlu ve rahat olması korelasyonu ile ilişkilenen bütün, psikolojik uyumun temellerini diğer anlamda ise saç ayaklarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda kişinin uyum sağlayabilmesi için psikolojik bozukluğa yol açacak koşulların engellendiği bir sürecin ve alanın inşa edildiği bir uyum süreci tarif edilmektedir (Özgüler, 2018: 4).

Göçmenlerin göç ettikleri yerde hareket ve davranışsal uyumlarına dayanmaktadır. Dil engelini aşma süreciyle başlayan sosyo kültürel uyum biçimi göç edilen coğrafyanın yaşam biçimi, gündelik hayat ve davranışsal bütününe uyum hedeflenmektedir. Bu uyum sürecinin gereklilikleri olan bazı etmenler bulunmaktadır. Öznelerin ekonomik güçleri ırkları, yaşları, inanışları gibi türlü demografik özellikler ve bunların yanında göç ettiği yaş, göçten sonra geçen zaman ve kuşak da bu etmenlerin belirleyicileri olarak sıralanmaktadır. Aynı zamanda göçün biçimi, ev sahibi yerin yapı ve özellikleri ve göç edenle ev sahibinin benzerliği de bu süreci etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır (Şeker, 2015: 16-18).

2.2.3. Kültürleşme Teorileri

Literatürde kültürleşme kavramına birincil kaynak olarak Berry'e başvurulmaktadır. Berry, kültürleşmeyi farklı iki kültürün birlikteliği sonrasında ortaya çıkan kültürel değişim fenomeni olarak tarif etmektedir. Berry'e göre bu fenomen iki grubun da birbirlerinden etkilenmesi üzerine formüle ediliyor olsa da esasen baskın olan kültürün azınlık kültüre baskın geldiği vurgulanmaktadır (Berry, 1997: 6-7). Kültürleşme birbirlerinden farklı kültüre sahip birey veya halkların ortak bir alanda bir arada yaşaması sonucu kültürel alışveriş ve etkileşimi ifade etmektedir (Kıran ve Aker, 2019: 7). Farklı coğrafyalarda dolayısı ile de farklı toplum dinamikleri içinde farklı kültürel yapılarda yetişmiş bireylerin başka bir mekânda buluşması bir arada yaşamak için asgari gereksinimler doğurmaktadır. Bu asgari gereksinimler esasında bir arada yaşamın doğalında gerçekleşmektedir. Buradan hareketle kültürleşmeyi ortaya çıkaran unsurların en başında göç gelmektedir (Zafer, 2016: 3-4). Farklı kültür gruplarının birbirleri ile olan ilişkileri sonucu gerçekleşen kültürleşme sosyal, ekonomik, psikolojik ve mental pek çok açıdan özneleri dönüşüme uğratmaktadır. Fakat bu dönüşüm esasında bir gönüllü olma haline ihtiyaç duymaktadır. Çünkü tek taraflı niyet ve çabalar ile kültürleşmenin gerçekleşmesi mümkün değildir. Göç ile gelen bireyler ile kentte yaşayan yerlilerin ortak biçimde birlikte yaşam ve uyum için ortak sorumluluklar almaları hayati değer taşımaktadır (Karataş ve Baloğlu, 2018: 7). Berry tarafından dört başlığa ayrılan (bunlar; entegrasyon, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleştirme olarak sıralanmaktadır) kültürleşme (Berry, 1997: 9), daha sonraki

gelişmelerle birlikte sekiz farklı başlığa ayrılmıştır. Bunlar; bütünleşme, asimilasyon, ayrılma, marjinalleşme, eritme potası, ayrımcılık ve çok kültürlülük olarak sıralanmaktadır.

Bütünleşme teorisine göre göçmenlerin göç ettiği bölgede yaşayan yerlilerle eşit biçimde kendi kültür ve değerlerini yaşarken aynı zamanda da göç ettiği bölgedeki kültür ve değere de adapte olma, ayak uydurmaları anlamına gelmektedir. Farklı sosyal gruplar, kimlikler, küştürler ve azınlıklar kendi kimliklerini ve kültürlerini korurken beraberin hâkim kültürü öğrenme, ayak uydurma ve uyum sağlama gibi süreçleri yerine getirirken bu sayede birlikte ve birarada yaşama gibi imkânlarla erişebilmektedirler. Bütünleşme teorisi, zaman geçtikçe farklı kültürlerin ve kimliklerin birer ortak kimlik ve kültür haline geleceğini vurgulamaktadır. Sosyal ihtiyaçların ortaklaşması aynı zamanda toplumsal bütünleşmeyi de sağlarken, farklı kültürlerin biraradılığı kültürel çeşitlilik ve zenginlik anlamlarını ifade etmektedir (Turut ve Özgür, 2018b: 6).

Asimilasyon teorisi, göçmenlerin göç ettikleri bölgede mevcut olan kültüre ayak uydurma, kendi kültür ve değerler, yaşam tarzları ve kimliklerinden ayrışma durumunu ifade etmektedir. Göçmenler gibi farklı etnik ve azınlık grupların hâkim kültüre entegre olmasını amaçlayan bu teori ve yöntem, azınlık grupların kendi kimliklerini kaybetmelerini talep etmektedir. Hâkim kültürün azınlık gruplara ve kültürlerine baskı ve dışlama tepkilerinin yıldırıcılığı azınlık grupların söz konusu uygulamalara boyun eğmesine sebebiyet verebilmektedir. İş bulamama, sosyal ve siyasal haklardan yararlanamama ve yalnızlaşma gibi durumlarla kalan göçmenler ve azınlık gruplar, söz konusu durumlardan kurutulmak üzere asimilasyon uygulamalarına direnç göstermekte zorlanmakta ve tüm hayatları etkilenmektedir. Bu uygulama biçimi faşizm ve küreselleşen dünyada mümkün ve uygun olmama tartışmalarını getirmektedir (Şan ve Haşlak, 2012: 6).

Ayrılma teorisine göre göçmenler, uygun koşullar oluşmadığında göç ettikleri bölgedeki yerlilerden ve yerlilerin kültürlerinde uzaklaşarak, ilişki içerisine girmeyerek bir tür ayrışma içerisine girmektedir. Toplumsal kabul görmesi için hâkim kültüre adapte olunmasının beklendiği bu durum, göç öznelerinin sadece hâkim kültürel ve kimliksel uyum sağladığı çevrelerle ilişkide bulunması anlamına gelmektedir (Özgüler, 2018: 6).

Ayrılma durumu ile doğrudan bağıntılı olan marjinalleşme durumu esasında ayrışan grupların öteki durumuna denk düştüğü, zaman zaman kriminal olaylarla örtüşürülen bir ötekileştirilme durumunu ifade etmektedir. Toplumdaki azınlık grupların toplumdan ayrıştırılması ve ötekileştirmesi anlamına gelen marjinalleşme, öznelerin gündelik hayattan, kent mekânlarından öteye itilmesi ve sosyal, ekonomik ve politik fırsatlardan yoksun bırakıldıkları durumu ifade etmektedir. Birlikte yaşam ve farklı kültürlerin biraradılığı adına

imkânsızlıklar içeren bu teori, özünde zora dayalı bir asimile içermektedir. Kişinin kendi öz kimlik ve benliğinden tamamen sıyrılıp, hâkim kültüre göre yaşaması beklenmektedir. Bu beklentiye karşılamayanların ise karşılaacağı sonuç hayatın ve toplumun dışına itilmek olmaktadır (Çakaş, 2018: 8).

Eritme potası teorisi asimilasyonla birlikte anılıyor olsa da bu teoriyi asimilasyondan ayırdığı bir nokta bulunmaktadır. Eritme potası göçmenlerin zamana yayılarak süreç içerisinde kendiliğinden hâkim kültüre uyum sağlama, adapte olma süreçlerini kapsamaktadır. Farklı kültürel ve etnik grupların bir aradalıklarının sonrasında homojen bir kültürü oluşturacağını iddia eden teori, azınlık grupların kendi kimliklerinden sıyrılarak baskın olan çoğunluk kültürüne adapte olmasını ifade etmektedir. Bu teori, baskın kültüre adapte süreci, azınlık grupların kendi öz benliklerini kaybetmeleri anlamına geldiği için, kültürel zenginlik ve çok katmanlı kültürel değerlerin yok olmasına sebebiyet vermektedir (Akıncı vd.2015: 14).

Ayrımcılık teorisi, göçmenlerin geldikleri bölgede ayrı tutulma, dışlanma ve ötekileştirme süreçleriyle kendi kültürel değer ve yargılardan arınmasını sağlama sürecidir. Buna göre göçmenlerin toplum içerisinde var olabilmek adına oranın değer ve yargılarına göre yaşaması beklenmektedir. Ayrımcılık teorisi dezavantajlı konuma düşürülen grupların uğradığı söz konusu ayrımcılık uygulamalarının mekanizma ve koşullarını incelemektedir. Ayrımcılık, önyargılardan temel alan bir mefhumdur ve maruz kalan kişilerin düşük statü sahibi oldukları kabulüyle başlamaktadır. İncelemeler, ayrımcılığın ırk, cinsiyet, yaş ve engellilik gibi özelliklerine dayanmaktadır. Ayrımcılığa maruz kalan kişiler, sosyal dışlanma, depresyon, yalnızlık, soyutlanma, aidiyetsizlik, işsizlik, yoksulluk ve yoksunluk gibi durumların içerisinde kalırken, söz konusu durum toplumsal gerilime yol açma potansiyeli barındırmaktadır (Şimşek, 2018: 5).

Çok kültürlülük teorisi, göç edilen bölgedeki hâkim kültür ile göç eden azınlık kültürün birlikte yaşamalarında kültürel ayrımlarının engel teşkil etmeyeceğini söyleyen ve bu sayede de kültürel ve inançsal gereklerine göre bir arada yaşamın formülünü arayan teoridir. Farklı etnik kökene dile, kültüre ve dine mensup grupların, bir arada bulunmaları, sosyal dayanışma, politik katılım gibi birlikte yaşama pratikleri için önemli etkiler içermektedir. Bu sebeple çok kültürlülük, kültürel grupların eşit haklara ve sorumluluklara sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Kendi kimliklerini ifade etme zemini bulabilen insanların toplumsal barış, bir arada yaşam, dayanışma ve iş birliklerinin de önünü açmaktadır (Çevik, 2022: 36).

Toplumsal kabul teorisi, göçü göç edenler ve göç edilen bölgenin yerlileri adına çift taraflı bir etkileme sürecine sahip olan bir olgu olarak tarif etmektedir. Dil, kültür gibi alanlarda her iki taraf için de türlü problemler oluşturan göç olgusunun bütünleşmiş bir toplumsallıkla

aşılması beklenmektedir. Bu aşma süreci için de toplumsal kabulün literatürde birden fazla tanımı yapılmış olsa da genel olarak farklılıkları birlikte kabullenerek aşma, hoş görme ve özümseme tanımı kabul edilmektedir. Bu tanımla birlikte hedeflenen toplumsal barışın sağlandığı bir arada yaşam biçimi inşa etmektir. Bunun uzun soluklu bir süreç olduğunun altının çizilmesi gerekirken tarafların karşılıklı talep, rıza ve isteği süreç için çok önemli bir ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır (Zenginkuzucu, 2021: 6).

2.2.4. Entegrasyon ve Uyum Teorilerinin Kentsel Haklarla Değerlendirilmesi

Kentsel haklar, şehirlerde yaşayan kişilerin kent yaşamında eşitlik, adalet ve katılım temellerinde kent içerisinde ve kentsel mekânlarda yer almalarını ifade etmek olarak özetlenebilir. Bu haklar bireylerin en temel haklarından (barınma, sağlık, eğitim, iş) üçüncü kuşak haklara kadar (çevre hakkı, ortak mirasın ve kültürün korunması, saygı hakkı, barış hakkı vd.) geniş bir haklar yelpazesini içermektedir (Kaymaz, 2021: 2). Göçmenler, göç hareketleri ile birlikte göç ettikleri kentlerin sakinleri ve paydaşları olmaktadır. Bu sebeple göçmenler, hukuki statüsü ne olursa olsun (mülteci, sığınmacı, geçici koruma) kentsel hakların öznelere olarak konumlanmaktadır. Göçmenlerin kentsel hakların öznesi olmaları, devletlerin entegrasyon ve uyum politikalarına yön veren ya da en azından söz konusu politikalara yön vermesi gereken bir gereklilik doğurmaktadır. Söz konusu gereklilik, göçmenlerin kentsel haklara erişiminde, göç yönetiminde ve göç yönetişiminde kuramsal bir çerçeve ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır (Arslan, 2014: 3). Bu sebeple entegrasyon ve uyum teorilerinin kentsel haklar bağlamında değerlendirilmesi uygun ve geliştirici bir nitelik sunmaktadır.

Göçmenler için kentsel hakların ne ifade ettiğini anlamanın bir yolu, göç mefhumunu anlamakla mümkün olabilir. Kent hakkı denildiğinde kulakta çınlaya sınıfsallık, göç için de benzer izdüşümler barındırmaktadır. Marx'ın ortaya koyduğu artık nüfus ve yedek işgücü ordusu göç ile ilgili çok hayati bir analiz imkânını bilimsel alanın kullanımına sunmaktadır. Artık nüfus ve yedek iş gücü ordusu kavramları bugün Marksist literatür dışında da sıkça karşılaştığımız ve genele yayılan kavramlar olarak süregelse, zaman zaman kendi anlamından uzaklaşsa ve zaman zaman anlamsal bir kayma yaşasa da bu kavramlara sıkça başvuruluyor olması, onların bilimsel güçleri ve göçle ilgili sundukları ufuk açıcı yönleriyle ilgi olduğu söylene bilinmektedir (Oğuz, 2018: 1-2).

Kavramsal bir izleğin ilk durağının Engels'in İngiltere ziyaretinde kaleme aldığı İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu eseri olmaktadır. Bunun nedeni, Engels'in kenti ve nüfusu incelerken değindiği İrlandalı Göçü ve göçmenlerin oluşturduğu yedek işçi ordusu ve artık nüfus kavramlarıdır.

“İşçinin ücreti, işçiler arası rekabetin belirlediği ve belli bir geçinme düzeyinin altında çalışamayışlarının sınırladığı bir asgari ücret (ki bu Engels için katı bir kavram değildir) ile emek darlığı olduğu zaman kapitalistler arası rekabetin belirlediği bir 'azami ücret düzeyi' arasında dalgalanır. Ortalama ücret, asgarinin bir parça üzerinde oluşur; ne kadar üzerinde oluşacağını, işçilerin alışlagelen ya da edinilmiş yaşam standartları belirler. Ama belli bazı işler, özellikle sanayide, daha nitelikli işçiye gereksinim duyar; bu nedenle onların ortalama ücret düzeyi geri kalanından daha yüksektir, ama bu daha yüksek düzeyin bir bölümü de kentlerdeki hayat pahalılığından ileri gelir. (Bu yüksek kentsel ve sınai ücret düzeyi, kırsal ve yabancı-İrlandalı göçmenleri çekerek işçi sınıfını genişletmeye de yardım eder.) Ne var ki, işçiler arası rekabet, Marx'ın daha sonra yedek sanayi ordusu diye adlandıracağı üzere herkesin yaşam standardını düşük tutan sürekli bir "artı nüfus" yaratır.” (Engels, 1997: 12),

Yedek sanayi ordusu ve artı nüfus sadece kâr sağlayan, işçi ve emek gücü maliyetlerini baskılayan bir nitelikte değildir. Bu olguların bir diğer önemli hususu çalışan işçilerin fabrikaların durgunluk ve aşırı üretimlerinin ikisinde de işçi sınıfın başında bir dizgin olarak işlev görmektedir. Durgunluk döneminde işçilere çalışmaları için baskı aracı olarak kullanılan yedek sanayi ordusu, üretimin aştığı, fazlaştığı dönemlerde de işçi taleplerini bastıran, engelleyen ve dizginleyen bir işlev görmektedir. Sözü edilen iki dönem ve söz konusu iki dönemdeki farklı uygulamalar yedek sanayi ordusunun hacmi ve kapasitesiyle anlamlı bir ilişki içerisinde. Yani yedek sanayi ordusu ne kadar genişlerse aktif olarak çalışan emekçi sınıfın üzerindeki baskı ve sömürü o kadar artmaktadır (Marx, 2021: 615-17).

İş yerinde faal olarak çalışma sürecinde olan emekçiler ile çalışmayı bekleyen yedek sanayi ordusunun üyeleri esasında kapitalizmi besleyen iki damar olarak tarif edilebilir. Kapitalizm, her defasında kendisini yeniden üretebilmek için işgücü ve yedek işgücü üyelerini de yeniden üretmektedir. Kârlılık için ücretler düşük, baskılanmış, fazlası talep edilemeyen ve talep edenin yerine daha kötü şartlara bile hemen yenisinin gelebileceği bu denklem, kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin işgücü ve yedek işgücü ordularıyla kurduğu ilişkileri göz önüne sermektedir (Akkaya, 2004: 3-4).

Göç hareketleri, yedek sanayi ordusu oluşturmada en kurtarıcı işlerin başında gelmektedir. Ülke içindeki nüfusun sınırına gelindiği noktada göçmenler sermayenin imdadına yetişmektedirler. Bu faturası göç edene kesilemeyecek bir harekettir. Küresel ekonomik ve politik gücün eşit dağılmaması ekonomik ve politik açıdan güçlü devletlerin emperyalist politikaları ucuz iş gücünün transferini de kapsamaktadır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2020: 23-24).

Özetle, Marksist göç çalışmaları, göç kavramını kapitalist üretim biçimi ve ilişkileriyle birlikte okumaktadır. Kapitalizm, göç mefhumunun toplumsal ve küresel dinamiklerle birlikte

okunması gerektiğini söylemektedir. Göçün hayata geçişi ve göç ettikten sonraki süreçte dair zengin bir birikim ve araştırma sorularına sahip olan Marksist yöntem göçe dair gelişmeleri incelerken güçlü paradigma sunmaktadır. “Nüfus, örneğin, onu oluşturan sınıfları göz ardı edersem, bir soyutlamadır” (Marx, 2011: 258). Marx’ın burada vurguladığı bilimsel yöntem bize bir analiz yöntemi sunmada yol göstermektedir. Bu analiz yöntemini farklı ölçekteki veri setlerine, çıktılara ve bulgulara uyguladığımızda ortaya çıkacak analiz sonuçları bizi göç ile ilgili ufuk açıcı bir alana vardıracağıdır. Güncel olarak günümüz dünyasında göç hareketlerinin yoğunluğu ile gündemde küresel bir krizden söz ediliyor olması ile kapitalizm ve göç arasındaki ilişkinin göz önüne çıkmasını sağlamaktadır.

Buradan hareketle, kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinin varlığı ve emperyalizm, savaşlar ve bölgesel çatışmalar göç hareketlerine neden olmaktadır diyilebilir. Söz konusu olgular var oldukça göçün de var olacağını öngörmek mümkün olduğu için göçmenlerin göç sonrasıyla ilgili arayışlar sosyal, ekonomik ve politik anlamlarına gelmektedir. Entegrasyon ve uyum teorileri, göçmenlerin göç sonrası hayatını ve ayrıca göç edilen yerdeki yerel vatandaşların gelen göçle değişen dinamiklere uyumunu belirlemek ve düzenlemek adına önemli bir yer tutmaktadır. Göçmenlerin, göç yönetimi politika ve uygulamalarının ve ayrıca aşağıda inceleyeceğimiz göç yönetişiminin kentsel haklar ve entegrasyon ve uyum politikaları ile bağıntısının temeli göç hareketlerinin var olma koşulları ile bağıntılıdır.

Bu temelden bakıldığında, entegrasyon ve uyum teorilerinin göç ile ilişkisini kavranmasına ulus aşırı göç teorisi yardımcı olabilir. Ulus aşırı göç teorisi hem göç alan hem de göç veren ülkelerin politik, sosyal, iktisadi ve kültürel yapılarıyla ilgilenen bir teori olarak, göç olgusunun nedenleriyle değil göçün sonuçlarıyla ilgilenmesiyle öne çıkmaktadır. Entegrasyon ve uyum tartışmalarında da çokça atıf yapılan bu teori ile ülke sınırlarının sosyal, siyasal ve ekonomik ihtiyaçların karşısında aldığı konuma da cevap üretilmeye çalışılmaktadır (Özcan, 2017: 23).

Ulus aşırı göç teorisinde en dikkat çekici özellik küreselleşme ile birlikte değişen iletişim ve ulaşım teknik ve biçimlerinin göç kavramında da teorik ve yapısal değişimlere yol açtığının vurgulanmasıdır. İletişim ve ulaşım ağlarındaki gelişmeler göçmenlerin göç ettikleri kendi memleketlerinden kesin bir kopuş yaşamalarının önüne geçerken, göç edilen hedef ülkede de yeni kanallar aracılığıyla yeni örgütlenme ve iletişim ağları bulabilmektedir. Devletler ve sınırları aşan bu yeni teknolojik ve sosyal gelişmeler göçmenler için hem geride bıraktıkları hem de yeni gittikleri ülkelerde ilişki kurmalarına ve diğer bir tabirle aynı anda birden fazla mekânda, sokakta, semtte ve ülkede bulunma imkânı sağlamaktadır. Dolayısıyla

da aşırı göçler ile ulus aşırı örgütlenmelerin arasında anlamlı bir bağıntı ve ilişki olduğu söylenebilmektedir (Güllüpinar, 2012: 23).

İletişim araç ve ağılarındaki gelişme ve erişim imkânlarındaki artış göçmenlerin yaşadıkları aidiyet duygularında da değişim ve dönüşümlere sebep olmuştur. Memleketten haber alma, takip etme gibi imkânlar ve geride kalan aile fertleri, eş, dost, akrabalar ve arkadaşlar ile iletişim imkânları göçmenlerin gurbet hissini yaşamalarının önüne geçtiği söylenebilmektedir. Bu söz konusu gelişme ve imkânların göçmenlerin uyum ve entegre olma süreçlerine olumlu olduğu kadar olumsuz katkıları olduğu da iddia edilmektedir. Küreselleşmenin kültürel bir standartlaştırma iddiası iletişim ve ulaşımındaki gelişme ve evrimler dolayısıyla boşa düşmüş gibi gözükmemektedir. Fakat bunun da faturası küreselleşme iddiasının yanılığına değil, göçmenlerin ve göç hareketlerinin tehdit olarak tarif edilmesine bir sebep daha eklenme fırsatı vermiştir (Zenginoğlu, 2019: 4).

Entegrasyon teorisi, göçmenler ve başkaca azınlık grupların sosyal, ekonomik ve politik alanlarda toplumla bütünleşmesini ifade ederken bu süreci iki yönlü, yani hem göçmenlerle hem de yerel halkla birlikte yürütülmesini önermektedir. Buna göre, göçmenlerin topluma ve sosyal ağlara katılımı, işgücü piyasasına katılımı ve ekonomik kaynaklara erişimlerinin sağlanması ve siyasal süreçlere katılımlarını ve temsil edilmelerini ifade etmektedir (Şahnagil ve Güler, 2019: 3). Entegrasyonun sadece hukuki bir statü olmadığı, beraberinde mekânsal bir aidiyetin yaratılmasının da ifade edildiğini söylemek gerekmektedir. Bu sebeple kentsel mekânların göçmenlerin kullanımına açılması, gündelik hayatın içinde kendilerini var etmeleri de entegrasyonun bir parçasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, göçmenlerin yaşadıkları yerde kendi kültürleri, inançlar ve ritüellerini sürdürebilmeleri kentsel hakların önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu sebeple, entegrasyon teorisinin çok kültürlü modeli, kentsel haklar bağlamında örtüşürken, asimilasyon modeli tam zıtlık niteliği taşımaktadır ve kentsel hakların da ihlali anlamına gelmektedir (Şahnagil ve Güler, 2019: 4).

Uyum teorisi, geniş bir zamana yayılan ve göçmenlerin göç ettikleri yerin gereklerine ve taleplerine göre yaşam biçimlerini, alışkanlıklarını ve ritüellerini değiştirmelerini içeren bir teoridir. Kendi için psikolojik ve sosyo kültürel uyum olarak iki modele ayrılan bu teori, söz konusu taleplerle göçmenler için zor ve yıpratıcı geçen bir süreci ifade etmektedir. Göçmenlerin, uyum sürecinde yaşadığı psikolojik, duygusal ve mental yıpranmalarını desteklemeyi hedefleyen psikolojik uyum modeli kentsel haklar perspektifinde değerlendirildiğinde mekâna aidiyet duygusu oluşmasını içeriyor olsa da bir arada yaşama ve çok kültürlük, kültürel farklıların birlikteliği gibi niteliklerden yoksun olduğu görülmektedir. Sosyo kültürel uyum modeli ise göçmenlerin göç ettikleri yerdeki yaşam biçimi, gündelik hayat

ve davranışsal biçime ve ayrıca dil, sosyo kültürel yapı gibi olgulara uyumlarını içermektedir. Sosyo kültürel uyum modelinin tek yönlü olması ve göçmenle yerel halkı oldukça birbirine benzetmeyi hedeflemesi, bu modelin de kentsel haklar perspektifinde olumsuz olarak değerlendirilecek bir model olduğunun gösterenidir.

Kültürleşme teorisi, göçmenlerin göç ettikleri yeni kültüre uyum sağlamalarını kendi kültürel dinamiklerini korurken aynı zamanda da yeni kültürü öğrenme ve içselleştirme süreçlerini ifade etmektedir. Bu sebeple kültürleşme teorisi, farklı kültürlerin, kimliklerin ve inançların bastırılmasını değil, onların tanınması ve bir arada bulunmasını içermektedir (Kaymaz 2021: 7). Kültürleşme teorisi kendi içerisinde sekiz alt modelden oluşmaktadır. Yukarıda incelenen bu modeller kentsel haklar bağlamında değerlendirildiğinde bütünleşme, çok kültürlülük ve toplumsal kabul modellerinin kentsel haklar perspektifinde olumlu modeller olduğu, diğer modellerin asimilasyon ve dışlama gibi olgulara içkinliği sebebiyle olumsuz olduğu görülmektedir. Bütünleşme modeli, göçmenlerin göç ettikten sonraki süreçte hâkim kültüre adapte olmalarını içerirken beraberinde kendi kültürlerini de devam ettirebilmelerini sağlamaktadır. Bu durum kentsel haklar perspektifinin sosyal adalet, eşitlik, katılım gibi haklarına tekabül etmektedir. Çok kültürlülük, farklı kültürlerin bir arada yaşamalarını içermektedir. Farklı kültür gruplarının bir arada ortak yaşamaları, kentsel haklar perspektifinde eşitlik, adalet, sosyal dayanışma, toplumsal barış ve politik katılımı sağlamaktadır. Toplumsal kabul modeli ise, hâkim kültüre mensup yerel vatandaşların göçmenlerin kültürlerini, dilini, dinini ve varlıklarını kabul etmeleriyle beraber göçmenlerin de göç ettikleri yerdeki hâkim kültüre aynı özeni göstermeleri beklenmektedir. İki tarafın birbirlerini ve kültürlerini kabul ederek, özümsemişi ve aştığı bir yönetimi içeren bu model, kentsel haklar perspektifinde toplumsal barışın, bir arada yaşamın ve dolayısıyla eşitliğin ve adaletin sağlanması koşullarını sağlamaktadır. Kültürleşme teorisinin asimilasyon, ayrılma, marjinalleştirme, eritme potası ve ayrımcılık modelleri, göçmenlerin kendi kültürlerinden benliklerinden sıyrılıp hâkim kültüre adapte olmalarını ve benimsemelerini içermektedir. Söz konusu bu durum, kentsel haklarla örtüşmediği gibi, modern dünyanın hiçbir normuyla en azından kâğıt üzerinde örtüşmemektedir.

2.3. Yönetişim ve Göç Yönetişimi Kavramları

Siyaset bilimi kavramları içerisinde yönetim kavramı her ne kadar eski bir kavram olsa da değişen ve dönüşen dünyada kavramlar da içerik nitelikleriyle birlikte değişimden nasibini almakta ve değişip dönüşmektedir. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte tek kutba evrilen dünya çok yönlü perspektiflerden dönüşmüştür. Türlü yönlerden değişen ve dönüşen dünya perspektifleri yönetim konusunu da etkilemiştir. Dönüşen dünyada hâsıl olan yeni gereksinim ve ihtiyaçlar

yönetim konusunda da bu dönüşüme ayak uydurmuştur, ihtiyaç ve gereksinimlere cevap verebilmek için yeni bir yönetim algısına doğru yönelmiştir. Kamu yönetimi de bu hızlı dönüşümden nasiplenmiş disiplinlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Arslaner ve Karaca, 2017: 2). Bahsi geçen bu sosyal, siyasal ve ekonomik etkilenme durumu, esasında etkileşimi de doğurduğu için sınırların aşıldığı, inanç ve kültürlerin buluşup tek potada eridiği ve yeni bir entegrasyonun hâsılı olması veya kurgulanması anlamlarına da gelmektedir.

Küreselleşme ile dönüşen devlet yapısı ve iktidar algısı egemenliğin tekelliği veya mutlakiyet gibi kavramların miadını doldurması anlamına gelmiştir. Ömrünü dolduran bu kavramlar ve dolayısıyla kurumlar yönetim kavramı ve eyleminin yeni niteliklerle beraber yeni bir paradigma kazanmasına sebep olmuştur. Buradan hareketle yönetişim, kamu yönetimi literatüründe yeni bir yönetim kavramı veya model olmasından ziyade daha bütüncül ve sistemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Gündoğan, 2007: 59). Fakat yine de altını çizmek gerekmektedir. İçinde yaşadığımız bu çağda kavramlar miadını doldurdu demek, genel anlamıyla yeni bir formasyonu işaret ediyor olsa da bu dönüşüm toplumsal formasyonu, üretim biçimini ve üretim ilişkilerini değil, daha çok eskiyenin yerine aynı formda yenisini getirmeyi ifade ediyor gibi görünmektedir.

Yönetim, kavram olarak planlama, organize, koordinasyon ve denetleme süreçlerinin verimli şekilde hayata geçirilme bütünü olarak tarif edilebilmektedir. Kavramsal olarak içerisinde karar alıcılar, lider ve yönetici kadrosu gibi yapıları barındıran daha katmanlı bir olguya karşılık gelmektedir. İlk kez World Bank (Dünya Bankası) tarafından hazırlanan “SubSaharan Africa From Crisis to Sustainable Growth” raporunda kullanılmış olan yönetişim kavramı ise, içerisinde farklı paydaşların da olduğu daha yatay bir biçimi ifade etmektedir. Yönetişim kavramı kamu yönetimi sınırlarını ve literatürünü aşp beraberinde işletme, hukuk gibi farklı disiplinlerin de konusu olmuştur. Yönetişimin bu multidisipliner yapısı sadece literatürlerin değil mekânların da sınırlarını aşarak küresel ölçekte bir nitelik kazanmıştır. Klasik anlamda yönetim, yöneten ve yönetilen biçiminde kurulurken, yeni haliyle yönetişim kavramı yönetenlerin içerisine yönetilenleri dolayısıyla da yönetimi tabana yayarak bir yönetim modeli kurmaktadır (Demir, 2014: 11-12).

Tabana yayılan yani kitleleşen veya diğer bir anlamıyla birlikte yönetme anlayışı olarak tarif edilen yönetişim, karar alma süreçlerinin birlikte yürütülerek kararların birlikte alındığı, bunun yanında da uygulamanın da aynı biçimde ortaklaşa hayata geçirildiği bir denklemdir. Yönetişimin katılımcılığı vesilesi ile yönetme işi daha demokratik, hesap sorulabilinen, hesap veren, saydam ve açık bir biçime evrilmiştir. Bu evrim kamu ile özel ayrımı arasındaki sert ayrım çizgilerini daha yumuşak ve geçirgen hale getirmiştir (Sobacı, 2007: 3-4).

Demokratik örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının, derneklerin, vakıfların vs. gibi türlü örgütlenme alanlarının karar aşamasında söz alma, yetkide bulunma ve katkı gibi faaliyetleri yönetişim kavramının temelini oluşturmaktadır. Buradan hareketle de yönetişim, yönetime katılanların ve yönetilenlerin aktör ve kurum nitelikleriyle aralarında bağlılığı ifade etmektedir (Özer, 2006: 2). Yönetme işinin sadece bir ekibe haiz olması gerekmediği, yönetime katılan her kişi ve kurumun bu iş için yeterli niteliklere sahip olduğu ve yönetim işinin sürdürülebilmesi için gereksinimlerin katılımcılık olduğu yönetişim anlayışının ön kabulüdür (Kalfa ve Ataay, 2008: 5).

Yönetim ve yönetişim kavramlarının aralarındaki farkları tarif etmek, yönetişim kavramını anlamamıza ve çalışmanın özel olarak ilgilendiği göç yönetişimi kavramını bütüncül bir şekilde incelememizde fayda sağlayacaktır. Yönetim kavramı proje ve organizasyonlar için içsel adımlara, süreçlere ve yönetmeliklere dayanmaktadır. Fakat yönetişim, yönetim olgusuna farklı paydaşları da içermesi ile daha geniş bir niteliğe sahiptir. Bahsi geçen bu çok paydaşlı olma hali proje ve organizasyonların hayata geçmesinde yapısal bir farka yol açmaktadır. Yönetişim, yönetim olgusunda karşımıza çıkan yukarıdan aşağıya karar alma mekanizmasının tersine, paydaşlarına da söz hakkı veren bir yatay ilişki ve karar alma süreci inşa edilmesini içermektedir. Buradan hareketle de yönetişim süreçlerinin daha demokratik, şeffaf ve hesap verebilir yönlerini ortaya çıkarmaktadır (Levent, 2016: 3-5).

İki kavram arasındaki nitelik ve olgusal farklar beraberinde, yönetişim biçiminde yönetim kavramına farkla kaynakların kullanımı ve planların vade uzunluğunu da etkilemektedir. Proje ve organizasyonlar yönetişimde yönetim kavramına kıyasla uzun bir sürece yayılmış fakat sürdürülebilir bir nitelikte karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yönetişim kavramı içerisinde iş birliğini, dayanışmayı, iş bölümünü ve eşitliği önelemektedir. Bu, yönetim kavramını incelerken önümüze çıkan hiyerarşik yapının yönetişimde daha yatay olduğu anlamına gelmektedir (Dilaveroğlu, 2020: 4).

Yönetişim kavramının yapısal olarak disiplinler arası bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu yapısal özellik, yönetişim kavramının net ve kesin bir tanımını yapma imkânını zorlaştırmaktadır. Tam da bu bağlamda İOM Göç Terimleri Sözlüğünde göç yönetişimi kavramı açıklanırken, göç yönetimi kavramına da atıf verildiği görülmektedir. Sözlükte yapılan göç yönetişimi tarifine göre göç yönetişimi; göç olgusunun düzenlenmesi, göçmenlerin korunması için gerekli ve elzem politikaların, yasaların, uygulayıcıların ve uygulamaların hepsini içinde bulunduran bir yöntem olarak tarif edilmektedir (İOM, 2023). Yönetişim kavramında görülmekte olan bu tartışmalı tanım tartışması hali, literatürdeki tartışmaları da hızla devam etmeye itmektedir. 2001 yılında Avrupa Komisyonu'nun çıkardığı

Beyaz Kitap isimli çalışmada tarif edilen “iyi yönetim” kavramı ve iyi yönetişimin içeriğinin tarif edilmesi (Okçu, 2007: 3-5), yönetim kavramına getirilen eleştirileri de artırmıştır. Bu bağlamda yönetim kavramının neoliberalizmle olan bağıntısı her zaman eleştiri konusu olarak literatürdeki yerini korumaktadır (Levent, 2016: 5).

Doğal göçler ve doğal olmayan zorla yerinden edilmiş insanların da hareketleri söz konusudur ve bu hareketler göçün içerisinde ele alınmaktadır. Göç, olgu ve eylem olarak esasında göç veren ve göç alan yerler üzerinde türlü etkilere neden olmaktadır. Ayrıca göçün sınır ötesi biçimleri ve türlü yapısıyla beraber ulusal ve uluslararası birçok aktör göç konusuyla doğrudan ilgilenmektedir (Kahraman ve Tanıyıcı, 2018: 7). Bu bağlamda göç yönetimi kavramı göç ile ülkeye gelen göçmen, mülteci ve sığınmacıların çeşitli perspektiflerle devletin kendi bürokratik kurumları tarafından yürüttüğü çalışmalardır. Göç yönetimi ise aynı öznelerin devlet kurumlarının yanında diğer ilgili kurum, kuruluş ve bireylerin öznelerle birlikte yürütme biçimi olarak tarif edilebilmektedir (Özden ve Hamurcu, 2019: 5-7).

2.3.1 Yönetişimin Türleri

Neoliberalizm 1990’lı yıllarla birlikte yönetim olgusunu bir tür can simidi olarak görmüştür. Üretim biçimi, üretim ilişkileri ve dağıtım süreçlerinden meydana gelen yapısal sorunlar yönetim pansumanı ile revize edilmeye çalışılmıştır. Buna göre devlet sorumluluklarını paydaşlarla bölüşmekte (bir nevi küçülme denilmektedir) ve böylece girişimci bir kamu niteliği kazanılmış ek olarak da kamu hizmetleri özelleştirilmiştir. Bir başka açıdan yönetim, sadece devlet mekanizmasıyla değil özel sektör ve sivil toplum örgütlenmeleri gibi paydaşlarla kamusal ve özel ortaklıklarla ve müzakere yöntemleriyle yürütülen yönetim faaliyetlerini içermektedir. Bu bağlamda yönetim üç farklı biçimde tarif edilmektedir. Bunlar; küresel yönetim, kamu yönetimi, iyi yönetim ve yerel yönetim olarak sıralanmaktadır.

2.3.1.1. Küresel Yönetişim

Küresel yönetim, adında da vurgulandığı üzere uluslararası aktör ve toplulukların, sosyal, ekonomik ve politik konularda sorunlara çözmek, politika üretmek ve uygulamak için bir araya gelen uluslararası kurumlar ve kurallar bütünüdür. Küresel yönetim, tek başlarına devletlerin gücünü imkânlarını aşan sosyal, ekonomik ve politik konulardaki çözüm arayışlarına daha düzenli ve nitelikli çözümler getirmeyi hedeflemektedir. Yönetişime içkin olan tüm süreçler ve aktörler küresel yönetim için de aynen geçerliken, burada süreç yerelden değil uluslararası arenadan yürütülmektedir. Küresel yönetim, küreselleşme sürecinin sosyal politikalara yansımaları da içerisinde bulundurmaktadır. Küreselleşme olgusu, ülkelerin birbirleriyle olan ilişki ve bağımlılıklarını arttırdığı ve gerekli kıldığı için küresel

yönetişim kavramı bu ilişki ve bağımlılıkların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere işlev görmektedir (Temiz, 2012: 3).

Devletler, küresel dünyada ekonomi politığın de küreselleşmiş bir halde olması neticesiyle, bazı ortak çıkarlar etrafında biraraya gelerek iş birliği içinde bulunmaktadır. Bu vesile ile birlikte ülkeler kendi aralarında ortak iletişim geliştirerek bilgi ve deneyim paylaşımı imkânı bulmaktadır. Karşı karşıya kalınan sorun, felaket vb. durumlarda yapılan iş birliği ve dayanışma faaliyetleri yürütülmesi imkânı sunulmaktadır. Yüm bu süreçlerin paydaşları yalnızca devletler değil aynı zamanda da STK ve özel sektör aktörleri de paydaş sürecin içerisinde yer edinmektedir. Böylece uluslararası etkin karar alma mekânizma ve imkânları, uluslararası ilişkiler, yerelden küresele doğru katılım ve temsil edilme gibi imkân ve olgular küresel yönetim kavramıyla birlikte var olmaktadır (Gençkaya ve Gündoğdu, 2017: 127).

2.3.2.2. Kamu Yönetişimi

1980'lerin başından itibaren geleneksel kamu yönetimi anlayışı, yaşanan neoliberal dönüşümle birlikte mevcut ihtiyaçlara cevap verebilmek adına bir dönüşüme uğramış ve yönetim anlamındaki tüm süreçlere yeni ortakları v paydaşları dâhil etmiştir. Bu çalışmada da sıkça üzerinde durduğumuz söz konusu bu paydaşlar, devlet özel sektörün kendine has kavramlarını kendi bünyesine dahi etmiş, kamu işletmeciliği diye adlandırılan yeni niteliğiyle birlikte özel sektörün tekniklerini uygulamaya başlamıştır. Kamu işletmeciliği kavranı ile birlikte amaçlanan, devlete haiz olan politika üretme ve uygulama süreçleri rekabet, verimlilik, piyasalaşma gibi ekonomik kavramlarla dönüştürülmesidir. Söz konusu bu durum, devletin politika üretme ve uygulama alanlarında yeni paydaşlarla ortaklaşma ve sorumluluk paylaşma gibi devletin yükünü hafifleten olguları beraberinde getirmiştir (Kayıkçı, 2007: 173).

Kamu yönetişimi, geleneksel kamu yönetimi süreçlerinde var olan eksikliklerin, paydaşların ve ortakların katılımıyla giderilmesini amaçlamaktadır. Buna göre, örneğin devlet merkezinden yerele doğru giden bir hizmet veya uygulama yereldeki ilgili paydaşlara devredildiğinde uygulama süresinin kısalması, veriminin artması ve muhatap doğrudan bulunması gibi olumlu yönleri beraberinde getirmektedir (Tepeli, 2017: 65). Söz konusu katkılar, ilgili ve sorumlularla doğrudan muhatap olunmasını beraberinde getirirken denetleme ve hesap sorma gibi ilkelere alan açmaktadır. Yerelden yerele olan uygulama ve hizmetler sürede ve nitelikte etkinliği ve verimliliği artırmaktadır. Böylelikle kamu hizmetler şeffaf, adil, katılımcı, hesap verebilir ve verimli bir nitelik kazanmaktadır.

2.3.2.3. E – Yönetişim

E – yönetim, ABD halkının teknolojik iletişim araçlarını kullanarak devletle ve bürokratik kurumlarla etkileşim ve iletişim içine girebilmesi adına geliştirilen Bigi Otobanı

Projesi ile hayata geçmiştir. Vatandaşların bilgi ve ihtiyaçlarına hızlıca ulaşabilmeleri ayrıca bilgi paylaşımının yolu açılmaktadır (Uzun, 2019: 47). Bu bağlamda vatandaşlar, bürokratik kurumların politika ve hizmetlerine interneti kullanarak bir veri tabanından anında erişebilecektir. E- yönetişimin sunduğu imkânlar, yönetim mefhumunun teknolojikleşmesini değil, devlet faaliyetlerinin vatandaşa yansımada direkt bir nitelik kazandırma biçimi sağlayan köklü bir imkânlar gelişimini ifade etmektedir (Demirel, 2010: 6).

E – yönetim, yönetim modelinde bilgi ve iletişim araçlarının aktif olarak kullanıldığı bir veri tabanının varlığını ve bu varlığın erişilebilir olmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda kullanılan söz konusu yönetim modeli, kimi zaman kamu yönetimi süreçlerinin hızlı, etkin ve kolay erişilebilir niteliğe kavuşması ile ilgiliyken kimi zaman da hükümetlerin politikalarını desteklemek, vatandaş işlemlerine ulaşımı hızlıca sağlamak için kullanılması amacını gütmektedir (Salam, 2013: 9). Kamu politikalarının ve uygulamalarının vatandaşa ve uzama yansımada, bu olguların muhatabı olan vatandaşların ortak olma niteliklerinin teknoloji kullanılarak desteklenmesini ifade eden e – yönetim, bürokrasinin hantal yönlerine etkin, verimli ve nitelikli biçimlerde revize edilmesini de içermektedir (Özdoğan, 2019: 31).

2.3.2.4. Yerel Yönetişim

Yerel yönetim bir başka tarifle kentsel yönetim olarak da tarif edilmektedir. Yerellik, vatandaşın katılım anlamında ilk ve en önemli adımını tarif etmektedir. Müşterek mekânlar üzerinde söz sahibi olma, süreçlere katılma, sorumluluk alma ve denetleme yetkiilerinin olması yerel halkın doğrudan katılımı ile birlikte yerel sivil toplum örgütlerinin, meslek örgütlerinin ve grup temsilcilerinin de katılım sağladığı, merkezi yönetimin değil yerel öznelerin ve paydaşların birlikte katıldığı bir yönetim süreci tarif edilmektedir (Özdoğan, 2019: 30).

Yerel yönetim, sadece yerel ihtiyaçların giderilmesi ve çözülmesi değil, yerelde yaşayan vatandaşların hak ve özgürlüklerini korumak, demokratik katılımı ve birlikte yaşamı sağlayacak ortamı ve imkânları oluşturmak ve yerel düzeyde piyasa odaklı yerel kalkınmayı desteklemeyi hedeflemektedir. Yerel yönetim kentsel haklarla da bağıntılı bir mefhumdur. Bu sebeple yerel yönetim modellerini alt başlıklar biçiminde inceleyerek, İsveç'in göç yönetiminde büyük bir rol oynayan yerel yönetim mefhumuyla birlikte İsveç'in göç yönetimini de değerlendirme imkânı elde edilecektir.

2.3.2.4.1. Hiyerarşik Yerel Yönetişim Modeli

Çalışmanın birinci bölümünde üzerinde durduğumuz Weber'in bürokrasi tanımı, yerel yönetişimin hiyerarşik modelinin temelini oluşturmaktadır. Bu tanıma göre kurallar ve düzenlemeler temelinde gelişen bürokrasi, rasyonel bir yapı olarak tarif edilmektedir. Bu sebeple hiyerarşik yerel yönetim modeli oterite ve gücün merkezi bir yapıda olduğu biçimi tarif

etmektedir. Otorite merkezi bir konumdadır ve karar alma süreçleri yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşmektedir. Bu modelde merkezi hükümet, yerel yönetimleri denetlemekte ve işleyişlerini incelemektedir. Söz konusu durum, yerel yönetimleri sınırlı bir özerklik yapısıyla karşımıza çıkarırken, yerel yönetimlerin politika ve uygulamaları merkezi hükümet tarafında belirlenmektedir. Merkezi hükümet tarafından belirlenen yerel politika ve uygulamalar, yerelin özel ihtiyaçlarına cevap vermekte eksik kalabilmektedir. Tüm bu sebepler, yerel halkın ihtiyaçlarının karşılanması açısından yetersizlikle eleştirilmektedir. Hiyerarşik yerel yönetim modeli aynı zamanda yerel aktörlerin katılımı açısından da sorun teşkil etmektedir. Yerelde ortaya çıkan sorunlarla ilgili muhatap bulma ve yerel halkın ve grupların temsil edilme imkânlarını da elden alan bu model, yerel yönetimlerin politika üretme, uygulama ve çözüm kapasitelerinin de sınırlanması anlamlarını ifade etmektedir (Smith, 2020: 7-15). Yönetişim tartışmalarında literatürde sıkça tartışılan devletin küçülmesi olgusuna karşı verilen bir cevap olarak değerlendirilebilecek bu model, katılımcılık, yerellik gibi yönetim kavramı ilkelerini içerisinde barındırmamaktadır.

2.3.2.4.2. Yerel Yönetişim Ağ Modeli

Ağ modeli, sosyal ağ ve yönetim teorileri temel alınarak oluşturulmuş bir yerel yönetim modelidir. Söz konusu model, yönetim aktörlerinin bir arada ve etkileşim içinde olduğu bir yapıyı tarif etmektedir. Bu modelde yönetim aktörlerinin birbirlerinin arasındaki ilişkilerin güçlendirilerek, kaynak ve bilgi paylaşımları yapmaları amaçlanmaktadır. Yapılan kaynak ve bilgi paylaşımı, politika üretim ve uygulama süreçlerinde verimliliğin artırılmasını hedeflemektedir. Yerel yönetimlerin, çeşitli paydaşlarıyla iş birliği yaparak yerel sorunlara ve taleplere çözüm üretme amacını ifade etmektedir. Yerel yönetimlerin, sivil toplum, özel sektör ve yerel örgütlenmelerle birlikte inşa ettiği karar alma ve uygulama süreçleri, hayata geçen ortak projelerle hem katılımcılığın aktif olarak var olduğu, hem de verimli ve aktif uygulama örneklerinin var olduğu süreçleri ifade etmektedir. Şehir planlaması, kentsel dönüşüm, bahçe ve parklar, kent meydanları ve iş merkezlerinin konumu gibi kentsel meselelerin çözümü noktasında hem politik uygulamaları hem de ekonomik kalkınmayı çok paydaşlı biçimde yürütmektedir. Fakat ağ modeli çok paydaşlı yapısı ile koordinasyon süreçlerinde zor ve karmaşık bir yapıya sahip olmasıyla anılmakta, farklı aktörlerin çıkarlarının çatışma durumlarında zorluklarla karşılaşmaktadır. Söz konusu durumlar karar alma süreçlerini olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Johnson ve Roberts, 2021: 9-16).

2.3.2.4.3. Yerel Yönetişimde Toplumsal Katılım Modeli

Toplumsal katılım modeli, demokratik katılım ve kamu yönetimi teorileri temel alınarak oluşturulmuş, yerelde yaşayan vatandaşların karar alma süreçlerine aktif katılımını teşvik etmek

amaçlanmıştır. Katılım bir yerel yönetim anlayışı, yerel halkın, ihtiyaçlarının ve taleplerinin belirlenmesi ve dile getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Yerel yönetimler, yerel halkın katılımını sağlamak, fikir ve görüşlerine ulaşmak adına türlü yöntemlere başvurmaktadır. Anket çalışmaları, veri toplama, toplantılar ve açık kürsüler, çevrimiçi katılım platformları gibi yöntemler, yönetim ve uygulama süreçlerini daha aktif hale getirmek adına kullanılmaktadır. Sosyal medya kullanımı gibi geniş etki alanına sahip iletişim araçlarının da dâhil edilmesi bu modelde görülen katılımcılığı artırmaya yönelik uygulamalardandır. Katılımcı süreçlerin yönetimi, kaynak tüketici ve zaman alıcı olarak eleştirilse de yönetim ilkelerinin en temeli çok paydaşlı bir yönetim biçimini ifade etmektedir (Turner, 2019: 5-12).

2.3.2.4.4. Yerel Yönetimde Sürdürülebilirlik Modeli

Sürdürülebilirlik modeli, sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik yönetim teorilerinden temel olarak oluşturulmuş bir yerel yönetim modelidir. Çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik göz önüne alınarak yerel yönetim politika ve uygulamaları geliştirilmek amaçlanmaktadır. Yalnızca mevcut ihtiyaç, sorun ve talepler üzerinde değil, ek olarak gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını, haklarını ve yaşam alanlarını gözetken bir yönetim modelidir. Sürdürülebilir kalkınma, ekolojik dengenin korunması, çevresel ve kültürel mirasın korunması gibi konulara özel olarak ilgi duyan ve bu konular adına politika üreten model, enerji verimliliği atık ve öçplerin yönetimi, doğal alanların ve çevrenin korunması gibi uygulamalarda yerel halkın desteği ve iş birliğine başvurmaktadır. Tarım projelerinin yerelleşmesinin desteklenmesi, yerel gıda üretiminin teşvik edilmesi gibi projeler söz konusu iş birliklerine örnek teşkil etmektedir. Ancak sürdürülebilirlik hedefleri ve uygulamaları yerel yönetimlerin kaynak ve bilgi sermayeleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple yetersiz sermaye, yerel yönetimlerin gelecek mirası için yaptığı politikaların güncel sorunlara cevap verilememesi durumuna yol açabilir (Green, 2022: 6-11).

2.3.2.4.5. Yerel Yönetimde Yalnızca Yerel Model

Hiyerarşik yerel modelin tersi olarak düşünebileceğimiz yalnızca yerel model, yerel özerklik ve yerel yönetim teorileriyle birlikte oluşturulmuş, yerel yönetimlerin kendi kaynakları ve yetkileriyle bağımsız kararlar alabilmesini amaçlamaktadır. Güçlü yerel yönetimlerin var olması bu modelin en başat özelliğidir. Yalnızca yerel model, yerel yönetimlerin yerli halkın özel ihtiyaç ve taleplerine yerinden cevaplar üretmek daha nitelikli bir uygulama ve hizmet sağlamaktadır. Bu sebeple merkez hükümetin yerel yönetimlere müdahalesi en az seviyeye indirilirken, yerel yönetimler kendi kaynaklarını kullanarak bağımsız projelere iş birlikleri, ortaklıklar ve doğrudan öznelere katarak katılımcı bir uygulama modeli geliştirebilmektedir. Topluluk ve halkın katılımı temelli bu model, merkezden bağımsız kendi öz kaynaklarını öne

çıkarıcı yapı ile kaynak ve ekonomik bağlamlarında sıkıntılar yaşayabilmektedir. Merkezi hükümet desteğinden tamamen yoksun kalmak, ödenek gelmemesi durumunda bütçe açıklarını ortaya çıkarmakta ve bu durum da sürdürülemez bir noktaya evrilebilme sonucunu doğurma potansiyelini taşımaktadır (Thompson, 2023: 4-9).

2.4. Göç Yönetişimi

Göç olgusuna dair yürütölmekte olan politikalar ve uygulamalar, küresel, bölgesel ve yerel paydaşların da dâhil edilerek hayata geçirildiğı bir yöntemi ifade etmek için kullanılan göç yönetişimi kavramı, uluslararası ve yerel kurumların iş birliğini de içermektedir. Göç rotaları, göçmenlerin güvenliğı, göç ettikten sonraki sosyal siyasal ve ekonomik ihtiyaçlarının sağlanması, denetleme ve kontrol etme süreçleri gibi eylemler ve organizasyonlar paydaşlar arasında görev dağılımı yapılarak hayata geçirilmektedir. Bu sayede göç yönetişimi ile birlikte göçten sebep meydana gelen olgu ve süreçlerin (güvenlik, uyum, koruma vd.) en işlevsel ve sorunsuz şekilde hayata geçmesi hedeflenmektedir. Göçmenlere sağlanan uyum, sağlık, iş, sosyal güvenlik, iş, eğitim, sosyal güvenlik ve dil eğitimi gibi hakların hayata geçmesinde göç yönetişimi paydaşları arasında yapılan iş birliğı önemli bir yer kaplamaktadır (Oghli, 2023: 30-32).

Söz konusu iş birlikleri ve bunlar sayesinde geçen uygulamalar, göçmenler için haklara erişim, güvenlik ve insanca bir hayatın sağlanması anlamlarına gelmekle birlikte aynı zamanda göç edilen hedef ülke vatandaşları açısından da bir iletişim imkânını beraberinde getirmektedir. Bu iletişimin sayesinde etkileşim ve kaynaşma içerisinde bulunabilen bu iki taraf, göç olgusunun hedef ülkede sebep olacağı sosyal, siyasal ve kültürel aksamaların da karşılıklı güven, iletişim, dayanışma ve hak temelli ilişki sayesinde önüne geçmiş olmaktadır (Özden ve Hamurcu 8-9).

2.4.1. Göç Yönetişiminin Aktörleri

Yönetişim, yönetme kavramının paydaş ve aktörler tarafından birlikte yürütöldüğü, yönetimin birden fazla kaynaktan ortaya çıktığı, paydaşların yönetim ve karar alma aşamalarına birlikte ve ortak katılma sürecini tarif etmektedir. Aşağıda detaylandıracağımız yönetişim ilkeleri bağlamında biraraya gelen aktörler devlet, özel sektör, vatandaş ve sivil toplum kuruluşları olarak sıralanmaktadır.

2.4.1.1. Devlet

Neoliberalizm ve küreselleşme devletlerinde geleneksel yapısında türlü değişimşelerin olmasına sebep olmuştur. Bu değişimler özünde iktidar mefhumunun biçimsel bir değişimini değil, yönetim alanındaki politikalarını ve uygulamalarını içermektedir. İhtiyaç duyulan değişimler, özellikle daha hızlı bir yönetim ihtiyacı devletin yönetim mefhumundan türlü

yöntemsel dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Söz konusu ihtiyaç, sadece yöntemsel değişimleri değil (burada tek merkezden dağılan bir yöntemden çok paydaşlı ve çok merkezli bir yönetime geçişten bahsedilmektedir) aynı zamanda devletlerin güncel olana uyum sağlama ve bu uyumla meşrutiyet kazanma amacını da barındırmaktadır. Bu güncellik çabası devletlerin çok paydaşlı ve yerel özneleri de katarak ve aynı zamanda teknolojiyi de içeren bir süreci tarif etmektedir (Uğur ve Çütçü, 2009: 2-3).

Yönetişim aktörü olarak devlet, neoliberalizm ve küreselleşme ile birlikte daha karmaşık hale gelen yönetim anlayışının, çok aktörlü paydaşları dâhil ederek sorunun kaynağında çözümünü hedeflemektedir. Örneğin bir yereldeki meydana gelen spesifik bir sorunun, yereldeki ilgili paydaşlarla çözülmesi buna örnek verilebilir. Böylece hem merkezi yönetimin iş yükü hafifletmekte hem de yereldeki çözümle daha atik bir uygulama imkânı sağlanmaktadır. Bu durum bir yönüyle de merkezi yönetim olarak devletin, yetki ve sorumluluk paylaşımı olarak tarif edilebilir. Yönetişim kavramının tezahürü işte burada görülmektedir. Geleneksel devletin rolü dönüşmüş ve böylece daha atik, pratik ve yerelden politika ve uygulamalarla yönetim, yönetimin yerine kendine yer edinmiştir (Yıldırım, 2019: 4).

Yönetişim aktörü olarak devlet, yönetim sürecinde üzerine düşen sorumlulukların ve iş yükünün diğer aktörleri içerisine alarak, onlara sorumluluklar ve yetkiler vererek iş dağılımı yapılmasını hedeflemektedir. Böylece dönüşen dünyanın yerele ve ülkeye yansımalarına hızlı, aktif ve nitelikli cevaplar verilebilmesi, yönetim kavramıyla birlikte diğer paydaşlarla birlikte yürütülmesiyle birlikte iş yükünde hafiflik ve böylece de hızlı cevap üretiminin sağlanması amaçlanmaktadır (Atmaca ve Karaçay, 2020: 2). Bu bağlamda göç yönetiminde devlet, mutlak düzenleyici rolünden koordinatör rolüne evrilmiş bir pozisyonda karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, ulusal sınırlarının dışına çıkarak uluslararası ağlar içerisinde yeni hareket alanlarında işlev göstermektedir. Bu işlev ulusal düzeydeki egemen devletin ayrıca küresel yönetim aktörü niteliğini ifade etmektedir. Bu çalışmanın konusu olan İsveç göç yönetimi örneğinde de aşağıda detaylıca inceleyeceğimiz yerel yönetimlere verilen sorumluluklar, göçmenlerin göç süreçleri için aşama ve haklarını öğrenebilecekleri resmi internet kaynakları ve sivil toplum faaliyetleri bu bağlamda değerlendirilmektedir.

2.4.1.2. Özel Sektör

Neoliberalizm özel sektörün rolünü de değiştirmiş, yönetişimin temek aktörlerinden birisi haline getirmiştir. Özel sektörle olan benzeşme süreci olarak da tarif edilen yönetim olgusu, özel sektörde var olan yönetim pratiğinin ve tecrübenin kamu yönetiminde de kullanılacağı ve böylece daha verimli bir kamu yönetimi sonucu elde edileceği düşünülmektedir. Ekonomik anlamda ticari anlaşmalar ve ortaklıkların hayata geçmesi, sosyal

ve politik anlamlarda özellikle karar ve uygulama anlamlarında devlet, özel sektör ve benzeri sivil örgütlenmelerle yürütmektedir ve böylece aktif, verimli ve güçlü bir kamu yönetiminin meydana gelmesini hedeflemektedir (Özer, Koçak ve Türe, 2020: 27-28).

Yönetim uygulamalarının yönetim ile maksimize edilmesi özel sektörün kaynak kullanımı ve bu bağlamdaki tecrübesi kamu yararı için de bir nitelik artışı anlamına gelmektedir. Bir aktör olarak özel sektör, yalnızca uygulamada değil, ihtiyaçları belirleme, saptama, planlama ve karar alma süreçlerinde aktif rol almakta ve katkı sunmaktadır (Uçan, 2020: 12). Yönetişim, özel sektörün de dâhil olduğu aktörlerin birlikte çalışmalarını, süreçleri birlikte yürütmeleri, gereksinim ve ihtiyaçları birlikte belirleme, karar alma ve uygulama süreçlerinin bütünüdür. Özel sektör de bu bütün içerisinde kendisine içkin özellikleri ve deneyimleriyle yer almakta ve yönetim süreçlerinin içerisinde var olmaktadır (Sanal, 2002: 70).

Özel sektör, göç yönetiminde yalnızca işveren veya ekonomik fayda sağlayan pozisyonlarda olan bir aktör değil, politika yapım aşamalarında rol alan, entegrasyon ve uyum süreçlerini destekleyen ve göçmen haklarının korunmasında rol alan bir aktör olarak konumlanmaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin iş hayatına girişleri desteklenirken aynı zamanda da iş hayatına entegre olmaları da desteklenmektedir. Göç yönetişiminin paydaşı olan özel sektör, yalnızca ekonomik katkılarla değil; yerel uyum ve entegrasyon süreçlerinde, işe alımda eşitlik sağlanmasında ve politika yapım ve uygulama süreçlerinde aktif olarak yer tutan bir göç yönetim aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca göçmen istihdamı, uyum süreçlerini hızlandıran ve niteliğini arttıran bir nitelik sağlamaktadır (IOM, 2023b: 11-15).

2.4.1.3. Vatandaşlar

Vatandaşlık kavramı, bireylerin hak ve sorumluluklara tabi olan bir toplumun üyesi olmakla ilgili bir olguyu ifade etmektedir. Vatandaşlar, kendilerine verilen hak ve sorumluluklar neticesinde içerisinde yaşadıkları ülkede siyasal süreçler üzerinde etkili olmakta, bu süreçlere dâhil olmakta ve bu süreçlerde karar aşamalarında etkin olmaktadır. Bu bağlamda, vatandaşlar yönetim ilkelerinden katılımcılıkla yönetim aktörü olarak yerini almaktadır (Gönüllü, 2020: 57). Resmi bürokrasi kurumlarının dışında, başka aktörleri de buraya dâhil ederek, kapsamı daha geniş bir yapının var olmasını sağlayan yönetim, bu sürece vatandaşları da doğrudan katarak, siyasal süreçlere çok paydaşlı katılım sağlamaktadır (Koca, 2021: 32).

Neoliberalizmle birlikte dönüşen kamu yönetimi anlayışı, geleneksel kamu yönetimine göre daha esnek, çok paydaşlı ve dolayısıyla da katılımcı bir yapıya dönüşmüştür. Bu yapı, bürokratik yapının, vatandaş odaklı, çözüm odaklı ve verimli bir işlev kazanmasını sağlamıştır (Doğan, 2017: 8). Bu durum vatandaşları siyasal süreçlerden ve politik uygulamalardan

yalnızca etkilenen özneler olmaktan çıkarıp, bunun yerine söz konusu bu süreçlerin tümünde aktif rol alan, söz söyleyen ve karar aşamalarında bulunan aktörler olmalarını sağlamıştır (Özer, Koçak ve Türe, 2020: 31).

Yönetişimin aktörü olarak vatandaş, yönetim süreçlerinde aktif görevler almanın beraberinde aynı zamanda denetleyen de bir görevle nitelendirilmektedir. Devlet ile ilişkisi karşılıklı bir etkileşimi içermektedir. Gelişen teknolojik imkânlar, yönetim bağlamında katılımcılık, atiklik, nitelik ve çeşitlilik anlamlarında yeni imkânlarla ulaşılmasına vesile olmuştur (Oğurlu, 2010: 10). Sonuç olarak, vatandaşlar yönetim mefhumunun hem karar alıcı paydaşı hem de denetleyicisi nitelikleriyle yönetim süreçlerinin aktif bir aktörü ve öznesidir. Böylece, hem ihtiyaç ve taleplerini doğrudan dile getirme şansı bulan vatandaşlar ayrıca tüm bu süreçlerin yönlendiricisi, şekillendiricisi ve sorumluluklarını üstlenen öznesi niteliklerini kazanmaktadır.

Geleneksel yönetimde pasif bir izleyici konumunda olan vatandaşlar, göç yönetiminde etkin ve etkileyen aktör olarak yer almaktadır. Politika yapım süreçlerinde etkin olan vatandaşlar, gündelik hayatta etkileşimde bulunarak etkin ve sosyal bir aktör olarak yer almaktadır. Vatandaşlar, oy verme davranışları ile birlikte göç politikalarının belirleyicileri olabilmektedir. Göçmen karşıtlığı, sağ popülist söylemler ve yükselen aşırı sağ bu durumun bir göstereni olarak karşımıza çıkmaktadır (Ambrosini, 2018: 3). Ayrıca vatandaşlar, yalnızca birey olarak değil aynı zamanda STK'lar, inisiyatifler ve gönüllülük esaslı ağlar gibi örgütlenme modelleri aracılığıyla göç yönetiminde sorumluluklar üstlenen bir aktördür. Göçmenlerle dayanışma faaliyetleri, yardımlar ve uyum süreçlerine destek faaliyetleri bu sorumluluk ve faaliyet alanlarının başında gelmektedir (Cantat, 2020: 7).

2.4.1.4. Göçmenler

Göç yönetişimi, geleneksel yönetimin göçmenleri nesne olarak tarif etmesinin aksine onları birer özne olarak tarif etmektedir. Göç yönetişiminin özneleri olan göçmenler, çok düzeyli ve aktörlü yönetim çerçevesinde özellikle yerel düzeyde politika ve uygulamaların yapım, karar, uygulama ve denetim aşamalarında katılan aktörler olarak ele alınmaktadır. Göçmenlerin, göç ettikleri kentlerde yönetime dâhil olma ve söz söyleme pratikleri genellikle yerel yönetimlerin altındaki ilgili birimler sayesinde gerçekleşmektedir. Bu birimler kendi içlerinde farklı dinamiklere ve içeriklere sahip olmakla birlikte doğrudan göçmenlerle ilgili yapısı ile göçmenlerin taleplerini ifade edebildikleri, karar ve uygulama aşamalarına katılma ve sorumluluk alma alanları olarak işlev görmektedir (Mato ve Scholten, 2023: 6).

Bunun yanında göçmenler, Global Compact for Migration (Güvenli, Düzenli ve Kurallı Göç İçin Küresel Mutabakat (GCM)) ve Global Forum on Migration and Development (Küresel

Göç ve Kalkınma Forumu (GFMD)) gibi uluslararası süreçlerde göç yönetişimin paydaşları olarak yer almaktadır. GCM, BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen kapsayıcı, bağlayıcı olmayan fakat yönlendirici bir küresel politika çerçevesidir (UN, 2018). GFMD, BM kuruluşu olmamakla birlikte BM gözetiminde ve iş birliğiyle çalışan hükümetler, uluslararası kuruluşlar, STK'lar ve özel sektör temsilcilerinin bir araya geldiği çok paydaşlı bir platformdur. Göç ile ülkelerin kalkınmaları arasındaki iş birliklerini ve ilişkileri güçlendirmeyi amaçlamaktadır (IOM, 2007). Aynı zamanda göç ile ilgili çalışan STK'lar da göçmenlerle kurdukları ilişkilerle hem yerel, hem merkezi hem de uluslararası düzeylerde göçmenlerin temsil edilmeleri ve göçmenlerin ilgili politika süreçlerinde temsil edilmeleri ve katılımları açısından önemli bir rol oynamaktadır (Kassoti ve Moreno-Lax, 2022: 5).

Göçmenlerin, yönetim süreçlerinde paydaş olarak rol almaları, demokratik meşruluğun da sağlayıcısı olarak değerlendirilebilir. Politika süreçlerine katılan göçmenler hem yapım hem de uygulama aşamalarında kendi deneyimler ve taleplerini birinci elden dile getirirken aynı zamanda yönetişimin diğer paydaşlarla ilişki kurarak, toplumsal barışın, uyumun ve sosyal adaletin oluşması için gerekli koşulların sağlanmasına da katkı sağlayacaklardır (Kassoti ve Moreno-Lax, 2022: 6). Göçmenlerin göç yönetişiminin paydaşları olması, politika yapım ve uygulama süreçlerine dâhil olmalarının önünü açmıştır. Böylelikle göçmenler, yalnızca yardım edilen kimseler değil politika yapan, etkileyen ve uygulayan özneler konumuna gelmiştir.

2.4.1.5. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları (STK), toplum içerisinde belirlediği bir grup veya kesimi için söz söyleyen, çıkarları için faaliyetler yürüten, düzenleme ve düzeltme amaçları güden ve bu amaç için kâr beklentisi olmadan çalışan, projeler, politikalar ve uygulamalar üreten örgütlenme birimleri ve organizasyonlardır. Yönetişim aktörü olarak STK'lar katılımcılık başta olmak üzere demokratik süreçlerin güçlenmesi ve kamu politikalarının güçlenmesi ve sorunların belirlenmesi gibi işlevler görmektedir. STK'lar farklı toplumsal grupların sorunlarını ve taleplerini dile getirmek ve bu konularda kamuoyu oluşturma ve seslerin duyurulması açılarından temsil işlevi görmektedir ve temsil yönetim ilkeleri açısından katılımcılık ilkesiyle doğrudan kesişmektedir. Söz konusu kesişim, yönetim aktörü olarak STK'ların önemini öne çıkarmaktadır. Bir diğer yandan STK'lar yaptığı projelerle veri toplamaktadırlar. Toplanan bu veriler, politika geliştirme ve uygulamalarda kullanılmak üzere önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü söz konusu bu verilerin analizi ihtiyacın tespiti, doğru politikanın belirlenmesi ve doğru bir uygulamanın uygulanmasında kullanılmaktadır (Özhan ve Keser, 2021: 14-15).

Yönetişim bağlamında STK'lar temsil gücü ile birlikte karar alma aşamalarında katılımcılığı sağlamada rol oynamaktadır. Yönetişim ilkelerinden olan hesap verebilirlik ilkesi özünde bir denetimi barındırmaktadır. STK'lar denetim yapabilme yetisiyle, açık ve şeffaf bir yönetime de katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda STK'lar, yönetişimin meşrutiyetinin en önemli yapı taşlarından birisini oluşturmaktadır (Atmaca ve Karaçay, 2020: 262). Bu bağlamda STK'lar, göç yönetişimi süreçlerinde göç politikalarının yapım süreçlerinde uzmanlık faaliyetleriyle yer alır, politika yapıcılarla gerekli alanlarda bilgi ve deneyim aktarımı gerçekleştirir ve göçmenlerin yerel, ulusal ve uluslararası temsiliyetlerini üstlenmektedirler. Ayrıca göçmenler için dil eğitimi, mesleki eğitimi, sosyal hizmet gibi dayanışma faaliyetlerin uygulayıcısı olarak işlev göstermektedir.

2.4.2. Göç Yönetişiminin Uluslararası Aktörleri

Yönetişim kavramından da anlaşılacağı üzere, göç yönetişimi de yönetim ilke, olgu ve bağlamlarının göç ile ilgili birleşimini ifade etmektedir. Küreselleşmenin hızla yayılımı göç mefhumunun da siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda etki sahibi olmasına yol açmıştır. Bu yeni göç niteliği, göç politikalarının ve göç yönetiminin de değişmesi ve dönüşmesi anlamlarına gelmiştir. Söz konusu değişim ve dönüşümler, artık yalnızca devletlerin değil, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve uluslararası örgütlerin paydaş olduğu çok aktörlü bir yönetim biçimine geçişi zorunlu kılmıştır. Buradan hareketle bu bölümde uluslararası kurumların göç yönetişimindeki rolü incelenecektir. İncelenen her bir kurum, göç mefhumunun farklı boyutlarına ve alanlarına (bunlara göç çeşitleri, göç yöntemleri, entegrasyon ve uyum politikaları, insan hakları örnek gösterilebilir) dair çalışmalar yürütmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK), zorunlu göç hareketlerinin özellikle mülteci ve sığınmacı statüsündeki göçmenlerin korunması ve yerleştirilmeleri adına küresel lider olarak tarif edilebilir. 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin uygulanmasını denetleme yetkisine sahip ve sorumlu olan kurum, göçmenlerin haklarının korunması ve hak gasplarının önüne geçilmesi, geri dönüş hareketlerinin organize edilmesi, yerel entegrasyon ve uyum politika ve uygulamalarının teşvik edilmesi ve üçüncü ülke yerleştirmeleri gibi çözümleri organize ve teşvik etmektedir. Bu temel faaliyetlere ek olarak, göçmenlerin güvenliklerinin sağlanması, ayrımcılıkla mücadele gibi koruma faaliyetleri, gıda yardımı, barınma ve konut projeleri, çocuklar için temel ve yetişkinler için mesleki eğitim hizmetleri, temel sağlık ve psiko sosyal destek hizmetleri gibi faaliyetler yürütmektedir. Ek olarak acil durum müdahaleleri, politika geliştirme, ülkelerle ve uluslararası iş birlikleriyle göç politikalarının şekillenmesinde rol alma ve göçmenler ve hakları konusunda farkındalık yaratma faaliyetleri de yürüten BMMYK göç yönetişimde çok boyutlu bir yer tutmaktadır. BMMYK'nın bu anlamda,

uluslararası iş birliklerini teşvik etme ve sağlama, göçle ilgili veri toplama, analiz etme ve politika geliştirmede kullanılmasını sağlama ve sürdürülebilir göç politikaları için stratejiler geliştirme rolleri bulunmaktadır (Unchr, 2023: 18).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), göç hareketlerinin insan onuruna yaraşır, düzenli ve güvenli hale gelmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda hem teknik yardım ve katkılarda bulunan IOM hem de göçe dair bir veri seti ve tabanı oluşturarak altyapının güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Güçlenen altyapı, göç politikalarını gelişimine de katkı sağlamaktadır. Göçe dair acil müdahale, eğitim ve kapasite geliştirme, politika danışmanlığı ve veri analizi faaliyetleri yürüten IOM, göç yönetiminde göçle ilgili standartların belirlenmesi rolüyle önemli bir yer tutmaktadır (IOM, 2023a: 6).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), göçmen işçilerin çalışma koşulları, istihdam haklarına erişimleri ve çalışırken sosyal güvenceleri konularında standartlar belirlemektedir. Göçmenlerin emeğinin sömürülmesinin önüne geçmeye ve insana yakışır iş koşulları sağlamaya yönelik faaliyetlerine ek olarak kayıt dışı çalıştırılmanın önüne geçmek üzere teknik destek sunma, belge ve dökümanlar hazırlama gibi faaliyetler yürütmektedir. ILO, göç yönetimine işçi hakları konusunda uluslararası standartların belirlenmesi, göçmen işçi haklarının savunması ve korunması ve işverenler ile işçiler arasında sosyal diyalog zeminin geliştirilmesi rolleriyle katkı sunmaktadır (ILO, 2022: 11).

Ekonomik İş birliği ve Gelişme Örgütü (OECD), gelişmiş ve yüksek gelirli ülkelerdeki göçmen emek sermayesinin ekonomiye katkılarını değerlendirmek üzere araştırmalar yapan, veri toplayan ve bu verileri analiz eden, bu çıktılarla da politika önerileri geliştiren ve sunan işlevlere sahip kurumdur. Göçmen entegrasyon politika ve uygulamalarının, karşılaştırmalı analiz ve raporlarıyla öne çıkmaktadır. Göç yönetimine, göçün sosyal ve ekonomik etkilerini anlamak, entegrasyon politika ve uygulamalarının iyileşmesine katkı sunmak gibi faaliyetleri ile katkı sunmaktadır (OECD, 2024: 25).

Avrupa Birliği, kendine has bir bölgesel aktör olarak sınır politikaları ve göç sistemlerini belirlemektedir. Frontex, EUAA gibi yapı ve kurumlar, AB bünyesine bağlı kurumlardır ve AB bu kurumlarla göç yönetimine teknik destekler sunmaktadır. Üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları, finansal iş birlikleri ve destekler yürütmektedir. Göç yönetiminde, politika koordinasyonu, sınır yönetimi gibi konularda yürüttüğü politika ve destek faaliyetleri ile rol almaktadır (Carrera, Blockmans, Gros ve Guild, 2023: 37).

Avrupa Konseyi, insan haklarına dayanan bir temel ve çerçevede Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yollarını kullanarak göçmenlerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak, korumak ve erişilebilmesini sağlamak adına faaliyetler

yürütmektedir. Zorla geri gönderme ve sınırdan itme gibi devlet uygulamalarının izlenmesinde aktif rol almaktadır. Göç yönetişimine, insan haklarını koruma ve göçe dair hukuki çerçeve ve temel oluşturulması faaliyetleriyle katkılar sunmaktadır (Guild ve Minderhoud, 2022: 11).

Dünya Bankası, göç hareketleri ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi, ekonomik büyüme, yoksullukla mücadele ve sosyal politikalar bağlamında ele alarak sermaye transferleri ve bu transferlerin yönleri, akış hızı ve trafiği, havaleler ve beyin göç gibi konuları incelemekte ve analiz etmektedir. Göçmen entegrasyonu ve uyum politikaları için finansman olan Dünya Bankası, göç yönetişiminde finansal kaynak sağlama ve kalkınma stratejilerine destek olma faaliyetlerle bulunmaktadır (Word Bank, 2024: 15).

2.5. Göç Yönetişiminin İlkeleri

Yönetişim açıklık ve şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, strateji ve planlama, verimlilik, etkin olma, tutarlılık, hukuka uygunluk ve yerinden yönetim ilkelerini içerisinde barındırmaktadır. Yönetişim kavramını anlamak ve hem İsveç politikalarını incelemek hem de kentsel haklarla bağıntısını anlamak için yönetim ilkelerini incelemekte fayda bulunmaktadır. Göç yönetişimi hem yerel hem de uluslararası düzeydeki göç politikalarında yönetim ilkelerini içerisinde barındırmaktadır.

Açıklık ve şeffaflık ilkesi Weber'in bürokrasiyi incelerken ele aldığı gizlilik kavramıyla kesişmekte ve devletin içindeki bürokratik örgütlerin teknik özelliklerinden birisini oluşturmaktadır. Gizlilik, bürokratik işleyişte ekonomik politikaların, diplomatik işleyişin, askeri ve ticari karar mekanizmaların güvenliğini sağlamak için kullanılan bir yöntem olarak tarif edilmektedir. Geleneksel kamu yönetimi anlayışında sıkça kullanılan ve başvurulan bu ilkenin, devlet faaliyetlerinin güvenliğini sağlamak amacıyla ortaya çıkan bir nitelik taşıdığı iddia edilmektedir (Weber, 2021: 315-316). Açıklık kavramı da tam buradan hareketle, geleneksel kamu yönetiminde sıkça kullanılan gizlilik ilkesinin tam karşısında konumlanmaktadır diyebiliriz. Devletin, vatandaşlarının talep olan bilgiye, veriye ve belgelere ulaşım taleplerinin karşılanması anlamları taşımaktadır. Açıklık ve şeffaflık, birbiriyle örtüşen, birbirini kesmeyen ve birbirinin yerine kullanılabilecek iki kavramı ifade etmektedir. Bu ilke ile birlikte, yönetimin denetlenmesi ve usullere uyumun kontrolü gibi imkânlar vatandaşlara sunulmaktadır (Dilaveroğlu, 2020: 5)

Hesap verebilirlik ilkesi, yönetimin, yönetirken hangi politikayı neden uyguladığını, hangi kararı neden aldığını, hangi ihtiyaç ve temellere dayandığını açıkladığı ilkeye hesap verilebilirlik ilkesi denilmektedir. Hesap verebilirlik ilkesi, gücü elinde toplamış erkin kamu kaynaklarını nasıl ve nereye kullandığını, usullere uyulup uyulmadığını, kamu yararının

gözetilip gözetilmediğini ve kaynakların kullanımının verim açısından niteliğini sorgulama imkânı sunan bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır (Kocaoğlu ve Fural, 2018: 5).

Katılımcılık ilkesi, yönetim kavramında belki de en öne çıkan ilkedir. Yönetişim denildiğinde akla gelen yönetimin daha yatay bir formasyona dönüştürülmesi gayreti, katılımcılık ilkesinin getirdiği imkânlarla hayata geçmektedir. Katılımcılık ilkesi, yönetimin tüm paydaşlarıyla (sivil toplum örgütlenmeleri, sendikalar, meslek odaları, üniversiteler, özel sektör paydaşları vb.) yönetim aşamalarına dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Bu ilkenin hayata geçebilmesi için ise, paydaşların var olması ve katılımın imkânlı hale gelmesi önemli bir zorunluluktur (Özer ve Yayman, 2009: 7).

Strateji ve planlama ilkesi, özel sektörde kendine büyük bir alan yaratmış olan strateji ve planlama ilkesi, zaman ve fırsatların nitelikli kullanımı, geleceğe karşı öngörülü olma, çağın gerekliliklerini takip etme ve ayak uydurma olarak tarif edilmektedir. Güncel gelişmelerin takibi ve neoliberal dünyada daha da önem arz eden bir nitelik kazanmıştır. Bu sebeple de yönetim olgusu, bu ihtiyaca cevap üretebilmek adına strateji ve planlama ilkesiyle güncel kalmayı ya da başka bir tarifile kendini yeniden üretmeyi hedeflemektedir. Buradan hareketle klasik kuramın çerçeveleri belli ve sert yönü, daha esnek bir niteliğe dönüşmüştür (Eryılmaz, 2018: 5-8).

Verimlilik ve etkin olma ilkesi, kaynak kullanımının kullanım biçimini ifade etmek için kullanılmaktadır. Buna göre, yönetimde kullanılacak olan her türlü kaynağın en verimli şekilde ve amaçlarına uygun bir nitelikte kullanılması öngörülmektedir. Bu sayede, kullanılmak üzere ayrılmış kaynakların kullanımında etkinlik ve bu sürecin tümünün verimli bir şekilde işlemesi söz konusu olmaktadır. Kaynak kullanımı sürecinde ortaya çıkan zaman, maliyet ve israfın önlenmesi gibi olgular özünde en az zamanda en çok işi yapma gayreti olarak algılanmaktadır (Bozkuş, 2009: 125).

Tutarlılık ilkesi, yönetişimde hayata geçirilen politika ve uygulamaların birbirleriyle birliklerinin, tutarlı olmalarının ve sonuçların beklenen veya tahmin edilenden aykırılık barındırmaması hedeflenmektedir. Tutarlılık ilkesi, özünde yönetişimin tüm paydaşlarına ve topluma karşı istikrarlı bir izlek sunarken, bu durum hem yönetişimin paydaşları tarafından hem de toplum tarafından daha güvenilir bir görüntü sunmaktadır. Bu ilkeye göre, bir sonraki faaliyet bir önceki faaliyetle uyum içerisinde değilse veya zıtlık gösteriyorsa söz konusu bu durumda bir yönetişimden söz etmek mümkün değildir. Çünkü yönetişime dair esas olan şey, bütüncül bir ilkeselliktir ve bu ilkeler özünde birbirinin üzerine basmamaktadır. Aksine yönetim ilkeleri birbirleriyle kesişir ve birbirlerini tamamlar (Akyol, 2017: 28).

Hukuka uygunluk ilkesi, günümüzde yönetim faaliyetleri, temellerini ve sınırlarını hukuk mefhumuyla belirlenmektedir. Hukuk kurallarının varlığı, hukukun üstünlüğü ve hukuk normlarına uygunluk, etkili bir adalet sisteminde sadece işleyişi değil, yönetim faaliyetleri sürerken, bu aşamada bir denetim mekanizmasının varlığını ifade etmektedir. Yönetişim kavramında öne çıkan denetleme olgusu hukuka uygunluk ve hukukun üstünlüğü normlarıyla faaliyet göstermektedir. Bu ilke yönetimde söz sahibi olan tüm paydaşlar, karar alıcılar ve uygulacılar olmak üzere süreçte bulunan her öznenin kurallar tarafından sınırlarının belirlenmesi ve denetlenmesi ve böylelikle toplumsal birliğin korunması anlamları doğmaktadır (Akyol, 2017: 22).

Yönetişim kavramının hukuka uygunluk ilkesiyle olan bağıntısı, sunulan hizmetlerin belirli bir sınıfı veya zümreyi kayırma, ötekileştirme veya dışında tutma gibi durumlar olmadan eşit, adil, tarafsız, dışlayıcı olmadan ve kapsayıcı olarak işlemesini açıklamaktadır. Hukuk normları, haklar, sözleşmeler ve kanunlarla belirlenmiş hak ve özgürlüklerin, toplumun tümüne yansımaları amaçlayan bu ilke, yönetişimin bireylerin ve toplumların haklarını koruyan, keyfiliği önleyen bir nitelik kazanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda hukuka uygunluk ilkesi, yönetişimin, hukuk kuralları ile belirlenmiş çerçevede eşit, adil ve kapsayıcı bir biçimde işlemesini sağlamaktadır (Yıldırım, 2004: 219).

Yerinden yönetim ilkesinin yönetişim ile ilgisi, yönetim mefhumunun yetki ve imkânlarının merkezden yerele aktarılması, dağıtılması anlamlarına gelmektedir. Yönetime içkin fonksiyonların (sosyal, siyasal ve ekonomik) merkezden başka ilgili birimlerce yürütülmesini ifade eden yerinden yönetim ilkesi, belirli kamusal hizmetlerin ve uygulamaların planlamaya, yürütmeye ve yönetmeye ilişkin sorumlulukların, merkezden alınarak taşra örgütleri, kamu idareleri, kamu kurumları, şirketler, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri gibi birimlere aktarılmasını ifade etmektedir (Argüden, Ögücü, Toksöz, Arıkboğa, İzci ve Salihoğlu, 2018: 3-4).

Katılımcılık bağlamında incelendiğinde merkezi yönetime göre yerinden yönetimin daha işlevsel bir katılımcı niteliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Yerel yönetimlerde var olan meclisler, kürsüler, toplantılar ve örgütlenmeler gibi imkânlar, insanların kendi yaşam alanlarında daha ulaşılabilir söz söyleme imkânlarına erişimlerini sağlamaktadır. Demokratik açıdan da benzer bir katılımcılık imkânını içerisinde bulunduran bu ilke, yereldeki insanların kendi yerellerindeki sorun, istek ve taleplerini daha hızlı ve kolay yoldan dile getirmelerini, söz söylemelerini ve cevap bulmalarını içermektedir (Akyol, 2017: 28).

2.6. Göç Yönetişimine Dair Bir Değerlendirme ve Yerel Yönetişimle İlişkisi

Literatür incelendiğinde göç yönetişiminin ana aktörün hala devletler ve hükümetler olduğu dikkat çekmektedir. Göç mefhumu ile ilgili alınacak sorumluluk ve hayata geçirilecek politika ve uygulamalarda aktif rol almalarıyla öne çıkan bu öznenin göç ile ilgili esasında kendi politik izleklerini takip ettikleri gözlemlenmektedir. Oportünist bir yaklaşıma sahip oldukları da söylenebilir olan devlet aktörlerinin, yerel, bölgesel ve küresel iş birliklerinde menfaatleri ve kendi siyasal hedeflerinin ön planda olduğu genel bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır (Aliu, Oğurlu, Özkan, Öztürk ve Aliu, 2017: 8-9). Buna rağmen göç olgusunun yapısı sebebiyle göç yönetişimi, küresel ve bölgesel kurum ve kuruluşlarla, uluslararası ve yerel örgütlenmelerle, sivil toplum aktörleriyle, inisiyatiflerle, üniversitelerle, vakıf ve derneklerle, demokratik kitle örgütleriyle ve bu aktörlerin yaptıkları iş birlikleriyle topyekûn bir bütünü ifade etmektedir (Aliu, 2019: 71).

Göçmenlerin yaşam koşulları, haklara erişimi ve politika süreçlerine katılımları, öncelikle yerel bağlamlarda gerçekleştirilmektedir. Göç yönetişiminin pratiğe döküldüğü alan olarak yereller, yönetişimin yerellik ilkesiyle örtüşen bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bu durum aynı zamanda göç yönetişimini yerel yönetişimle olan ilişkisini de göz önüne çıkarmaktadır. Yönetişim olgusunun, sürdürülebilir, katılımcı, demokratik, hesap sorulabilen ve hesap verebilir yapısı, göç yönetişimi olgusunda da etkili ve şeffaf bir yöntem ve yapının oluşmasını sağlamaktadır. Oluşacak olan bu yapı sayesinde, göç yönetişimi alanında hayata geçirilecek politika ve projeler daha kapsamlı bir şekilde gelişmeye ve hayata geçmeye uygun bir nitelik kazanmaktadır. Söz konusu nitelik göçmenlerin göç ettikleri yeni mekâna alışmalarında ve entegre olmalarında can alıcı bir fayda sağlarken, göç alan yerin vatandaşlarının da bu sürece dahilini sağlamaktadır. En azından göç yönetişimi kavramı bir bütün olarak kâğıt üzerinde belirli çerçeveler de bunları hedeflemektedir (Çakı, 2018: 67-68).

Yerinden edilmiş her bir göçmen, göç ettiği andan itibaren yaşayacakları yeni mekânın en savunmasız gruplarından birisine dâhil olmaktadır. Söz konusu bu durum, göçmenin yeni hayatını nasıl ne hangi koşullarda sürdüreceği sorusunu akla getirirken aynı zamanda göçmenlerle birlikte göç edilen mekânın sakinleri için de yeni bir uyum süreci ve dolayısıyla da nasıl olacak sorusu ortaya çıkmaktadır. Başlıca bu sebeplerden ötürü göçmenlerin ve aynı zamanda göç alan yerlilerin de kendilerine verilmesi gereken haklar, buluşulması gereken ortaklıklar ve aynı zamanda da tüm bu sürecin çerçevelerini belirleyecek ve nasıl yapılacağına dair yol açacak normlara ihtiyaç vardır. Kentsel haklar, bu ihtiyaca cevap verecek nitelikteki olgulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fakat söylemek gerekir ki göçmenlerin, yalnızca göç ettikleri kentlerde nasıl yaşadığı ve nasıl yaşayacağı sorusu göç ve kent hakkı mefhumlarının kesiştiği yere içkin yeterli bir araştırma sorusu değildir. Çok daha katmanlı ve geniş bir incelemeye ihtiyacın olduğu hayatın içindeki pratiklerle göz önüne çıkmaktadır. Örnek verecek olursak, misal bir göçmenin şanslı ise sağ salım göç ettiği kentteki kent deneyimlerini incelemek, göçmenlerin kentsel hakların neresinde konumlandığını görmemiz açısından çarpıcı veriler verebilmektedir. Ayrıca eklemek gerekir, göçmen kampları bir kapatma mekânı olmakla birlikte, oluşturulan çadır kentlerin niteliksel ve niceliksel boyutlarını, geri gönderme merkezlerindeki işleyişleri ve devamında yukarıda da bahsedilen “Kırık Cam Teorisi’ndeki” kırık camlardan birisi olma ihtimallerini ve deneyimlerini incelemek kent hakkı ve göç ilişkisine dair önemli köşe taşları oluşturmaktadır. Ek olarak, mesela son 10-15 yılda Ortadoğu ülkelerinden Avrupa’ya doğru akan göç hareketlerinin, Avrupa’daki aşırı sağ partilerin yükselişiyle ilişkisi de üzerine düşünülmesi ve incelenmesi gereken bir soru işareti olarak önümüzde durmaktadır.

Foucault’un deliliği tarif ederken kullandığı “toplumsal işlev bozukluğu” tabirini bugün göçmenler için kullanabiliyor olmak bilimsel olarak çok yanlış bir yere çıkmamaktadır. Çünkü Foucault’a göre dışlama ve kapatılmanın belirleyeni, tehlike mefhumu olarak kodlanmaktadır (Foucault, 2019: 12). Burada kastedilen tehlikenin siyasi düzen açısından tehlike olduğunun vurgusunu atlamamak gerekmektedir. Göçmenlerin, işgücüne katılmadan, kent meydanlarında, parklarda, bahçelerde var olmaları –esasinda onlar için zorunluluktur-, kentin düzenini bozdukları iddiasıyla karşı karşıya kalmaları için yeter bir nedeni oluşturmaktadır. Kentin düzenini, turistler için albenisini ve herkes için estetiği bozdukları iddia edilen göçmenler, çözüm olarak işgücüne katılarak fabrikalara, kent çeperlerine, göçmen kamplarına ve geri gönderme merkezlerine dışlanmakta veya kapatılmaktadır (Özmkas, 2021: 41).

Göçmenlerin, burjuva demokratik hukuk devleti ve düzeni içerisinde rahatsızlık veren, rahatsız edici niteliklerde değerlendirilmelerinin sebebi Agamben tarafından, modern devletin ve modern egemenliğin göçmenler sebebiyle krize girmesi olarak açıklanmaktadır. “İnsan ile vatandaş”, “doğum ile milliyet” ikilikleri arasındaki süreklilik hali göçmenler tarafından krize sokulmaktadır. Haklar bağlamında vatandaşlık örtüsünün dışında, hakların üzerini örten dışında bir yere konumlanarak, hakları cisimleştiren “gerçek insan” olma hali, çıplak hayatı gözler önüne serme niteliği göçmenlerin siyasal tanımlarını zorlaştırmaktadır. Hak mefhumunun, vatandaşlıkla olan bağıntısı, bugün uluslararası anlaşmaları, bildirgeleri ve kurumları (örneğin Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği gibi) başarısız ve hatta işlevsiz kılmaktadır. Bunun sebebi, uluslararası kurumların, sözleşmelerin, anlaşmaların ve devletlerin esasında kutsal ve elden alınamaz haklarla problemlerinin olmasından değil, hak mefhumu ile

vatandaşlık arasındaki bağıntıdan kaynaklanmaktadır. Agamben, Arendt'e verdiği atıfla, insan haklarının ulus devletle olan bağıntısının modern burjuva hukuk devletinin ulus devlet niteliğiyle kuşku alanına çekildiğinin altını çizmektedir (Agamben, 2020: 158-162).

Son kertede denilebilir ki kent hakkı, göçmenler için de bir talep ve yakarış olarak kendisini göstermektedir. Göç ettikten sonrasında nerede, nasıl ve hangi koşullarda yaşanacağı sorusu kadar, göçmenlerin göç ettiği yerde örneğin parklarla, karşılaşma mekânlarıyla, kent meydanlarıyla ilişkisi göçmenlerin kentle ilişkilerinin gösterenlerini oluşturmaktadır. Ayrıca, göç süreçlerini yaratan koşullar da kent hakkıyla incelenebilir. Örneğin, doğup büyüdüğü topraklarda savaş yüzünden göç etmek zorunda kalan göçmenlerin, gerisinde bırakmak zorunda olduğu her şey ve göç hareketinin en başı zaten bir hak gaspından, insana, kente, gündelik hayata, uzama, deneyim ve anılara dolayısıyla haklara saldırıdan kaynaklandığını söylemeyi mümkün kılmaktadır. Bu çalışma, özünde göç sonrasında göçmenlerin yalnızca asgari müştereklerde hayatta kalmalarını değil, gündelik hayatlarını, kent deneyimlerini, kente ve kent mekânlarına erişimlerine, imkânlardan ve haklardan yararlanma düzey ve biçimlerini ve bunların koşullarını incelemek üzerine bir noktada konumlanmaktadır. Çözümlerinin çok boyutlu araştırma ve tartışma süreçleriyle ortaya çıkacağını düşünmekle birlikte, göçün ve sonuçlarının çözümü belki de göçün çözüme kavuşması gereken bir sorun kabulünden vazgeçilmesinden geçmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENTSEL HAKLAR PERSPEKTİFİNDE GÖÇ YÖNETİŞİMİ: İSVEÇ ÖRNEĞİ

İsveç'in resmi kaynakları, Milattan Önce 8.000 ila 6.000 yılları arasına denk düşen bir tarihselliğe sahip olduğunu yazmaktadır. 1977 yılında İsveç parlamentosu tarafından tanınan Samiler'in yaklaşık 10.000 yıllık yerleşik hayatından söz edilmektedir. Viking Çağı olarak tarif edilen Milattan Sonra 800 ila 1050 yıllarındaki yağma ve ticaret faaliyetleri, Hristiyanlığın İsveç'e ulaşması ile sonuçlanmıştır. 11. yüzyıla kadar Hristiyanlığa geçmeye direnen İsveç, 16. Yüzyıla kadar çeşitli birlikler içerisinde yer almıştır. 1523 yılında Gustav Vasa'nın liderliği İsveç devletinin nüvelerini oluşturmaktaydı. Bu nüveler; Protestan Reformu, kilisenin millileşmesi, Vasa'nın mülklerinin müsadere edilmesi ve iktidarın kralda toplanması olarak sıralanmaktadır. Önemli ölçüde tarımsal bir ekonomiye sahip olan İsveç, ilerleyen dönemini çeşitli savaşlar ve kayıplarla geçirmekteydi. Öyle ki 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, yaşanan savaşların da etkisiyle İsveç nüfusunun %90'ı tarım ile geçinmek durumundaydı. 19. yüzyılın sonundan itibaren gelişmeye başlayan sanayi, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İsveç'i önde gelen Avrupa ülkelerinden biri haline getirmiştir. İşçi sınıfının oluşması ile birlikte 19. yüzyıl sonundan itibaren işçi hareketlerinin ve kadın hareketlerinin sahne olan İsveç, 1909'da erkeklere, 1921'de kadınlara genel oy hakkı vermiştir. 1917'de iktidara Sosyal Demokratlar gelmiştir ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1940 ve 1950'lerde refah devletinin temelleri atılmıştır. Burada bir tırnak açmak gerekmektedir; Sosyal Demokratlar İkinci Dünya Savaşı sırasında kendi önderliğinde dört demokratik siyasal parti ile bir koalisyon hükümeti kurarken komünistleri bu koalisyonun dışında tutmuştur. İsveç, 1920'de Milletler Cemiyeti, 1946'da Birleşmiş Milletler, 1995 yılında Avrupa Birliği, 2024 yılında da NATO üyesi olmuştur (Sweden Sverige, 2024). Anlatılan tüm bu tarih, İsveç için ayrıca göç tarihidir. Aşağıdaki bölümlerde 19. yüzyıl ortalarından itibaren yaşanan göç tarihi incelenecektir.

3.1. Hedef Ülke Olarak İsveç: İsveç Hakkında Bilgiler

Kuzey Avrupa'daki İskandinav Yarımadasının büyük bir bölümünü kaplayan İsveç, 449.964 kilometre karelik toprak üzerinde 10,5 milyon nüfusun yaşadığı bir ülkedir. 10,5 milyon nüfusunun %90'ını İsveçliler oluştururken, %1,3 Fin, %1,9 Suriyeli, %1,4 Iraklı, %1,2 Türk kökenli ve %4,2 diğer etnik kökenden insanlar oluşturmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2025). Bunun yanında İsveç'te beş resmi ulusal azınlık bulunmaktadır. İsveç yasaları, resmi ulusal azınlıkların dillerini ve kültürlerini korumaktadır. İsveç'teki ulusal azınlıklar; Yahudiler, Romanlar, Samiler, İsveç Finleri ve Tornediyalılar şeklinde sıralanmaktadır. Yahudiler, 17. yüzyılın sonuna doğru İsveç'e yerleşmeye başlamışlardır. 1870 yılında da medeni haklara sahip

olmuşlardır. Bugün İsveç, antisemitizmle mücadele için türlü destekler ve yardımlar yapmaya devam etmektedir. Roman halkı 16. yüzyıldan beri İsveç'te yaşamaktadır. Geçen bunca süreye rağmen Romanların hala ayrımcılığa uğradıkları görülmektedir. Romanların İsveçlilerle eşit fırsatlara erişmeleri için çalışmalar sürmektedir. Samiler, özünde resmi bir azınlıktan ziyade Finlandiya, Norveç ve Rusya'da yaşayan yerel bir halktır. 1950'lerden itibaren başlayan mücadeleleri sonucunda dört yılda bir özel seçimler düzenleyen kendi parlamentolarını elde etmişlerdir. İsveç Finleri, Fin kökenleriyle İsveç'te yaşayan İsveçlilerdir. İki kültüre, iki dile sahip olan İsveç Finlerinin bir parçası olmak kişilerin kendi öz seçimlerine bırakılmıştır. Tornedaliyalılar ise İsveç Finlandiya ayrılığı sırasında Torne Nehri ve Torne Vadisi boyunca yaşayan Tornedalianlar, uzun süre kendi dillerini kullanamasa da 2000 yılından bu yana Torne Vadisi bölgesindeki belediyelerde kendi dillerini kullanma hakkına sahip olmuştur. Söz konusu beş azınlık, 20.000-25.000 Yahudi, 50.000-100.000 Roman, 20.000-35.000 Sami, 400.000-700.000 İsveçli Fin ve 50.000 Tornedalianlar olmak üzere İsveç'teki toplam nüfusun yaklaşık yüzde onunu oluşturmaktadır (Sweden Sverige, 2025a).

İsveç, 21 bölge ve 290 yerel yönetime ayrılmıştır. Bölgeler sağlık hizmetleri ve bakım gibi görevleri denetlemekten sorumludur. Gelir vergisi koyma hakkına da sahiptirler. Yerel yönetimler ise konut, yol, su ve atık su işletmeleri, okullar, sosyal hizmet, kamu refahı ve acil durum gibi çok çeşitli hizmetlerden sorumludur. Yasal olarak temel hizmetlerden yükümlü olan yerel yönetimler de gelir vergisi alma hakkına sahiptirler ve bazı hizmetlerden ücret almaktadırlar (Sweden Sverige, 2024).

Şekil 1: İsveç Bölgeler Haritası

Şekil 3.1: İsveç Bölgeler Haritası

Kaynak: (Larson vd., 2025).

İsveç, 1917 yılından beri parlamenter demokrasiye sahip anayasal bir monarşiyle yönetilmektedir (Larson vd., 2025). İsveç'te kararlar parlamento tarafından alınmakta ve hükümet tarafından uygulanmaktadır. 349 üyesi bulunan İsveç parlamentosu birincil temsil alanını ifade etmektedir. İsveç'te parlamento genel seçimleri dört yılda bir Eylül ayının ikinci haftası pazar günü yapılmaktadır. Oy kullanma yaşı 18, siyasi partilerin parlamentoya girebilmesi için oy şartı %4 oy almasıdır. Bu bir baraj sistemidir. %4 ve üzeri oy alan siyasi partiler, seçimde aldıkları oy oranlarına göre parlamentoda koltuk sahibi olmaktadır (Sweden Sverige, 2024).

Parlamentonun oylarıyla seçilmek üzere parlamento sözcüsü tarafından bir başbakan önerilmektedir. Başbakan, hükümeti kurarken kabinedeki bakanları ve çeşitli bakanlıklardan sorumlu bakanları seçmektedir. Böyle hükümet oluşmaktadır ve bu hükümet, parlamento karşı sorumludur. Hükümet, parlamento kararlarını uygulayarak, yeni yasalar yaparak ve yasa değişiklikleri ile İsveç'i yönetmektedir. Bu bağlamda hükümet; yasa tasarılarını sunmak, kararları uygulamak, bütçe, harcama ve fonlarla ilgilenmek, AB'de İsveç'i temsil etme, anlaşmalar yapma ve yürütme faaliyetlerini yürütmektedir. Tarihsel olarak 1932-1976 yılları arasında Sosyal Demokratlar, yalnızca 109 günlük bir kesintiyle iktidar olmuş, 1976 yılında Merkez Partisi, İlmililer ve Liberal Parti koalisyonu ile yenilgiye uğratılmıştır. Ardından çeşitli koalisyonlar ve iktidarlara bugüne kadar gelen İsveç, 2022 yılından bu yana İlmili Parti, Hristiyan Demokratlar ve Liberal Parti koalisyonu ile yönetilmektedir. İsveç'in siyasal dönüşümleri ve değişen iktidarlara, göç politikalarının da bir ayağını oluşturmaktadır. Aşağıda İsveç göç tarihi ve göç yönetişimi incelenecek ve kentsel haklar bağlamında değerlendirilecektir.

3.1.1. İsveç'in Göç Tarihi

İsveç'in göç tarihi resmi kaynaklarda ve literatürde beş döneme ayrılmaktadır. Bu ayrımın esas amacı dönemsel değişkenleri, göç dinamiklerini ve göçmenleri tahlil etmede bir kolaylık sağlarken aynı zamanda da dönemsel veri setleri oluşturmada da kolaylık sağlamaktadır. Aşağıda sıralandığı şekilde dönemlere ayrıldığı görülen İsveç göç tarihi, çalışmanın bu bölümünde ayrı ayrı ele alınacaktır. Literatürde ve erişilen veri setlerinde İsveç, 1914 yılının öncesine kadar olan dönemde göç veren bir konumda yer almaktadır. 1851 ile 1910 arasındaki 59 senede 1 milyondan fazla kişi İsveç'ten göç etmiştir (SCB, 2013). 1914 ve sonrası dönemde değişen dinamikler, İsveç'in bürokratik sınırlamalar ve şartları ele almaya başladığı bir dönemi işaret etmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1945 ile birlikte göçmenler, İsveç devleti için bir ihtiyaç olarak tarif edilmiştir. 1972 yılına kadar olan bu dönem, 1972'den sonra kendisini emek gücü ihtiyacından talep edilen göçten sığınmacı göçüne doğru evrilmiştir. 1989 sonrasında hayata geçirilen yapısal değişiklikler ise İsveç'in AB (Avrupa Birliği) göç politikalarına benzeştiği bir dönemi ifade etmektedir (Sweden Sverige, 2025).

3.1.2. Göç Veren İsveç'ten Göç Alan İsveç'e

İsveç İstatistik Kurumu'nun (Statistics Sweden SCB) öncülü "Tabellverket" adlı kurum 1851 yılında pasaport kayıtlarına dayanarak dönemin göç hareketleri ile ilgili veri toplamaya başlamıştır (SCB, 2013). Bu kaynağın sunduğu verilere göre 1851 yılından itibaren 1855 yılına kadar dört senede toplam 11.148 kişinin ABD'ye (Amerika Birleşik Devletleri) göç ettiği görülmektedir. Ancak bu sayı aşağıdaki tablodan da görülmekle birlikte, 1851 ve 1910

arasında yaşanan göç hareketlerinin sadece başlangıcı olarak tarif edilmektedir. 1880’li yıllara gelindiğinde göç hareketlerinin zirveye ulaştığı, 1887 senesinde 50.786 kişinin ülkeyi terk ettiği ve bunların 46. 252’sinin ABD’ye göç ettiği görülmektedir. Veriler ışığında bu dönemde görülmektedir ki 1920’li yıllara kadar artarak devam eden göç hareketlerinin sonucunda toplamda 1.170.456 kişi İsveç sınırlarından göç etmiş ve bu göçmenlerin 948.823 tanesi hedef ülke olarak ABD’yi seçmişlerdir (SCB, 2013).

İsveç kaynaklarında “Büyük Göç” olarak tarif edilen bu dönemin nedenlerinin de resmi kurumların çalışmalarında incelendiği göz önüne çıkmaktadır. İsveç Enstitüsü tarafından hayata geçirilen ve sürdürülen “Sweden Sverige” kaynakları söz konusu dönemin nedenlerini 5 temel maddeyle açıklamaktadır. Buna göre 1851 ile 1910’a kadarki dönemde göç hareketleri;

- Maddi imkânsızlıklar / Yoksulluk
- Dini inançlar sebebiyle zulüm görme
- Geleceksizlik duygusu ve insanların önünü görememe durumu
- Siyasi baskı ve hak ve özgürlüklerin kısıtlanıyor olması
- Altın ateşi olarak tarif edilen macera duygusu / zenginleşme talebi olarak sıralanmaktadır (Sweden Sverige, 2025).

İsveç İstatistik Kurumu’nun verileri açıklamak için sunduğu bilgiler, İsveç’in göç tarihinin anlaşılmasına ışık tutmaktadır. Buna göre İsveç’in doğum oranı, 19. Yüzyılın ilk çeyreği hariç diğer tüm dönemlerinde (1825 ile 1900 yılları arasındaki 75 sene vurgulanmaktadır) her yıl düzenli bir şekilde artış göstermiştir. SCB’nin dikkat çektiği bir diğer nokta ise 1851-1855 yılları arasındaki 5 yıllık dönemde, nüfusunun çoğu kırsalda yaşayan İsveç’in o dönemde, salgın hastalıklarla (kolera, tifüs, çiçek hastalığı), iklim koşullarının elverişsizliği, kötü hava koşulları, hasatlardaki verimsizlik gibi nedenlerin göçü tetiklediği ifade edilmektedir (SCB, 2013).

1917 yılına gelindiğinde İsveç, devletin ve vatandaşların çıkarlarını koruması ilkesine uygun önlemler almak amacıyla göç kontrol sisteminin ilk adımlarını atmıştır. Bu sistemle ülkeye giriş çıkışların kontrol altına alınmasını amaçlayan bu sistemle vize şartları ve pasaport işlemleri için düzenlemelerin hayata geçtiği görülmektedir. 1927 yılına gelindiğinde Yabancılar Yasası’nın çıkarılmış olması, İsveç için kademeli bir yasalar bütünü ortaya koymasının ilk adımlarını oluşturmaktadır (Nielsen, 2016: 67).

Literatürde 1945 dönemine kadar ayrı bir dönem olarak ayrı incelenen bu yıllar, İkinci Dünya Savaşı yıllarıyla da kesişmektedir. Almanya iktidarındaki Naziler, Yahudi nüfus için büyük bir zulüm, işkence, sürgün, yerinden edilmeyi de beraber getirmişti. Ayrıca bu muamelelerin doğrudan muhatapları Yahudilerle sınırlı kalmamış, engelliler, LGBTİQ+

bireyler, çingeneler ve Alman ırkının kalıtsal sağlığını tehdit ettiği düşünülen tüm siviller, Nazi kamplarının muhatapları olmuş, işkenceye uğramış, denek olarak kullanılmış, zehirlenmiş, yakılarak katledilmiş ve vurularak öldürülmüşlerdi (Yılmaz, 2021: 2).

İkinci Dünya Savaşı öncesinde Yahudiler, her ne kadar İsveç'e sığınmak adına başvuru yapmış da olsalar, dönemin İsveç'i bu başvuruların çok az bir kısmına olumlu bir yanıt vermiştir. Söz konusu dönemde İsveç'te egemen olan ırkçılık ve ayrımcılık dalgası, bu taleplerin reddedilmesinde rol oynamıştır. Ayrıca söz konusu göç dalgasına geliştirilen reddetme hali, İsveç'in Nazi Almanya'sıyla karşı karşıya gelmek istememesinden kaynaklanmaktaydı. Savaş esnasında da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ve yine Nazilerin saldırılarından ötürü, komşu ülkelerden binlerce insan İsveç'e sığınma talep etti. Tarihler 1939'u gösterirken Finli çocuklar tahliye edilmek zorunda kalmış ve bu tahliyenin adresi İsveç olmuştur. Savaşın sonlarına doğru gelindiğinde, 30.000 Estonya, 5.000 Letonya ve Nazi kamplarından kurtulan 30.000 kişi ile yaklaşık olarak toplam 65.000 kişi İsveç'e sığınmış durumdaydı (Westin, 2006). Başta sığınmacılara gönüllü olmayan İsveç, gelen sığınmacıların ihtiyaç duyulan iş gücünü karşıladığını fark etmişti. Gelen göç dalgası ile birlikte binlerce İsveçli'nin yerine daha ağır ve Press'in çalışmasında tarif ettiği pis işlerde (Press, 2022: 17-19) çalışacak göçmenler gelmiş ve ihtiyaç duyulan boşluğu doldurmuşlardı. Tarım, hayvancılık, ağır sanayi, fabrika ve ormanlar göçmen işçilerle işlemekteydi (Kaplan, 2022: 6).

1950 yılı İsveç için göç politikalarında liberal dönemin başlangıcı olarak tarif edilmektedir. İsveç, emek gücü arayışlarına hız verdiği bu yıllarda, işçi göçlerini talep etmiş, kendisine çekmiş ve yasal düzenlemelerle bürokratik iş yükünü azaltarak, teşvik edici ve görece daha kolay düzenlemelere sahip olmuştur (Rahmani, 2024: 47). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sanayisini geliştirmiş, şirketlerde ve fabrikalarda iş gücü açığı kendisini iyice belli etmiş ve şirketler işçi arayışları için yabancı/göçmen işçi arayışı içine girmiştir. Bu arayış ve ekonomik atılım hali İsveç'e göçü neredeyse serbest bir niteliğe kavuşturmuştur. Veriler ve kayıtlar incelendiğinde, göç politikasındaki gevşeme ve esneme durumu söz konusu tarihlerdeki göçü tek başına açıklamamaktadır. Çünkü aynı dönemde, doğrudan İsveçli şirketler, 20.000'i Yunanistan ve 60.000'i Yugoslavya olmak üzere farklı ülkelere işçi talebinde bulunmuştur. Bunun yanında 550.000 kişi Finlandiyalı'nın İsveç'e göç ettiği görülmektedir (Kaplan, 2022: 7). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından geçen yaklaşık yirmi yıllık bir zaman diliminde kayıtlar incelendiğinde İsveç'in Finlandiya, İtalya, Yunanistan, Yugoslavya, Balkan ülkeleri ve Türkiye'den gelen işçilerin dönemin göçmenlerini oluşturduğu görülmektedir (Sweden Sverige, 2025). Burada hatırlatmak adına altını çizmenin faydalı olduğu bir olgu bulunmaktadır. Verilerin de gösterdiği üzere İsveçli şirketlerin emek gücü

talebiyle dışardan işçi göçünü istemesi ve bu istek üzerine yüz binlerce kişinin İsveç'e alınmış olması, sermaye ve sermayenin ihtiyaç ve talepleriyle devlet politikalarının belirlenmesi önemli bir gösteren olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bu gösteren, insan hakları, hukuk ve devletlerin göç yönetiminde uyguladığı politikaların, birinci bölümde özetlemiş olduğumuz kavramsal tartışmalarla ilişkisinin önemini öne çıkaran bir gösteren olduğu söylenebilmektedir.

3.1.3. İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra İsveç Göç Hareketleri

İsveç 1950 ile 1970 yılları arasında Almanya veya İsviçre gibi başka Avrupa ülkelerinde örnekleri görüldüğü üzere bir işçi programları kurarak emek gücünü karşılamamıştır. Aksine İsveç'in, kalıcı göç programlarıyla, talep ettiği göçmenleri sadece işçi olarak bir süre çalıştırmayı hedeflemekten ziyade gelecekteki vatandaşları olarak tarif ettiği görülmektedir (Agafoshin ve Gorokhov, 2020: 6). Bu dönemde her ne kadar serbestçe göç ediliyor olsa da ve piyasa bu göç hareketlerini doğrudan talep etse de İsveç hükümeti LO (İsveç Sendika Konfederasyonu) ile bir iş birliği yaparak esasen bir düzenlemenin de içine girdiği görülmektedir. Bu iş birliğine düzenleme denebilmesinin sebebi, yabancı işçi alımları sadece LO'nun izniyle mümkün olmasından kaynaklanmaktadır ve LO talep etmediği veya da izin vermediği müddetçe yabancı işçi alımı yapmak mümkün olmamaktadır. LO'nun buradaki önemli rolü, ucuz emek göçünün engellenmesi ve önüne geçilmesi olarak tarif edilebilir. Çünkü LO, İsveç hükümeti yabancı işçilerin, İsveçli işçilerle aynı ücretlere çalışması ve aynı haklardan yararlanması adına bir anlaşma yapmıştır (Westin, 2006). Ayrıca henüz 1960lı yıllar olmasına rağmen LO'nun bu rolünün bir yönetim örneğini de oluşturduğunu söylemekte fayda bulunmaktadır. Bu tarihlerde önce göçün talep edilmesi ve ardından gelen göç dalgasının kontrol altına alınamaması ve gelen göçmenlerin dil problemleri, uyum sağlamalarında yetersiz altyapının olması, eğitim ve adaptasyonlarındaki eksiklikler ve ön görülmeyen başkaca siyasal ve sosyal ayrıca da ekonomik sorunların doğmasına da sebep olmuştur. Bu bağlamda başka bir çözüm olarak, iş gücünün İsveçli ve göçle gelen erkeklerle karşılanmasının yanında, nüfusun yarısını oluşturan kadınların da iş gücüne dâhil edilmesi de gündeme gelmiştir. Söz konusu gelişme, İsveç için toplumsal cinsiyet politikalarının doğmasında ve tarihsel olarak gelişmesinde başat bir nüve olarak karşımıza çıkmaktadır (Akarçay, 2019b: 6). Fakat bu konu özelinde kadınların sürece dahli ve mücadeleleri ayrıca ve özel olarak incelenmesi gereken bir olgudur. Kadınlara verilen hakların ekonomik gerekçelerle açıklanması yeterli bir bilimsel açıklama olmayacağının notunu düşmek gerekir.

Söz konusu emek gücü talebi ve bu talebe göre düzenlenen göç yönetimi, talep dışı göçün de İsveç'e doğru akmasına neden olmuştur. 1960lı yılların sonuna gelindiğinde İsveç hükümeti, artan göç dalgasının ücretlerde düşüşe neden olduğuna dair eleştirilerin hedefi

olmuştur. Bunun üzerine harekete geçen İsveç hükümeti, göçü kısıtlayıcı yeni düzenlemeler için adım atmaya başlamıştır. Bu minvalde serbest göç politikasının sonunun da böylece geldiği söylenebilmektedir. Tüm bu süreçlerin içerisinde 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 Protokolü de imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. İskandinav ülkelerinin dışındaki ülkeler için, göçten önce başvuru yapma, iş ve ikamet ayarlama gibi yükümlülükler getirilmesi, 1950'den itibaren başlayıp, 1960'ların başında zirveye ulaşan göç hareketlerinin, önüne geçilmesinde büyük adımlar olarak atılmıştır. Bu durum İsveç için emek göçünden, sığınmacı göçüne doğru evrim olarak da tarif edilebilmektedir (Nordling, 2017: 45-56).

1960'lı yıllar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişmelerin tersi olarak sonlanırken, yine de bu tarih aralığında imzalanmış olan 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 Protokolü, İsveç'i mültecilerden arındırma politikalarının hedeflendiği gibi işlememesine sebep olmuştur (Shakra ve Szalanska, 2020: 18). 1972 yılına gelindiğinde vatandaşlıktan çıkarılarak yerinden edilen Ugandalı Asyalılar Avrupa ülkelerine, Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Kanada'ya yerleştirilmek zorunda kalmıştır. Bu insanların 1000'i İsveç'e yerleştirilmiştir. Ardından 1973 yılından 5.000 mülteci ve 1973 ile 1989 yılları arasında 18.000 Şilili İsveç'e göç etmiştir. Güney Amerika ülkelerinden (Arjantin, Bolivya, Brezilya, Uruguay ve Peru) aynı tarihler aralığında 6.000 kişinin yine İsveç'e göç ettiği görülmektedir (Westin, 2006).

İsveç, özellikle 1970 ve 1990 arasında ama sonrasında da Ortadoğu ülkelerinden kaçan göçmenlerin adreslerinden bir tanesi olmasıyla öne çıkmaya devam edecektir. Özellikler İran ve Irak menşeli göçmenler savaşın bir sonucu olarak kendi ülkelerindeki hükümet politikaları sebebiyle ülkelerini terk etmek durumunda kalmışlardır. Kürtler de bu göçmenlerin bir parçası olarak konumlanmaktadır. Verilere göre 1980 ile 1990 arasında İran menşeli 27.000, Irak menşeli de 7.000 kişinin İsveç'e göç ettiği görülmektedir (Sweden Sverige, 2025). Fakat bu insanlar, hükümet tarafından mülteci olarak tanımlanmadı. Sığınma hakkı verilen bu insanlar, uluslararası sözleşmelerinde kendilerine verilen haklarından yararlanamadılar. Bu durum, uluslararası sözleşmelerin yorumlarının esasında hükümet tarafından "gerekli" durum söz konusu olduğunda değiştirilip eğilip bükülebildiğinin bir göstereni olarak karşımıza çıkmaktadır (Westin, 2006). Çalışmanın birinci bölümünde tartıştığımız hak mefhumu ve hukuk tartışmalarının böylesi boşluklar için ne anlamlara geldiği de uzamda karşılaşılan bu tip örneklerle kendisini göstermektedir.

Görülmektedir ki İsveç, 1972'de her ne kadar işçi göçünü önlemek adına İskandinav ülkeleriyle sınırlamak istemiş ve gelen göç sayısında önemli bir düşüş yaşanmış olsa da aile bütünleşmesi sebebiyle göç her yıl artarak devam etti (Sweden Sverige, 2025). Göçteki bu artış,

İsveç hükümetinin göçü daha sıkı bir şekilde yönetebilmek ve kontrol altına almak adına 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni tam anlamıyla uygulama kararı almasını ve böylece insani gerekçelerin artık geçersiz bir hale gelmesi anlamına gelecekti. 1989'da alınan bu karar İsveç göç tarihinde yeni bir dönemin geldiği anlamına gelmektedir (Westin, 2006).

Fakat 1989 yılı, bu yıl çıkarılmış olan Sweden Alien Act (İsveç Yabancılar Yasası) ile kendini öne çıkaran bir milat olarak da tarif edilmeyi hak etmektedir (Bevelander, 2004: 10). Söz konusu yasa, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne bağlılık hedefi için önemli bir anlam taşımaktadır. Buna göre İsveç, başvuru süreçlerinde esneklik, göçmenlere vatandaşlarla aynı statü ve hakların teslimi, çalışma izni zorunluluğu olmaması gibi esnek hükümleri söz konusu yasayla yürürlüğe koymuştur. Göç verileri de incelendiğinde bu yıldan itibaren çokça göçmenin, yine İsveç'e başvuruda bulunduğu, sığındığı ve kabul edildiği görülmektedir (Migrationsverket, 2025a). 1989 yılında çıkan İsveç Yabancılar Yasası ile gelen bu dönüşüm, İsveç'in göçmenler için ilk tercihlerinden biri halinde olma halini devam ettirmiştir.

İsveç Yabancılar Yasası'nın çıkışı, SSCB'nin dağılışı ile kesişen yılları içermektedir. Bundan ötürü yasanın çıkışın takip eden dört senede 1993 yılına kadar 208.700 kişi İsveç tarafından kabul edilmiştir. Bosna Hersek ve Kosova'da ortaya çıkan savaş ve çatışma ortamının ardından söz konusu bu yıllarda 115.900 Yugoslavyalı ve 43.000 Orta Doğulu söz konusu bu göç dalgasında öne çıkan göçmenleri oluşturmaktadır. 1993 yılında göçün yoğunluğunda yaşanan bu artış İsveç hükümetini önlem almaya itmiş olsa da Eski Yugoslavya için getirilen vize şartına rağmen Balkanlardan gelen 50.000 kişi İsveç'e kabul edilmiştir. Vize şartı getirilmesine rağmen bu kadar insanın kabul edilmesinde İsveç içerisindeki kamuoyunun önemli bir payı ve etkisi vardır (Westin, 2006). İsveç'in göç tarihini incelerken, her ne kadar liberal ve serbest bir göç yönetimiyle karşı karşıya kalıyor olsak da hukuki boşlukların ve hak gasplarının altını çizmiştik. 1993 yılında toplumsal baskı ve kamuoyu farkındalığı ile savaş ve çatışma ortamından kaçan göçmenlerin İsveç'e kabul edilmesinin de aslında göç hususunda vatandaşların etkisinin ne denli olduğu ve buradan hareketle yönetim kavramının da önemi öne çıkmaktadır.

3.1.4. 2000'li Yıllar

2000'li yıllarla beraber Dünya, yeni savaşların, bölgesel çatışmaların ve dolayısıyla da yerinden edilme ve göç hareketlerinin sürdüğü bir gezegen olmaya devam etmiştir. 2003 yılına gelindiğinde Irak İşgali, Iraklıların ülkelerini terk etmelerinin yeni nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan bu göç hareketinden İsveç de payına düşeni almıştır. Resmi verilere göre Avrupa kıtasına göç eden Irak menşeli göçmenlerin yüzde beşi İsveç tarafından kabul edilmiştir (Sweden Sverige, 2025). İsveç 2006 yılında göç yönetiminde bir değişikliğe gitmiştir. Buna

göre İsveç'e yapılan göç başvurular, İsveç Göçmen Bürosu incelemelerinin ardından başvuru, gerekli görüldüğü durumlarda Göç Mahkemesi'ne gönderilecek ve burada da bir temyiz ihtiyacı doğarsa dosya, Göçmen Temyiz Mahkemesi tarafından görülecektir (Nordling, 2017: 45-46). Devamında 2008 yılına gelindiğinde İsveç, iş gücü ihtiyacı ve emek göçü talebini yeniden gündeme taşımış ve bu bağlamda 2010 yılında İsveç Kamu İstihdam Servisi (Arbetsförmedlingen) kurulmuştur. İsveç Kamu İstihdam Servisinin, işveren ile iş arayanları bir araya getirmek ve uzun vadede istihdamı artırmak gibi hedefleri bulunmaktadır. Bu bağlamda yeni gelmiş ve oturum iznine sahip olan göçmenlerin, kurumdan yararlanma, programlardan ve haklardan yararlanma gibi haklara sahipken, aynı zaman İsveç Kamu İstihdam Servisi politikaları gereğince işverenler de ücret sübvansiyonları gibi ekonomik desteklerden yararlanmaktadır (Lagen, 2007). 2010 sonrası dönem İsveç için göç hareketlerini yönetmek kadar göçmenleri ülkeye uyumlarının ve entegre olmalarının da sağlanması amacı güdülen dönem olarak karşımıza çıkmaktadır (Efe, 2023: 76).

2010'lu yıllar İsveç'e göçün artarak devam ettiği yıllar olarak görülmektedir. Örneğin 2014 yılına gelindiğinde Suriyeliler İsveç'te bulunan göçmenlerin yüzde yirmisini oluşturmaktaydı. Bunun sebebi, aynı dönemde Suriye'de başlayan iç karışıklık ve çatışma ortamıyken aynı zamanda bahsi geçen dönemde başvuruda bulunan Suriye menşeli göçmenlerin hepsine kabul kararı verilmiş olmasıdır (Sweden Sverige, 2025). Bu durum İsveç'in ılımlı göç politikasının ve insani gerekçelere dayanarak göçmen kabul edilmesi halinin devam ettiğinin de bir göstereni olarak karşımıza çıkmaktadır. 2015 yılına kadar yaşanan göç artışı aynı zamanda İsveç içinde entegrasyon tartışmalarını da gündeme taşımıştır. 2013 yılında Stocholm kentindeki bazı banliyölerde göçmenlerin protestolara katılmış olması ve sokaklarda gözle görülen çoğunu Romanya ve Bulgaristan menşeli göçmenlerin oluşturduğu dilenci sayısındaki artış bu tartışmaların temelini oluşturmaktadır (Kaplan, 2022: 9). Bu tartışmaların ortaya çıkışı, özelde birinci bölümde bahsi geçen kırık cam teorisini genelde ise mekân ve biyopolitik bağıntısı üzerine yürütülen tartışmalarını da tekrar akıllara getirmektedir.

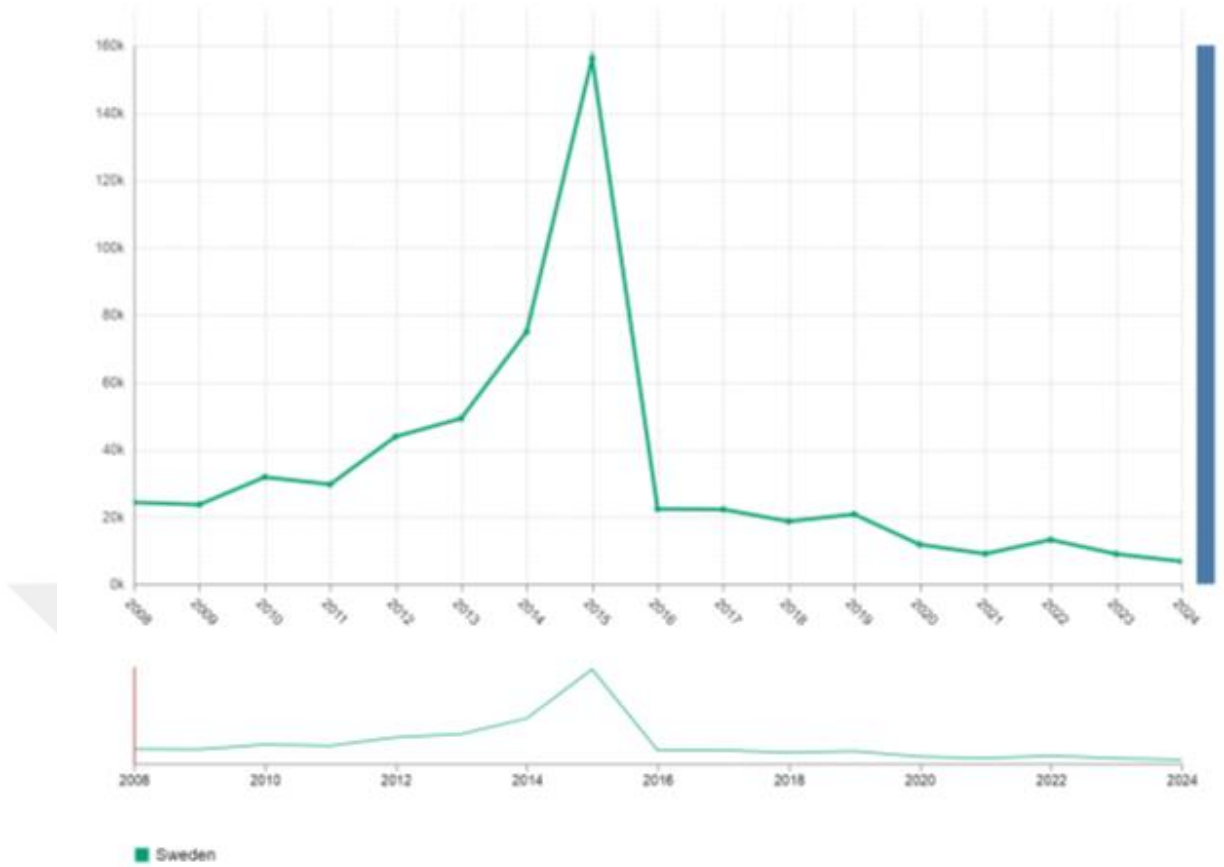
Aşağıda görülmekte olan Grafik 1'de de fark edilmektedir ki 2015 yılı İsveç'in göç tarihinde önemli bir yılı ifade etmektedir. Grafikte bulunan verilere 2008 yılından itibaren 2015 yılına kadar düzenli olarak bir artış görülmektedir. Bu artış 2015 yılında zirve noktaya ulaştıktan sonra 2016 yılında da ani bir düşüş yaşamış ve bu düşüş düzenli olarak devam etmiştir. Verilere göre 2013 yılında 54.000 göçmen İsveç'e göç etmiştir. Grafik 1'de görülen veriler de 2013 yılında yapılan sığınma başvurularının hepsinin kabul edildiğini kanıtlamaktadır. 2015 yılında başvuru sayısı 162.877'ye ulaşmıştır. Bu başvuruların 34.765

tanesi kabul edilmiş ve başvurusu kabul edilen göçmenler İsveç tarafından uluslararası koruma altına alınmıştır (Migrationsverket, 2025b).

3.1.5. 2015 Göç Krizinden Günümüze İsveç Göç Verileri

2015 yılında gerçekleşen bu olağanüstü başvuru süreci İsveç'in, kişi başı milli gelire oranla en çok göçmen kabul eden ülke olmasına neden olmuştur. Bu yoğunluğun da doğurduğu bazı sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Sığınma başvuru kabul süresinin yüzde 56 oranında uzamasına sebep olmuştur. Bu orana göre 140 olan başvuru kabul süresi, söz konusu gelişmelerle birlikte 250 güne kadar uzamıştır. 2015 yılında Avrupa'ya gelen refakatsiz çocukların yüzde otuzundan fazlası İsveç'e başvuruda bulunmuştur. Bu durum İsveç için yeni bir çözümsüz konu anlamına gelmiştir. Yapılan araştırmalar, refakatsiz çocukların aileleri tarafından bilinçli bir şekilde başvuru yaptırıldığını ve bu durumdan İsveç'e göç etmek için faydalandıklarını göstermektedir. Bu durumun tespitinden sonra, yaşını küçük göstermeye çalışan refakatsiz çocukları tespit etmek amacıyla Ulusal Sağlık Kurulu tarafından muayene sürecinden geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Nisan 2016'ya tekabül eden bu karar, Grafik 1'de görülen büyük düşüşünde kaynaklarından birini oluşturmaktadır (Kılıç, 2017: 15-16).

İsveç hükümeti, bu karar dışında genel olarak bir sıkılaşma sürecine girişmiştir. Başta sığınmacı kabulü ve aile birleşmesi programı olmak üzere, göç yönetiminde kullanılan bürokratik işlemlerin, işleyiş biçimi ve koşullarında bir dizi düzenleme ve değişimleri hayata geçirmiştir. Bu değişimler bağlamında İsveç Göçmen Bürosu (Migrationsverket), sığınma süresinin ayarlanması, yeni kapatma ve gözaltı merkezleri için alan oluşturulması ve memurların yurtdışında görevleri hakkında düzenlemeler olmak üzere bu üç görevi üstlenmiştir. İsveç'e göç eden her göçmen kalıcı ikamet uygulamasının dışında tutularak geçici statü ile tanınmıştır (Kaplan, 2022: 10). 2015 ve 2016 tarihlerinde hükümet tarafından hayata geçirilen bu düzenlemeler ve değişiklikler, sığınma başvuru sayısında bir sene içerisinde yaklaşık 8 kat düşüşe neden olmuştur. Bu düşüş Grafik 1'de gösterilmektedir. Bu grafikte 2008 yılından 2024 yılına kadar olan zaman aralığında İsveç'e tüm yaşlardan, cinsiyetlerden ve ülkelerden yapılan sığınma başvurularının yıllara göre hareketleri görülmektedir.

Grafik 3.1: İsveç Göç Grafiği

İsveç'e Sığınma Başvurusunda Bulunanların Yıllara Göre Toplu Verileri

Kaynak: (EUROSTAT, 2025a).

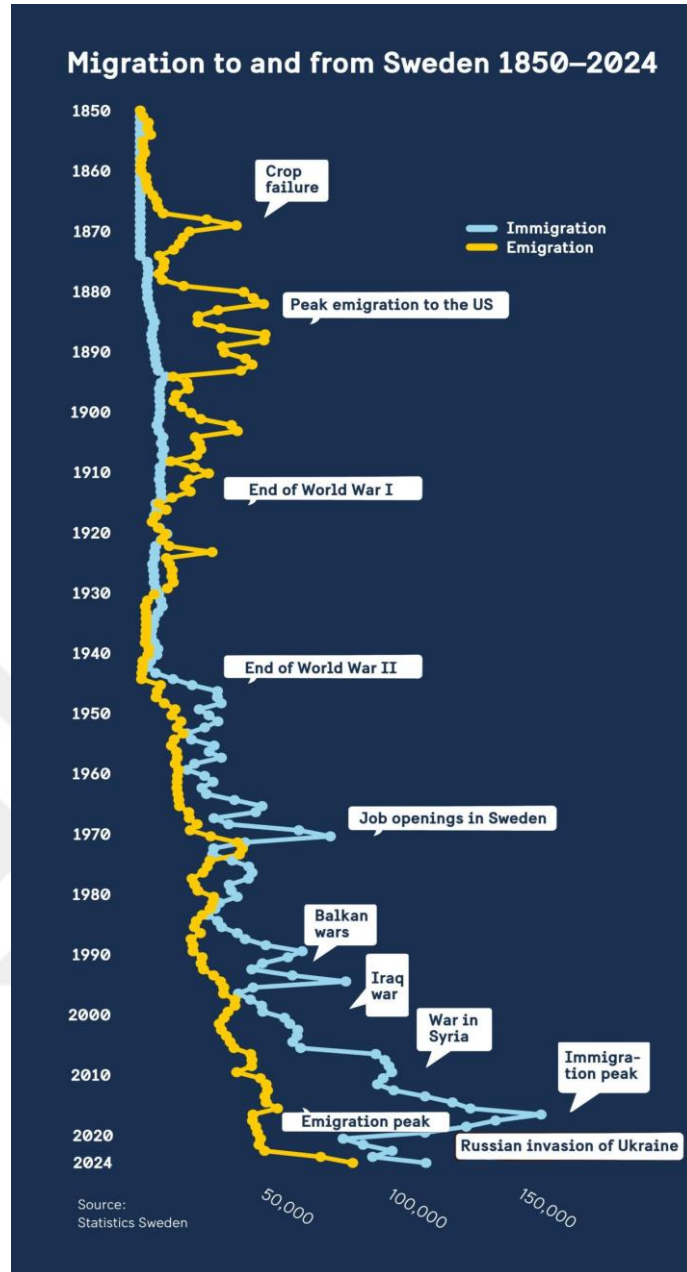
2015 yılından sonra uygulanan sınır kontrollerinde sıkılaşma, İsveç'e girişlerde geçerli bir belge talebi (kimlik, pasaport vd.) ve bu belge olmadan geçmenin zorlaştırılması alınan önlemlerden bazılarını oluşturmaktadır. Sığınmacılara verilen oturma izni ve aile birleşmesi gibi haklar da sınırlandırılıp erişimleri zorlaştırılmıştır. Böylece İsveç, refakatsiz çocukların da artışının önüne geçmeyi hedeflemiştir. Devamında İsveç, 2018 yılında Küresel Göç Sözleşmesinin imzacısı olmuştur (Sweden Sverige, 2025). Bu yıllarda oldukça kalabalık olan göçmenlerin sorumluluklarının, Küresel Göç Sözleşmesi ile imzacı diğer BM üyeleri arasında paylaşılması hedeflenmektedir. Hukuksal bir bağlayıcılığı olmayan bu sözleşme, egemenlik, ayrımcılıkla mücadele, insan haklarına bağlılık ve sorumlulukların paylaşılması gibi değerler üzerine kurulmuştur. Göç olgusunun faydalarını iyileştirme ve öne çıkarma gibi bir hedefi içerisinde barındırırken, göç ile birlikte ortaya çıkan problemler, riskler ve zorlukların da önüne geçilmesini hedeflemektedir. Yerel, bölgesel ve uluslararası göç çeşitlerini daha iyi yönetme ve koordine etme amacıyla toplam 23 hedef belirleyen bu sözleşmenin hedefleri şu şekilde sıralanmaktadır;

1. Veriler ışığında politika belirlenmesi
2. İnsanları göçe zorlayan nedenlerin azaltılması.
3. Göç süreçlerinin her aşamasına dair bilgi.
4. Göçmenlerin yasal belgelere sahipliği.
5. İnsan kaçakçılığının önüne geçilmesi adına düzenli göç yollarının sayısının artırılması.
6. İşe girme süreçlerinin adil yürütülmesi.
7. Göçmenlerin güvenliklerinin artırılması.
8. Arama kurtarma çalışmaları için uluslararası koordinasyon.
9. İnsan kaçakçılığının önlenmesi için aktif mücadele edilmesi.
10. Göçmenleri korumak için insan kaçakçılığı ile mücadele edilmesi.
11. Sınır güvenliği.
12. Göçe dair açık ve belirli olan politika ve prosedürlerin sağlanması.
13. Göçmenlerin tutuklanmalarının son çare olması.
14. Göç sürecinde konsoloslukların etkin iş birliği içinde olması.
15. Göçmenlerin temel hak ve hizmetlere doğrudan erişiminin sağlanması.
16. Göçmenlerin desteklenebileceği destek ve uyum politikalarının hayata geçirilmesi.
17. Ayrımcılıkla mücadele.
18. Göçmenlerin becerilerini ortaya çıkaracak eğitim ve desteğin sağlanması.
19. Göçmenlerin kalkınmaya katılımı ve sürdürülebilirlik.
20. Göçmenlerin finansal kapsayıcılık içinde güvenli ve ucuz bir şekilde para transferi yapabilmelerinin sağlanması.
21. Geri dönme kararı veren göçmenin dönüş yolunda güvenliğinin ve onurunun korunmasının garanti altına alınması. Ayrıca geri dönen göçmenin geri kabul süreçlerinde desteklenmesi için iş birliklerinin yapılması.
22. Göçmenlerin sosyal güvenlik haklarının taşınabilirliğinin sağlanması.
23. Göçün düzenli ve sistematik bir işleyiş içinde gerçekleşebilmesi için uluslararası iş birliklerinin ve ortaklıkların kurulması.

Yukarda sayılan bu 23 madde Küresel Göç Sözleşmesi tarafından belirlenmiş ve göç olgusunu düzenlemek ve çerçevesini belirlemek gibi niyetlerle hayata geçirilmiştir (UN, 2017). 2016 yılında alınan geçici göç yönetim kararları, 2021 yılında Yabancılar Yasasında yapılan değişikliklerle geçicilik kavramı öne çıkarılmıştır. Bu düzenlemeye göre oturma izinlerinde kalıcı başvuruların başvuru süreçleri zorlaştırılmış ve kimlerin faydalanabileceğine dair daraltmaya gidilmiştir (Migrationsverket, 2025a).

2014 yılında Kırım üzerinden çıkan ve 2022 Şubat ayında Ukrayna'nın bazı bölgelerine başlatılan askeri operasyonlarla savaş niteliği kazanan Rusya Ukrayna Savaşı, Avrupa ülkeleri için de yeni bir göç anlamına gelmiştir. Ukrayna'dan Avrupa'ya doğru başlayan kitlesel göç hareketleri nedeniyle AB'nin hızlıca bir tepkiyle geçici koruma statüsüyle Ukraynalı göçmenleri koruma altına alma kararı almış ve hayata geçirmiştir (Işığışok ve Kariman, 2022: 3-4). 4 Mart 2022'de hayata geçirilen Ukraynalılara geçici koruma statüsü kararı, 25 Haziran 2024 tarihinde 4 Mart 2026'ya kadar uzatılmıştır. Avrupa Konseyi, geçici koruma statüsünü, toplu girişlerden dolayı yaşanacak bürokratik aksamaların önüne geçmek için uyguladığını söylemektedir (EUROSTAT, 2025a). En güncel verilere göre 31 Ocak 2025 tarihi itibarıyla yaklaşık 4,3 milyon Ukrayna menşeli göçmen, AB tarafından geçici koruma altına alınmıştır. AB'ye gelen göçmenlerin İsveç'e yerleşme sayıları tarihleriyle birlikte 2022 yılında 47.390, 2023 yılında 10.914, 2024 yılında 10.840, 2025 Ocak ayında ise 615 kişi olarak görülmektedir. Bu göçmenlerin, 2022 yılında 785, 2023 yılında 150, 2024 yılında 210 ve 2025 Ocak ayında 20 olmak üzere toplam 1.160'ı refakatsiz çocuklardan oluşmaktadır (EUROSTAT, 2025a).

Göç tarihinden görülebileceği üzere, İsveç'in göç politikaları tarihsel süreç içerisinde entegrasyon ve uyum politikalarına dönüşmüştür. Bir sonraki bölümde göç yönetiminin entegrasyon ve uyum için hayata geçirilen politikaları, paydaşları ve dolayısıyla da yönetim bağlamındaki değerlendirmeleri incelenecektir. Çalışmanın bu bölümünde ele alınan İsveç'in göç tarihinin tarihsel değişimlerini daha iyi anlamak ve sayısal verilere erişmek için aşağıda bulunan grafik incelenebilir.

Grafik 2: İsveç'e ve İsveç'ten Göç 1850-2024

Kaynak: (Sweden Sverige, 2025).

3.2. İsveç'in Göç Politikaları, Yönetişimi ve Yönetişim Aktörlerinin Rollerini

3.2.1. Devlet Kurumları ve Yerel Yönetimler

1970'li yıllardan itibaren sıralı hükümetler tarafından uyum ve entegrasyon stratejisi ve politikalarına kafa yoran İsveç'in göç tarihini ve tarihsel olarak gelişmeleri incelediğimiz gibi, uyum ve entegrasyon politikalarının da tarihsel ilerlemelerini incelemek, İsveç'in göç mefhumuyla ilişkisini, yönetim ve yönetim hamlelerini kavramak için elzem bir noktada konumlanmaktadır. 2007 yılında hükümet tarafından kurulan Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı ve 2008 yılında yapılan entegrasyon politikalarındaki değişiklik ve "Empowerment Against Exclusion" (2008 İsveç Hükümeti Entegrasyon Stratejisi) isimli stratejik plan, İsveç'in

uyum politikalarında önemli bir yer işgal etmektedir. Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı, hazırladığı iki önemli belgede entegrasyon politikalarının sonucunda ortaya çıktığı gözlenen sorunları tespit etmiş ve bunlara dair çözüm önerileri sunmuştur. Belgelerden ilki, “Government Reform to Speed Up the Introduction of New Arrivals in Sweden, 2009” isimli uyum politikalarının hızlandırılmasına dair hazırlanan reform paketidir. Diğer belge ise “Swedish Integration Policy, 20009” isimli yeni reform paketi olarak karşımıza çıkmaktadır (Akarçay, 2019a: 5-6). İsveç Entegrasyon Komitesi ve yerel yönetimler ortaklığında yeni gelen göç başvurularının hızlı yönetimi, göçmenlerin uyumu, topluma ve gündelik hayata karışması, iş bulma ve çalışma hayatında kolaylıklar, girişimde bulunabilme imkânlarının sağlanması, dil eğitimlerinin niteliklerinin artırılması, eğitimde nitelik artışı ve eşitlikçi eğitim imkânlarının yaratılması, göçmenlerin ayrımcılığa uğramamaları için politikalar geliştirmiştir. Fakat bu düzenlemeler, istenilen ve öngörülen biçimde sonuç doğurmamıştır. Bu olumsuz durumun başlıca sebepleri şu şekilde sıralanmaktadır;

- Yerel yönetimlerin ekonomik çıkarıcılık gibi bazı davranışları entegrasyon sürecini basit bir forma indirgemıştır.
- Göçmenlere yönelik dil ve mesleki eğitimler, istenilen sonuçları yaratmamıştır.
- Bazı yerel yönetimlerin dil ve mesleki eğitimleri tamamen sivil toplum örgütlerine bırakması, verimsiz eğitim süreçlerini doğurmuştur.
- Yürütülen konut politikaları, göçmenleri kent çeperleri ve banliyölere itmiştir.
- Karşılama merkezlerinin konumları, işgücü katılımını ve toplumsal entegrasyonun gerçekleşmesini zorlaştıran bir etken olmuştur (Akarçay, 2021: 8).

2008 İsveç Hükümeti Entegrasyon Stratejisi, metnin son bölümünde yabancılar için dışlanmaya karşı reformları, işgücünü, eğitimi ve ekonomi alanlarında hedeflenen reformları ve politikaları ele almaktadır. Strateji, İsveç’in ayırdığı bütçeye ek kaynaklar önererek tamamlayıcı bazı ekonomik önlemler önermektedir. Göç ile gelmiş olan insan sermayesinin, işgücüne girişi ve buralarda daha nitelikli değerlendirilmeleri hedeflenmektedir. Göçmenlerin yatırım aracı olarak değerlendirildiği bu hedefle, yüksek istihdam ve gelir seviyesi ile toplumsal fayda ve kazançlar hedeflenmektedir (European Commission, 2008).

Stratejiye göre hükümet, koruma ihtiyacı olan göçmenlerin kabul sayısının yüksek olduğu yerel yönetimlerden daha az kabul sayısı olan fakat iş imkânlarının iyi olduğu belediyelere taşınmasını önermektedir. Kişinin ikamet adresini seçme özgürlüğünü korumak şartıyla, ona daha fazla seçeneğin sunulabildiği bir yöntem hedeflenmektedir (European Commission, 2008).

Sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler alanlarında göçmenlerin ihtiyaçlarına dönük tamamlayıcı hizmet ve eğitimlerin genişletilmesi hedeflenmektedir. Hükümet, ırkçılık, ayrımcılık, dışlama, ötekileştirme veya benzeri bir hoşgörü kuralları dışında davranışa karşı önleme ve karşı koyma politikaları ve düzenlemeleri de getirmiştir. Söz konusu olgularla mücadele etmek, önüne geçmek ve önlemek adına kamu harcamalarını güçlendirmeyi önermektedir (European Commission, 2008).

2014 yılına gelindiğinde iktidara gelen Sosyal Demokrat ve Yeşiller partisi, Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığını kapatmıştır. İkamet izni verilmiş olan her göçmenin İsveç vatandaşlarıyla aynı kural ve haklara tabi olarak değerlendirilmekteydi. Bu gelişme, entegrasyon politikalarının, işgücü piyasalarıyla ilişkilendirilmesi ile bağıntılı bir şekilde ortaya çıkmıştır. İşgücü piyasası programları, tercüme hizmetleri, mesleki yetenek ve becerilerin geliştirilmesi için eğitimler, dil eğitimi ve uyumlanma için oryantasyon kurs ve hizmetleri bu adımın sonucunda öne çıkan göç politikaları ve programlar olarak karşımıza çıkmaktadır. 2016'da bu politikalar ve programlar için erken entegrasyon hedefi ile 200 milyon Euro bütçe artışı önerilmiştir (European Commission, 2008).

İsveç, uluslararası koruma kapsamındaki, ikincil koruma kapsamındaki veya bu korumalardan birine mensup olan bir göçmenin aile üyeleri olarak oturum izni almış 20 ila 65 yaş arasındaki göçmenleri Etableringsprogrammet (Kuruluş Programı) isimli programa dâhil etmektedir. Kuruluş Programı, Arbetsförmedlingen (İsveç Kamu İstihdam Servisi) tarafından yürütülmektedir. Kuruluş Programı'nın tüm finansal süreçleri ve hayata geçirilen yardım ve destekler İsveç Sosyal Sigorta Ajansı tarafından karşılanmaktadır. (Forsakringskassan.se). Program, göçmenlerin en kısa sürede İsveç dilini öğrenmelerini, iş bulmalarını ve mali olarak güçlenmelerini hedeflemektedir. Kuruluş Programı'nın göçmenlere sağladığı destekler şu şekilde sıralanmaktadır

- Göçmenler için dil eğitimi.
- Vatandaşlık Oryantasyonu.
- Beceri eğitimi.
- Deneyim kazandırmak için staj programları.
- İş arama desteği.
- Girişimcilik destekleri ve danışmanlık (iş kurma vb.).
- Doğrulama. (Bu özel olarak yürütülen bir maddedir. Göçmenlerin, bedensel vd. biçimlerde sahip oldukları engel durumu, eğitimleri, yetenekleri ve deneyimleri İsveç işgücü piyasasında tanınmıyorsa veya hobilerini gelir kapısına dönüştürme talepleri

varsa, tüm etkenler doğrulama programında kayıt altına alınarak, başvuru sahipleri için en uygun yöntemler bulunmak üzere kullanılmaktadır (Arbetsformedlingen, 2025a).

Bu maddelerde görüldüğü üzere, Kuruluş Programı, programa başvuran göçmenlerin yeteneklerini, eğitim seviyelerini, diploma ve sertifikalarını ve varsa özel durumlarını öğrendikten sonra başvuru sahibi için en uygun yöntemi belirlemeye ve uygulamaya çalışmaktadır. Zorunlu eğitim ve mesleki eğitimlerin eksikliklerinin giderilmesini hedefleyen bu Kuruluş Programı, eğitimlerin giderilmesi için belediye yetişkin kurslarını ve halk lisesine başvurma ve eğitim görmelerini sağlamaktadır (European Commision, 2025a). Hastalık ve engel durumlarının Kuruluş Programı'na bildirilmesi halinde yapılan ensemeler, katılımcı hakları olarak verilmektedir. Aynı zamanda bebeklerine bakmakla yükümlü ebeveynler de bu esneklik durumlarının kapsamı içinde yer almaktadır (Arbetsformedlingen, 2025b). 2018 yılında zorunlu kılınan Kuruluş Programı ayrıca konut desteği, çocuklar ek destek programları ve katılımcılar için iş görüşmelerine gidip gelmelerini desteklemek adına yolculuk ve konaklama masraflarını desteklediği hibeler de sunmaktadır (European Commision, 2008).

2019 yılında Statistics Sweden (İsveç İstatistik Bürosu) mültecilerin istihdam oranları ile ikamet süreleri arasındaki ilişkinin incelendiği İsveç İşgücü Anketi (LFS) isimli bir anket yayınlanmıştır. 20-64 yaş arasındaki göçmenlerin odak grubu oluşturduğu bu anket çalışmasında istihdama katılan göçmenlerin İsveç'te bulunduğu sürelerin istihdama katılımı etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Çalışmadan çıkan sonuca göre, İsveç'e göç etmiş göçmenlerin ve ailelerinin, İsveç'te kaldıkları süre uzadıkça, işgücüne katılım imkân ve oranları korele bir biçimde artış göstermiştir. Çalışmadan çıkan önemli bir sonuç ise, anketin yapıldığı 2019 yılında İsveç'e göç eden mülteci statüsündeki göçmenlerle, İsveç'te bulunan yabancılar arasında bir farkın olduğunun, bunun yanında da İsveç'teki yabancılarla İsveç vatandaşları arasında da istihdam edilme ve işe ulaşma imkânları arasında ciddi bir farkın olduğunu göstermektedir. Ankette çıkmış olan sonuca göre mülteciler ve ailelerinin istihdam oranı %59,9 iken, yabancılar için %77,3, İsveç vatandaşları için ise %86,2 olarak görülmektedir (European Commision, 2025c).

2021 yılında Kuruluş Programı'na Intensivar (Yoğun Yıl Programı) eklenmiştir. 15 Nisan 2021 yılında başlatılan bu program, yeni gelen göçmenler için daha hızlı istihdam sağlamayı hedeflemektedir. Katılımcıların, geldikleri ilk yılları tamamlamalarının ardından sonra gelen bir yıl içinde istihdama katılmalarının sağlanması için, deneyim veya yeterliliklerinin olduğu sektörlerde işgücü piyasasına girmelerini sağlamak için dil ve yetenek eğitimlerine tabi tutulmaktadırlar. Hükümet, Yoğun Yıl Programı'nın toplumsal cinsiyet eşitliği

perspektifinde eşit katılımın, iş fırsatlarına erişim hakkının eşit dağıtımının ve güvence konularında özen göstermesini hedeflemiştir (European Commision, 2025d).

Tarihsel gelişimde bugüne gelindiğinde İsveç'in göç ile ilgili politikaları ve uygulamaları son haliyle İsveç Göçmenlik Ajansı koordinasyonunda işlemektedir. İsveç, sığınma başvurusu yapabilme koşulunu İsveç'te veya İsveç sınırlarında olmak olarak belirlemiştir. Bu koşulların dışındaki başvuruları ise (örneğin İsveç'e gelmeden veya başka bir ülkede elçilik aracılığıyla yapılan başvurular) kesinlikle kabul etmemektedir. Yukarıda da yer verilen Dublin Anlaşması tüzüğüne göre, başka bir AB ülkesine vize alan, oturma izni alan veya iltica başvurusu yapan göçmenlerin yapılan inceleme sonucu ilgili ülkeye geri gönderileceği belirtilmektedir. Bu kuralı esnetecek tek detay, başvuru sahibinin İsveç'te akrabası olma durumudur (Informationsverige, 2025a).

Göçmenler İsveç'e vardığında sınırda sınır polisiyle karşılaşmaktadır. Sınır polisi sorgulamasının ardından göçmenleri Göçmenlik Ajansı'na yönlendirmektedir. Eğer sınır polisiyle karşılaşmama durumu olursa (örneğin zaten İsveç'te bulunmak gibi) göçmenin kendisinin Göçmenlik Ajansı'na gitmesi gerekmektedir. Başvuru birimleri Göteborg, Malmö ve Stockholm şehirlerinde bulunmaktadır. Ebeveynleri olmadan İsveç'e gelen çocuklar ise Boden, Norrköping, Sundsvall, Umea, Uppsala ve Örebro'da şehirlerinde de başvuru yapabilme imkânına sahiptir (Informationsverige, 2025b).

İsveç, Mültecilerin Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesi ve İsveç yasaları gereğince mülteci statüsündekilere ve AB ortak kurallarına göre ikincil koruma ihtiyacı olan göçmenlere oturma izni vermektedir. Buna göre her başvuru ayrı olarak değerlendirilmektedir. Mülteci sayılacak göçmenler aşağıda sıralan durumlar kapsamında değerlendirmeye alınmaktadır;

- Irk
- Milliyet
- Dini ve siyasi görüşler
- Cinsiyet
- Cinsel yönelim
- Sosyal grup aidiyeti

Sıralanan bu koşullara göre menşe ülkede zulüm görüyor olmak iltica için yeterli ve geçerli bir sebep olarak tarif edilmektedir. Fakat eğer ki;

- Ölümle cezalandırılma
- İşkence, insanlık dışı muamele görme veya cezaya çarptırılma
- Sivil olarak silahlı çatışmalardan yaralanma

Bu durumlarda bulunan göçmenler ise ikincil korumaya hak kazanmaktadır. Göçmenlerin İsveç'e yaptığı başvuruların incelenmesi sırasında savaş suçları, insanlığa karşı işlenmiş suçlar veya ulusal güvenliğe tehdit oluşturma durumunuz tespit edilirse İsveç'te sığınma hakkı verilmemektedir. Bu süreç içerisinde göçmenlerin kimliklerini doğru bir şekilde kanıtlaması gerekmektedir ve yanlış bilgi verenler tespit edildiğinde sınır dışı edilmektedirler. Çocuklarıyla birlikte İsveç'e gelen göçmenlerin, çocuklarının da kimliklerini sunmaları gerekmektedir. Çünkü çocuk göçmenler farklı haklara sahiptir (Migrationsverket, 2025b).

Sığınma taleplerinin inceleme süresinde kesin bir süre aralığı olmadığı için talepte bulunan göçmenler, sonuçlarını beklerken dil öğrenme, diplomalarını tercüme ettirme, bölgedeki aktivitelere katılma ve çalışma haklarına sahiptir. Göçmenlik Dairesi tarafından yapılan bilgilendirmede de göçmenler başvuru süreciyle ilgili resmi kaynaklardan bilgilendirilmektedir. Bu bilgilendirme esnasında göçmenlere verilen bilgiler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Sığınma başvurusu nasıl yapılır?
- İsveç devlet kurumları
- Yasalar
- Dernekler ve sivil toplum örgütleri
- Konaklama
- Mali ve iş durumları
- Tıbbi olanaklar.

Ayrıca sığınma başvurusu yapıldıktan sonra ki süreçte LMA-kort (Sığınmacı Kartı) adı verilen bir kart verilmektedir. Verilen bu kart bir kimlik kartı niteliği taşımamaktadır. Fakat bu karta sahip olan göçmenler, bu kart sayesinde tıbbi hizmetlerden ve ilaç fiyatlarından daha düşük fiyatlardan yararlanabilmektedir (Informationsverige, 2025c).

Şekil 3.2: LMA-Kort (Sığınmacı Kartı)

Kaynak: (Informationsverige, 2025c).

Sığınma kararını beklerken geçen süre boyunca başvuru sahibi göçmenlere verilmiş haklar incelendiğinde karşımıza şunlar çıkmaktadır;

Tıbbi Bakım Hakkı: Bu süre boyunca acil müdahale ve diş bakımı, bekleyemeyecek diğer tıbbi gerekler, doğum bakımı ve bulaşıcı hastalıklar konusunda hizmet verilmektedir. 18 yaşından küçük göçmenler diğer çocuklarla aynı hizmetlere hak sahibi olarak belirlenmiştir.

Barınma Hakkı: Karar beklenildiği süre boyunca Göçmenlik Ajansı tarafından başvuru sahipleri için geçici konaklama sağlanmaktadır. Maddi imkânı bulunmayan başvuru sahiplerinin ücretleri Göçmenlik Ajansı tarafından karşılanmaktadır. Belirlenmiş özel durumlara sahip olan göçmenler (LGBTIQ+, hamilelik, hastalık, engel vs.) özel olarak uyarlanmış konaklama haklarına sahiptirler.

Maddi Destek Hakkı: Göçmenlerin maddiyatı evvela göç figürünün kendi sorumluluğuna bırakılmış olmakla birlikte gerekli durumlar Göçmenlik Ajansı'na mali destek başvurusu yapma hakkı bulunmaktadır.

Çalışma Hakkı: Sığınma başvurusu beklenen sürede AT-UND adı verilen muafiyet belgesi verilmektedir. Bu belgeyi Göçmenlik Ajansı düzenlemektedir ve alınan bu belge sığınmacı olduğunda göçmenlerin çalışması için de işlevsel bir görev görmektedir.

Engellilik Özel Hakları: Engelli başvuru sahipleri sığınma başvurusu yaparken yardım alma, özel konaklama ve süreç olumlu sonuçlanırsa uyum desteği alma haklarına sahiptirler.

Sürücü Belgesi: 18 yaş üzerinde ehliyet sahibi olanların araç kullanmalarına izin verilmektedir fakat oturum izni alan göçmenlerin bir yıl için İsveç ehliyeti almaları gerekmektedir.

Çocuk Hakları: Çocuklar yetişkinlerden farklı haklara sahip göçmenlerdir. Sığınma talebinde bulunan çocuklar okul öncesi, ilkokul ve lise eğitimlerine hak kazanmaktadır. Sağlıkta diğer İsveçli çocuklarla aynı haklar verilmiştir.

Temyiz Hakkı: Başvurusu reddedilen başvuru sahibi göçmenler, karara itiraz etme hakkına sahiptirler (Informationsverige, 2025d).

Yakın zamanda oturum izni alan, Arbetsförmedlingen (İsveç İş ve İşçi Bulma Kurumu) bir programına dâhil olan veya birinci derece göç figürlerinin hepsi Vatandaşlık Oryantasyon Kurslarına ücretsiz olarak katılabilmektedirler. Bu kurslar, göçmenlerin anadillerinde bildikleri başka dillerde veya basit seviye İsveç dillerinde, bağlı olunan yerel yönetim tarafından en az 100 saat olacak şekilde düzenlenmektedir. Kursun içeriği şu şekilde özetlenmektedir;

- İnsan hakları.
- Demokrasinin temel değerleri.
- Haklar ve sorumluluklar.
- İsveç toplumu.
- Gündelik yaşam.

İsveç, yerel yönetimler üzerinden yürüttüğü bu programla göçmenlerin İsveç toplumuna uyum ve entegrasyonunun daha kolay ve nitelikli olmasını hedeflemektedir (Informationsverige, 2025e)

3.2.1.1. İsveç Göç Politikalarının Yönetişim Perspektifinde Değerlendirilmesi

İsveç'in yukarda ayrıntılarıyla ele aldığımız göç tarihi, göç politikaları yönetim kavramı perspektifinde 2000 – 2006 dönemi, 2006- 2014 dönemi, 2015- 2020 dönemi ve 2020 sonrası olmak üzere dört dönemde incelenecektir. Söz konusu incelemenin 2000 yılı ve sonrasıyla sınırlandırılmasının sebebi hem İsveç'in hem de göç hareketlerinin 21. yüzyılda uğradıkları değişim ve dönüşümlerdir. 1950 öncesi dönem, iki dünya savaşını içinde barındıran ve bu savaşların sebebiyle meydana gelen göç hareketlerinin görüldüğü yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1917 yılında İsveç, devletin ve vatandaşlarının çıkarlarını koruyan düzenlemeler ve kontrol sistemlerini hayata geçirmiş ve bu doğrultuda 1927 yılında Yabancılar Yasası'nı çıkarmıştır (Nielsen, 2016: 67). 1950 yılına kadar olan dönem İsveç'in İkinci Dünya Savaşı ile birlikte yoğun göç aldığı bir süreci ifade ederken bu süreçte gelen göçmenler İsveç'in ihtiyaç duyduğu emek gücünü karşılamak adına fırsat bilinmiştir (Kaplan, 2022: 6).

1950 ile 1970 seneleri arasında geçen süre, İsveçli sermaye sınıfının işgücü talebiyle göçmen talebinde bulunduğu ve 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 19677

Protokolü gibi uluslararası sözleşme ve anlaşmaların imzalandığı yıllar olarak özetlenebilir (Shakra ve Szalanska, 2020: 18). 1970 ve 1990 arasındaki dönem göç hareketlerinin hızla sürdürdüğü bir dönemdir. Ortadoğu menşeli göçün yoğun şekilde hedef ülkesi olan İsveç, bu tarih aralığında 1989 yılında çıkardığı İsveç Yabancılar Yasası ile bir milada imza atmış ve 1951 Cenevre Sözleşmesine bağlı, esnek, hak temelli ve eşitlik vurgulu bir göç yönetimine geçiş yapmıştır (Migrationsverket, 2025a). Bu yasanın çıkışı ve SSCB'nin dağılışının kesişmesi, İsveç'i göçmenler için ilk tercih haline getirmiştir.

1990lara gelindiğinde İsveç, 1995 yılında AB üyesi olmuş (Kaplan, 2022: 8), 1997 yılında Dublin Anlaşması'nı imzalamış ve 1998 yılında da Entegrasyon Birimi'ni kurmuştur (Akarçay, 2019a: 4). Entegrasyon Birimi'nin kurulması, İsveç göç politikaların artık çok paydaşlı bir nitelik kazanmasını doğurmuş ve İsveç için göç yönetiminden söz edilecek yıllar başlamıştır. Bu bağlamda özel olarak incelenen dönem 2000 ve sonrası yıllar olacaktır.

3.2.1.2 2000 – 2006 Dönemi: Katılımcılık ve Yerel Odaklılık

Bahsi geçen yıllar, yukarda da belirtildiği üzere Sosyal Demokrat Parti liderliğindeki hükümetlere denk gelen yıllardır. Bu yıllarda göç ve entegrasyon politikaları katılımcı, yerel yönetimleri güçlendiren bir niteliğe sahiptir. Bu dönemde göçmenlerin karar alma mekanizmalarında ve süreçlerinde katılımları ve aktif olmaları teşvik edilmiştir. Bu teşvik için sivil toplum örgütleri, diyalog geliştirmek adına mekanizmalar organize etme kurma girişimlerinde bulunmuştur. Integrationsverket (Entegrasyon Kurumu) bu dönemde kurulmuş, göç yönetimi çok aktörlü bir boyut kazanmıştır. Yerel yönetimlere entegrasyon politikalarının uygulamacıları olarak daha fazla yetki ve sorumluluk verilerek yerelden uygulamalar teşvik edilmiş ve esneklikler tanınmıştır. Bu dönemde çıkarılan yıllık raporlar ve raporlama uygulamaları, İsveç'in göç politikalarının şeffaflığını gösterirken, aynı zamanda yönetim ilkelerinden birisi olan hesap verilebilirlik ilkesi de hayata geçirilmiştir. Eğitim, istihdam, barınma ve sağlık gibi hizmetlere erişimde eşitlik ilkesine yönelik politikalar bu dönemde İsveç göç politikalarının kapsayıcılık yönünü öne çıkarmaktadır. Buradan hareketle 2000 – 2006 dönemi yönetim perspektifinde katılımcılık, yerelden yönetim ve çok paydaşlılık, şeffaflık, hesap verilebilirlik, kapsayıcılık ve eşitlik ilkelerini içinde barındıran göç politikalarına sahip olarak değerlendirilebilir. Bu dönem entegrasyon ve uyum teorileri açısından da bütünleşme modeliyle örtüşen, sistematik ve planlı bir dönemi ifade etmektedir.

3.2.1.3. 2006 – 2014 Dönemi: Piyasa Odaklı Reformlar ve Merkezileşme

Bu dönem iktidarda sosyal demokrasinin yerini sağ – liberal ittifakın aldığı görülmektedir. İktidardaki bu değişim İsveç'in göç politikalarına ve uygulamalarına da yansımıştır. Bu dönemdeki uygulamalar rekabete dayalı ve birey sorumluluğuna dayanan bir

niteliğe sahip olmuştur. Önceki dönemde görülen yerel yönetimlere verilen yetkilerin ve teşviklerin daha çok merkezi iktidar kontrolüne alınırken uygulamaların yerel yönetimlerin sorumluluğunda bırakıldığı görülmektedir. Bu dönemde iş dünyası, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile gerçekleştirilen iş birlikleri ve kamu – özel ortaklıkları artış göstermiştir. Bu dönem içerisinde Entegrasyon Bakanlığı'nın kaldırılması ve göç politikalarının Çalışma Bakanlığı'na bağlanması, göç politikalarının, uygulamaların ve entegrasyon politikalarının teknikleşmesinin ve piyasalaşmasının göstergesidir. Sosyal haklar söyleminin yerini aktif iş gücü katılımı hedefi almıştır. Aynı dönemde göçmenlerin dil öğrenmeleri, iş bulmaları gibi gerekleri bireysel çabaların teşvik edildiği bir nitelik kazanmıştır. Söz konusu bu dönem, yönetim açısından değerlendirilecek olursa, merkezi yönetimin etkisinin artması ile katılımcılığın azaldığı, kamu – özel ortaklıklarına indirgendiği, bireysel yükümlülüklerin arttığı ve sosyal adaletin zayıfladığı bir dönemi ifade etmektedir.

3.2.1.4. 2015 – 2020 Dönemi: Kriz ve Yasa Temelli Merkezileşme

2015 yılı tüm Dünya'da olduğu gibi İsveç'te göç açısından önemli bir yılı ifade etmektedir ve bu yılda İsveç'in göç yönetimi ve politikaları da ciddi sınandı. 160.000 başvuru alan İsveç, sınırlarının en uç noktasına geldiği bu yılda sınır kontrollerini başlatarak, göç yönetmeliklerini ve prosedürlerini kısıtlama yoluna başvurmuştur. Artan göçmen sayısını koordine edebilmek adına yerel yönetimlere göçmen tahsis etme zorunluluğu getirilmiştir. Bundan önceki dönemlerde yerel yönetimler gönüllülük temelli göçmen kabul etmekteydi. Bu durum, merkezi yönetimin yük paylaşımı yapması için kullanılmak üzere işlev görmektedir. Göç politikaları, geçici koruma düzenlemeleri ve aile birleşimi kısıtlamalara maruz bırakılmıştır. 2015 yılının kriz olarak tarif edilmesi, göç politikalarını merkezi yönetim tarafından kısa sürede ve yukardan aşağı biçimde hayata geçirilmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda bu süreç incelendiğinde yönetim anlayışının yerini kriz yönetimine bıraktığını, katılımcılığın ve kapsayıcılığın yerini de güvenlik politikalarına bıraktığı söylenebilir. 2015 yılından sonraki yıllarda da 2015'in izleri görülmeye devam etmektedir. 2016 – 2020 arasında göçmenlerden topluma katkı sunmaları beklenmektedir. Fakat Arbetsförmedlingen (İsveç İş Bulma Kurumu), Migrationsverket (Göçmenler Bürosu) ve belediyeler göç yönetimine daha sistematik biçimde dâhil edilmeye başlanmıştır. Bu sayede göç, tek bir kamu kurumu ile değil, farklı düzeylerde çok aktörlü koordinasyon ağları oluşturularak çok aktörlü bir yönetim modeli şekillenmiştir. Yine bu dönemde dijital ve teknolojik iletişim araçlarının kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu gelişme e – yönetim bağlamında yaşanan olumlu bir gelişme olarak tarif edilebilir. Göçmenler, gerekli bürokratik işlemlere erişimlerini ve işlemlerinin

takibini hızlı ve erişilebilir biçimde yapmaya başlamıştır. Söz konusu gelişmeler, 2015 yılındaki kriz yönetiminden yönetişime doğru geri dönüşü ifade etmektedir.

3.2.1.5. 2020 Sonrası: Güvenlikleşme, Sınır Kontrolleri ve Normatiflik

2020 sonrası dönem, İsveç siyasetinin sağ ideolojiye kaydığı, siyasal söylemlerde göç ve göçmen karşıtlığının talep gördüğü ve bu talebin gündelik hayata da yansıdığı güvenlik temelli bir dönemi ifade etmektedir. Yükselen göçmen karşıtlığı ve aşırı sağ söylemler, sahada göçmenler için güvensizlik anlamlarına gelirken diğer taraftan İsveç'in ulusal kimliğinin ve değerlerinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda entegrasyon ve uyum politikaları asimilasyona doğru evrilmiş ve vatandaşlık yasaları tartışılmaya açılmıştır. Kalıcı oturum şartlarında da koşulların değiştirilmesi, göçmenlerin uyum süreçlerinin ödev niteliğine dönüşmesine yol açmıştır. Entegrasyon politikalarının performansı yoğun bir şekilde izleme ve değerlendirme altına alınmıştır. Entegrasyon politikaları güvenlik, toplumsal uyum gibi hedefler etrafında şekillenmiştir. Popülist ve göçmen karşıtlığı söylemlerin arttığı bu dönemde, demokratik katılım, eşitlik ve sosyal uyum gibi söylemlerde kendini tekrar göstermeye başlamıştır. Söz konusu durumun nedeni Ukrayna Krizi'nin insani sorumluluk bağlamında söylemleri getirmesiyle bağlantısı bulunmaktadır. 2015 Krizi ile Ukrayna Krizi karşılaştırıldığında bir tür beyaz üstüncülüğünün gözle görüldüğünü söylemek mümkündür. 2020 sonrası dönemde politika yapım sürecinin çok paydaşlı bir nitelikte yürütüldüğünü söylemek mümkündür fakat yetkilerin daraltıldığını da belirtmek gerekmektedir. E – yönetim uygulamaları, yani dijitalleşme ve veri temelli yönetim bu süreçte de kullanılmış olumlu bir yöntem ve gelişmedir. Bu dönem incelendiğinde, yönetim paydaşlarının ve aktörlerinin yetkilerinin azaldığı, göç politikalarının merkezileştiği görülmektedir. Otoriter, normatif unsurların ağırlıklı görüldüğü, sosyal uyumun perspektifinin kültürel asimilasyona dönüştüğü bir siyasal kayış görülmektedir.

3.2.2. Özel Sektör

Neoliberalizm ile güçlenen özel sektör, yönetim olgusunun paydaşı olarak kendini göstermiş, aynı zamanda da göç yönetiminde de yer almıştır. İsveç örneğine bakıldığında özel sektör, 2000'li yıllarla beraber dönüşen göç politikaları ile uyum ve entegrasyon süreçlerine katılmış ve katılımını giderek arttırmıştır. 2015 sonrasında hızla artan göçmen nüfusu, kamu kapasitesini aşmış, İsveç göç politikalarında yaşanan değişim ve dönüşüm, özel sektör aktörlerini de göç yönetimi politika ve uygulamalarına dâhil etmiştir. Göç yönetiminin yapısı gereği kamu sektörünün yürüttüğü faaliyetler ve hizmetler, özel şirketlerin, STK'ların ve uluslararası kuruluşların paydaşlığında yürütülmeye başlanmıştır (Scholten, 2013: 6). İsveç örneğinde gördüğümüz sosyal hizmet uygulamalarının ve göçmen entegrasyonu politikalarının

özel sektör ve STK'lar tarafından özelleştirilmesi söz konusu bu dönüşüme örnek olarak gösterilebilir.

İsveç göç yönetiminde özel sektörün faaliyet alanları incelendiğinde göçmen yerleşimleri karşımıza çıkmaktadır. Göçmen yerleşimleri büyük ölçüde özel konut piyasası ile yürütülmektedir. Belediyeler, başvuru yapan göçmenlere konut sağlarken kamuya ait konutların yetersizliği sebebiyle özel mülk sahipleriyle anlaşmalar yaparak göçmenleri bu özel konutlara yerleştirmektedir. Ancak bu durum, göçmenlerin kent çeperlerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Özel sektörle yapılan anlaşmalar göçmenlerin kent çeperlerine itildiği, dezavantajlı mahallelerin oluştuğu ve bu sebeple de mekânsal bir toplumsal ayrışmaya neden olan bir nitelik taşımaktadır (Esaiasson ve Sohlberg, 2025: 2). Bu yöntemin sebep olduğu mekânsal ayrışmanın aynı zamanda kentsel haklar bağlamında bir hak gaspını ifade ettiğinin altını çizmek gerekmektedir. Konut piyasasının marjinalleştirdiği göçmen yoğunluklu mahalleler ve yerleşim yerleri, fiziksel koşulları nedeniyle yetersiz, elverişsiz ve sosyal izolasyona neden olan konumlarıyla ciddi sorunlar yaratan nitelikleriyle karşımıza çıkmaktadır (Nordling, 2017: 3).

Özel sektörün göç yönetiminde bir diğer rolü ve katkısı göçmenlerin iş piyasasına katılımı ve entegrasyonu için uygulamalarıdır. İsveç'in göç tarihinde 1950 ile 1970'li yıllar arasında görülen emek gücü ihtiyacı kaynaklı göçmen talebi, 2010'lu yıllardan itibaren göçmenlerin iş piyasasına katılımlarını teşvik eden istihdam yolları ile yeniden ortaya çıkmıştır. Özellikle sağlık, inşaat ve yazılım sektörleri nitelikli göçmenlere istihdam sağlamaktadır. Özel sektörün doğrudan işe alım süreçlerine katılması, bürokratik engelleri ve hantallığı aşmış olmayı getirmiş olsa da bu sektörlerin ve pozisyonların aradığı nitelikler, vasıflı ve vasıfsız göçmen algısı oluşmasına ve vasıfsız göçmenlerin ayrıştırılmasına neden olmaktadır. Söz konusu bu durum fırsat eşitliğini de zedeleyen bir yapıdadır. Bununla birlikte özel sektörün yapısal olarak kâr odaklı olması, işe alınan göçmenlerin esnek ve düşük ücretlerle karşı karşıya kalmasına vesile olma potansiyeliyle yapısal eşitsizlikleri yeniden üreten ve derinleştiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Anderson ve Nekby, 2012: 13).

Bir diğer önemli husus ise göçmen karşılama ve kabul merkezlerindeki taşeronlaşmadır. Özel sektör ve STK'lara devredilen göç sonrası uygulamalar ve merkezler, hizmet kalitesinde bir standart ve denetim açılarından sorunlu bir yapı içermektedir. Taşeronlaşmış hizmetlerin ve personellerin niteliklerindeki denetim ve hesap verebilirlik eksikliği, meşruiyet ve nitelik açısından sorunlar taşırken aynı zamanda sosyal hizmetlerin ticari faaliyetler haline gelmesi insani ve etik problemleri de taşımaktadır (Nordling, 2017: 7). Bu durum özel sektörün yapısal olarak kâr odaklı biçimiyle bağıntılıdır. Özel sektörün kâr odaklı yapısı ve uygulamaları

şeffaflık, kamu yararı, denetim gibi yönetim ilkelerine de ters düşmektedir. Özel sektör, göç politikalarının, uygulamaların ve hizmetlerin esnekliğinin ve hızının artmasını sağlasa da göç gibi insani çalışma alanlarının etik boyutunun, kârlılıktan önde gözetilmesi gerekmektedir.

3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları

İsveç'te özel olarak göç üzerine çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşları, kendi programlarına, tüzüklerine ve uzmanlık alanlarına göre faaliyetler yürütmektedirler. Bu faaliyetler, insani yardım, entegrasyon ve uyum süreçlerinde destek, mesleki eğitim ve kurslar, dil eğitimleri, psikolojik destekler, rehabilitasyon faaliyetleri, hukuksal destekler ve haklara erişimlerine destek faaliyetleri olarak öne çıkmaktadır.

Amnesty International Sweden, Uluslararası Af Örgütü'nün İsveç'te çalışma yapan ayağını oluşturmaktadır. Genellikle hak savunuculuğu, hak gasplarının önlenmesi, ayrımcılık ve kötü muamele ile mücadele gibi alanlarda uyguladığı politikalar, İsveç'te de geçerlidir. Bu bağlamda uluslararası koruma hakkının ihlal edilmemesi için mücadele ve göçmenlere yönelik insani yardımlar Uluslararası Af Örgütü'nün birinci elden çalışma alanını oluşturmaktadır. Aynı zamanda yerelde yaptıkları ayrımcılıkla mücadele çalışmaları, göçmenlerin dışlanma, ötekileştirme ve kötü muamele görmelerinin önüne geçilmeyi hedeflemektedir. Bunlara hukuki destek programı ve yapılan bilgilendirme kampanyaları da dâhil edilmektedir. Hükümet politikalarının insan haklarına uygunluğunu izleme, denetleme ve raporlama faaliyetleri de Uluslararası Af Örgütü'nün çalışmalarını oluşturmaktadır (Amnesty International Sweden, 2025).

Caritas Sweden, çalışmalarını üçe ayırmaktadır. Bu çalışmalar; yerel cemaatlerin özellikle hayır işleri konusunda çeşitli yollarla desteklenmek, göçmenler, sığınmacılar ve insan ticareti mağdurlarıyla çalışmak ve yurtdışındaki yardım faaliyetleri için bağış toplamak olarak sıralanabilmektedir (Caritas, 2025a). Caritas İsveç, göçmenler ve insan ticareti mağdurlarıyla pratik yardım ve destek çalışmaları, ulusal ve uluslararası destek projeleri yürütmektedir. Dernek çalışanları ve gönüllüleri, dil eğitimi desteğinde aktif görev almaktadır. Ek olarak pratik destek ve rehabilitasyon hizmetleri de derneğin çalışma alanlarından bazılarını oluşturmaktadır. Aktif savunuculuk çalışmaları da bulunan Caritas, göçmenlerin insan onurunu savunmayı ve haklara erişimini sağlamayı da kendine amaç edinmiştir. Ayrıca Caritas Sweden, kadın ve çocuklar için sığınma evi hizmeti de sunmaktadır. Gıda, ilaç, tıbbi danışmanlık, psikolojik ve psikososyal destekler de özellikle savunmasız kadın ve çocuklara sağlanan hizmetler arasındadır (Caritas, 2025b).

Flyktinggruppernas Och Asylkommitteernas Riksråd (Ulusal Mülteci Grupları Konseyi (FARR)), kendisini sığınma hakkı için çalışan öznelerin çatı kuruluşu olarak açıklamaktadır.

Yaklaşık 50 üye derneği bulunan FARR aktivizm faaliyetlerini, yerel örgütlenmeleri ve cemaatleri desteklemektedir. Fakat bunu yaparken kendisini ideolojik ve dini tanımların dışında ifade etmektedir. Göç çalışan kişilere danışmanlık ve eğitim desteği verilmesi, politikacılar için göçmenlerin deneyimlerinin raporlanması ve paylaşımı, göç çalışmalarında kullanılmak üzere materyal üretimi, eğitim çalışmaları, kampanya, proje ve iş birlikleri FARR'ın faaliyetlerini oluşturmaktadır. İsveç'in göç politikalarının değerlendirilmesi ve biçimlendirilmesi üzerine yaptığı politik çalışmalar da bu faaliyetlerin arasında yer almaktadır. Tüm bu işler, cinsiyet, ırk, statü, cinsel yönelim, siyasi görüş ve dini aidiyet konularında hiçbir ayrımcılık gözetilmeden tüm insanların erişimine açık bir şekilde yapılmaktadır (FARR, 2025).

RFSL - Newcomers (İsveç Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trasseksüel, Kuir ve İnterseks Hakları Federasyonu), yerel ve uluslararası alanda çalışan dünyadaki en eski LGBTQI+ örgütlerinden birisidir. İsveç'te 36 şube ve 7.000 üyesi bulunan RFSL, Newcomers (İsveç'e yeni gelen) projesi, suç mağduru destek birimi, HIV ve sağlık alanlarında çalışmalar yapmaktadır (RFSL, 2025a). İsveç'teki bütün LGBTQI+ göçmenlere yönelik sosyal hayatı destekleyici aktivite ve faaliyetler yapılırken ayrıca danışmanlık ve hukuki hizmetler de verilmektedir. İsveç dışında bilgi ve hukuki destek dışında çalışmaları olmayan RFSL, Newcomers projesini AB AMIF (İltica, Göç ve Entegrasyon Fonu) ile sürdürmektedir (RFSL, 2025b).

Asylrattscentrum (Sığınma Hakları Merkezi), kaçak durumunda olan herkesin yasal haklara erişimini, güvenli bir sığınma hakkını ve insan haklarından faydalanmasını sağlamaya çalışan bir hukuk örgütüdür. Kurum, İsveç'te sığınma ve oturma izni başvurusu yapan göçmenler için ücretsiz bir biçimde hukuki destek sağlayarak, göçmenlerin başvuru sürecini doğru yönetme, işlevsel kararlar alma ve tanınmış haklardan faydalanmaları için destek faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ek olarak, başvuru süreci tamamlanmış olan göçmenlerinin bireysel hukuki davaları ve ihtiyaçları ile ilgilenilmeye devam edilmektedir. Göç hukukuna dair uzmanlarla çalışan Sığınma Hakları Merkezi, raporları, analizleri ve eğitim çalışmalarıyla göç hukuku hakkında daha fazla insanın bilgi sahibi olması için materyaller üretmektedir. İsveç Göç Kurulu ile kurdukları diyaloglarla kurumsal hizmetlere de katkı da bulunmayı amaçlayan Sığınma Hakları Merkezi, UNCHR'nin de İsveç sivil toplum ortağı olarak uluslararası iş birliklerinde paydaş olmaktadır. Göç hukukuna dair bürokratik kurum ve kuruluşlarla, karar vericilerle çeşitli biçimlerde göç hukuku ve insan haklarına dair izleme, değerlendirme ve önerilerle göç hukukunu güçlendirmek adına çalışmalar da yürütülmektedir (Asylrattscentrum, 2025).

İsveç şubesi Radda Barnen olarak geçen Save the Children, savaş ve afetlerde çocuklarla dayanışmak için kurulmuş bir uluslararası kuruluştur. Çocukların gıda, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşabilmeleri için ve aileleriyle kopmamaları için çalışmaktadır. Cinsel istismar, şiddet ve kötü muameleden koruma amacı güden Save the Children, çocuklar için güvenli alanlar inşa etmek üzere çocukların sesini duyurmak adına politikalar geliştirmektedir. Buna göre kurumda, tüm çocukları herhangi bir nedenle ayırım gözetmeden sağlık, ilaca erişim ve gıdaya erişimleri için çalışmalar yürütülmektedir. Bütün çocukların hakkı olan eğitim hakkına erişimlerini hayata geçirmek adına afet bölgelerinde okullar açmakta, öğretmenler atamakta ve materyaller sağlayan kurum, güvenli bir eğitim alanı yaratmak için de çalışmaktadır. Çocukların, şiddete, çocuk evliliğine ve çocuk işçiliğe karşı korunmalarını sağlamak hedeflenirken, aynı zamanda da savaş ve afet durumlarında tıbbi bakım, kurtarma, refakat faaliyetleri yürütülmektedir. Save the Children, İsveç'te bulunan çocuklar için de aynı uygulamaları yerine getirmektedir. Ayrıca başvuru sonucu beklerken hak gasplarının önüne geçmek için de uğraşlar gerçekleştirmektedir. Kurum tüm bu destekleme faaliyetlerini, çocukların sesini duyurmak için politik faaliyetlerle de desteklemektedir (Raddabarnen, 2025).

The Swedish Red Cross (İsveç Kızılhaçı), insan acısını dindirmek, önlemek ve sağlığını korumak için yaşamını ve onurunu sağlamak adına faaliyetlerde bulunan 1865'te kurulmuş kâr amacı gütmeyen 400 şubeye ve 25.000 gönüllüye sahip resmi bir kuruluştur. Kriz ve felaket durumlarında kurtulan ihtiyaç sahiplerine yardım faaliyetleri götüren kurum, kimsenin yalnız kalmaması için mücadele etmektedir. Sağlıkta kalitenin ve niteliğin artması, sağlık hakkına herkesin eşit erişimi, bakım, tedavi ve psikososyal destek faaliyetleri yürütmektedir. Her insanın koruma hakkını savuna İsveç Kızılhaçı, ailesinden ayrılmış kişileri birleştirmek, mültecileri desteklemek ve çatışma durumlarında ve esaret altında alınmalarda insan onurunun ve insan haklarının korunmasını amaçlamaktadır (Rodakorset, 2025a).

The Swedish Red Cross Treatment Centres for Persons Affected by War and Torture (Kızılhaç Savaş ve İşkenceden Etkilenen Kişilere Yönelik Tedavi Merkezi), işkence ve ağır göç yolculukları sonucunda travmalara sahip olan insanlara yardım etmek üzere kurulmuş olan merkezdir. İşkence, silahlı çatışma koşulları ve göç esnasında yaşanan travma vakaları için doğru tedavi yöntemleriyle dayanışma ve tedavi faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu faaliyetler, ilgili kişinin hayatına devam edebilmesi ve ilerleyebilmesi için hayati bir önem taşımaktadır. Göteborg, Uppsala, Malmö, Skelleftea ve Skövde kentlerinde şubesi bulunan kurum, psikologlar, psikoterapistler, danışmanlar, doktorlar ve tercümanlardan oluşan profesyonel ve tecrübeli bir ekipten oluşmaktadır. İlgili kişinin ihtiyaçları doğrultusunda kurulan tedavi merkezi, bireysel ve grup halinde türlü uygulama ve yöntemler uygulamaktadır.

Yasal statüsüne bakılmaksızın tüm göçmenler ve göç deneyimine sahip kişiler bu hizmetlerden faydalanabilmektedir. Ek olarak işkenceye uğramış figürlerin, işkence gördüğüne dair belgelendirme ve soruşturma faaliyetleri de kurumun içerisinde bulunmaktadır. Tedavi Merkezinin işkenceye dair çalışmaları uluslararası İstanbul Protokolü'ne uygun şekilde dizayn edilmiştir. Kurumun tüm çalışmaları ücretsiz olarak uygulanmaktadır (Rodakorset, 2025b).

Social Mission, ihtiyaç sahiplerine destek ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Kurumun ana odağını sosyal politikalar ve göçmenler oluşturmaktadır. Savunmasız ve ihtiyaç sahibi özneler için, toplumsal dayanışmayı arttırmayı, politikalar ve yöntemler geliştirmeyi ve bilgi ve fikir üretmeyi amaçlamaktadır. 40'tan fazla cemaati içinde barındıran kurum, hukuki ve sosyal yardıma muhtaç fakat imkânı ve gücü olmayan kişiler için, ihtiyaçlarını gidermek üzere çalışmaktadır. Çalışmaları boyunca gençlik dernekleri, diğer yardım kuruluşları, sivil örgütlenmeler ve cemaatlerle ortak iş birlikleri de yapılmaktadır (Social Mission, 2025).

The Church of Sweden (İsveç Kilisesi), İsveç içerisinde cemaatler başta olmak üzere farklı gruplarla ortak etkinlikler, kolaylaştırma faaliyetleri ve insani yardım hizmetleri yapmaktadır. İsveç Kilisesi'nin çalışmaları; dijital hizmet ve etkinlikler, ihtiyaç sahiplerine fon ve burs sağlanması, araştırma ve analizler, cemaat etkinlikleri, sürdürülebilir kalkınma, kültür, kültürel miras ve kilise binaları, göç ve entegrasyon, azınlıklar, topluluk etkinlikleri, rahip maaşları, sivil hazırlık ve yurtdışındaki İsveç Kilisesi olarak tanımlanmaktadır. İsveç Kilisesi, İsveç'e yeni gelen göçmenlere yönelik İsveççe dil eğitimi, arkadaş edinme imkânı, kültürel eğitimler, iş ve staj sağlama, psikososyal destek, dayanışma ve iş birlikleri ve hukuki destek sağlamaktadır (Svenska Kyrkan, 2024).

3.2.3.1. İsveç'in Göç Yönetişiminde STK'ların Yeri ve Değerlendirilmesi

Sivil toplum kuruluşları yönetim olgusunun paydaşları arasında yer alması sebebiyle önemli bir yer tutmaktadır. İsveç özelinde de farklı dönemlerde değişkenlik gösterse de sivil toplum göç yönetiminde rol oynamaktadır. Bu çerçevede, yönetim ilkeleri olan katılımcılık, şeffaflık, hesap verilebilirlik, çok aktörlülük ve yerinden yönetim gibi unsurlar, göç politika ve uygulamalarının uzama yansımada önemli bir yer tutmaktadır.

- Ağ Yönetişim Modeli: İsveç'te faaliyet gösteren STK'ların göçmenlere yönelik uygulama ve hizmetleri, yönetim mefhumunun çok aktörlü özelliğinin hayata geçmiş bir gösterenidir. İsveç'teki göç üzerine çalışan STK'ların her biri farklı uzmanlık alanlarında faaliyet yürütmektedirler. Söz konusu faaliyetleri incelemek gerekirse, Amnesty International Sweden ve Asylrättscentrum adlı iki STK hukuk ve insan haklarının korunması üzerine çalışmalar yürütmektedir. Göçmenlerin hukuki

işlemlerini takip etmek, yol göstermek, insan haklarına aykırı uygulamalara, insan onurunu zedeleyici muameleye ve işkenceye uğramaya karşı hukuksal ve hak temelli faaliyetler yürütmektedir. Yürütülen bu faaliyetler, göçmenlerin göç ettikleri andan itibaren uluslararası ve ulusal haklara erişimini sağlamak ve hak gasplarına karşı korumak gibi faaliyetler yürüterek göç sürecini yönetişimin hukuka uygunluk ilkesine bağlı kalmasını sağlamaktadır. Save the Children Sweden ve Swedish Red Cross kurumları, özellikle kırılgan göçmen grubunun içindeki daha kırılgan gruplar özelinde (çocuklar, kadınlar, işkence mağdurları) destek çalışmaları yürütmektedir. Bu desteleme ve rehabilitasyon çalışmaları, kırılgan grupların uyum süreçlerini desteklemek, gündelik hayata kaynaştırmak gibi katılımcılığı artırmaya dönük çalışmalardır. Söz konusu kurumlar ve faaliyetleri, yönetim bağlamında değerlendirildiğinde yalnızca kamusal hizmetlerin desteklenmesini değil, farklı aktörlerin süreç içerisindeki ihtiyaçlara katılımlarını ve çözümler üretmelerini ifade etmektedir. Buradan hareketle, söz konusu tüm uğraşlar, ağ yönetim modeli ile tanımlanabilmektedir.

- **Katılımcılık ve Yerindelik:** Yönetimde katılımcılık, karar alma süreçlerinin tek aktörle değil, toplumsal aktörlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün de dâhilini ifade etmektedir. Buna göre, İsveç'te göç üzerine çalışan FAAR, Church of Sweden ve Caritas gibi kurumlar, kendi politikaları, uygulamaları ve hizmetleriyle katılım için doğrudan hizmet sunumunda bulunurlarken, danışmanlık ve savunuculuk programlarıyla bu ilkeyi desteklemektedirler. FAAR, mülteci grupları destekleyen çatı örgüt olarak, birden fazla kurumun çalışmalarından toplanan verileri birleştirip, yerelden merkeze taşımaktadır. Bu niteliğiyle yerinden yönetim ilkesini de hayata geçirmektedir. Church of Sweden ve Caritas da göçmenler içinden yerel topluluklar kurarak, bu topluluklarda çeşitli eğitim faaliyetleri, kurslar, mesleki eğitim, deneyim kazanma atölyeleri ve uyumlaşma süreçlerini destekleyici projeler yürüterek yerel temelli faaliyetler yürütmektedir. Yerel tabanlı çalışmalar, hem göçmenlerin yerel ihtiyaçlarına yerelden çözümler üretmekte hem de göç politikalarının yerele yayılmasına katkı sunmaktadır.
- **Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik:** İsveç'te göç ve göçmenler üzerine çalışan STK'lar incelendiğinde incelemeye konu olan Amnesty International Sweden, Caritas Sweden, FARR, RFSL – Newcomers, Asylrättscentrum, Save the Children Sweden, Swedish Red Cross, Red Cross Treatment Centres, Social Mission ve Church of Sweden kurumlarının hepsi bir web sitesi sahibidir. Bu web siteleri incelendiğinde ayrıntılı şekilde etkinlik, faaliyet, mali, AB fonları ve uluslararası iş birlikleri raporlamalarının

yapıldığı ve bu raporların paylaşıldığı görülmektedir. Bu raporlar yalnızca maddi kaynakların kaynağı ve kullanımı üzerine değil, aynı zamanda da yapılan faaliyetlerin değerlendirmelerini ve etkilerini de içermektedir. Bu durum, hesap verilebilirlik mekanizmalarının güçlenmesini ifade ederken aynı zamanda da denetime açık olmayı içermektedir. Denetime açık, şeffaf ve hesap verebilir STK nitelikleri yönetim ilkelerini içinde barındıran nitelikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Hak Temelli Yaklaşım: Söz konusu STK'lar, politika ve uygulamalarını genellikle hak temelli bir temel ve çerçeveden yürütmektedir. Amnesty International, Asylrättscentrum ve Save the Children gibi kurumlar, göçmenlerin nesnel ve mevcut ihtiyaçlarının yanında evrensel insan haklarına dayalı yaşam sürmeleri için de çalışmalar yürütmekte, izleme ve denetleme faaliyetleriyle daha bütüncül faaliyetler ortaya koymaktadır. Church of Sweden ve Caritas gibi kurumların göçmenler içinden yerel topluluklar kurarak, bu topluluklarda çeşitli eğitim faaliyetleri, kurslar, mesleki eğitim, deneyim kazanma atölyeleri ve uyumlaşma süreçlerini destekleyici projeler yürütmeleri, göçmenler açısından bütüncül bir hak temelli yaklaşımı ifade etmektedir. RFSL – Newcomers gibi kurumların da ayrımcılıkla mücadele, birlikte yaşamı destekleme ve azınlıkların ve marjinal grupların görünürlüğüne artırmaya dönük program ve projeleri yönetim kavramının kapsayıcılık ve eşitlik ilkelerini içeren ve güçlendiren projeler ve programlar olarak görülmektedir. Ek olarak, Asylrättscentrum ve FARR gibi kuruluşların, devlet kurumlarıyla ve bürokratik aktörlerle doğrudan temas içinde olması, göçmenlerin yaşam şartlarıyla ilgili verilerin, gündelik hayat deneyimlerinin ve uyum süreçlerinde yaşadıklarının doğrudan aktarımını sağlamaktadır. Bu, göçmenlerin temsillerini ifade ederken aynı zamanda yatay ve kapsayıcı bir yönetişimin ifadesidir.

3.3. İsveç'in Göç Politikalarının ve Uygulamalarının Siyasete, İnsan Haklarına ve Mekâna Yansımaları

Yukardaki üç bölümde İsveç'in göç tarihi, göçe dair tarihsel siyasal gelişim ve göç politikaları incelenmiştir. Bu bölümde ise yukarıda ele alınan göç politikaların kentsel haklarla kesişimi ve izdüşümünün değerlendirilmesi yapılacaktır. İsveç'in entegrasyon ve uyum politikalarının uzama yansımaları ise İsveç'in genel seçimleriyle birlikte okuyarak, göçmenler ve İsveçliler için nasıl bir siyasal ve sosyal ortam olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. İsveç'te ve bu çalışmanın konusunun dışında olduğu için incelenmemiş olsa da esasında tüm Avrupa'da yükselen aşırı sağ ve göçmen karşıtı söylemler, talepler ve politikalar, göçmenler için olumlu gelişmelermiş gibi gözükmemektedir. İsveç özelindeki bu gelişmelere kent hakkı ile bakmanın,

söz konusu gelişmelerden göçmenler adına çözüm ve çıkış arayışları için ufuk açıcı bir perspektif kazanılmasına belki denizde kum tanesi de olsa mütevazı bir katkı olmasını umarım.

1850’li yıllardan bu yana verisi bulunan İsveç göç tarihi ve göç hareketleri, 1970’li yıllarda iş gücü ve emek talep eden ve bu bağlamda göçü de talep eden bir yerde bulunmaktaydı. Tam da buradan hareketle İsveç, 1970’lerden itibaren uyum ve entegrasyon politikaları üzerine düşünmekte ve geliştirmektedir. 3.2. bölümde etraflıca ele alınan bu izleği değerlendirmek için küçük bir hatırlamak, değerlendirme için kullandığımız politika çıktılarının görünürlüğü adına faydalı olacaktır. 2007 yılında Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı’nın kurulması ve takip eden 2008 yılında İsveç Hükümeti Entegrasyon Stratejisi, İsveç’in göç politikaları adına başat nitelikte yer tutmaktaydı. Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı 2009 yılında uyum politikalarının hızlandırılmasını ve güncellenmesini önerdiği iki reform paketi çıkarmıştır (Akarçay, 2019a: 5-6).

Bu reform paketleri, göçmenlerin İsveç toplumuna hızlıca uyum sağlamalarını, gündelik hayata ve çalışma hayatına katılmaları için türlü kolaylıklar ve desteklerin sağlanmasını, dil eğitiminde nitelik artışı ile göçmenlerin İsveççeyi daha hızlı ve iyi öğrenmelerini sağlamayı, eğitimde nitelik ve eşitlik artışı ve son olarak ayrımcılıkla mücadeleyi önermiştir. Bu öneri ve düzenlemelerin gündelik hayata ve uzama yansımaları ise içerisinde istenilen sonuçları barındırmamıştır. Yerel yönetimlerdeki sürece dair yaşanan gelişmeler, reform paketlerinin özensizce hayata geçmesine sebep olmuş, bazı yerel yönetimlerin eğitim süreçlerini sivil topluma bırakması sürecin niteliğine ket vurmuştur. Kentsel mekân kullanımı açısından değerlendirildiğinde ise göçmenlerin kentlerin çeperlerine doğru itildikleri gözlemlenirken, aynı zamanda göçmenlerin başvuru yapacakları karşılama merkezlerinin konumları toplumsal karşılaşmayı, bir aradalığı ve toplumsal uyumu zorlaştırmıştır (Akarçay, 2021: 8).

2008 tarihli İsveç Hükümeti Entegrasyon Stratejisi, İsveç’e gelen göçmenleri özünde bir sermaye olarak tarif ederek, işgücüne ve emek piyasasına katılmalarının İsveç çıkarına bir değerlendirme olacağını öngörmektedir. İsveç için yatırım aracı olarak tarif edilen göçmenleri, ürettikleri meta, artı değer ve sermaye ile İsveç adına toplumsal fayda ve kazanç sağlayacak kaynaklar olarak görülmektedir. Bu bağlamda da göçmenlere ikamet seçenekleri sunulurken göçmenlerin az olduğu ve iş imkânlarının fazla olduğu bölgeler öne çıkarılarak, göçmen işçilerle bölgesel bir canlılık yaratılması önerilmektedir (European Commision, 2008).

Buna nazaran, aynı strateji sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler alanlarında ihtiyaçların tespiti ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda hizmetlerin genişletilip geliştirilmesini içermektedir. Göçmenlerin ırkçılığa uğrama, dışlanma ve öteki hissetmeye dönük önleme politikaları öneren strateji, bu bağlamda kamu harcamalarının da artırılmasına şerh düşmüştür. Bu gelişmeler

yaşanırken İsveç, 2006 yılında seçilen merkez sağ bir koalisyon tarafından yönetilmekteydi. 2014 yılındaki seçimlerde iktidarın yeni sahibi Sosyal Demokratlar ve Yeşiller Partisi, 2007’de kurulan Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığını kapatarak, ikamet izni almış her göçmenin İsveç vatandaşlarıyla eşit olduğunu ve aynı haklara tabi olduğunu ilan etmiştir (European Commision, 2008).

Sosyal Demokratlar ve Yeşiller iktidarı kapattığı bakanlık yerine yeni programla göç ve uyum politikalarına başka bir pencere açmıştır. Etableringsproogrammet (Kuruluş Programı) adını verdikleri ve Arbetsförmedlingen (İsveç Kamu İstihdam Servisi) tarafından yürütülmesine ve İsveç Sosyal Sigorta Ajansı tarafında finanse edilmesine karar verilen (Forsakringskassan, 2023) yeni program, göçmenlerin dil, beceri, yetenek eğitimleri, deneyim kazandırma stajları, girişim veya iş arama süreçlerine destek gibi süreçlerine destekler içermekteydi (Arbetsförmedlingen, 2025a). 2019 yılında yapılan İsveç İstatistik Bürosu imzalı LFS sonuçları, göçmenlerin ve ailelerinin istihdam oranlarının yüzde 59,9 olduğunu göstermektedir. Bu oranlar mülteci olmayan yabancılarda yüzde 77,3 iken İsveç vatandaşlarında yüzde 86,2 olarak gözlenmiştir (European Commision, 2025c). Çıkan bu sonuçların, Kuruluş Programının özündeki işgücü piyasalarıyla ilişkisi ile uzamdaki yansımaların farklı olduğunu gösterdiğini söyleyebiliriz. Bunu İsveçli yetkililer de fark etmiş olacak ki 2021 yılında Kuruluş Programı’na Intensivar (Yoğun Yıl Programı) adlı bir ek getirilmiştir. YYP, 2021 yılından itibaren göçmenler için cinsiyet eşitliği, katılım eşitliği ve güvence sağlanması bağlamlarında daha hızlı istihdam sağlanmasını hedeflemiştir (European Commision, 2025d).

Bugüne gelindiğinde İsveç göç politikalarını İsveç Göçmenlik Ajansı üzerinden koordine etmektedir. Bu bağlamda İsveç, göçmenler için yeni bir sığınma başvurusu süreci işletmektedir. Başvuru sahipleri sığınma başvurusunun sonucunu beklerken tıbbi bakım, barınma, maddi destek, çalışma, engellilik (varsa), sürücü belgesi, çocukluk ve temyiz haklarına sahip olarak bekleme süreçlerini tamamlamaktadırlar (Informationsverige, 2025d). Oturum izni alındıktan sonra ise Vatandaşlık Oryantasyon Kurslarına ücretsiz olarak katılım hakkına sahip olan göçmenler, yerel yönetimler tarafından dil seçenekleri bulunarak eğitim görmektedir. Eğitimin içeriğinde insan hakları, demokrasi, haklar ve sorumluluklar, İsveç toplumu ve gündelik yaşam pratikleri bulunmaktadır (Informationsverig, 2025e).

İsveç’in MIPEX 2020 puanı en iyi ilk on ülke arasında değerlendirilmesini sağlarken aynı zamanda ilk üçte yer almasını sağlamaktadır. 100 puanlık MIPEX 2020 değerlendirme ölçeğinde 86 puan verilen İsveç’in uyum ve entegrasyon politikaları MIPEX 2020 kaynaklarında hem ülkeye ilk kez giriş yapan göçmenler için hem de İsveç vatandaşları için

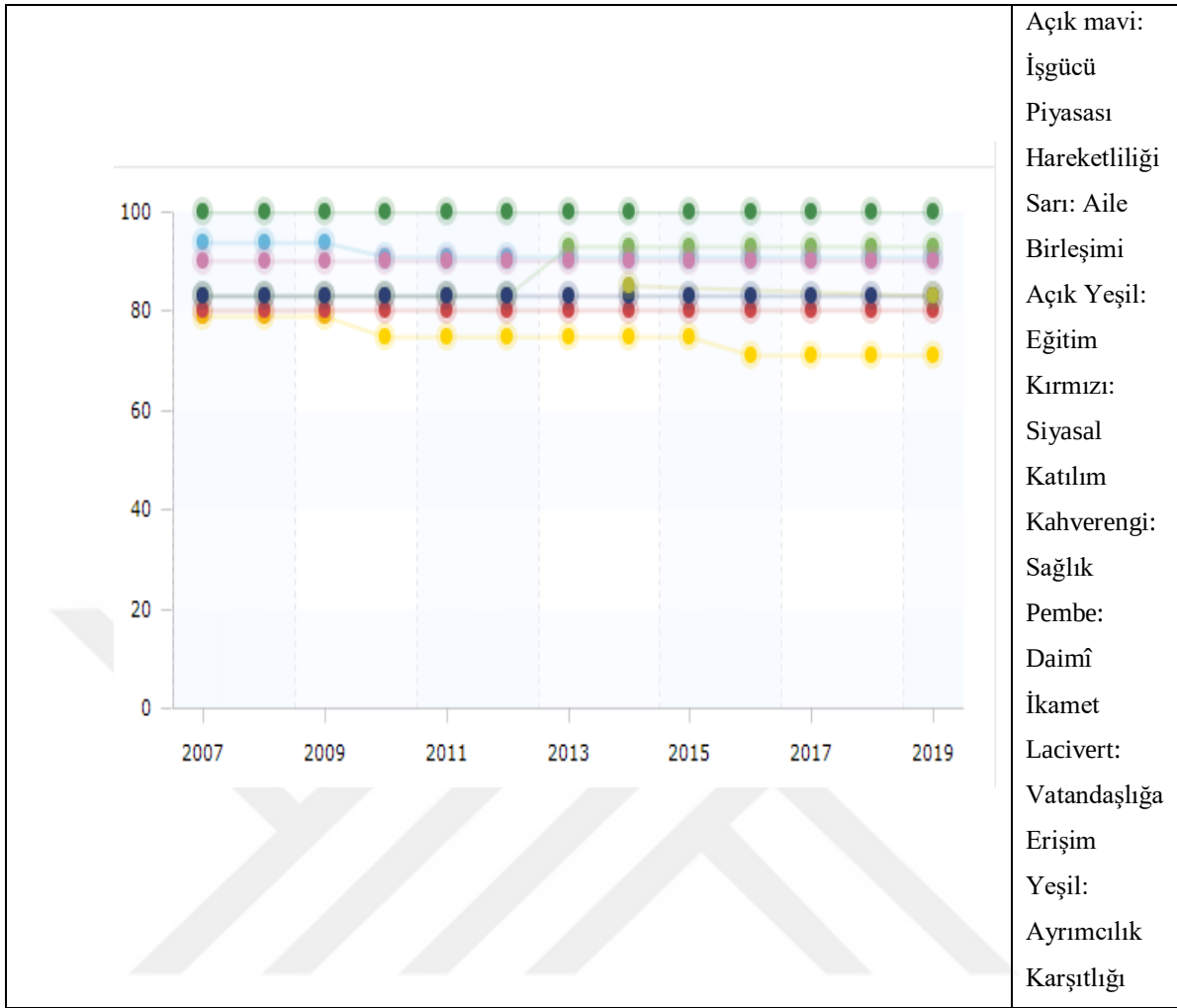
eşit haklar, çoklu imkanlar, fırsatlar ve güvenlik garanti eder şeklinde değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme ölçeğine göre İsveç, İskandinav ülkelerinden daha kapsayıcı bir niteliğe sahip olmasıyla ayrılmaktadır. MIPEX 2020’de yapılan değerlendirmeye göre İsveç’in entegrasyon politikaları iki ana temele ayrılmaktadır. Bunlar; göçmenlere yatırımlar ve vatandaşlara göçmenlere uyum sağlamaları için yapılan yatırımlar olarak sıralanmaktadır. İsveç’in de içinde bulunduğu en iyi on ülke aynı zamanda ulusal büyüme için fırsat olarak görerek en çok yatırım yapan ülkeleri oluşturmaktadır (MIPEX, 2020).

MIPEX 2020 tarafından yapılan araştırma, devletlerin entegrasyon politikalarının örneğin sadece göçmenler gibi yalnızca tek tarafı değil, göç ve göçmenler ile doğrudan veya dolaylı olarak teması bulunan herkesi kapsamaması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, vatandaşların göçmenleri kabul etmesinin yanında göçmenlerin de göç ettikleri ülkede aidiyet geliştirmesini sağlamak hayati önem taşımaktadır. Devletlerin göç politikaları ve göçmenlere davranış biçimleri ile vatandaşlarla göçmenlerin ilişkisi arasında bir korelasyon bulunmaktadır. Söz konusu durum entegrasyon politikalarının önemini tekrar açığa çıkarırken MIPEX 2020 verileri, İsveç’teki kapsayıcı göç politikalarının hem göçmenler hem de vatandaşlar adına memnuniyeti, olumlu tutumları, güveni, güvenliği, aidiyet duygusunu ve ayrımcılığa karşı olmayı sağlamaktadır (MIPEX, 2020).

İsveç, diğer MIPEX 2020 ülkeleriyle karşılaştırıldığında uyguladığı politikaların uzama yansımaları ve ihtiyaç sahibi muhataplarına ulaşması konusunda etkili durumda görünmektedir. Göçmenler ve çocukları, diğer AB ülkelerine kıyasla İsveç’te kendi becerilerine yapabilmeye çok daha fazla imkânla sahipler. Bu durum, istihdama katılma ve eğitim alanlarında da gözle görülür olumlu bir fark yaratmaktadır. İsveç, AB dışındaki göçmenlerin de neredeyse tamamına ekonomik, sosyal, politik ve aile gibi özel hayatlarında vatandaşlarıyla aynı yasa ve hakların verileceğini garanti etmektedir. Veriler, İsveç’in göçmenlerin vatandaş olma ve siyasal yaşama katılma gibi ölçeklerde birinci sırada olduğunu göstermektedir. Devamında yine İsveç’te daha fazla göçmen ayrımcılığa karşı eğitimler almakta, haklarını bilmekte ve koruyabilmektedir. Son olarak MIPEX 2020 değerlendirmesinin İsveç’i incelediği başlıklara kısa notlar şeklinde bakıldığında karşımıza şu bilgiler çıkmaktadır;

- İşgücü piyasası hareketliliği: Olumlu: AB ülkeleri dışından menşeli göçmenler işgücüne ve sosyal güvenlik haklarına erişime sahiptirler. Ayrıca göçmenler, dil ve mesleki gelişimleri için eğitimlere erişebilmektedir ve bu durum onların kariyerlerini ve uyum ve kabul süreçlerini desteklemektedir.
- Aile birleşimi: Az Olumlu: 2016’da alınan yasal kararlar ve düzenlemelerle beraber İsveç, aile birleşimi konusunda görece zorlaştırılmış bir yapıya sahiptir.

- Eğitim: Olumlu: İsveç, eğitim ölçeğinde birinci sırada yer almaktadır. Göçmen öğrenciler, statüleri fark etmeksizin, okul öncesi eğitimden, zorunlu eğitimden ve mesleki eğitimden faydalanabilmektedirler. Ayrıca yükseköğrenim için de kolaylaştırıcı önlemler bulundurmaktadır. İsveç'in eğitim politikaları, göçmen öğrencilere ulaşabilmektedir.
- Sağlık: Olumlu: Göçmenler İsveç vatandaşları ile yaklaşık olarak aynı sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Ayrıca, sağlık sistemine erişimi olan göçmenler, hakları konusunda bilgilendirilmekte ve örneğin tercüman gibi diğer desteklerden ve haklardan faydalanabilmektedirler.
- Siyasi Katılım: Olumlu: Vatandaş olmayanlar, İsveç'te üç yıl ikamet ettikten sonra yerel yönetim seçimlerinde oy kullanma ve aday olma haklarına erişebilmektedirler. İsveç'teki sivil toplum örgütleri ve göç temelli sivil örgütlenmeler devlet ve bürokrasi ile resmi ve doğrudan bir ilişki kurulmasını sağlamamaktadır. Fakat İsveç'te bulunan göçmen dernekleri hükümet tarafından finanse edilmektedir.
- Daimî İkamet: Olumlu: İsveç, ikamet konusunda uzun vadeli ama istikrarlı ve güvenli bir süreç sağlamaktadır. Geçici ikametinde dört yıl boyunca oturan göçmenler, bu sürenin ardından kalıcı ikamet ve beraberinde güvenli ve eşit bir statüye hak kazanmaktadırlar.
- Vatandaşlığa Erişim: Olumlu: Vatandaşlık başvurusu yapan kişiler beş yıl İsveç'te yaşama koşulunu sağlamak zorundadırlar. Vatandaşlığa kabul alanlar, İsveç'te doğmuş vatandaşlarla aynı statüde değerlendirilmektedir.
- Ayrımcılık Karşıtlığı: Olumlu: İsveç yasaları, her türlü ayrımcılığa karşı, herkesi koruma altına almaktadır. Ayrımcılığa uğrayan mağdurlar, kolluk kuvvetlerinden faydalanabilirken aynı zamanda hukuki süreçlere başvuruda bulunabilmektedir. Bu haklar doğrultusunda muhatap ve mağdurlar bilgilendirilmektedir (MIPEX, 2020).

Grafik 3.3: MIPEX 2020 Değerlendirme Başlıklarının Puanlarına Göre Modellenmesi

Kaynak: (MIPEX, 2020).

3.3.1. Göç Politikalarının Seçimlere Etkisi: Sağın Yükselişi ve 2022 Genel Seçimleri

Entegrasyon ve uyum politikaları tek taraflı işleyebilen politikalar değildir. Göçmenlerin göç ettikleri yerlere alışma ve uyum sağlama, alışmaları olduğu kadar, göç alan ülke vatandaşlarının da göçe ve göçmene dair uyum sağlaması gereklidir. Esasında bu gereklilik sayesinde bir arada yaşamın kurulacağı söylenebilmektedir. Yukarıda değinilen saha çalışmaları ve bu çalışmaların çıktılarının yansıdığı bir diğer olgu da İsveç seçimleridir. Seçimler, seçimlere giren partilerin ideolojik kimlikleri ve programları ve seçmen davranışları İsveç'teki göç politikaları göçmenlere dair bakışın anlaşılmasında faydalı bir yer tutabilir. İsveç'in göç tarihi incelenen bölümdeki yıllara göre göç grafiğine bakıldığında 2010 yılından itibaren takip eden yıllarda göç hareketlerinin yükseldiği ve 2015 yılında zirve yaptığı görülmektedir (Sweden Sverige, 2025). Beraberinde 2010 yılının başka bir anlamı daha bulunmaktadır; 2010'a kadar İsveç parlamentosunda aşırı sağcı bir parti hiç olmamışken, bu yıldan itibaren mevcut durum terse dönmüş, aşağıda tarihçesine politikalarına değineceğim İsveç Demokratları Partisi 2022

yılındaki son genel seçimlerde ikinci parti olarak boy göstermiştir. İsveç'e gelen göç hareketlerinin Ortadoğu ve Afrika menşeli olması, yukarda saha çalışmalarında da gözlemlenen İslamofobi ve Siyah ırkçılığını besler niteliktedir. İsveç Demokratları Partisi ise tam da bu retoriğe vurgu yaparak göç ve karşıtlığı, İslamofobi ve ırkçılık üzerinden gündem belirleme politika üretme imkânları bulmaktadır (Sevinç, 2024: 18, 21).

İsveç Demokratları Partisi, 1988 yılında kuruluşunu ilan edip aynı sene içerisinde seçimlere girmiştir. Bu partinin parti programları ve politik konumu incelendiğinde aşırı sağ, radikal sağ, popülist, göçmen karşıtı, yabancı düşmanı gibi kavramlarla adlandırıldığı görülmektedir. Avrupa'daki başka aşırı sağcı, faşist partilerle aynı aile içinde kendini ifade eden parti, diğer ülkelerdeki partilerle milliyetçilik, göç ve göçmen karşıtlığı, mülteci kabulüne karşıtlık gibi hatlarda paydaşlık göstermektedir. Fakat ilgi çekici olan şeyin, İsveç Demokratları Partisi'nin kurulduğu yıllarda göçmen karşıtı kampanya yürütücüleriyle, ırkçı gruplarla ve Nazi hareketiyle ilişki içerisinde olduğu söylenebilmektedir (Martinsson, 2018: 12).

İdeolojik açıdan İsveç Demokratları Partisi kendilerini milliyetçi olarak tanımlamaktadır. 2011 yılında yayınlanan programlarında milliyetçi çizgilerini açıklayan parti, etnik köken veya doğum üzerinden değil, kimlik dil ve kültür üzerinden bir milliyetçilik tarifi yapmaktadır. Programdaki tarif çarpıcı yönler barındırmaktadır. İsveçli olmak için İsveç'te doğmak gibi bir koşul sunmayan parti, dünyanın başka ülkelerinde doğmuş kişilerin aktif biçimde İsveç ulusuna asimile olmayı seçerek İsveçli kapsamında değerlendirilmeye hak kazanacağını söylemektedir. Bunun için ise; akıcı şekilde İsveççe konuşmaları, kendini İsveç ulusuna diğer herhangi bir ulusa kıyasla daha bağlı ve sadık görmeleri ve İsveç kültürüyle yaşamlarını sürdürmeleri koşullarını öne sürmektedir (Fondapol.org/a). Bu bağlamda, göçün İsveç'in ulusal kimliğine, ekonomisine ve güvenliğine tehdit oluşturmayacak düzeyde tutulmasının gereğini ileri sürerken, ülke içerisinde çok kültürlülüğe karşı çıkarak sert yöntemlerle aktif asimilasyon sürecini savunmaktadır (Sverigedemokraterna, 2022a). Söz konusu olan bu kısıtlayıcı ve tamamen asimile etmeye dayalı göç politikasına ve çok kültürlülüğe karşıtlığa rağmen belgelerinde hiyerarşik bir ırksal ve kültürel ayrım verisi bulunmamaktadır (Sverigedemokraterna, 2022b). İsveç Demokratları Partisi'nin göçe ve yabancıya dair politik tutumu özünde karşı çıkış ve dışlama olarak tarif edilebilir.

İDP'nin (İsveç Demokratları Partisi) yükselişinin temelini oluşturan göçmen karşıtlığı ve çok kültürlülük karşıtlığı bazı saç ayaklarının üzerine kurulmuştur. Bunlardan bir tanesi, göçmenlerin İsveç için çok kültürlülük değil İsveç ve İsveçli olgularına zarar verdiği ve artan göçmen sayısının İsveçliler için işsizlik dolayısıyla da yoksulluk anlamlarına gelen bir gerçek yarattığının tarifidir. Göçmenlerin İsveç içerisinde ekonomik yük olduğu ve işsizlik sebebi

oluşturduğu, bilimsel hiçbir veriye veya kanıta dayanmasa da uzamda kendisine taraftar bulmaktadır. Göçmenlerin suç kaynağı olarak tarifi, onları milliyetleri, renkleri, ırkları, kültürleri ve inanışları sebebiyle düzeni bozan suç işleyen suçlular olarak kodlamaktadır. Bu iddia ise İDP'nin göçmen karşıtı politikalarına meşruiyet zemini oluşturmaktadır. Kendi milliyetinden olmayanı dışarda tutan yabancı düşmanı bu tutum, tekrar homojen bir İsveç toplumu yaratılmasını ve bu doğrultuda çok kültürlülüğe getirilen eleştiriler ile kesin bir karşıtlık ve Avrupa Birliği karşıtı bir politik hatla sonuçlanmıştır. İDP'nin öne çıkan bir diğer politik hattını Avrupa Birliği'ne getirdiği eleştirel karşıtlık oluşturmaktadır (Akarçay, 2021: 15-21).

Bu izlek doğrultusunda İDP, altını çizdiğimiz 2010 yılından itibaren oylarını artırarak İsveç parlamentosunda yer almaktadır. 2010 genel seçimlerinde yüzde 5,7 oyla parlamentoya giriş yapan İDP, devam eden 2014 seçimlerinde büyük bir sıçrama yaşayarak yüzde 12,9 oy oranına sahip olmuştur. Sonuçlar İDP'yi üçüncü büyük parti niteliğine taşımıştır. Bu sıçrama 2010 ile 2015 yılları arasında sürekli artan göç hareketleriyle birlikte okunduğunda anlamlı bir sonuç vermektedir. 2018 yılına gelindiğinde politikalarını AB karşıtlığını da öne çıkararak devam ettiren İDP, İsveç'in AB'den çıkması için bir referandum talebiyle seçimlere girmiş ve bu seçimde de oylarını artırarak yüzde 17,5 oy ile meclisteki yerini almıştır. 2022 yılında yapılan son İsveç genel seçimlerinde ise yüzde 20,5'e yükselen oy oranı İDP'yi İsveç parlamentosunun ikinci partisi konumuna getirmiştir. Aşırı sağ ve faşist bir siyasal geleneğe sahip olan İDP, popülist söylemlerle öne çıkarak siyaset sahnesinde güçlü bir yer tutmayı başarmakla beraber, parti liderinin İslam ve Müslümanlar için İsveç adına en büyük tehdit olarak tarif edildiği konuşmalarıyla öne çıktığı görülmektedir (Halhallı, 2024: 14-17). Bu söylem eskiye nazaran daha az faşist daha çok popülist olduğu düşülen İDP'nin popülist söylemleri artarken aşırı sağ ve faşist genlerinden eksiltmediğinin bir göstereni olarak okunabilir.

İsveç Sosyal Demokratlar Partisi (İSDP) ise, İDP'nin popülist göç söylemlerine ve göçmen karşıtı politikalarına nazaran tam tersi bir politik hat benimsemektedir. Kaçak durumundaki göçmenlerin insani yardımlara erişebilme haklarını ve sığınma haklarını vurgulayan İSDP, göçmen kabulünün AB içerisinde daha eşit dağılması gerektiğini ve aynı zamanda İsveç özelinde de göçmenlerin ülke geneline dağıtılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda üç temel hedef koyan İSDP, göç politika ve mevzuatlarının AB ülkeleriyle benzeştiği ve standartlaştığı bir niteliğe getirilmesini, göçmenler ve göç çalışmaları için bölgesel ve küresel çalışmaların ve iş birliklerinin devam ettirilmesini ve göçmen konutu

politikaları başta olmak üzere ayrımcılığı önleyen bir sisteme geçilmesini hedeflemektedir (Socialdemokraterna, 2025a).

İSDP, göç politikalarının güvenlik boyutuna vurgu yaparken, göç konusundaki sorumluluğun daha fazla paylaştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, İsveç'e gelen göçmenlerin iş, refah ve güvenlik konularında kendilerini var etmeleri sağlanırken, İsveç hedefli göçün azalmasını sağlayarak, daha az göçmen ama daha nitelikli göç politikaları, uyum ve entegrasyon çalışmaları olması hedeflenmektedir. İSDP, göç konusunda koyduğu hedefleri ve belirlediği politikaları yerine getirebilmek adına AB içinde ve küresel çapta sorumluluk paylaşmayı teşvik eden çalışmalar yürütmektedir. Ülke düzeyinde ise göçmenlerin İsveççe öğrenmeleri, eğitime katılmaları, çalışmaları ve geçimlerini kendi başlarına sağlamaları hedeflenmektedir. Aynı zamanda bu hedeflerin çok hızlı bir nitelik kazanması da üzerinde durulan bir diğer önemli husus olarak karşımıza çıkmaktadır. İSDP, kabul edilen göçmenlere karşı hızlı bir uyum ve entegrasyon programı belirlerken, aynı zamanda kabul edilmeyen göçmenlerin de geri gönderilmesinin üzerinde yoğunlaşmaktadır. Küresel ve bölgesel sorumluluk paylaşımının önemini sıkça vurgulayan İSDP, İsveç'teki yerel yönetimlerin hepsinin göçe dair görev ve sorumluluk almaları gerektiğini de vurgulamaktadır (Socialdemokraterna, 2025a).

İSDP'nin, göç ve uyum konularındaki hedefleri incelendiğinde şu sonuçlar sıralanmaktadır; imkânı olan herkesin çalışması, istihdama katılım için dil, eğitim ve barınma sorunlarının çözülmesi, göçmen kadınların istihdamının artırılması, konut ayrımcılığının önüne geçilmesi, suç önleme çalışmaları, eğitimde kaynak dağıtımını eşitliğinin sağlanması, gündelik hayata katılım imkânları ve okul öncesi eğitime teşvik edilmesi. Bu hedefler doğrultusunda İSDP, eğitime büyük yatırımlar ve işsizliğin önüne geçilerek göçmen istihdamı için imkânlar yaratmayı hedeflemektedir (Socialdemokraterna, 2025b). İDP ve İSDP arasındaki politik ve söylem farkları ne kadar gözle görünür olsa da seçim sonuçları incelendiğinde İDP'nin sürekli yükselişi ile göçün ve siyasi partilerin göç politikaları ve söylemleri arasında bir ilişki olduğu görülmektedir.

İsveç'te göçmen davranışları incelendiğinde İsveç'te yaşanan sorunların kaynağının göçmenler olduğu söyleminin özellikle İsveç işçi sınıfında karşılık bulduğu ve İDP'ye oy verme davranışlarında artış olduğu gözlemlenmektedir. İsveç siyasi partilerinde genel olarak gözlemlenen liberalleşme eğilimi, İDP'nin otoriter ve milliyetçi karakterinin desteklenmesinde rol oynamaktadır (Oskarson ve Demker, 2015: 18). 2022 seçimleri incelendiğinde, Yeşiller ve Merkez partilerin İDP'nin aşırı uçlarını, geçmişini ve yabancı düşmanlığını vurgulamaktan hiç geri durmadıkları görülmektedir. Ancak İSDP, seçim kampanyasını göçle mücadele edilmesi

tarafında yoğunlaştırmıştır. Göçmen mahallelerinin varlığına da sıkça vurgu İSDP, entegrasyon konusunda belirsiz ve dolaylı söylemlerle kısıtlı göç hedefini dile getirmiştir. Fakat bu hamleler, kamuoyunda İSDP'nin beklentisinde bir karşılık bulmamış ve 2022 seçimleri sağ partilerin zaferiyle sonuçlanmıştır (Aylott ve Bolin, 2023: 5,11).

İDP'nin son seçimlerdeki yükselişi ve son seçimde ikinci parti konumuna gelmesini seçmen davranışları açısından esasında göçmen karşıtlığı zemininde değerlendirmek mümkündür çünkü İDP, siyasal söylemlerini en çok buraya konumlandırmaktadır. İDP'nin göçmen karşıtlığındaki seçici tavrı (örneğin İskandinav ülkelerinden gelen göçmenlerin kabulü) göçmenlerin kimliklerine, ırklarına, kültürlerine ve yaşam biçimlerine karşı bir görüşü ifade etmektedir. İDP, İsveç kültürünün, ekonomisinin ve toplum doğasının korunmasını doğrudan göçe dair sınırlandırıcı politikalarla temellendirmektedir. İDP'nin göçe dair tavrı ve söylemleri seçmenleri de etkilemekte ve seçmenlerce paylaşılmaktadır (Jylha vd., 2019: 6-7). Bu bağlamda İsveç için uyum politikalarının İsveçliler için de bir başarısızlık niteliği bulunduğu söylenmelidir. Tekrar hatırlamak gerekirse uyum ve bir arada yaşama politikaları, göçmenlere olduğu kadar göç alan ülkenin vatandaşlarına da dair ve içkindir.

3.3.2. İsveç Göç Yönetişiminin İnsan Hakları Boyutu

2000'li yıllar, İsveç'in göçmen politikalarının kısıtlayıcı olmayan, hızlı ve vatandaşlık konusunda AB bağlamında oldukça hızlı olduğu yıllardır. Göçmen politikalarının bu hali, meclisteki partilerin politikalarıyla da ilişkilidir. Örneğin, İSDP'nin ve İlimli Parti'nin kısıtlayıcı göç politikaları, sol, merkez ve liberal diğer partiler tarafından sorgulanmış; kiliseler, STK'lar ve sendikalar ile birlikte muhalefet edilmiş ve kısıtlayıcı olmayan bir göçmen politikası belirlenmesi sağlanmıştır (Dahlstedt ve Neergaard, 2019: 6-7). Fakat 2008 yılının ardından göç politikaları, İsveç için en liberal halini almıştır. Bu dönemde göçmenlerin çalışma biçimleri, hakları, izinleri ve maaşları işverenin belirlenmesine bırakılmış; göçmenlerin patron teklifini kabul etmeme durumunda üç ay içinde başka iş bulamadığı takdirde memleketine dönmesi beklenmiştir (Calleman ve Herzfeld, 2015: 212-214). 2008 yılındaki göçmen politikalarının iç yüzü, göçmenlerin işverenlere bağlı ifade etmektedir. İsveç, kendisine yönelen göç hareketlerini sermaye olarak değerlendirip, göçmenleri işverenlere bağlı emekçiler olarak değerlendirmiştir. İsveç'in göçmenlere dönük uyum ve entegrasyon politikalarında buna dönük bir eksilme veya dönüşüm görülmemiş olsa da göç hareketlerinin geçici olması ve göçmenlerin sermaye için artı değer üretmeleri beklentisinin, İsveç'e göç edenler için insan hakları bağlamında yeni bir bağlam oluşturduğu söylenebilir. İsveç'te göçmen olabilmek için sermaye çarklarının dönmesine fayda sağlama beklentisi insan hakları ve insan onuru bağlamında

değerlendirildiğinde şöyle söylemek mümkün olabilir; sosyal liberalizm konu göç olduğunda kendine içkin yapısı ile çökmüştür.

Bir diğer bağlam ise İsveç'in göç politikalarının izini sürdüğümüzde çok kültürlü politik söylemlerle karşılaşmaktadır. Çok kültürlülük söylemi, İsveç için sınıfsal ve cinsiyet temelli eşitliğin yanında, aynı zamanda bir arada yaşamı da içeren bir siyasal imaj sunmaktadır. 1970'lerin çok kültürlülük söyleminin aslı, göçmenleri örgütlemeyi amaçlayan ve İsveç kültürü içerisinde erimelerine odaklanan bir söylemi ifade etmektedir (Dahlstedt ve Neergaard, 2019: 9). Bu durum göçmenlerin kendi öz kimliklerinin kaybına yol açacak bir potansiyeli içinde taşımaktadır. İnsanın öz kültürünün korunması ve yaşatılması, insan hakları tarafından verilen ve korunan bir hakken göçmenlerin İsveç kültürüne adapte olmasının beklenmesi ve hedeflenmesi, birey olarak insanın öz kültürünü bastırılması anlamlarına gelmektedir. Bu bağlam, bireyin kimliğine dönük bir müdahale olmakla birlikte insan onurunu zedeleyen bir yönü de içinde barındırmaktadır. Ayrıca, kültürel örgütlenme çabası, yani göçmenlerin kendi kültürlerinden sıyrılıp İsveç kültürüne adapte olmalarının beklenilmesi, insan haklarının eşitlik ilkesini de boşa düşürmektedir. İsveç'te görülen bu politik yansımalar, birinci bölümde tartışılan insan haklarının tanımladığı insan kimdir sorusunun önemini hatırlatmaktadır. Bu soru şöyle devam edebilir; insan haklarının tanımladığı insanlar kim ve hangi insanlar arasında ilkesel bir eşitlik görülmektedir? İsveç'in göçmen politikalarının uzama yansımada insan haklarının bağlam bağımlı yapısı açıkça görülmektedir.

Haklar bağlamındaki bir başka husus ise çok kültürlülük iddiasının haklar konusuna yansımadır. Göçmen hakları ile resmi vatandaşlık hakları karşılaştırıldığında İsveç adına bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk en çok medeni haklar, sosyal haklar ve siyasi haklar ölçeklerinde görülmektedir. İsveç'te yürüyen mahkeme süreçlerinde başvuranların etnik kökeninin ve ırkının hukuki süreçleri etkilediği görülmektedir. Göçmenlerin ceza alma oranları ve sıklıkları, aldıkları cezaların sürelerinde üst sınıra başvurulması göçmenlerin medeni haklara erişimlerine dair bir çıktı olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bu çıktı, göçmen kimliğinin marjinalleştirilmesinde ve doğal suçlular olarak kabul edilmesi gibi sonuçlara sebep olmakta ve beslemektedir (Elsrud, 2008: 14-16). Bir diğer önemli çıktı istihdam konusunda karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin istihdam edilebilirlik düzeyleri, İsveç değerlerinin benimsenmesi ile doğru orantılı bir bağıntı taşımaktadır. Bu ilişki, göçmenlerin makul göçmen, kabul edilebilir göçmen gibi sınıflandırılmasına yol açarken diğer tarafla işsizlik, güvencesizlik göçmenlerin sıkça karşılaştığı durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenleri kategorilere ayıran ve istediği göçmen tipinde olmayan göçmenlerin sosyal haklarını gasp eden bu çıktı, gettolaşmaya da sebep olmaktadır. Göçmenler, bu eşitsiz durumu katılım ve siyasete etki etme açılarında da

yaşamakta ve siyasi haklar bağlamında da gasplara uğramaktadır (Dahlstedt, 2015: 11). Göçmenlerin İsveç'te yaşadığı sosyal dışlanma uluslararası kurumların verilerinde de açıkça görülmektedir. EUROSTAT'ın resmi verilerinde sosyal dışlanma ve işsizlik verileri İsveç için şöyle görülmektedir;

Tablo 3.1: Sosyal Dışlanma Riski Yaşayan İsveçli Vatandaşların ve Yabancı Ülke Vatandaşlarının Yüzdelik Oranları

Vatandaşlık/Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İsveç Vatandaşları	15.3	14.6	13.6	14.0	13.4	14.0	13.6	16.1	15.2	14.8
Yabancı Ülke Vatandaşları	48.3	47.1	46.5	47.8	49.7	43.7	39.5	37.0	37.8	32.9
AB Ülkeleri Vatandaşları Ortalamaları	22.3	21.8	20.8	20.3	19.7	19.5	19.5	19.3	18.9	18.6
AB Yabancı Ülke Vatandaşları Ortalamaları	42.5	43.3	41.3	38.8	38.2	41.1	40.4	39.2	39.0	37.8

Kaynak: (EUROSTAT, 2025b; EUROSTAT, 2025c; EUROSTAT, 2025d; EUROSTAT, 2025e).

Sosyal dışlanma riski hesaplanırken AB, harcanabilir gelir seviyesini ölçüt almaktadır (EUROSTAT, 2024a). Tablo 1'de görüldüğü üzere İsveç'teki göçmenlerin, İsveçlilere göre sosyal dışlanmaya maruz kalma oranı arasında iki kattan fazla fark bulunmaktadır. Yıllara göre verilmiş bu örnekler, göçmenlerin yaşadığı dışlanma, ötekileştirilme ve eşitsizliğe maruz kalma durumlarını açıkça ortaya koymaktadır. İsveç'te sosyal dışlanma riskinin daha anlaşılabilir olması adına AB ülkelerinin vatandaşları ile göçmenlerin sosyal dışlanma verilerine yer verilmektedir. AB genelinde göçmenlerin, büyük bir farkla sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kaldığı görülmektedir. 2015 ile 2020 yılları arasında İsveç, AB ortalamasından yüksek orana sahipken, 2021 sonrasında AB ortalamasından düşük bir ortalama sahip olmuştur. İsveç vatandaşları ile AB vatandaşlarının ortalaması arasındaki fark ile İsveç'teki göçmenler ve AB'deki göçmenlerin ortalaması arasındaki farkın ters bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Söz konusu bu durum, İsveç'teki göçmen deneyimlerinin ayrımcılık ve ötekileştirmeyle birlikte okunabileceği sonucunu doğurmaktadır.

Tablo 3.2: Düşük İş Yoğunluğuna ve Yoksulluğa Sahip Hanelerdeki İsveç Vatandaşları ve Yabancı Ülke Vatandaşları Vatandaşlarının Yüzdelik Oranları

Vatandaşlık/Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İsveç Vatandaşları	6.1	5.8	6.3	5.6	5.1	5.5	6.9	7.2	6.9	7.0
Yabancı Ülke Vatandaşları	22.1	24.2	23.8	27.1	26.1	20.9	21.5	18.1	16.7	14.0
AB Ülkeleri Vatandaşları Ortalamaları	22.3	21.8	20.8	20.3	19.7	19.5	19.5	19.3	18.9	18.6
AB Yabancı Ülke Vatandaşları Ortalamaları	42.5	43.3	41.3	38.8	38.2	41.1	40.4	39.2	39.0	37.8

Kaynak: (EUROSTAT, 2025f; EUROSTAT, 2025g; EUROSTAT, 2025h; EUROSTAT, 2025i)

Çalışma süresinin beşte biri veya daha az süresi çalışanlar, düşük iş yoğunluğuna sahip olarak değerlendirilmektedir. Hane iş yoğunluğu ise, hane sakinlerinin çalıştığı toplam sürenin, normal şartlarda çalışabileceği süreye oranını ifade etmektedir (EUROSTAT, 2025i). İsveçli vatandaşlar ile yabancıların arasında görülen aşırı fark, göçmenlerin İsveç'te iş hayatına katılımda maruz kaldıkları ayrımcılığı ve eşitsizliği ifade etmektedir. İsveç'e göç eden göçmenler, medeni haklarda, iş hayatında ve sosyal hayatta olduğu gibi benzer bir deneyimi kent deneyimlerinde de yaşamaktadır. Söz konusu oranların AB ülkelerinin ortalamalarının altında çıkıyor olması İsveç'in ekonomik gücüyle birlikte okunabilir. Çünkü benzer bir farkın İsveç vatandaşları ve AB vatandaşları ortalamasında da görüldüğü fark edilmektedir. Göçmenlerin karşı karşıya mekânsal ayrışma deneyimleri bir sonraki bölümde incelenecek, insan haklarını felsefi antropolojik boyutu ise değerlendirme bölümünde ele alınacaktır.

3.3.2.1. İsveç Göç Yönetişiminin İnsan Hakları ile Değerlendirilmesi

Çalışmanın birinci bölümünde detaylıca değerlendirilen insan hakları bütünü, kendisine içkin olan insan ve hak kavramları ile birlikte ele alınmış ve bu bağlamda kentsel haklara neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna da cevap aranmıştır. Bu bilgiler ve İsveç'in göç yönetişimi ışığında yapılacak bir değerlendirme hem tezin bütünlüğü hem de kentsel haklara çıkacak yol için önemli bir yerde konumlanmaktadır. İnsan hakları, içerisinde insan, hak ve evrensellik kavramlarını barındıran bir bütün olarak ele alındığında, insan tanımının bireyleri eşit olarak ele aldığı bir yöntem iddia ettiği görülmektedir. Öyle ki insan haklarının özündeki iddiasının hak sahibi olarak insanın nereye giderse gitsin aynı haklara sahip olduğu iddiası, yapılan saha araştırmaları ve yansıyan uygulamalarla değerlendirildiğinde uzamdaki yansımalarının farklı olduğunu ortaya çıkardığı görülmektedir.

Eleştirel insan hakları çalışmalarında karşımıza çıkan vatandaşlık, kültürel farklılıklar ve evrensellik iddiaları, İsveç özelinde de görülen sakatlıkları ve eksikleri tanımlamaya yardımcı olmaktadır. Arendt, hak sahibi olarak insanın, hak sahibi olabilmesi için bir vatandaşlığa dolayısıyla da devlete olan ihtiyacına dikkat çekmektedir. Önerdiği yöntem, hak sahibi olma hakkı olarak formüle edilerek devletsiz kalan insanların yani kendi yaşam alanlarından sürülen, göçe zorlanan veya göç eden göçmenlerin, göç ettikleri yerlerde de haklara sahip olmalarını ve yararlanmalarını, önünde hiçbir engel olmadan sağlamayı içeren bir öneri olarak karşımıza çıkmaktadır. (Uslu, 2022: 6). Vatandaşlıktan soyutlanan bir insanın, insan haklarının bağlayıcı koşullarından ve durumlarından da soyutlandığını söyleyen Arendt, göçmenlerin vatandaşı olmadıkları ülkelerde hak sağlayıcısı olan devletten de soyutlandığını altını çizerek, hak sağlayıcısından soyutlanmış göçmenlerin haklardan da soyutlandığını vurgulamaktadır (Arendt, 2018: 301).

İnsan haklarının, modern insan tarifi incelendiğinde karşımıza çıkan bireycilik halinin, insanı toplumdan soyutlayan ve kendi öz çıkarlarını ve haklarını toplumun geri kalanından öne koyan ve kendinde olan haklara göre toplumla ilişkilenen bir nitelik taşıdığı görülmektedir (Douzinas, 2017: 48-49). Göçmenler ve yerel vatandaşların hakları ve uygulamalarda görülen ikili durum, insan haklarının özüne haiz olan bireycilik ve vatandaşlık ilişkisi üzerinden açıklanmaya uygun bir çıktıyı ifade etmektedir. Bu ifade, aynı zamanda kolektif, bir arada yaşamı ve toplumsal hakları ifade eden, hukuk öznesi olarak bireye değil, kentin içerisinde yaşayan tüm insanlara hakları ifade eden kent hakkına duyulan ihtiyacın ve önemin de ifadesidir.

İsveç'in insan hakları söylemi ve iddiası tarihsel olarak evrensellik, eşitlik ve refah ilkeleriyle biçimlenmiştir. Fakat bu söylem iddiaların uzamdaki yansımaları daha farklı görülmektedir. Yukardaki bölümlerde detaylıca incelenen bu yansımalar, İsveç için bir değerlendirme imkânı sağlarken, diğer taraftan da insan haklarına dair eleştirel literatürün uygulamadaki yansımalarının tespitine imkân sağlamaktadır. İsveç göç politikaları incelendiğinde, 1970'lerden itibaren çok kültürlülük söyleminin öne çıktığı görülmektedir. Fakat ilgili söylemin zamana ve mekâna yansımaları İsveç'in göçmenlerin İsveç kültürüne adapte olması ve uyum sağlamasından ziyade, esas olarak örgütlenmesini ve İsveç kültürü içinde erimesini içermektedir. Bu yaklaşım, göçmenlerin kendi kimliklerini ve kültürlerini bastırmalarına neden olmaktadır. Oysa bireyin kültürünü yaşatması, temel bir insan hakkıdır.

Göç politikalarındaki bu yansıma ve çıktı, İsveç'in göçmenlerin kimliğine müdahale ettiği anlamı taşımaktadır ve bu müdahale açıkça insan onurunu zedeleyen bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında insan haklarının eşitlik ilkesiyle de ters düşen bu durum,

eleştirel insan hakları çalışmalarında karşımıza çıkan beyaz üstüncülük, vatandaşlık gibi bağlamlara bağımlı olma halini ortaya çıkarmaktadır. Bağlam bağımlılığın yanında göçmenlerin haklara erişimleri ve bu erişimlerin yansımada görülen eşitsizlikler de göçmenlerin uğradığı dışlanma, eşitsizlik, ötekileştirme örneklerini oluşturmaktadır. Yukarıda bahsedilen medeni, sosyal ve siyasi haklar alanlarında göçmenlerin dezavantajlı konumları, İsveç göç politikalarının yanında insan haklarının da yapısal problemlerini yansıtmaktadır. Sahada, etnik kökenin İsveç'te mahkeme süreçlerini etkilediğinin yansıması (Elsrud, 2008: 14-16), göçmenlerin makbul veya istenmeyen olarak sınıflandırılması ve kentsel mekânlardan itilerek göçmen mahallerinin gettolaşması (Dahlstedt, 2015: 11) bu problemleri yansıtan örnekleri oluşturmaktadır.

İsveç'in insan hakları bağlamında bir diğer önemli çıktısı ise göçmen mahalleleridir. İsveç'in eşitlik, evrensellik ve refah devleti ilkelerinin insan haklarıyla kesişimi, göçmen mahallelerinin varlığıyla ve bu mahallelere yönelik kamu politikalarıyla birlikte bir çelişki içermektedir. İsveç'teki göçmen mahalleleri, konumları, yapıları, nitelikleri, sosyoekonomik durumları ve merkezle olan bağlantı durumları ile mekânsal ayrışma ve toplumsal dışlamayı ifade eder bir niteliktedir. Sosyal, ekonomik ve politik olarak dezavantajlı olan bu mahalleler, polis kayıtlarında da savunmasız mahalleler, risk altında mahalleler olarak kayda geçirilmiştir (Polisen, 2023: 19). Bu mahallelerin kriminalleştirilmesi, resmi kaynaklar, bürokratlar, siyasal partilerin temsilcileri ve ana akım ve sosyal medya tarafından sürekli olarak tehdit veya sorun olarak işlenmesi, esasında şöyle bir gösterenle karşımıza çıkmaktadır; İsveçli kimliğinin merkezde olduğu bir vatandaşlık anlayışının dışlayıcı, beyaz üstünlükçü ve normatif yansımaları sebep olmakta, beslemekte ve yeniden üretmektedir. Burada sorun sadece göçmen mahallerinin varlığı, kent dışına itilmesi, göçmenlerin mekânsal ayrımcılığa uğraması değil, aynı zamanda insan hakları söyleminin seçici bir biçimde işlediği, ırksal ve kültürel olarak ötekileştirildiğidir.

İsveç devletinin göçmenlere ve göçmen mahallelerine yönelik politikaları uyum ve entegrasyon temelinde hak temelli söylemle ifade edilse de fiili uygulamalar gözetim, denetim, disiplin ve güvenlik üzerinden işlemektedir. Sahada yapılan çalışmalar, göçmen mahallelerine yönelik yürütülen yoğun polis denetimlerinin eğitim ve sosyal hizmetlerden fazla olduğunu ve bu durumun göçmenlere yönelen uyum ve entegrasyonun esasında bir makulleştirme niyeti taşıdığını ve cezalandırma ve kontrol odaklı olduğunu göstermektedir (Andersson ve Löfstrand, 2012: 13-14). Bu durum da yine insan haklarının eşitlikçi ideallerinden çok, sosyal düzenin öncelendiğini göstermektedir.

Bu mahallelere dönük söylemler, hizmetler ve uygulamalar sadece mahalleleri değil, içinde yaşayan göçmenleri de etkilemektedir. Göçmen mahallelerinde görülen işsizlik oranları, göçmen nüfusun iş bulma süreçlerinde yaşadığı ayrımcılık ve dışlanma, konut erişimindeki zorluklar, yüksek kiralar, konutların niteliği kalabalık yaşanması ve eğitimdeki dezavantajlar çok katmanlı bir dışlanma ve ayrımcılığın zamansal ve mekânsal yansımalarını ifade etmektedir. İsveç'in göç politikalarındaki söylemlerine, göçmenlere tanınan haklara ve MIPEX 2020 değerlendirmelerine rağmen, göçmenlerin yaşadığı ayrımcılık, dışlanma ve ötekileştirmeye dayalı kentsel deneyimler, yalnızca ırkçılığın değil; insan haklarının vatandaşlığı ve beyazlığı esas alan, normatif rejiminin yapısının da tezahürüdür. İsveç vatandaşı olan göçmenlerin örneğin Sanandaji'nin (2018b) çalışmasındaki tehdit, şiddet ve güvensizlik ve ayrımcılığa maruz kalmaya devam ediyor oluşu, insan hakları ile vatandaşlık ilişkisinin dışında beyaz üstünlükçülük bir yapısının da tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır (Arendt, 2018: 301). Tüm bu analizler, sonuçlar ve çıktılar, insan hakları rejiminin ve söyleminin kimin için ve ne zaman, hangi koşullarda işleyip işlemediği sorusunun önemini vurgulamaktadır.

3.3.3. İsveç'in Yerleştirme Politikalarının Sonucu: Göçmen Mahalleleri

İsveç göç politikalarının uzama yansıması, İsveç'te yaşayan İsveçlilerin kent deneyimleri ve gündelik yaşamları incelenerek de gözlemlenebilmektedir. Göçmenler için hoşgörü ve toplumsal kabul anlamına gelen İsveç, içerisinde başkaca deneyimler barındırmaktadır. Hoşgörü ve toplumsal kabul kavramları İsveçlilerin Avrupalı olmayan göçmenlerle sosyalleşmediği, karşılaşmadığı ve konuşmadığı bir gerçeğe denk düşmektedir. Fondapol tarafından yapılan saha çalışmalarında ortaya çıkan veriler, İsveç'teki göç ve entegrasyon politikalarının hayata geçiş niteliğine dair bazı göstergeler oluşturmaktadır. Sanandaji, çalışmasında İsveçlilerin yüzde kırkının, Avrupa dışından gelen bir göçmen tanımadığını vurgulamaktadır (Sanandaji, 2018a: 32).

Sanandaji, başka bir çalışmasında ise İsveç içerisinde yaşayan göçmenlerin önemli bir kısmının İsveç'e ve İsveç toplumuna dair aidiyet duygusu içerisinde olmadığını söylemektedir. Ekonomik ve kültürel dışlanmaya maruz kalan ve Avrupa dışından ve kısmen Balkan menşeli göçmenlerin kendi aralarında başka bir kimlik oluşturmuşlardır. Çalışmadaki verilere göre İsveçliler iş, çalışma ortamı ve okul dışında hiçbir kamusal alanda ve mekânda, gündelik hayatlarında asla etkileşime girmemektedir. İsveçlilerin bilinçli olarak aldığı bu tavrın sonucunda ortaya çıkan veriler, İsveçlilerin yüzde 40,9'unun Avrupalı olmayan göçmenler ile hiç etkileşim ve temasta bulunmadığını, yüzde 42,1'inin ise çok nadir etkileşim ve temasta olduğunu göstermektedir. Göçmenler ise İsveçlileri soğuk ve mesafeli buldukları için arkadaş edinmede zorluk yaşadıklarını ve İsveç içerisinde olumsuz karşılandıklarını hissettiklerini ifade

etmektedir (Sanandaji, 2018b: 30-31). Bu veriler, göçmenlerin İsveç içerisinde gündelik hayatın dışına itildiğini ifade etmektedir denebilir. Göçe dair var olan bu durum ve tutum, sadece göçmenler için İsveç'te doğup köken olarak Afrika kökenli olduğu için siyah tenli olan İsveçlilerin kendilerini güvende hissetmedikleri, yabancı hissettikleri ve hatta fiziksel saldırıya uğradıkları görülmektedir (Taylan ve Eser, 2024: 9).

Sahada görülen bu mekân deneyimleri, göçmenlerin İsveç'te karşılaştığı gündelik yaşam deneyimlerinin bir parçası olarak karşımıza çıkarken, buna ek olarak göçmenlerin yerleştirildikleri konutlar ve bu konutların konumları ve nitelikleri, göçmen mahallelerinin gettolaşması ve kamuoyunda sorun algısı oluşması ile birlikte İsveç'in kentsel politikalarının bir çıktısını ifade etmektedir. İsveç'te kentsel ayrımcılık üzerine yapılan araştırmalar, göçmenlerin belirli mahallelere toplandığını ve belirli mahallelere toplanan göçmenlerin, mahallelerde azınlıktan çoğunluğa geçtiğini ifade etmektedir. Bu durum, İsveçlilerin azınlıkta kalmaları sebebiyle söz konusu mahallelerden taşınması sonucunu doğurmakta ve kentsel ayrımcılığı üretmektedir (Malmberg ve Clark, 2021: 3).

İsveç'te gözlemlenen mekânsal ayrımın sosyal ve ekonomik ayrımcılıkla olan ilişkisi mahalleler arasındaki kutuplaşmayla da birlikte okunmaktadır. İsveç'teki etnik ayrımcılığın, AB dışından gelen göçmenler özelinde arttığı gözlemlenmektedir. Göçmenler, genellikle yoksul mahallelere yerleşmeyi tercih ettiği için, göçmen mahallelerindeki nüfus artmış, yerli nüfus taşınmış ve böylece göçmenlerin yerleştikleri mahalleler gettolaşmış ve en nihayetinde mekânsal bir etnik ayrımcılık ortaya çıkmıştır (Westra, 2024: 3).

Mekânsal ayrışmaların bir diğer bağıntısını gelirler arasındaki ırksal ayrımcılık oluşturmaktadır. Göçmenlerin mahallelere yığılması ile bu mahallelerden göç eden İsveçliler, benzer statüdeki komşular bulabilecekleri mahalleleri tercih etmektedir. Ayrımcılığın bir yansıması olarak, yüksek gelirli İsveçliler, benzer olanaklara ve gelire sahip İsveçlilerin yaşadığı mahalleleri tercih ederek bu mahalleleri düşük gelirli insanlar için ulaşılamaz kılmaktadır. Yeni gelen ve bütçesi kısıtlı olan göçmenler, yeniden göçmenlerin yoğun olduğu mahalleleri tercih etmek zorunda kalacağı için mekânsal ayrıştırma yeniden üretilmektedir. Göçmenlerin belirli mahallelerden ve kent mekânlarından dışlanması içerisinde etnik ayrımcılık ve sınıfsal dışlama gibi geniş bir yelpaze ile karşımıza çıkmaktadır (Malmberg ve Clark, 2021: 4).

Mekânsal ayrımcılık, yani göçmenlerin mahallelerinin gettolaşmasının yanı sıra, 1990'lara kadar kamu hizmeti olarak işleyen konut hizmeti 1990'lardan sonra liberalleşmiş, belediye konutları satışa çıkarılmış ve satılmış, kira ve konut destekleri kesilmiştir. Belediyelerin konut stoklarının özelleştirilmesi, kamusal hizmet olarak barınma hakkının

sağlanma imkânının da önüne geçmiştir. İsveç, göçmenleri yerleştirmek adına kullandığı 1970’lerde inşa edilen ve Miljonprogrammet adı verilen Milyon Ev Programı konutları bugün sıklıkla göçmenlerin yaşadığı konutlar ve mahalleler olmuştur. Fakat bu konutların konumu ve yapısı, buraya yerleştirilen göçmenlerin izole olmasına sebebiyet vermektedir. Bu konutların konumlarının şehir merkezlerine uzak, bağlantısı zayıf ve mekânsal olarak monoton özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda göçmenlerin, İsveç’te kentin dışında, gettolaşan ve gettolaşmış banliyö ve mahallelere itilmiş bir biçimde yaşamlarını sürdürdüğü görülmektedir (Westra, 2024: 3).

Şekil 3.3: Milyon Ev Programı Konut Örnekleri

Kaynak: (Stockholmskallan, 2025).

Milyon Ev Programı kapsamında inşa edilen ve oluşan mahalleler, göçmenlerin yoğun, İsveçlilerin ise sınırlı ve azalan varlığı ile çeşitli alt grupların (etnik köken; Kürtler, Araplar, Süryaniler, Afrikalılar vd., din; Sünni ve Şii Müslümanlar, Ortodoks Hristiyanlar vd., ve diğer görünür olan ve olmayan azınlıklar; örneğin cinsiyet yönelimleri vb. gibi) bulunduğu ve barındığı, özünde ise itildiği kent mekânlarıdır. İsveç’te hangi mahallede kimlerin ikamet ettiğini gösteren önemli bir resmi kaynak ve veri seti bulunmaktadır. İsveç Polis Teşkilatı’nın 2015’ten bu yana topladığı veriler mahallelerdeki ikamet edenlerin kimliklerinin yanında aynı zamanda mahallelerin sosyoekonomik durumlarını, dezavantajlarını, suç oranlarını ve faaliyetleri de göstermektedir. İsveç Polis Teşkilatı’nın verileri, Stockholm, Göteborg ve Malmö kentlerinde bulunan toplam 61 mahalleyi kapsamaktadır. İsveç nüfusunun yaklaşık %6’sının yaşadığı bu mahalleler savunmasız, risk altında ve özellikle savunmasız olarak üçe

ayrılmıştır (Polisen, 2021). Fakat eklemek gerekir ki; bu mahallerdeki çeteleşme ve suç üretme algısı resmi devlet kaynaklarına da yansımıştır. Dışişleri Bakanlığı'nın savunmasız bölgelerin çeteler tarafından kontrol edildiği ve polisin bu mahallelere giremediği iddiasına yanıtı bu örneklerden birini oluşturmaktadır. Bakanlık savunmasız mahalleleri düşük sosyoekonomik statüye sahip alanlar olarak tanımlarken, göçmen mahallelerindeki suç oranını mahallelerde yaşayan göçmenlerin sosyal bağlamıyla ilişkilendirmektedir (Government Offices of Sweden, 2023).

Şekil 3.4: Milyon Ev Programı Apartman Örnekleri

Kaynak: (Egorova vd., 2020: 5).

Savunmasız mahallelerin oluşmasına neden olan bir diğer etmenin de 2016 yılında çıkan Yerleşim Yasası'nın olduğunu eklemek gerekmektedir. Belediyelere göçmenlere kalacak yer sağlamasını zorunlu kılan bu yasa, alt yapıyla ilgilenmediği için belediye uygulamaları da göçmen mahallelerin, gettoların ve banliyölerin oluşmasına sebep olmuştur. Devamında da göçmenlerle birlikte ve doğru orantılı olarak artan konut talebi, kiraların ve konut fiyatlarının artış göstermesine neden olmuştur (Aygüler vd., 2025: 5). Fakat İsveç özelinde artan kira ve konut fiyatları İsveçliler ve göçmenler için aynı düzeyde yansımadığı için, bu durumun uzama yansıması kent dışına itilen göçmenlerin, göçmen mahallelerinde konaklamak zorunda kalmasıyla ve göçmen mahallelerinin genişlemesi ve büyümesi ile sonuçlanmıştır. Aşağıda Şekil 2'de Stockholm, Göteborg ve Malmö'de bulunan mahallelerin haritası görülmektedir.

Şekil 3.5: İsveç'teki Göçmen Mahalleleri

Kaynak: (Esaiaasson ve Sohlberg, 2024: 7).

Stockholm, Göteborg ve Malmö kentlerinin çeperlerini ve banliyölerini oluşturan göçmen mahalleleri, Sosyal Demokratların toplu konut programında İsveçli işçilerin konaklama alanlarıyken, günümüzde göçmen mahalleleri olarak dönüşmüştür. Bugün İsveç, sığınma başvurusu yapan göçmenlerin işlemlerinin süresince İsveç Göçmen Bürosu aracılığıyla geçici konut sağlamaktadır. Sağlanan konutu karşılayacak maddi imkânı olmayan göçmenlerin konaklamaları için ödeme de yapan İsveç Göçmen Bürosu, başvuru sonuçlanana kadar olan desteği, sonuçlandıktan sonra göçmenin yeteneklerine bırakmaktadır. Göçmen Bürosu'nun sağladığı evde yaşamak istemeyen göçmenlerin ise, ya kendi imkânlarıyla bir ev bulmaları gerekmekte ya da sığınma başvurusu beklerken yakın çevresinin evinde konaklaması gerekmektedir (Swedish Migration Agency, 2025). Söz konusu bu durum, göçmenlerin belirli mahallelerde yığılmasını açıklarken aynı zamanda göçmenlerin konutlarının niteliklerine dair de bazı veriler sunmakta ve açıklamaktadır.

Göçmenlerin deneyimlediği mekânsal ayırım, İsveç'in dağıtma politikası sonucu oluşmuştur. Stockholm, Göteborg ve Malmö gibi büyük kentlerde bulunan bu mahallelerin,

göçmenlerin söz konusu kentlerdeki mevcut konutlara yerleştirilmesini amaçlayan politikalardan kaynaklı oluştuğunu söylemek mümkündür. 1985 yılından itibaren hayata geçen dağıtma politikası, göçmenleri yerel yönetimlere dağıtmayı amaçlamıştır. Böylece göçmenlerin kent merkezlerinden ve kentsel alanlardan uzaklaştırılması hedeflenmiştir. Bu hamle, göçmen kabulü, uyum ve entegrasyon programlarının sorumluluklarını merkezden yerele dağıtma amacını içinde barındırmaktadır. Yerel yönetimler ise, bu program kapsamında merkezi yönetim ile anlaşmalar yaparak sözleşmeler imzalamıştır. Fakat göçmenlerin yerleştirildikleri belediye sınırlarında kalmaması ve piyasa, kültürel ağ gibi bağların bozulması sebepleriyle söz konusu uygulama başarılı olamamıştır. Günümüzde ise İsveç Göçmen Bürosu, göçmenlerin yasal işlemleri boyunca konaklayabilecekleri bir konut sağlamaktadır. Fakat göçmenler bu konutlarda yaşamak istemiyorlarsa kendi imkânları doğrultusunda veya aile, akraba ve arkadaşlarının konutlarında konaklama seçeneğini seçme hakkına sahiptirler (Kaplan, 2022: 34-35). İsveç'in dağıtma politikası ile başlayan süreç, göçmenlerin kentsel deneyimleri açısından ayrışma, kent çeperlerine itilme gettolaşma olarak yansımıştır. Bu yansıma ise aşağıda incelenen üç büyük kentteki göçmen mahalleleri ve mahalle sakini göçmenlerin kentsel deneyimlerine neden olmuştur.

3.3.3.1. Stockholm: Rinkeby, Husby ve Fittja

İsveç'in başkenti Stockholm, 1950'lerden itibaren türlü göç politikaları ile birlikte göçmenlerin hedefi olmuştur. 1965 ile 1974 yılları arasında uygulanan Milyon Ev Programı kapsamında geniş çaplı apartman mahalleleri inşa edilmiş, daha sonra bu mahalleler göçmenlerin yoğunlaştığı kentsel alanlar haline gelmiştir (Stockholmskallan, 2025). İki milyona yaklaşan nüfusu, teknoloji merkezleri, yaşam kalitesinin yüksek olması ile bilinen Stockholm, bugün Avrupa için en yaşanılabilir başkentlerden biri olma niteliğini taşıırken göçmen mahalleleri için kentsel eşitsizlik, segregasyon, ötekileştirilme ve sosyoekonomik sorunlar gibi yansımaları ifade etmektedir (Stockholms Stad, 2024).

Rinkeby, Milyon Ev Programı kapsamında inşa edilen mahallelerden birisidir. İlerleyen süreçte günümüze gelene kadar göçmenlerin yerleştirildiği ve yerleştiği Rinkeby, Somali, Irak, Türkiye, Suriye, Finli gibi ülkelerden gelen göçmenlerin yaşadığı, İsveçlilerin ise tercih etmediği bir mahalleye dönüşmüştür (Karasu ve Aksungur, 2022: 8). Devamında Husby, 1970'li yıllarda inşa edilmiş, yaklaşık 12.000 nüfuslu bir göçmen mahallesidir. Nüfusu yaklaşık %75 oranında göçmenlerden oluşan Husby, mahalledeki isyanlarla hatırlanırken, altyapı eksikleri ve problemleri, çok aileli ve kalabalık konutlar, işsizlik ve eğitime katılmama gibi sorunları içinde barındırmaktadır. Fittja ise 1970'lerde yerleşime açılmış, nüfusunun yaklaşık %70'i göçmenlerden oluşan bir mahalledir. Fittja, içinde bir cami ve kültürel merkez

bulundururken, polis tarafından en yüksek suç oranına sahip kentsel alanlar kategorisinde yer almaktadır. Bölge, güvenlik sorunları ve toplumsal gerilimlerle anılmaktadır (Stocholms Stad, 2025).

3.3.3.2. Göteborg: Angered ve Biskopsgarden

Göteborg, 1900'lerin ortalarından itibaren göç alan bir İsveç büyükşehridir. Angered ve Biskopsgarden, Göteborg'un öne çıkan iki göçmen mahallesidir (SCB, 2024). Bu iki mahalle, 1960'lı yıllarda hayata geçirilen Milyon Ev Programı ile yoğun bir sosyal konut üretimi alanları olmuştur. Milyon Ev programı, yapı ve biçim olarak modern mimarı anlayışla geniş ve işlevsel konutlar inşa etmeyi amaçlamış olsa da zamanla yaşlanmış, yetersiz, sosyal çeşitliliğini kaybetmiş ve mekânsal dışlanmanın görüldüğü kent alanları haline gelmiş konutlara ve mahallelere dönüşmüştür. İsveç İstatistik Kurumu verileri Angered'de yaşayan nüfusun %75'inin yabancı olduğunu ve benzer bir oranın Biskopsgarden'da da görüldüğünü göstermektedir. Bu iki mahallede görülen etnik ve kültürel çeşitlilik içerisinde en yoğun Suriyeli, Iraklı, Somalili ve Eriteli göçmenler bulunmaktadır. Ayrıca nüfusun büyük çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır. Bu sebeple Göteborg'da bulunan bu iki mahallede de eğitim, istihdam ve sosyal hizmet ihtiyacı bulunmaktadır (SCB, 2024).

İsveç Polis Teşkilatı, Angered ve Biskopsgarden mahallelerini sosyoekonomik açıdan dezavantajlı olarak tanımlamaktadır. İki mahallede de organize suç, çeteleşme, şiddet olayları dikkat çekmektedir (Polisen, 2023: 19-24). Yerel yönetimin resmi raporlarına göre bu mahallelerde yaşayan insanların yaklaşık yarısı kendisini güvende hissetmezken, mahallelerdeki kentsel mekân kullanımını da olumsuz olarak etkilemektedir (Göteborg Stad, 2024: 24). Ayrıca Göteborg Belediyesi'nin verileri, bu iki mahalle sakinlerinin ortalama yaşam süresi beklentilerinin şehir merkezindeki sakinlere göre ortalama olarak altı yıl daha az olduğunu, bu iki mahallenin merkezle bağlantılarının zayıf olduğunu, eğitimde başarı oranlarının ve istihdama katılım oranlarının daha düşük olduğunu göstermektedir (Göteborg Stad, 2023: 69-70).

3.3.3.3. Malmö: Rosengard ve Södra Sofielund

Malmö, nüfusunun yaklaşık olarak yarısı 35 yaşının altında olan, genç ve son sayımlara göre 365.644 kişilik nüfusa sahip ve 187 farklı ülkeden insanların yaşadığı bir İsveç kentidir (Malmö Stad, 2024a). Rosengard ve Södra Sofielund mahalleleri, Malmö'nün en yüksek göçmen oranına sahip bölgeleridir. Rosengard, 24.000 kişilik nüfusa sahiptir ve bu nüfusun yaklaşık %86'sı yabancı kökenlidir. Rosengard, Malmö'nün en yüksek çocuk yoksulluğu, işsizlik ve psikolojik rahatsızlık oranların en yüksek olduğu mahalledir (Malmö Stad, 2024b). Södra Sofielund ise, son verilere göre 4.500 kişinin yaşadığı, göçmen nüfus oranıyla dikkat

çeken ve 2023 yılı itibariyle polis tarafından riskli bölge olarak belirlenen Malmö mahallesidir. Göçmen nüfusunun çoğunluğunu (yaklaşık %35) AB ve İskandinav ülkeleri dışından gelen göçmenler oluşturmaktadır (Polisen, 2023: 38).

Her iki mahallede de işsizlik oranı yüksek, eğitim durumu düşük bir mahalle olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk yoksulluğunun beraberinde, liseye geçiş oranları da çok düşük olan mahalle, psikolojik rahatsızlıkların yüksek görüldüğü mahallelerdir. Göçmenler, dil bariyerleri, işsizlik, ayrımcılık ve sosyal hizmetlere ulaşamama gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Malmö Stad, 2024c: 1-3). Ayrıca, bu iki mahalle de fiziksel ve sosyal açılardan Malmö'nün en ayrılmış bölgelerini oluşturmaktadır. Rosengard ve Södra Sofielund mahallelerindeki mekânsal ayrışma, eğitim sağlık ve istihdamın yanında ulaşım ve güvenlik hizmetlerine erişimde de sorunlar ve kısıtlar bulunmaktadır. İsveç'in politikaları ve hedefleri, bu sorunları ortadan kaldırmayı amaç ediniyor olsa da henüz uzama yansıyan bir gelişme görülmemektedir (Malmö Stad, 2024b)

Malmö için son veriler, 2024 yılında Yerleşim Yasası kapsamında 405, 2025'te ise 159 kişinin Malmö'ye yerleştiğini göstermektedir. 1 Ocak 2025'te 848 yeni kayıtlı göçmenin yaklaşık %65'i kendi konaklama yöntemlerini seçerek yaşamaya başlamışlardır. Geriye kalanlar ise kendilerine sağlanan konutları tercih etmişlerdir. Malmö Belediyesi, 2024 yılında vatandaşlık oryantasyon kurslarını başlatarak göçmen mahalleleri için türlü girişimlerde bulunmakla birlikte, esas motivasyonun göçmen hareketlerinin azaltılması olduğu görülmektedir (Malmö Stad, 2025).

3.3.4. Göçmenlerin Konutlarına Dair Veriler

İsveç'e yerleşen göçmenlerin yaşadıkları konutların durumu, konumu ve niteliği, göçmenlerle vatandaşlar arasında bir karşılaştırma imkânı sağlarken, aynı zamanda kent hakkı perspektifine de veri sağlamaktadır. 2015 ve 2024 arasında göçmenlerin konutlarındaki kalabalık yaşama biçimleri, konut maliyetleri ve kira bedellerindeki artışlara dair veriler, İsveç vatandaşlarının verileriyle karşılaştırılmakta ve göçmenlerin konut bazlı yaşadıkları ayrımcılık göze çarpmaktadır. Göçmenlerin de için de bulunduğu sınıfın konut sorunu, yalnızca günümüzün sorunu veya İsveç özelinde bir sorun olmamakla birlikte, İsveç'te de var olduğu ve devam ettiği için, İsveç'in göç yönetişiminin değerlendirilmesine dair bir çıktı sağlamaktadır.

Göçmenlerin kalabalık konutlarda yaşamaları, konut maliyetlerinin vatandaşlara oranla fazlalığı ve konut kiralardaki artışı fazlalığı örnekleri, çalışmanın birinci bölümünde değinilen kent hakkı kavramına içkin çıktılar olarak tarif edilebilir. Göçmenler, genellikle koşulları elverişsiz ve kötü, kalabalık ve sağlıksız konutlarda yaşamaktadırlar. Konutların durumu, bulunduğu mahallelerin konumu ve diğer değişkenler, göçmen mahallelerinin kamuoyundaki

yansımaları da etkilemektedir. Göçmenlerin, büyük kalabalıklar halinde yaşadığı göçmen mahalleleri ile İsveçlilerin gündelik hayatta göçmenlerle hiç karşılaşmama, tanışmama veya etkileşime girmeme durumları arasında da bağıntı bulunmaktadır (Samandacı, 2018: 30-31). Göçmen mahallelerinin birer sorun olarak tarif edilmesi de söz konusu durumun hem nedeni hem de sonucu olarak tarif edilebilir.

Tablo 3.3: Kalabalık Konutlarda Yaşayan İsveç Vatandaşlarının ve Yabancı Ülke Vatandaşlarının Nüfus Oranı

Vatandaşlık/Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İsveç Vatandaşları	11.6	11.3	10.6	11.2	10.6	10.8	11.5	12.2	11.8	12.3
Yabancı Ülke Vatandaşları	30.8	37.2	29.4	36.7	39.4	37.8	36.4	36.2	39.5	39.8
AB Ülkeleri Vatandaşları Ortalamaları	15.3	15.3	15.0	14.3	14.3	14.2	14.3	13.9	13.7	13.7
AB Yabancı Ülke Vatandaşları Ortalamaları	25.6	27.4	27.2	27.7	29.1	29.6	30.3	28.3	29.2	28.3

Kaynak: (EUROSTAT, 2025k; EUROSTAT, 2025l; EUROSTAT, 2025m; EUROSTAT, 2025n).

Tablo 3'te görülen veriler 2015 ile 2024 yılları arasında dalgalanmalar olsa da göçmenlerin konutlarındaki kalabalığın artış gösterdiğini göstermektedir. Yukarıda verilen göç verileriyle kıyaslandığında 2015'ten bu yana toplam göç hareketlerinde görülen azalış, göçmen evlerindeki kalabalıkla ters ilişkilidir. Yeni gelen göçmen sayısı azalırken, göçmen konutlarındaki kalabalığın artışı, göçmenlerin İsveç'te bazı alanlara toplandığını ve kentsel alanlara ve konutlara yayılamadığına dair bir gösterebilir. İsveç vatandaşlarına dair görülen on senedeki fark ile göçmenlere dair görülen fark da bu gösterenin bir diğer desteğidir. Ayrıca İsveç vatandaşlarının kalabalık konutlarda yaşama oranlarının AB vatandaşları ortalamalarından düşükken, göçmenlerin ortalamaları ise İsveç'te daha fazladır. Bu veriler, İsveç'teki göçmenlerin kent deneyimlerine dair, ayrımcılığın ve kentsel dışlanmanın verisi olarak yorumlanabilir.

Tablo 3.4: İsveç Vatandaşlarının ve Yabancı Ülke Vatandaşlarının Konut Maliyetleri**Fazlalık Oranı**

Vatandaşlık/Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İsveç Vatandaşları	8.4	8.2	7.8	8.1	8.7	8.2	8.5	9.2	11.1	10.7
Yabancı Ülke Vatandaşları	23.6	20.7	21.8	19.4	22.8	16.5	19.3	20.4	21.9	21.8
AB Ülkeleri Vatandaşları Ortalamaları	10.7	10.5	9.8	9.3	9.1	7.2	8.0	8.1	8.3	7.6
AB Yabancı Ülke Vatandaşları Ortalamaları	24.8	25.0	22.6	21.3	21.9	19.1	20.5	20.0	19.2	17.9

Kaynak: (EUROSTAT, 2025p; EUROSTAT, 2025r; EUROSTAT, 2025s; EUROSTAT, 2025ş).

Tablo 4’te konut maliyetlerinin yansımaları görülmektedir. On yıllık süre boyunca konut maliyetlerindeki artışlar ve azalışlar her yıl iki grup için de yaşanmış olsa da iki grubun arasında gözle görülür derecede fark görülmektedir. İsveç’in ortalama konut maliyetinin çok üstünde bir maliyetle karşı karşıya kalan göçmenlerin barınma konusunda yaşadıkları ayrımcılığı da gösteren bu veriler, aynı zamanda da göçmen mahallelerindeki yığılmayı da açıklamaktadır. İsveç 2015 yılında AB ortalamasının altında bir yüzdeye sahipken, 2022 yılından itibaren AB ortalamasının üzerine çıkmıştır. Yaşanan bu değişim, İsveç’in göç politikalarındaki değişimle birlikte okunurken, genel seçim sonuçları, politik söylem ve kampanyalar ve aynı zamanda mekezi hükümetin politikaları ile birlikte okunduğunda anlamlı bir sonuç vermektedir.

Tablo 3.5: İsveç Vatandaşları ve Yabancı Ülke Vatandaşları İçin Yıllık Kira Artış Oranları

Vatandaşlık/Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İsveç Vatandaşları	8.3	7.5	6.5	7.2	8.0	7.7	7.6	7.6	9.3	9.4
Yabancı Ülke Vatandaşları	23.9	20.7	21.8	19.4	22.8	16.5	19.3	20.4	21.9	21.8
AB Ülkeleri Vatandaşları Ortalamaları	10.7	10.5	9.8	9.3	9.1	7.2	8.0	8.1	8.3	7.6
AB Yabancı Ülke Vatandaşları Ortalamaları	24.8	25.0	22.6	21.3	21.9	19.1	20.5	20.0	19.2	17.9

Kaynak: (EUROSTAT, 2025t; EUROSTAT, 2025o; EUROSTAT, 2025ö; EUROSTAT, 2025v).

Tablo 5’te ise kira artış oranları görülmektedir. Göçmenler ve yabancılar arasındaki fark burada da göçmenlerin yaşadığı ayrımcılığın bir diğer boyutu ve açıklaması da görülür biçimde karşımıza çıkmaktadır. Konut maliyetlerinde görülen 2015 ile 2024 yılları arasındaki değişim kira artış oranlarında da benzer şekilde görülmektedir. AB ortalamasının altında başlayan kira artış oranları, 2022’den sonra ortalamanın üzerine çıkmıştır. Sahada yapılan çalışmalar da bu verileri desteklemekte ve detaylandırmaktadır. Örneğin Kurfalı’nın çalışması göçmenlerin İsveç’te ev bulma süreçlerinin her anında ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir (Kurfalı, 2023: 120-130). Ek olarak yapılan başka çalışmalar da göçmen ailelerin bulundukları evde uzun süre konaklayamadıklarını ve bu sebeple sürekli ev değiştirmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Sürekli ev değiştirmenin göçmenlerin iş hayatını, gelirlerini, kira bedellerinin de içinde olduğu yaşam maliyetlerini ve çocukların eğitim hayatlarını olumsuz etkilediği görülmektedir (Aygüler vd., 2025: 6).

3.4. İsveç’in Göç Yönetişiminin Değerlendirilmesi

Yukardaki İsveç’in göç tarihi, göçe dair tarihsel siyasal gelişim ve göç politikaları incelenmiştir. Bu bölümde ise yukarda ele alınan göç politikaların kentsel haklarla kesişimi ve izdüşümünün değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu değerlendirme insan hakları, yönetim ve kentsel haklar bağlamlarında bir bütünü içermektedir. 1850’li yıllardan bu yana verisi bulunan İsveç göç tarihi ve göç hareketleri, 1970’li yıllara kadar iş gücü ve emek talep eden ve bu bağlamda göçü de talep eden bir yerde bulunmaktaydı. Emek gücü niyetli göç talebinin

yanında, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, bölgesel ve küresel karışıklıklar ve çatışmalar SSCB'nin dağılması gibi sosyal ve politik nedenlerle oluşan göç hareketleri İsveç'i de hedef ülkelerin arasına almıştı. Buradan hareketle İsveç, 1970'lerden itibaren göçmenler için uyum ve entegrasyon politikaları üzerine düşünmekte ve geliştirmektedir. Yukarda etraflıca ele alınan bu izleği yönetim ve kentsel haklar bağlamlarında değerlendirmek için göç politikalarının yönetim niteliğine ulaştığı 2000'li yılları incelemek daha işlevsel verilere erişmemize yardımcı olacaktır. 2007 yılında Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı'nın kurulması ve takip eden 2008 yılında İsveç Hükümeti Entegrasyon Stratejisi, İsveç'in göç politikaları adına başat nitelikte yer tutmaktadır. Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı 2009 yılında uyum politikalarının hızlandırılmasını ve güncellenmesini önerdiği iki reform paketi çıkarmıştır (Akarçay, 2019a: 5-6).

Bu reform paketleri, göçmenlerin İsveç toplumuna hızlıca uyum sağlamalarını, gündelik hayata ve çalışma hayatına katılmaları için türlü kolaylıklar ve desteklerin sağlanmasını, dil eğitiminde nitelik artışı ile göçmenlerin İsveççeyi daha hızlı ve iyi öğrenmelerini sağlamayı, eğitimde nitelik ve eşitlik artışı ve son olarak ayrımcılıkla mücadeleleri önermiştir. Bu öneri ve düzenlemelerin gündelik hayata ve uzama yansımaları ise içerisinde istenilen sonuçları barındırmamıştır. Yerel yönetimlerdeki sürece dair yaşanan gelişmeler, reform paketlerinin özensizce hayata geçmesine sebep olmuş, bazı yerel yönetimlerin eğitim süreçlerini sivil topluma bırakması sürecin niteliğine ket vurmuştur. Kentsel mekân kullanımı açısından değerlendirildiğinde ise göçmenlerin kentlerin çeperlerine doğru itildikleri gözlemlenirken, aynı zamanda göçmenlerin başvuru yapacakları karşılama merkezlerinin konumları toplumsal karşılaşmayı, bir aradalığı ve toplumsal uyumu zorlaştırmıştır (Akarçay, 2021: 8).

2008 tarihli İsveç Hükümeti Entegrasyon Stratejisi, İsveç'e gelen göçmenleri özünde bir sermaye olarak tarif ederek, işgücüne ve emek piyasasına katılmalarının İsveç çıkarına bir değerlendirme olacağını öngörmekteydi. İsveç için yatırım aracı olarak tarif edilen göçmenleri, ürettikleri meta, artı değer ve sermaye ile İsveç adına toplumsal fayda ve kazanç sağlayacak kaynaklar olarak görülmektedir. Bu bağlamda da göçmenlere ikamet seçenekleri sunulurken göçmenlerin az olduğu ve iş imkânlarının fazla olduğu bölgeler öne çıkarılarak, göçmen işçilerle bölgesel bir canlılık yaratılması önerilmekteydi (European Commision, 2008).

Buna nazaran, aynı strateji sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler alanlarında ihtiyaçların tespiti ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda hizmetlerin genişletilip geliştirilmesini içermekteydi. Göçmenlerin ırkçılığa uğrama, dışlanma ve öteki hissetmeye dönük önleme politikaları öneren strateji, bu bağlamda kamu harcamalarının da artırılmasına şerh düşmüştür. Bu gelişmeler yaşanırken İsveç, 2006 yılında seçilen merkez sağ bir koalisyon tarafından yönetilmekteydi.

2014 yılındaki seçimlerde iktidarın yeni sahibi Sosyal Demokratlar ve Yeşiller Partisi, 2007’de kurulan Entegrasyon ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığını kapatarak, ikamet izni almış her göçmenin İsveç vatandaşlarıyla eşit olduğunu ve aynı haklara tabi olduğunu ilan etmiştir (European Commision, 2008).

Sosyal Demokratlar ve Yeşiller iktidarı kapattığı bakanlık yerine yeni programla göç ve uyum politikalarına başka bir pencere açmıştır. Etableringsprogrammet (Kuruluş Programı) adını verdikleri ve Arbetsförmedlingen (İsveç Kamu İstihdam Servisi) tarafından yürütülmesine ve İsveç Sosyal Sigorta Ajansı tarafından finanse edilmesine karar verilen (Forsakringskassan, 2023) yeni program, göçmenlerin dil, beceri, yetenek eğitimleri, deneyim kazandırma stajları, girişim veya iş arama süreçlerine destek gibi süreçlerine destekler içermektedir (Arbetsförmedlingen, 2025a). 2019 yılında yapılan İsveç İstatistik Bürosu imzalı LFS sonuçları, göçmenlerin ve ailelerinin istihdam oranlarının yüzde 59,9 olduğunu göstermektedir. Bu oranlar mülteci olmayan yabancılarda yüzde 77,3 iken İsveç vatandaşlarında yüzde 86,2 olarak gözlenmiştir (European Commision, 2025c). Çıkan bu sonuçların, Kuruluş Programının özündeki işgücü piyasalarıyla ilişkisi ile uzamdaki yansımaların farklı olduğunu gösterdiğini söyleyebiliriz. Bunu İsveçli yetkililer de fark etmiş olacak ki 2021 yılında Kuruluş Programı’na Intensivar (Yoğun Yıl Programı) adlı bir ek getirilmiştir. YYP, 2021 yılından itibaren göçmenler için cinsiyet eşitliği, katılım eşitliği ve güvence sağlanması bağlamlarında daha hızlı istihdam sağlanmasını hedeflemiştir (European Commision, 2025d).

Bugüne gelindiğinde İsveç göç politikalarını İsveç Göçmenlik Ajansı üzerinden koordine etmektedir. Bu bağlamda İsveç, göçmenler için yeni bir sığınma başvurusu süreci işletmektedir. Başvuru sahipleri sığınma başvurusunun sonucunu beklerken tıbbi bakım, barınma, maddi destek, çalışma, engellilik (varsa), sürücü belgesi, çocukluk ve temyiz haklarına sahip olarak bekleme süreçlerini tamamlamaktadırlar (Informationsverige, 2025d). Oturum izni alındıktan sonra ise Vatandaşlık Oryantasyon Kurslarına ücretsiz olarak katılım hakkına sahip olan göçmenler, yerel yönetimler tarafından dil seçenekleri bulunarak eğitim görmektedir. Eğitimin içeriğinde insan hakları, demokrasi, haklar ve sorumluluklar, İsveç toplumu ve gündelik yaşam pratikleri bulunmaktadır (Informationsverige, 2025e).

İsveç’in göç ve entegrasyon politikaları incelendiğinde çok kültürlülük iddiasının altında asimilasyoncu bir nitelik olduğunu söylemek mümkündür. Göçmenlerin, toplum içinde işe yarayan, nitelikli ve işlevsel üyeler olmalarını sağlama hedefi asimilasyoncu yöne verilebilecek örneklerden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda İsveç’in entegrasyon ve uyum politikaları, literatürde “resmi olmayan asimilasyon” olarak tarif edilmektedir. İsveç’in kendine

özgü entegrasyon çalışmaları ve politikaları “bürokratik toplumsal kontrol mekanizmaları” kullanılarak, planlı, programlı ve çok incelikli bir asimilasyon şeklinde görülmektedir. İsveç, çok kültürlülüğün yapısal sorunlarına (bunlar; birlik beraberliğe yapılan vurgu, toplumun eşit ve benzer normlarda yaşamasına yapılan vurgu ve göçmenlerin sonraki nesillerinin ayrı bir göçmen kültürüne ihtiyacı olmaması olarak sıralanmaktadır) bir cevap arar durumdadır. Bir yanıyla göçmenlerin kültürel kimlikleri kabul ediliyor olsa da öte yandan entegrasyon ve uyumun, nihayetinde ortak değerler ve kültür adı altında neticelenmesini ummaktadır. Fakat bu umut, içerisindeki diğer kültürel varlıkların İsveç kültürü potasında erimesini içermektedir (Blanc-Noel, 2010: 16-18).

İsveç’te oturma izni almış göçmenler, İsveç vatandaşlarıyla eşit haklara ve sorumluluklara sahip olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında sığınma başvurusu yapmış ve başvuru kararının sonucunu bekleyen başvuru sahipleri de önceki bölümlerde detayına yer verdiğimiz geniş çerçeveli haklar vardır. Bu hakları kentsel haklar bağlamında ele alacak olursak göçmenlerin kente ve gündelik hayata dâhil olmaları için yerel yönetimler üzerinden inşa edilen politikalar karşımıza çıkmaktadır. İsveç, resmi kaynaklarında da belirttiği üzere göç, entegrasyon ve uyum politikalarını ademi merkezizetçi bir kurguyla, aşağıdan yukarı örerek yönetmektedir (European Commission, 2024). İsveç’in göç yönetişimi bağlamında yerel yönetimler aracılığıyla politika yürütmesi hem yönetim bağlamında hem de kentsel haklar bağlamında öne çıkan bir özelliktir. Fakat hükümet politikalarında ve yerel yönetimlerde ifade edilen haklar, programlar, kurslar, uyum ve entegrasyon çalışmaları söylemler ile uygulamanın farklı yansıdığını göstermektedir. Yapılan çalışmalar ve veriler incelendiğinde İsveç’te yükselen sağcılık, göçmenlerin mekânsal dışlanmaları sonucu oluşan göçmen mahalleleri, göçmen mahallelerinin nitelikleri, barınma sorunları, iş arama süreçlerinde ayrımcılık görmeleri ve göçmen mahallelerinin yoksulluğu, daha güvencesiz bir hayat sürmeleri gibi çıktıların varlığı ve arttığı görülmektedir. İsveç göç yönetişimin ve uyum politikalarının esasen tek taraflı olduğu ve bu tek taraflılık ile yetersiz kaldığı açıkça görülürken, eleştirel haklar çalışmalarındaki vatandaşlık ve beyaz üstünlükçülüğü vurgusunu da içinde barındırdığı söylenilebilir.

3.4.1. İsveç Göç Yönetişiminin Kentsel Haklarla Değerlendirilmesi

Barınma Hakkı: Sığınma başvurusu bekleyen göçmenler Göçmenlik Ajansı tarafından geçici konaklama imkânlarından faydalanmaktadır. Başvurusu kabul edilenler ise kendi imkânlarıyla evlerini bulma hakkına sahipken Göçmenlik Ajansı tarafından gösterilen adresleri de tercih edebilmektedirler. Göçmenlik Ajansı tarafından belirlenmiş özel durumlardan sahip olanlar (LGBTIQ+, hamilelik, hastalık, engel) kendileri için özel uyarlanmış konaklama

haklarına sahiptirler. Buna ek olarak geçici ikametinde dört geçiren göçmenler, geçirdikleri dört yılın ardından kalıcı ikamete hak kazanmaktadır. Bu kalıcı ikamet hakkı göçmenler için eşit bir statüye hak kazanma anlamına da gelmektedir. Ek olarak beş yıl boyunca İsveç'te yaşama koşulunu sağlayanlar İsveç vatandaşlığına başvuru yapma hakkını elde etmektedir. Yönetimin sunduğu imkânlar ve söylemler, sahada böyle yansımamaktadır. İsveç'te oluşan göçmen mahalleleri, bu mahallelerin konumları ve nitelikleri, konut ve kira fiyatları ve yukarıda verilen diğer çıktılar göçmenlerin kent çeperlerine, elverişsiz ve güvensiz koşullara itildiğini göstermektedir.

Sağlık Hakkı ve Sosyal Hizmetlere Erişim: Göçmenler sağlık ve sosyal hizmet konularında İsveçli vatandaşlarla aynı sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Bunun yanında sağlık hakları konusunda bilgilendirme ve tercüman desteği alma gibi imkânlardan yararlanmaktadır. Yerel yönetimlerin kurslarında haklarını öğrenen göçmenler, kendilerine sunulan sağlık ve sosyal hizmet anlamlarında desteklenirken beraberinde ırkçılık, ötekileştirme ve kötü muameleyle karşı karşıya kalmamaları için yasalarla desteklenme ve korunmaktadır. Ayrıca Kızılhaç Savaş ve İşkenceden Etkilenen Kişilere Yönelik Tedavi Merkezi, savaşın ve çatışmanın izlerini taşıyan, ruhsal olarak etkilenen, göç yolunda ağır travmalara maruz kalmış, işkence görmüş kişilerin dayanışma, destek ve tedavi faaliyetlerini özel olarak yürütmektedir. Sığınma başvurusu sonucunda kararı bekleyen göçmenler bu süreçte acil müdahale, dış bakımı, acilliği olan tıbbi müdahaleler, doğum, bulaşıcı hastalıklar konusunda tıbbi desteklerden faydalanmaktadır. Fakat 18 yaşının altındaki çocuklar, diğer çocuklarla aynı haklara sahiptir.

Eğitim Hakkı: Göçmenlerin eğitime katılımları MIPEX 2020 değerlendirmesinde de görüleceği üzere birinci sırada yer almaktadır. Göçmen öğrenciler, statüleri ve kimlikleri fark etmeksizin okul öncesi, zorunlu ve mesleki eğitimlerden faydalanabilmektedir. Ayrıca yükseköğrenim için de kolaylaştırıcı önlemler alınmıştır. Bunun karşılığında ise, örneğin göçmen mahallelerinde okul niteliklerinin düşük olduğu, okula devam ve ilerletme yüzdelerinin düşük olduğu, eğitime erişimlerde sorunlar yaşandığı gözlemlenmektedir.

İş Hakkı: İsveç, AB ülkeleri dışından gelen göçmenlerin, işgücüne ve sosyal güvenlik haklarına erişimlerini desteklemektedir. Bu sebeple dil ve mesleki gelişim eğitimleri sunulan göçmenler iş dünyasına katılabilmektedir. Ayrıca sığınma başvurusu yapan ve karar bekleyen göçmenler, AT-UND adı verilen belgeye sahip olmaktadır. AT-UND belgesi, sığınma başvurusu kabul edildikten sığınmacıların iş dünyasına girişleri için avantajlar ve kolaylıklar sağlamaktadır. Göç politika programlarında yazan iş sağlama imkânları, göçmenler iş aradıklarında yeteri kadar nitelikli çalışmamakta, göçmenler istihdama katılım süreçlerinde ayrımcılığa uğramaktadır.

Çocuk Hakları: Göçmen çocuklar İsveç tarafından yetişkinlerden farklı değerlendirilmektedir. Çocuklar, ırkı, kimliği, statüsü ne olursa olsun İsveçli çocuklarla aynı haklara ve statüye sahip sayılmaktadır. Okul öncesi, ilkokul ve lise eğitimlerine hak kazanan çocuklar, yükseköğretim için de türlü kolaylaştırıcı haklardan ve yasalardan faydalanmaktadır.

Katılım Hakkı: Siyasi katılım bağlamında İsveç vatandaşı olmayanların siyasi katılım hakkına sahip olması üç yıl ikamet etme şartına bağlanmıştır. Üç yıl ikamet edildikten sonra yabancılar, yerel yönetimlerde oy kullanma ve aday olma haklarına erişebilmektedirler. Sivil toplum örgütleri ve diğer sivil örgütlenmeler, göçmenlerin doğrudan devlet veya bürokrasiyle buluşmasını, ilişki kurmasını sağlayamamaktadır. Fakat İsveç hükümeti göç üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarını desteklemekte ve finanse etmektedir.

Güvenlik Hakkı: Güvenlik konusunda İsveç yasaları herkesi her türlü ayrımcılığa karşı koruma altına almıştır. Bu sayede kolluğa başvurma ve hukuki süreçlerden yararlanma hakları sabittir. İsveç, göçmenlerin güvenliği ve ayrımcılığa uğramak gibi kötü muameleye karşı haklarını bilmeleri açısından göçmenleri bilgilendirmektedir. Fakat yapılan saha çalışmaları incelendiğinde, göçmenlerin saldırıya uğradığına dair olaylar karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda aşırı sağ siyasetin yükselmesi güvenlik açısından endişe verici olarak değerlendirilebilir. Ek olarak, polis tutanaklarında ve raporlarında göçmen mahalleleri özellikle savunmasız, risk altında ve savunmasız mahalleler olarak geçirilmektedir. Göçmen mahallelerinin savunmasız ve risk altında oluşu, polis tarafından bir fişleme ve ayrımcılığı yeniden üretmenin yanında, göçmenlerin mahallelerinin güvenli olmaması İsveç'in göç yönetişiminin, uyum ve entegrasyon politikalarının yetersiz, beyaz üstünlükçü ve işlevsiz olduğunu göstermektedir.

Eşitlik Hakkı ve Kentsel Mekân Kullanımı: Eşitlik ve kentsel mekân kullanımı anlamlarında yapılacak bir değerlendirme işgücüne katılım oranlarının arasındaki farkla değerlendirilebilir. Yüzde 56'lık işgücüne katılım oranı, göçmenleri emek gücü ve sermaye olarak değerlendiren ve onların işgücünde sermaye üretiminde değerlendirilmesi gerekliliği üzerine kurulan politikaların işlevi konusunda olumsuz bir sonuç göstermektedir. Göçmen mahallelerinin varlığı, göçmenlerin kentsel mekânlardan dışlanması, İsveç vatandaşlarının gündelik hayatta göçmenlerle karşılaşmaması ve etkileşime geçmemesi gibi verileri de içermektedir. Bu çıktılar göçmenlerin kentsel mekânları ve kamusal alanları kullanma durumlarına da bir fikir oluşturmaktadır. İsveç Entegrasyon Komitesi'nin 2009 tarihli politikalarının yansımalarının değerlendirilmesi yapılırken, konut politikalarının göçmenleri kent çeperleri ve banliyölere ittiği belirtilmiştir. Göçmenlerin, kent çeperlerine itilmesi ve periferik alanlara sıkıştırılması, mekânsal bir dışlanmayla birlikte, mekân üretimi ve kentsel

tahakküm kavramlarına başvurmamıza neden olmaktadır. Göçmenlerin gündelik hayattan, kent mekânlarından dışa doğru itilip belirli bölgelere sıkıştırılıp kontrol altında tutulmaları, mekânın politik ve ideolojik bir araç olarak kullanımı ifade etmektedir.

Engelli Hakları: Sığınma başvurusu yapan göçmenin engelli olması durumunda, başvuru sürecinden itibaren yardım ve destek alma hakları bulunmaktadır. Başvuru süreci içerisinde özel olarak konaklama imkânı sunulan engelli göçmenler, başvuruları olumlu sonuçlanırsa uyum adına özel desteklerden faydalanmaktadırlar.

Sosyal Adalet: Kentsel hak olarak sosyal adalet veya başka bir deyişle kent hakkı olarak sosyal adalet, bir bütün olarak, üretim biçimi ve üretim ilişkileriyle beraberinde dağıtım biçimiyle, toplumsal formasyonla ve tüm bu bağlamların düzenlemeleriyle içkinlik taşıyan, kişilere, gruplara, örgütlere, mahallelere ve bölgelere adaletli dağıtımın kendisiyle tarif edilebilir. Bunlara ek olarak, sosyal adalet olgusunun özü, insanların beslenme, barınma, sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve çevresel hizmetler, ulaşım, konfor, güvenlik gibi ihtiyaçların sağlanması, dağıtımın bireylere ve bölgelere adil dağıtılması koşullarını içermektedir. Bölgesel nüfus ve ihtiyaç farklarına nüfus oranlarına göre adil dağılımı sosyal adalet mefhumunun saç ayaklarından birini oluşturmaktadır. Son kertede, sosyal adalet mefhumundan söz etmek için kapitalist üretim biçimi ve ilişkilerinden, toplumsal formasyonundan ve dağıtım ilişkilerinden söz etmek manasız olacaktır (Harvey, 2019: 94, 108-111). Harvey'in bu tanımını bugün İsveç için de yapmak mümkün gözükmemektedir. Göçmenlerin uğradığı ayrımcılık, ötekileştirme, dışlama pratikleri göçmenler için sosyal adaletten bahsedilmesini mümkün kılmamaktadır.

3.4.2. Kentsel Haklar Perspektifinde Öneriler

Yukarda gösteren olarak seçilen kentsel haklar, İsveç'in göç yönetişimine dair politika üretildiği alanlar olarak görülmektedir. Barınma hakkı, sağlık hakkı, sosyal hizmet hakkı, eğitim hakkı, iş hakkı, çocuk hakları, katılım hakkı, güvenlik hakkı, eşitlik hakkı, kentsel mekân kullanımı, engelli haklarının her biri için yukarda ayrıntılarıyla verilmiş politikalar, destekler, kurumlar, sivil toplum örgütleri ve yardımlar bulunmaktadır. Fakat bu değerlendirme yapılırken altının kalın harflerle çizilmesi gereken üç önemli hususu da atlamamak gerekmektedir.

Birinci husus, göç üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının kendi kaynaklarında yazdıkları ve açıkladıkları faaliyetlerinde ana motivasyonun “yardım etmek” olduğudur. İnsani yardım faaliyetleri olarak işleyen bu süreçler özünde yardım edenler ve yardıma muhtaç olanlar gibi dikey bir ilişki ağı barındırmaktadır. İşkence ve travmaya dair fiziksel ve psikososyal destekler, hukuki yardım ağları, dil ve meslek kursları gibi faaliyetlerin de görüldüğü dernek ve kurum faaliyetleri örneklerin muhataplarına vermiş olduğu güvenin uzama yansıması ve kent

hayatıyla bütünleşmesi için esas ihtiyacın insani yardımlar kadar toplumsal bütünleşme adına yürütülecek politik ve sosyal faaliyetler olduğunu söylemekte yarar bulunmaktadır.

İkinci husus İsveç'in göç ve uyum politikalarının tek taraflı olmasıdır. İsveçlilere yönelik kapsamlı bir uyum politikası bütününün olmaması, göçmenlerin dışlanması, ayrımcılığa uğramasını, göçmen karşıtlığını ve aşırı sağ siyasetin artmasını bir yönüyle açıklamaktadır. Göçmenlerin varlığına karşı çıkmak, istememek, öcüleştirmek, sorunların kaynağı olarak ilan etmek ve geri gönderilmelerini istemek esasen sadece kent hakkına dair değil, yaşamın tüm boyutlarına ihlal ve suç içermektedir. Sahadan alınan veriler, göçmenlerin geneline karşı olan ayrımcılığın kendi içerisinde de Avrupa menşeli olmayanlara karşı başka bir dışlama ve ötekileştirme boyutu olduğunu göstermektedir. Yabancı karşıtlığı o denli büyük bir boyuta ulaşmış ki, doğumdan İsveçli olup da ten rengi farklı olan vatandaşların bile gündelik hayata yabancılaştığı ve güvende hissetmediği bir ortam söz konusudur. Karşılaşma mekânlarında Avrupa dışından gelen göçmenlerle karşılaşmama oranı, iş hayatı dışında hiçbir etkileşimde bulunmama halleri, siyasi partilerin göçmen karşıtlığı söylemleri ve göçmen karşıtı politik hedeflerinin olması İsveç'in göç ve uyum politikalarının kentsel haklar perspektifinden başarısızlığıdır. Söz konusu başarısızlık, sahadan toplanan verilerle de oldukça açık biçimde kendisini göstermektedir. Yukarda ayrıntılı olarak ele alınan göçmenlerin İsveç kültürünü öğrenme, adapte olma öz kimliklerinden sıyrılması gibi uygulama örnekleri, göçmenlerin medeni haklar, sosyal haklar ve siyasal haklar bağlamlarında yaşadıkları dışlanma, ötekileştirilme, marjinalleştirilme, iş dünyasında istihdam edilme oranlarının kriterlere bağlanması ve makul göçmen yaratma çabaları İsveç göç yönetişiminin özünü ortaya çıkaran uygulamalardır. Göçmenler; işsizlik, güvencesizlik vd. ayrımcı ve ötekileştiren uygulamalarla terbiye edilmesi ve makul hale getirilmesi hedeflenen öznelere değil, kentin ve gündelik hayatın paydaşları olarak tarif edilmeleri ve uyum ve entegrasyon politika ve uygulamalarının çift yönlü bir niteliğe ulaştırılması gerekmektedir.

Üçüncü ve son husus ise göçmenlerin uyumu için girişilen her dönemin ve politik proje başlangıcının dili, göçmenlerin iş dünyasında, emek süreçlerinde çalışacak, artı değer ve sermaye üretecek kimseler olarak tarif edilmesiyle kesişmekte ve benzeşmektedir. Yukarıda da görülmekte olan 2000 yılından bu yana izlenen tarihsel izlek dönemsel politikaların ve projelerin benzer amaçlar hususunda kesiştiğini göstermektedir. Göçmenlerin dil eğitimi alması, mesleki eğitimler alması, zorunlu eğitimlere erişimi, yerel yönetimlerde verilen kurslar, girişimciliğin desteklenmesi gibi türlü destekleme politikalarının özünde, göçmenlerin sermaye aracı olarak tarifi yatmaktadır. İnsanların çalışmaları, para kazanmaları, hayatlarını kurmaları haklarıdır ve bu haklar kentsel haklara içkindir. Ayrıca kent deneyimiyle ve sosyal adaletle de

bağıntılıdır. Fakat göçmenler, kentten ve gündelik yaşamdan yalıtılarak çalışmaya itilerek uslu durmaları sağlanacak yaramaz kimseler de değillerdir. Göçmenlerin ideal olarak tarif edilme koşullarının başında gelen artı değer üretimi, emek gücü, çalışma biçimleri gibi olgular esasında göçmenlerin kabul edilebilirliğinin belirleyeni gibi işlemektedir. Oysa çalışma hakkı, göçmenlerin sahip olması gereken evrensel bir haktır. Son kertede eğer bir arada yaşamdan, birlikte üretmekten ve birlikte tüketmekten yani sosyal adaletten söz edilecek olursa, göçmenlerin evvela kentin ve gündelik hayatın ortakları ve paydaşları olarak tarif edilmeleri gerekmektedir. Bu tarif veya kabul, kentsel haklarla birlikte diğer başkaca sorunların çözümü için de fayda sağlayacaktır.

Elinizdeki bu tez, İsveç'in göç politikalarını ve uygulamalarını, yönetim ve kentsel haklar bağlamlarında çok katmanlı bir analizle değerlendirmek amacıyla, göçmenlerin mekânsal ve yönetsel alanlardaki deneyimlerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Çalışma, göç olgusunun yalnızca teknik bir yönetim meselesi değil, aynı zamanda siyasal, kültürel ve mekânsal boyutları olan çok katmanlı bir mesele olduğunu göstermektedir.

İnsan haklarının tarihsel ve felsefi gelişimi, evrensellik iddiası ile biçimlenmiş olsa da kendine içkin yapısı sebebiyle, bağlam bağımlı, bireyci ve seçici nitelikler barındırmaktadır. Arendt'in haklara sahip olma hakkı vurgusu, vatandaşlık koşuluna bağlı bir hak rejiminin insan onuru ve varoluşuna dair çelişkilerini derinleştirmektedir. Göçmenlerin devletsiz ve vatansız olma halleri, onların yalnızca hukuki korumadan değil, aynı zamanda özne olmaktan da dışlanmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu durum, Douzinas'ın insan haklarının içermeye değil, dışlama niteliği barındıran bir rejim olduğu eleştirileriyle de örtüşmektedir. Göçmen mahallelerinin varlığından oturma veya vatandaşlık almış göçmen kökenli İsveçlilerin uğradıkları ayrımcılıklara kadar, sahada görülen söz konusu çıktılar söz konusu teorileri destekleyen ampirik veriler olarak değerlendirilebilir.

İnsan hakları üzerine yürütülen tartışmalar ve çalışmalar, bir bütün olarak teknik, gelişkin, sosyal, kültürel ve politik anlamlarda geniş bir imkânlar bütünü açmaktadır. Söz konusu imkânın insan haklarının kendisine haiz güçlü ve gelişkin yapısı ve tarihsel gelişimiyle ilgili olduğu görülmektedir. Fakat kavramların anlamı üzerine düşünmek, uzamdaki yansımaları ve ne ifade ettiği gibi araştırma soruları da beraberinde getirmiş, geniş bir eleştirel insan hakları külliyatı var olmuştur. İnsan hakları eleştirileri, özünde insan haklarına karşıtlık içermemektedir. Göçmenlerin yaşam alanları, yaşam koşulları ve hakları, talan ve gasp edildiği için göç etmek zorunda kalıyor, göç yollarında ölüyor, kadınlar tecavüze uğruyor, çocuklar açlıktan ve susuzluktan kırılıyor, insan kaçakçılarıyla muhatap olmak zorunda kalıyor ve kaçakçılarla muhatap olmaları esasen devletler tarafından cezalandırılıyor. Bu gerçek, bir tarafla böylece durup sürerken, örneğin mülkiyet hakkıyla ilgili bir problemin yaşandığı örnekler az sıklıkla yaşanmakta ve devletler tarafından kesinkes biçimde korunmaktadır. Durum böyle olunca, insan hakları üzerine yapılan tartışmalar da çetinleşip, gelişmektedir. Neye insan diyoruz ve kime hak veriyoruz soruları oldukça gelişkin yapıyla sürerken dünya ve insanlık göç konusunda oldukça kötü bir sınav vermektedir.

İnsan hakları, yalnızca hukuki düzenlemelere, yasalara ve anlaşmalara indirgenememektedir. Aksine, sosyal sınıf, vatandaşlık, kültür, üretim ilişkileri ve mekân kullanımı gibi yapısal koşullara bağlı nitelikler içermektedir. İnsan haklarının tarihsel gelişimi,

göç hareketleri, sınır deneyimleri, göç kabulü, entegrasyon ve uyum çalışmaları, yükselen aşırı sağın göçmen karşıtlığı, geri gönderme söylemleri ve uygulamaları ile yeniden sınanmaktadır. Bu durum, ulus devlet merkezli insan tanımının dışlayıcı yapısının, haklar bağlamında dışlayıcı bir işlev görmesiyle bağıntılıdır. Göçmenlerin insan olmaları sebebiyle evrensel insan haklarına sahip özneler olarak kabulü, diğer yandan vatandaş olmamaları sebebiyle haklardan dışlanmalarıyla derin bir paradoks içerisinde yer almaktadır.

Yükselen göç karşıtlığı ve geri gönderme talepleri, aşırı sağın yükselmesi ile bağıntılı bir biçimde yaşanırken, göçe neden olan nedenlerle ilgili hiçbir politik program geliştirilmemekte, geri gönderme söylemleri dahi göç edilen yerlerin koşullarına dair bir söz edilmemektedir. Oysa açık olan bir şey varsa o da eğer göç mücadele edilmesi ve önlenmesi gereken bir şeyse, göçe neden olan koşulların ortadan kaldırılmasının gereğidir. Mevcut üretim biçimi, birikim ve dağıtım ilişkileri, sömürgecilik ve emperyalizmin hali hazırda var olduğu koşul ve şartlarda, dünya göç yaratmasın diye bir beklentinin içinde olmak liberal bir beklenti olacakken, ayrıca hak ihlallerinin, zulümlerin, açlığın, yoksulluğun, işkencenin ve sefaletin devam edeceğinin beklentisini içerecektir. İnsan haklarının burjuva yapısı ve bireyci özelliklerinin ve öznelerinin tekrar değerlendirilmesi ve ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda mülkiyet haklarını bu denli keskin ve sert biçiminde koruyan hak mefhumu ve hukuk normlarının, konu örneğin yoksulluk olduğunda eli kolu bağlı kalması durumundaki ikircikli durum, göç konusunda da benzer yapısını devam ettirmektedir.

Göçmenlerin kentteki konumları, yalnızca barınma, ulaşım veya istihdam gibi alanlarla sınırlı değildir. Kent, fiziksel bir yerleşim mekânı olmasının yanında sosyal ilişkilerin, gündelik hayatın ve siyasal hakların yeniden üretildiği bir mekân olarak işlev görmektedir. Henri Lefebvre'nin kent hakkı kavramı, göçmenlerin kamusal ve gündelik hayata dâhil olmalarındaki engellerin yapısal analizleri için teorik imkânlar vermektedir. İnsan haklarının bireysel, bireyci ve biricik yapısına karşılık göçmenlerin kentsel deneyimlerini iyileşmesi ve toplumla bütünleşmeleri, toplumsal ve kamucu bir taleple kent hakkı mefhumunda hayat bulmaktadır. Bu durum, bir dışlama veya insan haklarına dair bir nihilizmi değil, hak mefhumun kentlerde yaşayan, kent mekânlarını kullanan herkese dair talepleri içermektedir. Söz konusu içkin ilişki, mevcut formasyonda metalaşan, ürün haline gelen kentin, bir tahakkümden kurtulması anlamına gelmektedir. Yoksulluğun, sefaletin mekânları, ortak, bir arada ve eşit bir yaşamın mekânları olarak dönüşecektir. Bu toplumsal talep, sadece kaynaklara erişimini ve bölüşümünü değil, kent mekânlarının kent sakinleri tarafından gönüllerince kullanıldığı, değiştirip dönüştürdüğü ve ortak kullanıma açtığı bir talebi ifade etmektedir.

Üretim araçlarının bir merkezde toplanması hali, iş imkânlarının da aynı merkezde toplanmasını ifade etmektedir. Hayatta kalmak ve sürdürmek zorunda kalan emekçi yığınların, bu taleplerini karşılamak amacı ve umuduyla göç ettikleri söylenebilir. Son yıllardaki çatışma ortamlarına ve savaflara göz attığımızda da esasında yaşadıkları kentlerde güvenlikten, barınmadan, işinden, sevdiklerinden oldukları için, hayatta kalmak ve güvenli ortamlarda hayatlarını sürdürmek adına göç etmek durumunda kaldıkları söylenebilir; fakat tabi şanslılarsa ve göç yollarında hayatta kalabilirlerse. Göçmenler, tam da bu talepler sebebi ile göç ettikleri yerden söz konusu ihtiyaçlarını talep etmektedirler. Bu talebin sesinin çıkmıyor oluşu, göç figürlerinin tehdit altında veya ne zaman geri gönderiliriz korkusuyla yaşamalarına razı geldikleri için değil, seslerini duyurabilme güveninden mahrum olmalarıyla açıklanabilir.

Güvensizlik duygusunu, göçmenlere dönük söylemlerden, açıklamalardan ve eylemlerden algılamak mümkün olarak gözükmektedir. Bu çalışmanın özel ilgi alanı İsveç başta olmak üzere, tüm Avrupa'da yükselen aşırı sağ seçim sonuçlarına yansımakta ve bu sonuçlar uzamda saldırı, şiddet, ötekileştirme, gündelik hayatın ve kentin çeperlerine itme olarak nüksetmektedir. Bu örneği bu ülkelerin tümünde ve hatta Türkiye'de de görmek mümkün. İsveç'in göçmen mahalleleri ve göçmen evlerinin kalabalıklığı kentsel dışlanmanın göstereni olarak yansımaktadır. Modern kent, içinde yaşayan herkesi üretim biçimine dâhil etmek istediği kadar tüketime de dâhil etmeyi amaçlamaktadır. Üretim ve tüketim ilişkilerine katılmayan veya katılamayan kent sakinleri ise, kentin güvenliğine, huzuruna, estetiğine ve çekiciliğine tehdit unsurları olarak gösterilmektedir. Bu öylesine can yakıcı bir hal almıştır ki, kent yoksulları, evsizler, dilenciler ve bu gruba doğasında dâhil edilen göçmenler yarattıkları tehdit sebebiyle mücadele edilmesi gereken sebepler olarak kodlanmış ve bu minvalde politikalar oluşturulmuştur.

Bu bağlamda kent, üretim araçlarına, üretim ilişkilerine, dağıtıma ve tüketime müdahale eden ideolojik bir aygıt olma niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla göç mefhumunun ve göç figürlerinin kent hakkıyla ve kentsel haklarla doğrudan bağı bu niteliklerle kurulmaktadır. İsveç'te göçmenler mekânsal bir dışlanma içinde bulunmaktadırlar. Kentlerin çeperlerine ve priferik bölgelere sıkıştırılan göçmenler, göç politikalarının merkezi hükümet tarafından daha sıkı denetlenmesi, yönetişimin yerini güvenlik söylemlerine bıraktığı İsveç'te denetim altında tutulmaktadırlar. Bu durum, mekân üretimi ve kentsel tahakküm gibi kavramlarla birlikte incelendiğinde, mekânın politik olarak biçimlendirilmiş bir araç olduğu görülmektedir. Göçmenlerin kentteki varlığı, kontrol edilen, izlenen, dönüştürülmesi ve çözülmesi gereken bir sorun olarak tarif edilmesi, İsveç özelinde kentsel hakların da tıpkı insan hakların da gördüğümüz vatandaşlık bağlamıyla ilişkilendiğini göstermektedir. Oysa kent hakkı, bireysel

değil toplumsal talepler olma özelliği ile bir grup için ayrıcalık haline getirilemeyecek bir bütünü ifade etmektedir.

Küreselleşme ve neoliberalizmin yükselmesi ile birlikte yönetim kavramında da içerik ve niteliksel değişiklikler görülmektedir. Esasen özel sektörün kullandığı argümanları içeren bu dönüşüm, yönetim kavramı olarak karşımıza çıkmış ve yönetim olgusunun paydaşlarının artırılması, katılımcılığın yükseltilmesi, strateji ve planlamanın öneminin vurgulanması gibi türlü yeniliklerle var olmuştur. Göç yönetişimi de bu bağlamda ortaya çıkan, göç alan merkezdeki göç, uyum ve entegrasyon politikalarına ilgili kurum, kuruluş ve örgütlerle birlikte göç figürlerini de alan bir nitelik iddia etmektedir. Göç yönetişimi kavramı, süreç içerisine özneleri de dâhil etmesi sebebiyle esasında öznelerin karşılaşmasını, iletişim ve ilişki kurmasını, yabancılığın yerine tanışıklığın getirilmesini vb. gibi bir araya getirme ve kaynaştırma açısından önem arz eder niteliktedir. Bu önem, göç figürlerinin, toplumsal düzeni bozma, işlev bozukluğu sebebi yaratma, tehdit unsuru olma iddialarının aşılması ve karşı çıkılması açısından öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada göç yönetişimi politikaları ve uygulamaları sadece yönetim biçimi olarak değil, aynı zamanda kapitalist üretim biçimi ve üretim ilişkilerinin kentlerde yarattığı eşitsizlikler, sınıfsal ayrımlar ve gündelik yaşama etkileri bağlamlarıyla ilişkileri ile birlikte ele alınmıştır. Kapitalizm, kenti ve kentsel mekânı metalaştırarak sermaye birikiminin bir aracı haline getirirken, aynı zamanda göçmenlerin kentsel haklara erişimlerini sınırlayan ve engelleyen engeller üretmektedir. Teze konu olan İsveç'te görüldüğü üzere, göçmenler düşük gelirli, kent çeperlerine itilmiş, sosyal ve siyasal hizmetlerden yoksun, işsizliğin ve eğitimsizliğin yoğun olduğu mahallelerde yaşamaktadırlar. Aynı zamanda örneğin göçmen mahallelerinin resmi kurum ve kaynaklarca “dezavantajlı veya hassas bölgeler” olarak isimlendirilmesi de göçmen mahallelerine dönük algıyı ifade etmektedir. Neoliberal yönetim uygulamaları söz konusu ötekileştirme ve dışlamayı, sermaye ve piyasa adına performans temelli bir uyum talebi ve güvenlik söylemleriyle yeniden üretmektedir. Bu bağlamda ise göçmenler işe yarar, makul göçmenler olarak araçsallaştırılmaktadır. Söz konusu tüm bu süreçler göç ve kent ilişkisinin yalnızca sosyal ve kültürel uyumla sınırlı olmadığını, kapitalizmin ve kapitalist kentleşmenin eşitsiz üretim ve bölüşüm pratiklerinin göçmenlerin kentsel deneyimleriyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

İsveç'te yönetim süreçleri, çok aktörlülük, yerellik, hukuka bağlılık gibi yönetim ilkelerini içerisinde barındırmaktadır. Fakat İsveç göç yönetişiminin göçmenlerin katılımcılığı bağlamında sembolik bir nitelik taşıdığını söylemek gerekmektedir. Göçmenleri karar alma mekanizmalarında özne değil, edilgen nesneler olarak görülmektedir. Yerel yönetimlerin, sivil

toplumun ve özel sektörün yönetim süreçlerine dâhil edilmesi, göçmenlerin temsil edildiğinin göstergesi olsa da gerçek özne olarak göçmenlerin yönetim süreçlerine doğrudan katılımının oldukça zayıf olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, İsveç göç yönetimi faaliyetler bütünü incelendiğinde, göçmenlerin süreçlere dâhil edilmesi ve katılımları bağlamında yetersiz ve etkisiz bir tekniklik söz konusudur.

Bu bağlamda, yönetim uygulamalarıyla ortaya çıkan çok aktörlü sistemin, katılımı ve temsil eşitliğini sağlamakta yetersiz olduğunu, yönetimin yerele yayıldığı yöntemin yerini merkezileşen bir yapıya bıraktığını ve göçmenlerin siyasal alanda çözüm üretilmesi gereken sorun olarak tarif edilmelerinin eşitsizlik içerdiği söylenebilir. Söz konusu bu durum, yönetime dair eleştirilerin göz ardı edilmemesi gerektiğinin bir gösterevidir.

Öte yandan, İsveç'in göç yönetiminde STK'lar hacimli bir yer tutmaktadır. Amnesty International Sweden, Asylrättscentrum, Swedish Red Cross, Save the Children Sweden ve Church of Sweden gibi İsveç'te göç üzerine çalışan kurumlar, insani yardım ve hukuki destek gibi faaliyetlerle göçmenlerin haklara erişim süreçlerini destekleyen çalışmalar yürütmektedir. Öte yandan, göçmenlerin sosyal hayata ve İsveç'e uyum süreçlerini desteklemek, dil eğitimi, mesleki eğitim ve kurslar gibi projeler yürüten STK'lar göçmenlerin süreçlerini desteklemek adına çalışmalar yürütmektedir. Fakat bu durum da içinde yukardan aşağıya örülmüş, hiyerarşik ve yardım eden – yardım edilen ilişkisini barındırmaktadır. Sivil toplumun katılımcılık, yerinden yönetim ve savunuculuk faaliyetleri yönetim anlamında olumlu bir çerçeve sunarken, göçmenlerin yönetim süreçlerine doğrudan katılımlarının hala çok sınırlı bir yapıda olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle STK'ların yönetim süreçlerine katkısı şöyle özetlenebilir; STK'lar göçmenlerin sesini taşır, fakat taşınan bu sesin sistem içerisinde karşılık bulması ve etki yaratıp yaratmadığı tartışmalı bir niteliktedir.

Özetlemek gerekirse, bu tez, insan hakları, yönetim ve kent hakkı gibi farklı disiplinlerden kavramları göç politikaları bağlamında bir araya getirerek İsveç örneğini kapsamlı bir biçimde değerlendirmektedir. Elde edilen sonuçlar, göçmenlerin haklara erişiminin yalnızca hukuki düzenlemelere değil, aynı zamanda siyasal iradeye, yönetim anlayışına, toplumsal yapıya ve mekânsal düzene bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tezden sonuç ile birlikte öneriler çıkarmak gerekirse;

- Yönetim süreçleri, teknikleşmiş ve temsil üzerinden yürütülen işleyiş biçimlerini, doğrudan katılıma açık ve dönüştürücü bir yapıyla yeniden inşa edilmelidir. Böylece, göçmenler başta olmak üzere ilgili öznelerin, yalnızca temsil edilmesi değil, karar alma süreçlerine doğrudan katılımları sağlanabilir.

- STK'lar yalnızca destek ve hizmet sağlayıcısı olma işlevlerinden sıyrılıp, hak temelli dönüşümün öznesi olarak konumlandırılmalıdır. Bu kurumlar faaliyetlerini yatay, eşitlikçi ve güçlendirici ilişkiler ve nitelikler üzerine inşa etmelidir.
- Uluslararası kurumlar, göçmen hakları konusunda daha bağlayıcı ve etkili mekanizmalar geliştirmeli ve düzenlemelerin gündelik hayatta ve uzamda karşılık bulmasını sağlamak için devletler üzerinde izleme ve değerlendirme araçlarını güçlendirmeli ve etkin olarak kullanılmalıdır.
- Göçmen mahallelerinin ve konutlarının koşulları ve nitelikleri iyileştirilmeli ve göçmenlerin kentin istedikleri konumuna erişimleri sağlanmalıdır. Böylece bir arada yaşama koşulları gelişirken, göçmen mahallelerinin gettolaşma halleri ortadan kalkabilir. Bu, göçmenlerin yaşam standartlarında artış, niteliksel gelişim, haklara erişim, toplumsal uyum, bir aradalık ve güvenlik için önem arz etmektedir. Ötekileştirme politikaları sorunu çözmek yerine derinleştirmektedir.
- Kent hakkı, yalnızca mekâna erişimi değil, o mekânda söz söyleme, görünür olma ve toplumsal varlığını ifade etme hakkı olarak ifade edilmelidir. Bu bağlamda mekânsal adalet politikaları, göçmenlerin toplumsal bütünleşmesini güçlendirecek şekilde ele alınmalı ve düzenlenmelidir.

Son söz olarak kentler, içinde yaşayan bütün özneler için yaşam anlamlarını ifade etmektedir. Veriler ve sonuçlar göstermektedir ki, kent mekânlarından ve kent imkânlarından dışlanan her kent sakininin özünde sınıfsal bir kimlik bulunmaktadır. Göçmenler bu toplamın bir parçası olarak korku duyulan, tehlike arz eden, bozguncu, işgalci vd. söylemlerle anılmakta ve tarif edilmekteyken, yerinden yurdundan olmuş ve göçe zorlanmış, başka da seçenekleri kalmamış bu insanların söz konusu söylemlerin sonucunda esas korkuyu, tedirginliği ve ait hissetmeme hissini yaşadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Son kertede, göçmenler, mücadele edilmesi gereken bir tehlike değil, sonuçtur. Göçe sebep olan koşullar ve nedenler ortadan kalkmadan, içerisinde yaşadığımız üretim biçimi ve bu toplumsal formasyonda göç hareketlerini ve göçmenleri ortadan kaldırmayı hedeflemek veya planlamak, en hafif tabirle hayalcilik olacaktır. Sözün özü, göçmenlerin hak öznesi olabilmesi için yalnızca hukuki değil, aynı zamanda toplumsal, yönetsel ve mekânsal dönüşümlere ihtiyaç vardır. Söz konusu dönüşüme duyulan ihtiyaç her gün kendisini göstermektedir fakat bu dönüşüm, ancak çok aktörlü fakat eşitlikçi bir yönetim modeli ve kentsel hakları esas alan kamusal politikalarla mümkündür. Bu çalışmanın naçizane hedeflerinden birisi ihtiyaç olana yapılan vurgudur. Keza

göç hareketlerinin kaynaklarından birisini, göçmenlerin kentsel haklarının gaspı oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Agafoshin, M. M. ve Gorokhov, S. A. (2020). Impact of external migration on changes in the Swedish religious landscape. *Baltic Region*, 12(2), 84-99.
- Agamben, G. (2020). Kutsal İnsan. Egemen İktidar ve Çıplak Hayat. (çev. İsmail Türkmen). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Ağdemir, Z. (2022). 1215 Magna Carta'dan 1381 Köylü isyanına İngiltere'de vergiler ve vergileme yetkisi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 22(1), 1-12.
- Akarçay, P. (2019a). İsveç'te göçmen politikaları ve entegrasyon. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 207-222.
- Akarçay, P. (2019b). İsveç'te Cinsiyet Eşitliği Politikaları. *International Journal of Social Inquiry*, 12(1), 1-27.
- Akarçay, P. (2021). İsveç'te Göçmen politikaları kapsamında aşırı sağ partinin yükselişi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 76(1), 165-190.
- Akçakaya, M. (2016). Weber'in Bürokrasi Kuramının Bugünü ve Geleceği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(8), 275-295.
- Akdoğan, E., & Atalay, M. (2017). Avrupa Birliği'ni değişime zorlayan güç: Göç. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (Kayfor 15 Özel Sayısı), 2437-2454.
- Akı, E. İ. (2005). Amerikan Hukuki Realizmi Çerçevesinde Hukuki Belirsizlik. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Akıncı, B., Nergiz, A., ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç araştırmaları dergisi*, (2), 58-83.
- Akkaya, Y. (2004). "Küreselleşme" Versus Sendikasıylaştırma ve Yoksullaştırma. *Çalışma ve Toplum*, 3(3), 93-122.
- Aktaş, S. (2009). Cezalandırmanın Amacı Üzerine. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1-2), 1-25.
- Akyol, M. (2017). Türkiye' de Yerel Yönetimler ve Yönetişimin Yerel Yönetimlere Eklemlenmesi: Yerel Yönetişim. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya*.
- Alı, A., Oğurlu, Y., Özkan, Ö., Öztürk, İ., & Alı, D. (2017). Avrupa Birliği hukuku kapsamında göç yönetişimi, yetkilendirme, yetki ikamesi ve ölçülülük ilkesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 95-107.

- Aliu, A. (2019). Balkanlar ve Türkiye’de yetkilendirme, göç yönetişimi ve işbirliği: Avrupa Birliği Hukuku perspektifinden göç ve sığınmacıların sorunları. (Doctoral dissertation. İstanbul Ticaret Üniversitesi. Dış Ticaret Enstitüsü).
- Althusser. L. (2005). Yeniden Üretim Üzerine. (çev. A. Işık. Ergüden). İstanbul. İthaki Yayınları.
- Ambrosini, M. (2018). Irregular immigration and the shaping of public policy in Europe. *Migration Studies*, 6(2), 217–234.
- Amnesty International Sweden. (2025). Flykt och Migration I Sverige, Europa och Varlden. (İsveç, Avrupa ve Dünyada Mülteciler ve Göç). <https://www.amnesty.se/vara-rattighetsfragor/flyktingar-och-migranter/flykt-och-migration-i-sverige-europa-och-varlden/>. (Erişim Tarihi: 23.01.2025).
- Andersson J. P. and Nekby, L. (2012). Intensive coaching of new immigrants: An evaluation based on random program assignment. *Scandinavian Journal of Economics*, 114(2), 575–600.
- Andersson, M., & Löfstrand, C. (2012). ‘The normalisation of special policing’: Policing vulnerable neighbourhoods in Sweden. *Crime, Law and Social Change*, 58(4), 367–389.
- Arbetsförmedlingen. (2025a). Swedish Public Employment Service Validering. (İsveç İş Bulma Kurumu Doğrulama). <https://arbetsformedlingen.se/other-languages/english-engelska/additional-support/support-a-z/validering>. (Erişim Tarihi: 16.01.2025).
- Arbetsförmedlingen. (2025b) Swedish Public Employment Service. The Introduction. (İsveç İş Bulma Kurumu. Kuruluş Programı). <https://arbetsformedlingen.se/other-languages/english-engelska/additional-support/support-a-z/etableringsprogrammet>. (Erişim Tarihi: 16.01.2025).
- Arendt, H. (2014). Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm. (Çev. B. S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2018a). Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm (çev. Bahadır Sina Şener). İstanbul. İletişim Yayınları.
- Argüden Y, Ögücü Şen F, Toksöz F, Arıkboğa E, İzci İ, Salihoğlu E (2018). Yerel Yönetimler ve İyi Yönetişim, 1. Baskı. İstanbul, Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları.
- Arıkboğa, E. (2018). Yerinden yönetim ve merkezileşmiş büyükşehir sisteminde yetkilerin dağıtılması. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-34.
- Arnhart, L. (2023). Planton'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi (çev. Ahmet Kemal Bayram ve Muhammet Erdal Okutan). Ankara. Adres Yayınları.

- Arslan, H. (2014). Kentsel dönüşüm süreçlerinin kentsel haklar temelinde değerlendirilmesi gerekliliği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3, 33-41.
- Arslaner, H., ve Karaca, Y. (2017). Türkiye Kamu Yönetiminde Yönetişim Algisi: Aydın İli Vergi Dairelerinde Bir Uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 128-151.
- Aslan (2019). Entegrasyon, Çokkültürlülük ve Katılım: Almanya Türklerinin Yaklaşımı. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, A. (3), 74-88.
- Asylrattscentrum. (2025). Vart Arbete. (Bizim İşimiz). <https://asylrattscentrum.se/vart-arbete/>. (Erişim Tarihi: 24.01.2025).
- Atmaca, Y. ve Karaçay, F. (2020). Türkiye'deki Kamu Yönetimi Reformlarında Dijitalleşme ve E-Yönetişim. *International Journal of Management and Administration*, 4(8), 260-281.
- Aydilek, E. (2019). Türk siyasal hayatında bürokrasi-siyaset ilişkisi. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (3), 57-72.
- Aydoğan, E. (2015). Marx ve Öncülerinde Yabancılaşma Kavramı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), 273-281.
- Aygüler, E., Ayalp, M. Ç., ve Buz, S. (2025). Şartlı Mültecilerin Barınma Deneyimleri: "Yıkık ve Kötü Olmasına Rağmen Bu Evi Tuttuk Çünkü Mecburduk". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 16(45), 69-89.
- Aykaç, S. A., ve Karakaş, M. (2022). Entegrasyon, Asimilasyon ve Uyum Kavramları Arasından Türkiye'nin Seçimi. *İçtimaiyat*, 6(Göç ve Mültecilik Özel Sayısı), 419-429.
- Aylott, N., & Bolin, N. (2023). A new right: The Swedish parliamentary election of September 2022. *West European Politics*, 46(5), 1049-1062.
- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 331-360.
- Başçı, G. (2021). 1808 Sened-i İttifak ve 1839 Tanzimat Fermanının 1215 Magna Carta ile Anayasacılık ve İnsan Hakları Açısından Karşılaştırılması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 227-242.
- Baysal, C. U. (2012). Kent Hakkı Yeniden Hayat Bulurken. *Eğitim Bilim Toplum*, 9(36), 31-55.
- Beaud. M. (2021). Kapitalizmin Tarihi 1500-2010. (çev. Fikret Başkaya). İstanbul. Yordam Kitap.

- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaption. *International Association of Applied Psychology*, 48(1): 4-38.
- Bevelander, P. (2004). *Immigration patterns, economic integration and residential segregation: Sweden in the late 20th century*. Malmö högskola, Internationell Migration och Etniska Relationer (IMER).
- Birinci, G. (2017). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Kısa Tarihi I: Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 7(2), 50-81.
- Birleşmiş Milletler (2016). Transit Halindeki Göçmenlerin Durumu. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği İnsan Hakları Ofisi, A/HRC/31/35
- Blanc-Noël, N. (2010). Multicultural Sweden, assimilationist France: how and why national identity narratives evolve. *Sens public*.
- Bostan, H., ve Demiray, K., D. (2019). Türkiye'de Düzensiz Göçle Mücadelede Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Güvenlik Duvarı. *Türk İdare Dergisi/Yıl*, 91, 488-125.
- Bozdağın, S., ve Akkaya, Y., A. (2020). Karl Marx ve Demokrasi Üzerine Bir İnceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (48), 155-174.
- Bozkuş, B. (2009). Türk Kamu Yönetiminde Yönetişim Tartışmaları ve Yönetişimin Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği. (*Master's thesis. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- Calleman, C., & Herzfeld Olsson, P. (2015). Arbetskraft från hela världen. Delegationen för migrationsstudier. Delmi Rapport, 9.
- Cantat, C. (2020). The Politics of Refugee Solidarity in Greece: Bordered Identities and Political Mobilisation. *International Journal of Migration and Border Studies*, 6(1-2), 61-76.
- Caritas Sweden. (2025a). Vart Uppdrag. (Misyonumuz). <https://www.caritas.se/om-oss/vart-uppdrag/>. (Erişim Tarihi: 23.01.2025).
- Caritas Sweden. (2025b). Caritas Arbete Med Migranter, Flyktingar och Offer För Människohandel. (Caritas'ın Göçmenler, Mülteciler ve İnsan Ticareti Mağdurlarıyla İlgili Çalışmaları). <https://www.caritas.se/vara-engagemang/engagemang-i-sverige/caritas-arbete-med-migranter-flyktingar-och-offer-for-manniskohandel/>. (Erişim Tarihi: 23.01.2025).
- Carrera, S., Blockmans, S., Gros, D., & Guild, E. (2023). The EU's Migration Policy: Between Harmonisation and Securitisation. CEPS Policy Insights, No. 2023/04.
- Castells, M. (2015). Kent Sınıf İktidar. (Çev. Asuman Türkün). Ankara. Phoenix Yayınevi.

- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cengiz, E. (2019). Haz ve Acının Matematiği: J. Bentham'ın Faydacı Ahlakının İmkânı. *Dört Öge*, (15), 141-153.
- Ceylan, N. A. (2017). Kamu Hukuku (Genel Kamu Hukukı) Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Hakların Bütünlüğü İlkesi. *Anasay*, (2), 217-226.
- Ciğer, M. İ. (2016). Uluslararası hukuka uygun geçici koruma rejiminin unsurları üzerine. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (3), 62-92.
- Coşkun, B. (2011). *Felsefi Antropoloji ve İnsan Hakları Kavramları Bağlamında Başka İnsan* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Coşkun, B. (2021). Yeniden Eleştirel Kuram: Sosyal Felsefenin Görevleri Üzerine. *Arete Politik Felsefe Dergisi*, 1(1), 26-54.
- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çakaş, C. Ö. (2018). Ermeni Diasporası ve Kültürleşme Stratejileri: Lübnan, Fransa ve ABD Örnekleri Üzerinde Bir İnceleme. *Akademik Matbuat*, 2(2), 31-48.
- Çakı, A. (2018). *Geçmişten bugüne Türkiye'nin göç politikası ve Suriyeli göçmenler bağlamında göç yönetişimi* (Master's thesis, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çavuşoğlu, E. (2016). Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi. İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Çelebican, Ö. (1993). Roma Egemenliği: Yurttaşlık ve Kölelik. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 43(1), 299-311.
- Çevik, H. (2022). Toplumsal İlişkiler ve Göç Politikaları Bağlamında Sosyo-Kültürel Entegrasyon: Ankara'daki Suriyeli Mülteciler Örneği. (Doctoral dissertation, Hacettepe Üniversitesi).
- Çoban, F. (2015). Sokak Siyaseti Siyasalın Gündelik Kuruluşu Bağlamında Bir İnceleme. İstanbul. Metis Yayınları.
- Çoştı, F., C. (2019). İnsan Üzerine Felsefe. N. Durak (Ed.), Felsefe Tarihi. (İstanbul: Lisans Yayıncılık).
- Çüçen, A. K. (2003). "İnsan Hakları Düşüncesinin Gelişimi ". Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 2, 27-35
- Dadak, K. (2015). Yeni Kuşak Hak Olarak Çevre Hakkı. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (5), 309-326.

- Dahlstedt M (2015) The politics of making demands. *International Journal of Politics, Culture and Society* 28(2): 101–117.
- Dahlstedt, M., & Neergaard, A. (2019). Crisis of solidarity? Changing welfare and migration regimes in Sweden. *Critical Sociology*, 45(1), 121-135.
- Davis, M. (2016). *Gecekondu Gezegeni*. (Çev. Gürol Koca). İstanbul. Metis Yayınları.
- Dedeoğlu, S., ve Gökmen, Ç. E. (2020). Göç Teorileri, Göçmen Emeği ve Entegrasyon: Kadınların yeri. *Türkiye’de Göç Araştırmaları*, 18, 18-37.
- Demir, K. A. (2014). Klasik Kamu Yönetimi Yapısından Yerelleşmeye Geçiş: Yönetişim Kapsamında Bir Değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 151-171.
- Demirağ, H., & Kakişim, C. (2018). Almanya’daki Türklerin göç ve entegrasyon süreci: birinci ve üçüncü kuşak karşılaştırması. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 75, pp. 123-152).
- Demirbaş, G. (2023). Kapsayıcı Bir Kent Hakkı Anlayışı için Feminist Bir Eleştiri. *İdealkent*, 15(40), 244-271.
- Demirel, D. (2010). Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, 65-94.
- Demirhan, Y., ve Aslan, S. (2015). Türkiye’nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62.
- Develi, E. (2017). 21. Yüzyılda göç olgusu: uluslararası göç teorilerinin ekonomi politiği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1343-1353.
- Dışişleri Bakanlığı. (2025). İsveç. Ülke Künyesi. <https://www.mfa.gov.tr/isvec-kunyesi.tr.mfa>. (Erişim Tarihi: 29.05.2025).
- Dilaveroğlu, A. (2020). Yönetişim İlkeleri ve Yerel Yönetimler Mevzuatına Yansımalar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 45-63.
- Doğan, K. C. (2017). Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 27-45.
- Douzinan, C. (2017). Kimlik, Arzu, Haklar. *İnsan Hakları ve İmparatorluk: Kozmopolitanizmin Siyasal Felsefesi içinde* (ss. 37-54). İstanbul. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Douzinan, C. (2016). *Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları*. (çev. Rabia Sağlam ve Kasım Akbaş). Ankara. NotaBene Yayınları.

- Duman, B., (2015). Ortodoks Marksizm'den Kopuş: Gramsci ve Hegemonya Kavramı Üzerine Doğu'dan Batıya Düşüncenin Serüveni. Haz. Bayram Ali Çetinkaya. İstanbul. İnsan Yayınları. 753-788.
- Durdu, Z. (2009). Modern devletin dönüşümünde bir ara dönem: Sosyal refah devleti. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (22), 37-50.
- Durdu, Z. (2016). Türkiye'de Demokrasi Söylemi ve Radikal Demokrasi Olanakları *Sosyoloji Dergisi*, (10zel), 75-88.
- Durgun, F., ve Özdemir, M. B. (2011). Antikitenin öğrettikleri: Yeni çağ avrupa düşüncesinde yeni stoacılık. *İnsan ve Toplum*, 1(1), 25-44.
- Efe, B. (2018). *Hannah Arendt'in " Haklara sahip olma hakkı" kavramı çerçevesinde Türkiye'deki Suriyelilerin çalışma hakkı* (Master's thesis, TOBB University of Economics and Technology, Graduate School of Economics and Social Sciences).
- Efe, N, E. (2023). Uluslararası Göçün Bir Politika Aracı Olarak Kullanılması: Almanya, Fransa, İsveç İncelemesi. (Master's thesis. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Turkey)).
- Egorova, T. D., Ivanova, N. S., & Varshaver, E. A. (2020). Formation of immigrant neighbourhoods in Sweden: A case-study of Rinkeby, Stockholm. *Журнал Сибирского федерального университета. Гуманитарные науки*, 13(7), 1112-1125.
- Elsrud, T. (2008). Othering through genderization in the regional press: Constructing brutal others out of immigrants in rural Sweden. *European Journal of Cultural Studies*, 11(4), 423-446.
- Emini, M. E. (2004). Hak Kavramı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 203-216.
- Engels, F. (1997). İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu. (Çev. Yurdakul Fincancı). Ankara. Sol Yayınları.
- Engin, Z. Ü. (2014). Birey Kavramının Gelişimi ve İnsan Hakları.. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 72(1), 201-217.
- Erdoğan, N. (2016). Yoksulluk Halleri Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2018). Yönetim ve Organizasyon. Kocaeli. Umuttepe Yayınları.
- Esaiasson, P. & Sohlberg, J. (2025), Social order in Sweden's politicized and vulnerable neighborhoods – The perspective of residents. *European Journal of Political Research*, 64: 744-766.

- Esaiasson, P. and Sohlberg, J. (2025). Social order in Sweden's politicized and vulnerable neighborhoods–The perspective of residents. *European Journal of Political Research*, 64(2), 744-766.
- Eser, T. (2017). *Kant'ın İnsan Hakları Düşüncesinin Çağımız İçin Önemi* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- European Commision. (2024). (Avrupa Komisyonu). Governance of Migrant İntegration in Sweden. (Avrupa Komisyonu. İsveç'te Göçmen Entegrasyonunun Yönetimi). (2024). https://migrant-integration.ec.europa.eu/country-governance/governance/sweden_en#public-authorities. (Erişim Tarihi: 15.01.2025).
- European Commission (2008) (Avrupa Komisyonu). 2008 Swedish Government Strategy for İntegration. (2008 İsveç Hükümeti Entegrasyon Stratejisi). https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/2008-swedish-government-strategy-integration_en. / https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2011-03/doc1_19544_933716878.pdf. (Erişim Tarihi: 16.01.2025).
- European Commission (2025a) (Avrupa Komisyonu). Sweden: Education and Job-Training Obligation for Newcomers. (İsveç: Yeni Gelenler İçin Eğitim ve İş Eğitimi Zorunluluğu). https://migrant-integration.ec.europa.eu/news/sweden-education-and-job-training-obligation-newcomers_en. . (Erişim Tarihi: 16.01.2025).
- European Commission. (2025c). (Avrupa Komisyonu). Sweden: Higher Employment Rate With Longer Duration of Residence Among Refugees. (İsveç: Mülteciler Arasında Daha Uzun Süreli İkamet İle Daha Yüksek İstihdam Oranı). https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/sweden-higher-employment-rate-longer-duration-residence-among-refugees_en. (Erişim Tarihi: 15.01.2025).
- European Commission. (2025d). (Avrupa Komisyonu). Sweden: Intensive Year Programme Facilitates İntegration and Employment. (İsveç: Yoğun Yıl Programı Entegrasyonu ve İstihdamı Kolaylaştırıyor). https://migrant-integration.ec.europa.eu/news/sweden-intensive-year-programme-facilitates-integration-and-employment_en. (Erişim Tarihi: 16.01.2025).
- EUROSTAT (2025a). Swedish Migration Chart. (İsveç Göç Grafiği). https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyappctza_custom_15663365/default/line?lang=en. (Erişim Tarihi: 13.01.2025).
- EUROSTAT. (2024). Migrant İntegration Statistics - at Risk of Poverty and Social Exclusion. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migrant_integration_statistics_-

[at risk of poverty and social exclusion#People at risk of poverty or social exclusion](#). (Erişim Tarihi: 22.05.2025).

EUROSTAT. (2025a). Temporary Protection for Persons Fleeing Ukraine – Monthly Statistics. (Ukrayna’dan Kaçan Kişiler İçin Geçici Koruma – Aylık İstatistikler). https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics#Highlights. (Erişim Tarihi: 15.01.2025).

EUROSTAT. (2025b). Persons at Risk of Poverty or Social Exclusion by Group of Citizenship. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps05n/default/table?lang=e. (Erişim Tarihi: 22.05.2025).

EUROSTAT. (2025c). People Living in Households With Very Low Work İntensity by Broad Group of Citizenship. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps05n/default/table?lang=e. (Erişim Tarihi: 22.05.2025).

EUROSTAT. (2025d). Persons at Risk of Poverty or Social Exclusion by Group of Citizenship. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps05n/default/table?lang=e. (Erişim Tarihi: 26.06.2025).

EUROSTAT. (2025e). Persons at Risk of Poverty or Social Exclusion by Group of Citizenship. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps05n/default/table?lang=e. Erişim Tarihi: 26.06.2025).

EUROSTAT. (2025f). Persons at Risk of Poverty or Social Exclusion by Group of Citizenship. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps05n/default/table?lang=e. (Erişim Tarihi: 22.05.2025).

EUROSTAT. (2025g). People Living in Households With Very Low Work İntensity by Broad Group of Citizenship. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHL15N/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.il. (Erişim Tarihi: 22.05.2025).

EUROSTAT. (2025h). Persons at Risk of Pverty or Social Exclusion by Group of Citizenship. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps05n/default/table?lang=e. (Erişim Tarihi: 26.06.2025).

EUROSTAT. (2025i). Glossary:Persons Living in Households With Low Work İntensity. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Persons_living_in_households_with_low_work_intensity. (Erişim Tarihi: 22.05.2025).

- EUROSTAT. (2025i). Overcrowding rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO15/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 23.05.2025).
- EUROSTAT. (2025k). Overcrowding rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO15/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 23.05.2025).
- EUROSTAT. (2025l). Housing cost overburden rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO25/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 23.05.2025).
- EUROSTAT. (2025m). Overcrowding Rate by Age, Sex and Group of Citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO15/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 26.06.2025).
- EUROSTAT. (2025n). Overcrowding Rate by Age, Sex and Group of Citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO15/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 26.06.2025).
- EUROSTAT. (2025o). Housing cost overburden rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO25/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 23.05.2025).
- EUROSTAT. (2025ö). Housing cost overburden rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO25/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 26.06.2025).
- EUROSTAT. (2025p). Housing cost overburden rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO25/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 23.05.2025).
- EUROSTAT. (2025s). Housing cost overburden rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO25/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 26.06.2025).
- EUROSTAT. (2025ş). Housing cost overburden rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO25/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 26.06.2025).
- EUROSTAT. (2025t). Housing cost overburden rate by age, sex and group of citizenship.
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO25/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

- EUROSTAT. (2025v). Housing cost overburden rate by age, sex and group of citizenship. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO25/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc. (Erişim Tarihi: 26.06.2025).
- Flyktinggruppernas Och Asylkommitteernas Riksråd (FARR). Vad är FARR? (FARR Nedir?). <https://farr.se/vad-ar-farr/>. (Erişim Tarihi: 24.01.2025).
- Foucault, M. (2020). Felsefe Sahnesi: Seçme Yazılar 5. (çev. Işık Ergüden). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Forsakringskassan. (2023). (Kamu İstihdam Servisi). <https://www.forsakringskassan.se/english/job-seeker/activity-grant-or-development-allowance-when-you-participate-in-a-swedish-public-employment-service-programme>. (Erişim Tarihi: 16.01.2025).
- Foucault, M. (2021). Özne ve İktidar Seçme Yazılar 2, (Çev. I. Ergüden & O. Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2019). Hapishanenin Doğuşu. (çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara. İmge Kitapevi Yayınları.
- Foucault, M. (2019). İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4. (çev. Işık Ergüden ve Osman Akınhay). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2020). Cinselliğin Tarihi: Bilme İstenci. (çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Galtung, J. (2022). İnsan Hakları Sıradan Bir Bakış. (çev. Müge Sözen). İstanbul. Metis Yayıncılık.
- Gavray, M. A. (2016). İnsan her şeyin ölçüsü şüdür? Çağdas dünya ışığında Protagoras. *Sabah Ülkesi: Üç Aylık Kültür-Sanat ve Felsefe Dergisi*, 46.
- Genç, F. N. (2008). Türkiye’de kentsel dönüşüm: Mevzuat ve uygulamaların genel görünümü. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(1), 115-130.
- Gençkaya, F., & Gündoğdu, H. G. (2017). Küresel Yönetim Ekseninde Stratejik Planlamada Koordinasyonun Önemi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(5(Özel Sayı)), 125-137.
- Geyik, S. (2018). Göç ve Afganlar:“istikrarlı mülteciler”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- Government Offices of Sweden. (2023). Facts about migration, integration and crime in Sweden. <https://www.government.se/articles/2017/02/facts-about-migration-and-crime-in-sweden/>. (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

- Gönüllü, C. (2020). STK-Belediye-Yönetişim Ekseninde Birbirlerinin Gözünden Aktörler: Burdur İli Örneği, *Emek ve Toplum Dergisi*, 9(23), 51-69
- Göteborgs Stad. (2023). Jämlikhetsrapporten 2023: Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg. <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/377bd1d9-bebd-4c1e-b52c-5dfc3dbb1619/J%C3%A4mlikhetsrapporten%2B2023%2BSkillnader%2Bi%2Blivsvillkor%2Boch%2Bh%C3%A4lsa%2Bi%2BG%C3%B6teborg.pdf?MOD=AJPERES>. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Göteborgs Stad. (2024). Stadsområde Nordosts lägesbild för brott och otrygghet 2024. [https://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/8204F39910C3ED62C1258AE4003316F2/\\$File/17.%20Stadsomrade%20Nordosts%20lagesbild%20for%20brott%20och%20otrygghet%202024.pdf?OpenElement](https://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/8204F39910C3ED62C1258AE4003316F2/$File/17.%20Stadsomrade%20Nordosts%20lagesbild%20for%20brott%20och%20otrygghet%202024.pdf?OpenElement). (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Green, M. (2022). Sustainable Development in Local Governance: A New Approach. *Environmental Policy and Governance*, 32(1), 34-50.
- Guild, E. & Minderhoud, P. (2022). The first decade of the European Convention on Human Rights and the migration crisis. *European Journal of Migration and Law*, 24(1), 41–61.
- Gülerce, R., ve Bayram, M. N. (2023). Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitleli Göç Hareketlerinde AB'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 77-104.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Gündoğan, E. (2007). *Katılımcı Demokrasi Bağlamında Yönetişim ve Bağcılar Belediyesi Örneği* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Güneri, H. G. (2023). Uluslararası Belgelerde ve Türk Hukukunda Çalışma Yaşamına İlişkin Hakların Dava Edilebilirliği. (Doctoral dissertation. Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Halhallı, B. (2024). Avrupa'daki Aşırı Sağın Mülteci Söylemi: İsveç Örneği. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(27), 315-335.
- Harvey, D. (2015). Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru. (Çev. Ayşe Deniz Temiz). İstanbul. Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2019). Sosyal Adalet ve Şehir. (Çev. Mehmet Morali). İstanbul. Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2020). Umut Mekânları. (Çev. Zeynep Gambeti). İstanbul. Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2022). Kent Deneyimi (Çev. Esin Soğancılar). İstanbul. Sel Yayınları.

- Heimsoeth, H. (2019). Kant'ın Felsefesi (Çev. Takiyettin Megüşoğlu.) Doğu Batı Yayınları. Ankara.
- Heinrich, M. (2017). Kapital' Giriş. (Çev. Koray R. Yılmaz). İstanbul. Yordam Kitap.
- Hekimler, A. (2009). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşındığı Anlam ve Önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), 1-24.
- ILO (2022). ILO Global Estimates on International Migrant Workers: Results and Methodology. Cenevre. (Uluslararası Çalışma Örgütü. Uluslararası Göçmen İşçiler Üzerine ILO Küresel Tahminleri: Sonuçlar ve Metodoloji. Cenevre). https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_808935/lang--en/index.htm. (Erişim Tarihi: 10.05.2015).
- International Justice Resource Center. (Uluslararası Adalet Kaynak Merkezi). "Asylum & The Rights of Refugees". <https://ijrcenter.org/refugee-law>. (Erişim Tarihi: 13.01.2025).
- IOM. (2007). Global Forum on Migration and Development. (Küresel Göç ve Kalkınma Forumu). <https://www.iom.int/global-forum-migration-and-development-gfmd>. (Erişim Tarihi: 26.04.2025).
- IOM. (2013). "Göç Terimleri Sözlüğü". https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf. (Erişim Tarihi: 13.01.2025).
- IOM. (2023a). World Migration Report 2023. Cenevre. (Uluslararası Göç Örgütü. Dünya Göç Raporu 2023. Cenevre). <https://www.iom.int/wmr>. (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- IOM. (2023b). Private Sector Engagement Strategy 2023–2027. (Özel Sektör Katılımı Stratejisi 2023-2027.) https://publications.iom.int/system/files/pdf/Private-Sector-Strategy_1.pdf. (Erişim Tarihi: 24.05.2025).
- Işığışok, Ö. ve Kariman, S. (2022). Ukraynalı Mülteciler Örneği Üzerinden Avrupa'nın Mültecilere Bakış Açısının Değerlendirilmesi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(Dr. Mahmut Kırkpınar'a Armağan), 1582-1612.
- Informationsverige. (2025a) Before You Arrive in Sweden. (İsveç Gelmeden Önce). <https://www.informationsverige.se/en/jag-ar-asylsokande/att-soka-asyl-i-sverige/innan-du-kommer-till-sverige.html>. (Erişim Tarihi: 22.01.2025).
- Informationsverige. (2025b). Arriving in Sweden. (İsveç'e Varış). <https://www.informationsverige.se/en/jag-ar-asylsokande/att-soka-asyl-i-sverige/att-komma-till-sverige.html>. (Erişim Tarihi 22.01.2025).

- Informationsverige. (2025c). Being an Asylum Seeker. (Sığınmacı Olmak). <https://www.informationsverige.se/en/jag-ar-asylsokande/att-soka-asyl-i-sverige/att-vara-asylsokande.html>. (Erişim Tarihi: 22.01.2025).
- Informationsverige. (2025d) Rights During the Asylum Application Period. (Sığınma Başvurusu Süresince Haklar). <https://www.informationsverige.se/en/jag-ar-asylsokande/att-soka-asyl-i-sverige/att-vara-asylsokande/rattigheter-under-asyltiden.html>. (Erişim Tarihi: 22.01.2025).
- Informationsverige. (2025e). Civic Orientation. (Sivil Yönelim). <https://www.informationsverige.se/en/om-sverige/samhallsorientering-om-sverige.html>. (Erişim Tarihi: 22.01.2025).
- Johnson, L. ve Roberts, P. (2021). Collaborative Governance: The Role of Networks in Local Administration. *Urban Studies*, 58(3), 456-478.
- Jylhä, K. M., Rydgren, J., & Strimling, P. (2019). Radical right-wing voters from right and left: Comparing Sweden Democrat voters who previously voted for the Conservative Party or the Social Democratic Party. *Scandinavian Political Studies*, 42(3-4), 220-244.
- Kahraman, S., ve Tanıyıcı, Ş. (2018). Türkiye’de Suriyeli sığınmacılar örneğinde çok düzeyli göç yönetişi. *TESAM Akademi Dergisi*, 5(1), 235-280.
- Kalfa, C. ve Ataay, F. (2008). Yönetişim: Devlet toplum ilişkilerinde yeni bir aşama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 229-240.
- Kantarcıoğlu, Ç., M. (2018). Ortak Toprakların Özel Mülkiyete Dönüşmesi Mi?: İngiliz Çitleme Hareketleri İle 1858 Arazi Kanunnamesi’ne Dair Bir Karşılaştırma, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi* 13(30), 103-140.
- Kaplan, M. Ç. İsveç Göçmen Entegrasyon Politikalarının Kapsamlı Analizi. *Çalışma ve Toplum*, 1(72), 349-393.
- Kara, M., ve Kara, C. Ö. (2015). Türkiye’de göç yönetişi: kurumsal yapı ve işbirliği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.
- Karaca, A. (2018). Uluslararası koruma ve geçici koruma statüleri altındaki yabancıların sınır dışı edilmeleri. *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(2), 141-166.
- Karahanoğulları, O. (2018a). Marksizm ve Hukuk. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(02), 61-92.
- Karahanoğulları, O. (2018). Marksizm ve Hukuk Diyalektik Hukuk Bilimi. İstanbul. Yordam Kitap.
- Karakulak, S. (2007). *Felsefe açısından insan hakları ve insan hakları sorunları* (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University (Turkey)).

- Karasu, M. A., ve Aksungur, A. B. (2022). Göçmenlerin Konut Sorunu: Suriyeli Göçmenler Özelinde Bir Değerlendirme. *İDEALKENT*, 13(37), 2027-2050.
- Karataş, K., ve Baloğlu, M. (2018). Kültürleşme Stresi Kısacasındaki Suriyeli Öğrenciler. *Turkish Studies*, 13, 27. 971-990.
- Kassoti, E. & Moreno-Lax, V. (2022). The Individual as a Subject of International Migration Law. *Social Policy & Administration*, 56(3), 409–422.
- Katznelson, I. (2019). Marksizm ve Kent. (Çev. Ceren Göğüş). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Kayıkçı, S. (2007). Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Paradigmasına Etkisi ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları. *Mülkiye Dergisi*, 31(256).
- Kaymaz, C. (2021). Henri Lefebvre'in müdahaleleri: Kentsel haklara karşı kent hakkı. *Alternatif Politika*, 13(3), 758–789.
- Kemal, N. (2019). *Göç olgusu, Avrupa'ya giden güncel göç rotaları ve bu göçlerin AB ekonomisi'ne etkisi* (Master's thesis, AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ).
- Kılıç, S. (2017). Mülteci krizi bağlamında İsveç'in göçmen bütünleşme politikasının değerlendirilmesi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 16(2), 85-120.
- Kıran, E., ve Aker, D. Y. (2019). İç göç araştırmalarında kültürleşme boyutu. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 67-82.
- Koca, M. (2021). Mülki İdare ve Yönetişim, İdarecinin Sesi Dergisi, Sayı: 199, 29- 33.
- Kocaoğlu, M. ve Fural, M. (2018). Yerel Yönetimlerde Yönetişim Uygulamaları: Serik Belediyesi Örneği. *Asia Minor Studies*, 6(AGP Sempozyum Özel Sayısı1), 150-165.
- Koç, M., Görücü, İ., ve Akbıyık, N. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 63-94.
- Kovancı, O. (2006). Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları
- Kuran, H. (2021). Şehir Hakkı: Neoliberal Kentleşme ve Sınıf Mücadelesi. 1. Basım. Ankara. Nika Yayınları.
- Kurfalı, A. M. (2023). Housing experience of forced migrants: A comparison of Sweden and Turkey. (Doktora Tezi). Bilkent Üniversitesi. Ankara.
- Lagen. (2007). Regulation Containing Instructions for the Swedish Public Employment Service (2007:1030). (İsveç Kamu İstihdam Servisi İçin Talimatlar İçeren Yönetmelik (2007:1030)). <https://lagen.nu/2007:1030>. (Erişim Tarihi: 12.01.2025).

- Larson, S.R., Enander, H., Norman, L.T., Sandvik, G., Weibull, J. (2025). History of Sweden. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/history-of-Sweden>. (Erişim Tarihi: 23.04.2025).
- Lefebvre, H. (2019). Mekânın Üretimi. (çev. Işık Ergüden). İstanbul. Sel Yayınları.
- Lefebvre, H. (2020). Şehir Hakkı (Çev. Işık Ergüden). İstanbul. Sel Yayınları.
- Lefebvre, H. (2022). Şehir Hakkı II. (Çev. Metin Yetkin). İstanbul. Sel Yayınları.
- Lefebvre, H. (2017). Gündelik Hayatın Eleştirisi 1. (çev. Işık Ergüden). İstanbul. Sel Yayıncılık.
- Lenin, İ., V. (2022). Devlet ve Devrim. (çev. M. Halim Spatar ve Celal Üster). İstanbul. Yordam Kitap.
- Levent, A. (2016). Yönetişim ve yeni kurumsal iktisat. *Journal of Economic Policy Researches*, 3(2), 17-32.
- Levent, A. (2016). Yönetişim ve yeni kurumsal iktisat. *Journal of Economic Policy Researches*, 3(2), 17-32.
- Malmberg, B., & Clark, W. A. (2021). Migration and neighborhood change in Sweden: The interaction of ethnic choice and income constraints. *Geographical analysis*, 53(2), 259-282.
- Malmö Stad. (2024a). Befolkning. <https://malmo.se/Fakta-och-statistik/Befolkning.html>. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Malmö Stad. (2024b). Statistik för Malmö's område. <https://malmo.se/Fakta-och-statistik/Statistik-for-Malmos-omraden.html>. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Malmö Stad. (2024c). Kraftsamling - Idéburet och offentlig partnerskap. <https://motenmedborgarportal.malmo.se/welcome-sv/namnder-styrelser/fritidsnamnden/mote-2023-09-21/agenda/forlangningsavtal-for-ar-2024-2025-kraftsamling-ideburet-och-offentlig-partnerskap-pdf-85239?downloadMode=download>. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Malmö Stad. (2025). Migration från utlandet. <https://malmo.se/Fakta-och-statistik/Migration-fran-utlandet.html>. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Martikainen, T., ve Özmen, N. (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (38), 263-276.
- Martinsson, J. (2018), Sweden Demokrats: an anti-immigration vote, The fondation pour l'innovation Politique. <https://www.fondapol.org/app/uploads/2020/06/131-suede-democrates-gb-2019-07-11-web-3.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.03.2025).
- Marx, K. (2011). Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı. (çev. S Belli). Ankara. Sol Yayınları.

- Marx, K. (2021). Kapital (1. Cilt). (çev. Nail Satlıgan, Erkin Özalp, Mehmet Selik). İstanbul. Yordam Kitap.
- Marx, K. (2022). Fransa'da İç Savaş. (çev. Erkin Özalp). İstanbul. Yordam Kitap.
- Marx, K. (2013a). Etnoloji Defterleri. (çev. Kıvanç Tanrıyar). İstanbul. Hil Yayınları.
- Marx, K. (2013b). Grundrisse 1. (çev. Arif Gelen). Ankara. Sol Yayınları.
- Marx, K. (2021). Yahudi Sorunu. (çev. Sol Yayınları Yayın Kurulu). Ankara. Sol Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (2019). Din Üzerine. (çev. Murat Belge). Ankara. Fol Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (2020). Devlet ve Hukuk. (çev. Rona Serozan). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (2023). Alman İdeolojisi. (çev. Olcay Geridönmez ve Tonguç Ok). İstanbul. Kor Kitap.
- Mato, L. & Scholten, P. (2023). Migrants' Councils and Urban Governance: Participation or Symbolism? *Journal of International Migration and Integration*, 24, 125–140.
- Mengüşoğlu, T. (1997). Ontolojik Esaslara Dayanan Felsefi Antropoloji Hakkında Düşünceler. *Felsefe Arkivi*, 4(2), 1-8.
- Metlioğlu, S. Ö. (2021a). Kapital Birikim Süreçleri ve Kent Kuramları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 184-202.
- Metlioğlu, S. Ö. (2021b). Kentte İnsan Hakları ve Kent Hakkı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(40), 2731-2743.
- MIPEX. (2020). Migrant Integration Policy Index 2020. (Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi). <https://www.mipex.eu/sweden>. (Erişim Tarihi: 15.01.2025).
- Migrationsverket. (2025a). (İsveç Göç Ajansı). Open Data on the Swedish Migration Board 1980-2024. (İsveç Göç Kurulu Hakkında Açık Veri 1980-2024). https://www.migrationsverket.se/om-migrationsverket/statistik/oppna-data.html#svid10_2cd2e409193b84c506a2e83c. (Erişim Tarihi 11.01.2025).
- Migrationsverket. (2025b). (İsveç Göç Ajansı). Applying for Asylum. (Sığınma Başvurusu). https://www.migrationsverket.se/en/you-want-to-apply/asylum/applying-for-asylum.html#svid12_2cd2e409193b84c506a2fdd2. (Erişim Tarihi: 22.01.2025).
- Mitchell, D. (2020). Kent Hakkı (Çev. Aydın Çavdar). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Nielsen, A. (2016) Challenging Rightlessness. On Irregular Migrants and the Contestation of Welfare State Demarcation in Sweden, Linnaeus University Dissertation No 239/2016, ISBN: 978-91-87925-95-5.

- Nordling, V. (2017) Destabilising Citizenship Practices? Social work and undocumented migrants in Sweden. School of Social Work, Lund Univeristy, ISBN: 978-91-89604-58-2.
- Nordling, V. (2017). Organising hospitality: Lived experiences of the administrative border in Malmö, Sweden. *Gender, Place & Culture*, 24(4), 534–546.
- OECD. (2024). International Migration Outlook 2024. Paris: OECD Publishing. (OECD. Uluslararası Göç Görünümü 2024. Paris: OECD Yayıncılık). <https://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm>. (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- Oghli, F. N. (2023). Göç yönetişimi: Afganlılar örneği. (Master thesis. Erbakan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Oğurlu, Y. (2010). İdare Hukukunda “E-Devlet” Dönüşümü ve Dijitalleşen Kamu Hizmeti. İstanbul. On İki Levha Yayıncılık.
- Oğuz, S. (2018). Marx Yeniden: Yedek İşgücü Ordusunu İncelemek Üzerine Kısa Bir Not. *Mülkiye Dergisi*, 42(1), 171-173.
- Okçu, M. (2007). Yönetişim Tartışmalarına Katkı: Avrupa Birliği İçin Yönetişim Ne Anlama Geliyor?. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 299-312.
- Oskarson, M., & Demker, M. (2015). Room for realignment: The working-class sympathy for Sweden Democrats. *Government and Opposition*, 50(4), 629-651.
- Önal, M. (2015). Çağdaş Pragmatist ve Realist Hukuk Felsefelerinin Ontolojik ve Epistemolojik Kökleri. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 5(2), 67-104.
- Öner, R. V., ve Osmanoğulları, F. (2017). Kentli haklarına karşı şehir hakkı: farklılıklar, benzerlikler ve eğilimler. *Emek Araştırma Dergisi*, 8(11), 75-98.
- Örücü, E. (2011). Hukuk Sosyo-Kültürle Karşılaşınca: Kültürel Çoğulculuk, Hukuksal Çoğulculuk ve Pragmatizm. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 69(1-2), 79-89.
- Özcan, E. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Özcan, N. Ş. (2015). Düzensiz göç üzerine bir inceleme: Küresel dinamikler, ulus-devletler, göçmenler. *İdealkent*, 6(15), 22-39.
- Özdemir, S. (2016). Hak Üzerine Bir Değerlendirme. *Adalet Dergisi*, 101-134.
- Özden, Y. ve Hamurcu, A. (2019). Uluslararası Göç Yönetişimi ve Türkiye. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 447-455.

- Özden, Y., ve Hamurcu, A. (2019). Uluslararası Göç Yönetişimi ve Türkiye. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 447-455.
- Özdoğan, A. (2019). Avrupa Birliği Yönetişim İlkelerinden Katılımcılık Uygulamaları Kapsamında Sınıf Öğretmenlerinin Okul müdürlerinin Katılımcı Liderlikleri Hakkındaki Görüşleri: Zonguldak Merkezi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Özer, M. A. (2006). Yönetişim üzerine notlar. *Sayıştay Dergisi*, (63), 59-89.
- Özer, M. A., Akçakaya, M., Yaylı, H., ve Batmaz, N. Y. (2015), Kamu Yönetimi Klasik (Yapı ve Süreçler), Adalet Yayınevi. Ankara.
- Özer, M. A., ve Yayman, H. (2009). Klasik Yönetim Düşüncesinden Bir Sapma: Yönetişim, Dönüşüm ve 3. Dünya Bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(2).
- Özer, M. Koçak, D. ve Türe, H. (2020). Yönetişim Göstergeleri Doğrultusunda Ülkelerin Performanslarının Değerlendirilmesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(1), 25-53.
- Özgüler, V. C. (2018). Göç ve Uyum Politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 1-10.
- Özhan, M.; Keser, Y. (2021). Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim, Akademik İzdüşüm Dergisi, 6(2), 19-36.
- Özkan, F. (2019). Sokrates ve Platon Felsefesinde İnsan Sorunu. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 1-20.
- Özmkas. U. (2021). Biyopolitika: İktidar ve Direniş Foucault, Agamben, Hardt-Negri. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Park, R.E., Burgess, E.W. (1921). Introduction to the Science of Sociology. The University of Chicago Press. Chicago.
- Partalcı, E. (2022). Türk Hukuk Camiasının Duguit'ye Teveccühü: Literatür Merkezli Bir Değerlendirme. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 283-308.
- Pasukanis, B.,E. (2019). Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm. (Çev. Onur Karahanoğulları). İstanbul. İletişim Yayınları.
- Perruchoud, R., ve Redpath-Cross, J. (2013). Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü. *Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları*, 31.
- Polisen. (2023). Utsatta områden – polisens arbete. <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/utsatta-omraden/>. (Erişim Tarihi: 24.05.2025).

- Polisen. (2023). Utsatta områden 2023 – Nationell översikt. https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/utsatta-omraden/lagesbild-over-utsatta-omraden-2023.pdf. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Poulantzas, N. (2006). Devlet, İktidar, Sosyalizm. (çev. Turhan Ilgaz). Ankara. Epos Yayınları.
- Press. E. (2022). Pis İşler. (Çev. Deniz Keskin). İstanbul. Metis Yayınları.
- Radda Barnen. (Save the Children Sweden). (2025). Vi Ger Barn En Trygg Barndom. (Çocuklara Güvenli Bir Çocukluk Sunuyoruz). <https://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/>. (Erişim Tarihi: 25.01.2025).
- Rahmani. A. Ö. H. (2024). Göç Politikalarının Suriyeli Kadınların Entegrasyonu Bağlamında Değerlendirilmesi. (Master's thesis Hacettepe Üniversitesi).
- Rezaee, A. M. (2024). 2011 Sonrası AB'nin Göç Politikası: Almanya Örneği. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 9(51), 1-30.
- RFSL – Newcomers. (2025a). Our Work at RFSL – A Brief Overview. (RFSL'deki Çalışmalarımız – Kısa Bir Genel Bakış). <https://www.rfsl.se/en/about-us/our-work-at-rfsl/>. (Erişim Tarihi: 24.01.2025).
- RFSL – Newcomers. (2025b). Support for LGBTQI Migrants. (LGBTQI Göçmenlere Destek). <https://www.rfsl.se/en/organisation/asylum-and-migration/raadgivning/>. (Erişim Tarihi: 24.01.2025).
- Sağlam, F. (2019). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Tüm Hak ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 1236-1252.
- Salam, M. (2013). E-Governance For Good Governance Through Public Service Delivery, MA in Governance and Development Institute of Governance Studies, BRAC University Dhaka-1212, Bangladesh.
- Sanal, R. (2002). Kurumsal Yönetim (Corporate Governance) Kavramı ve Türk Kamu Yönetimi Açısından Önemi. *Türk İdare Dergisi*, 435(Haziran), 41-73.
- Sanandaji. T. (2018a). Swedes and Immigration End of Homogeneity 1. The fondation pour l'innovation Politique. <https://www.fondapol.org/app/uploads/2020/06/130-suede-immigration-gb-i-2019-07-11-web-3.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.03.2025).
- Sanandaji. T. (2018b). Swedes and Immigration End of Homogeneity 2. The fondation pour l'innovation Politique. <https://www.fondapol.org/app/uploads/2020/06/130-suede-immigration-gb-ii-2019-07-11-web-3.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.03.2025).
- Satı, S. (2013). Sofistlerin bilgi ve varlık anlayışı: Epistemolojik ve ontolojik bir inceleme. (Master's thesis, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Scholten, P. (2013). Agenda dynamics and the multi-level governance of migrant integration. *Policy Sciences*, 46(3), 217–236.
- Selçuk, Ü., F. (2007). Devlet Kuramı: Çok Düzlemli Bir Çözümleme Çerçevesi Önerisi. *Türk Sosyal Bilimler Derneği 10. Sosyal Bilimler Kongresi*. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Sevinç, H. (2024). Avrupa’da Aşırı Sağ Partilerin Yükselişine Etki Eden Faktörler: Fransa, İtalya, Hollanda ve İsveç Örneği. *Mukaddime*, 15(1), 77-108.
- Sezer, M. (2015). *Kent hakkı ve kentsel adalet kavramlarıyla Gezi olayına bakmak* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Shah, A. (2006). Local Governance In Developing Contries. Public Sektor, Governance and Accountability Series. The World Bank. Washington DC.
- Shakra, M., & Szalanska, J. (2020). *Refugee Protection: Sweden Country Report*. RESPOND Working Papers, Global Migration: Consequences and Responses, Paper 2020/32, January 2020.
- Smith, R. (2020). Local Governance and Central Control: A Comparative Study. *Journal of Public Administration*, 45(2), 123-145.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim kavramı ve Türkiye’de uygulanabilirliği üzerine değerlendirmeler. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 195-208.
- Social Mission. (2025). Kontakt. Vara Medlemmar! (Temas Etmek. Üyelerimiz!). <https://socialamissionen.se/vara-medlemmar/#organisation-budget-arsredovisning>. (Erişim Tarihi: 25.01.2025).
- Socialdemokraterna. (2025a). Migration, asyl – och flyktingpolitik. (İsveç Sosyal Demokratları Partisi). (Göç, iltica ve mülteci politikası). <https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o/migration-asyl--och-flyktingpolitik>. (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- Socialdemokraterna. (2025b) Segregation. (İsveç Sosyal Demokratları Partisi). (Ayrımcılık). <https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o/segregation>. (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- Statistics Sweden (SCB). (2013). How Emigration to the United States Affected Sweden’s Population Growth. (İsveç İstatistik Bürosu. Amerika Birleşik Devletleri’ne Göçün İsveç’in Nüfus Artışını Nasıl Etkilediği). <https://www.scb.se/en/finding-statistics/articles/2013/Mass-emigration-to-America-a-blow-to-Sweden-/>. (Erişim Tarihi: 30.12.2024).
- Statistics Sweden (SCB). (2024). Antal personer med utländsk eller svensk bakgrund (fin indelning) efter region, ålder och kön. År 2002–2024.

- https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101Q/UtlSvBakgFin/. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Stockholms Stad. (2024). Om Stockholms historia. <https://start.stockholm/om-stockholms-stad/om-stockholms-historia/>. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Stockholms Stad. (2025). Utredningar och rapporter. <https://start.stockholm/om-stockholms-stad/utredningar-statistik-och-fakta/utredningar-och-rapporter/>. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Stockholmskallan. (2025). Miljonprogrammet, 1965-1975. <https://stockholmskallan.stockholm.se/teman/staden-vaxer/miljonprogrammet/>. (Erişim Tarihi: 26.05.2025).
- Suna, A. ve Cereci, S. (2022). G Kuramları Bağlamında G Etmezliğin Anatomisi. Hatay Mustafa Kemal niversitesi Sosyal Bilimler Enstits Dergisi, 19(49), 195-208.
- Stken, E. (2025). Roma Hukukunda Stipulatio (Szl Szleşme). *Anadolu niversitesi Hukuk Fakltesi Dergisi*, 11(1), 203-229.
- Svenska Kyrkan. (2024). (The Church of Sweden). Vart Arbete. (Bizim İşimiz). <https://www.svenskakyrkan.se/vart-arbete>. (Erişim Tarihi: 25.01.2025).
- Svenska Röda Korset. (2025a). The Swedish Red Cross. Who We Are? (Biz Kimiz?). <https://www.rodakorset.se/en/who-we-are/>. (Erişim Tarihi: 25.01.2025).
- Svenska Röda Korset. (2025b). The Swedish Red Cross - Treatment Centres for Persons Affected by War and Torture. (Savaş ve İşkenceden Etkilenen Kişiler İin Tedavi Merkezi). <https://www.rodakorset.se/en/get-help/vard-och-behandling/treatment-center/>. (Erişim Tarihi: 25.01.2025).
- Sverigedemokraterna. (2022a). (İsveç Demokratları Partisi). Migrationspolitiskt İnrıktningsprogram. (G Politikası Oryantasyon Programı). <https://www.sd.se/wp-content/uploads/2022/07/migrationspolitiskt-inriktningsprogram.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.03.2025).
- Sverigedemokraterna. (2022b). (İsveç Demokratları Partisi). Sammanhållningspolitiskt İnrıktningsprogram. (Uyum Politikası Oryantasyon Politikası). <https://www.sd.se/wp-content/uploads/2022/07/sammanhallningspolitiskt-inriktningsprogram.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.03.2025).
- Sweden Sverige. (2024). History of Sweden. (İsveç Tarihi). <https://sweden.se/culture/history/history-of-sweden>. (Erişim Tarihi: 18.01.2025).
- Sweden Sverige. (2024). Power from the people! This is how Sweden is governed. <https://sweden.se/life/democracy/swedish-government>. (Erişim Tarihi: 29.05.2025).

- Sweden Sverige. (2025). Sweden and Migration. (İsveç ve Göç). <https://sweden.se/culture/history/sweden-and-migration>. (Erişim Tarihi: 29.12.2024)
- Sweden Sverige. (2025a). There are 5 official national minorities in Sweden. Swedish law protects their languages and cultures. <https://sweden.se/life/equality/national-minorities-in-sweden>. (Erişim Tarihi: 29.05.2025).
- Swedish Migration Agency. (2025). Du väntar på beslut. <https://www.migrationsverket.se/du-vantar-pa-beslut.html>. (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- Şahnagil, S., ve Güler, T. (2019). Kentlilik bilincinin oluşumu ve kente entegrasyon sürecinde hemşehri derneklerinin etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(4), 91–105
- Şakacı, B. K. (2013). Hak Kavramı Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlemesi. *İnsan Hakları Yıllığı*, 31, 1-13.
- Şan, M., ve Haşlak, İ. (2012). Asimilasyon ile Çok Kültürlülük Arasında Amerikan Ana Akımını Yeniden Düşünmek. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 29-54.
- Şeker, B. D.(2015). Göç ve uyum süreci psikolojik bir değerlendirme, İçinde B. D. Şeker; İ. Sirkeci & M. M. Yüceşahin (Eds.), *Göç ve Uyum* (ss. 9-21). London: Transnational Press.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal bakış. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25(1), 269-289.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları Ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 367-392.
- Şimşek, S. (2012). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarına Göre Mülkiyet Hakkının Korunması Açısından Devletlerin Pozitif Yükümlülükleri. *Sayıştay Dergisi*, (84), 1-24.
- Şişman, Y., ve Balun, B. (2020). Transit göç ve Türkiye. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 61-79.
- Taylan, O. ve Eser, H. B. (2024). Avrupa’da Aşırı Sağın Yükselişi ve Göçmen karşıtlığı: İdeolojik Temeller ve Politik Pratikler Üzerine Bir İnceleme. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(4), 1955-1969.
- TDK. (2025). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 29.04.2025).
- Tekin, S. (2018). Hannah Arendt ve Haklara Sahip Olma Hakkı. *Toplum ve Hekim Dergisi*, 33(4), 245-248.
- Temiz, H. E. (2012). Sosyal politika bağlamında küresel yönetim. *Toplum ve Demokrasi dergisi*, 6(13), 201-217.

- Tepealtı, F. (2019). Avrupa Birliği'ne yönelik Türkiye geçişli (transit) göç hareketleri ve Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 125-140.
- Tepealtı, F. (2019). Avrupa Birliği'ne yönelik Türkiye Geçişli (transit) Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 125-140.
- Tepeli, Ö. D. (2017). Küreselleşme Sürecinde Kamu Yönetimi Tartışmaları: Yönetişim Politikası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Thomas, P. (2009). Yabancı Politik. Marksist Devlet Kuramına Yeniden Bakmak. (çev. İbrahim Yıldız). Ankara. Dipnot Yayınları.
- Thompson, E. (2023). Local Autonomy and Governance: The Case for Decentralization. *International Journal of Urban and Regional Research*, 47(2), 215-230.
- Topcuoğlu, R. A. (2016). Göç yazınındaki düzenli ve düzensiz göç kavramları: İnsan hakları temelinde bir kavramsal sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 1-20.
- Topuzkanamış, E. (2012). Max Weber'de Ekonomi, Hukuk ve Rasyonalite. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), 253-274.
- Tosun, G., ve Tosun, T. (1995). Türkiye'de kentleşme-siyasal yapılanma ilişkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 28(4), 45-63.
- Turhan, A. (2013). İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 357-378.
- Turner, J. (2019). Participatory Governance: Engaging Citizens in Local Decision-Making. *Public Administration Review*, 79(4), 564-580.
- Turut, H., Özgür, E. M. (2018a). Klasik Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1), 1-19.
- Turut, H., ve Özgür, E. M. (2018b). Bir kente göçün hikâyesi: süreçler, bütünleşme ve aidiyet. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(1), 153-180.
- Türk, R. (2019). *Costas Douzinas' ın İnsan Hakları Eleştirisi: İnsan Hakları Öznesinin Eleştirel Temelleri* (Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Uğur, A. A. ve Çütcü, İ. (2009). E-devlet ve tasarruf etkisi kapsamında vedop projesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 1-20.
- UNHCR, "Protecting Refugees: questions and answers". <https://www.unhcr.org/publications/protecting-refugees-questions-and-answers> (Erişim Tarihi: 13.01.2024).
- UNHCR, "Sığınmacılar". <https://www.unhcr.org/tr/siginmacilar>. (Erişim Tarihi: 13.01.2025).

- UNHCR. (2023). Global Trends: Forced Displacement in 2023. (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Küresel Eğilimler: 2023'te Zorla Yerinden Edilme). <https://www.unhcr.org/global-trends>. (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- United Nations (UN). (2017). Global Migration Agreement. (Küresel Göç Sözleşmesi). <https://refugeesmigrants.un.org/migration-compact>. (Erişim Tarihi: 13.01.2025).
- United Nations. (2018). Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration. (Güvenli, Düzenli ve Kurallı Göç İçin Küresel Sözleşme). <https://www.iom.int/global-compact-migration>. (Erişim Tarihi: 26.04. 2025).
- University of Minnesota (2003). “The Rights of Refugees”. <http://hrlibrary.umn.edu/edumat/studyguides/refugees.htm> (Erişim Tarihi: 13.01.2025).
- Usanmaz, G., ve Güven, S. (2013). Türkiye’deki Mültecilik Olgusu ve Festus Okey Vakası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(01), 143-167.
- Uslu, A. K. (2022). Haklara Sahip Olma Hakkı Evrensel İnsan Haklarına İzin Verir mi?. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 45-57.
- Uzun, A. (2019). Dijital Çağda E-Yönetişim: Konsept, Pratik ve Gelişim. Parlak, E. ve Doğan, K. C. (Ed.), E-Yönetişim Kavramsal/Kuramsal Çerçeve, Ülke İncelemeleri ve Türkiye’ye Yansımaları (ss.33-55). Beta Basım Yayınevi.
- Üçışık, H. F. (2016). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1982 Anayasası’na Göre Kadınların Çalışması. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 111-122.
- Ünsal, A. (2019). Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (18), 50-61.
- Weber, M. (2012). Şehir, Modern Kentin Oluşumu. (Çev. Musa Ceylan). İstanbul. Yarın Yayınları.
- Weber, M. (2021). Sosyoloji Yazıları. (çev. Taha Parla). İstanbul. Metis Yayınları.
- Westra, G. H. (2024). Segregation and well-being in Sweden: Geographies of well and ill-being. *Population, Space and Place*, 30(5), 27-58.
- Wood, M., E. (2011) Sınıftan Kaçış. (çev. Şükrü Alpagut). İstanbul. Yordam Kitap.
- Wood, M., E. (2021). Kapitalizmin Kökeni Geniş Bir Bakış (Çev. A. Cevdet Aşkın). İstanbul: Yordam Kitap. (Orijinal yayın tarihi, 2002)
- World Bank. (2024). Migration and Development Brief 39. Washington, DC. (Dünya Bankası. Göç ve Kalkınma Özeti 39. Washington, DC).

- <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-39>. (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- Yıldırım, A. (2019). İyi Yönetişim ve Türkiye Performansı, *Journal of Academic Value Studies*, 5(5), 818-835.
- Yıldırım, F. (2022). Çağdaş politika felsefesinde insan hakları tartışmaları: Ronald Dworkin, Jürgen Habermas, Michel Foucault. (Doctoral thissertation. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yıldırım, İ. (2004). Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim. Ankara. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2021). Mülteci Hakları, “Mülteci Hukuku Açısından Uluslararası Hukukta “Geri Göndermeme” (Non–Refoulement) İlkesi”. <https://multecihaklari.org/?p=99> (Erişim Tarihi: 13.01.2025).
- Yılmaz, E., ve Çiftçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yılmaz, F. N. (2021). Peter Weiss' ın Soruşturma, Heimrad Baecker'in Tutanak ve Bernhard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserlerinin Nürnberg Askeri Ceza Mahkemesi Bağlamında Karşılaştırılması (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).
- Zafer, A. B. (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak “Kültürleşme” Kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(30), 75-92.
- Zenginkuzucu, D. M. (2021). Sığınmacılar ve Toplumsal Kabul: Esenyurt İlçesi Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Esenyurt Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-23.
- Zenginoğlu, S. (2019). Avrupa ve Göç: “Tehdit” Olgusuna Yönelik Teorik ve Politik Bir Analiz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 42-49.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Furkan GÜRSOY
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Alanya Anadolu Lisesi
Lisans	Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (2015-2021)
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (2022-2025)
Tez Konusu	Kentsel Haklar Perspektifinde Göç Yönetişimi: İsveç Örneği
Doktora	-
Tez Konusu	-
Yabancı Dil / Diller	İngilizce/B2
İŞ DENEYİMİ	
2024-...	-
2022-2024	-
2021	-
YAYINLAR	
1. Öztürk, T., & Gürsoy, F. (2022). Küresel iklim değişikliğinin Arktik Okyanusu'na jeopolitik etkisi. Akdeniz İİBF Dergisi, 22(1), 117-131. 2. Gürsoy, F. (2022). Terörün Dış Ticarete Etkileri; Ortadoğu Ülkeleri Bazında İnceleme. (Editör: Tolga Öztürk ve İlmut Taha Tash). Uluslararası Ticaret ve Güvenlik: Güncel Gelişmeler, Bölgesel Sorunlar, Farklı Yaklaşımlar. Ankara. Panama Yayıncılık. 3. Gürsoy, F. (2022). Kentsel Dönüşümü Kent Hakkıyla Birlikte Düşünmek. https://mavidefter.net/kentsel-donusumu-kent-hakkiyla-birlikte-dusunmek/ 4. Gürsoy, F. (2023). Kime İsyan Edeceğim Ben Bunu. https://m.bianet.org/biamag/diger/280989-kime-isyan-edecelim-ben-bunu 5. Gürsoy, F. (2023). Göç Üzerine https://m.bianet.org/biamag/insan-haklari/282373-goc-uzerine-i 6. Gürsoy, F. (2023) Göç Üzerine II https://bianet.org/yazi/neyle-aciklayalim-irkcilik-fasizm-siddet-282893 7. Gürsoy, F. (2023). Göç Üzerine III https://bianet.org/yazi/hukukun-oldugu-yerde-nasil-oluyor-da-goc-eden-siddete-maruz-kali	